اندکے از حالات ملا محمد مبین رحمۃ اللہ علیہ مصنف کتاب ہذا منتخب از کتاب اغصان الاربعہ مصنفہ مولوی ولی اللہ مرحوم فرنگی محلی برادرزادۂ ملا مرحوم

مولوی ولی اللہ مرحوم در کتاب خود مسمے بہ اغصان الاربعہ مینگارند کہ عم نامدار من ملا محمد مبین رحمۃ اللہ علیہ در جودت ذہن و ذکا
در ایام طفولیت معروف بود و در ایام تحصیل علم بر دیگر طلبۂ عصر سبقت می برد واحدی در مقابلۂ او سخن گفتن نمی توانست
و بعد تکمیل بحضور اساتذہ تدریس میکرد و طلبۂ علم اساتذہ را گذاشتہ بخدمت او تحصیل میکردند و استفادہ میگرفتند چنانکہ
نام نامی او در حضرات اساتذہ بلند گشتہ و در اطراف و اکناف آوازۂ علم و فضل او شائع شدہ از آفاق مردم برای تحصیل علم بروے
مجتمع شدند و فراغ از تحصیل علوم کردہ بوطنهای خود شتافتند دائرہ علم او محیط عالم گشتہ میگویند کہ ہرگاہ ملا محمد حسن علیہ الرحمۃ
کہ استاد او بود از وطن بطرف ملک روہیلکھنڈ رفتہ ملا محمد مبین علیہ الرحمۃ در جناب شاہ شاکر اللہ علیہ الرحمۃ حاضر شدہ حکایت
رفتن ملا محمد حسن از وطن بیان آورد کہ شاہ موصوف خطاب بوی کردہ فرمود میان محمد مبین محمد حسن نامی بود ان نام شما نہادہ شد
بخانہ بنشینید و درس میدادہ باشید اعتبار شما درین ملک زیادہ از اعتبار ملا محمد حسن خواہد شد و ہمچنان اتفاق افتاد کہ
حق تعالی در باطن اکثری از امرایان آن زمان متمکن ساختہ کہ مثل وی در ہند فاضلی نیست چنانچہ روزی در محفل وزیر الممالک نواب
شجاع الدولہ بہادر مرحوم سید شاہ مدن علیہ الرحمۃ مذکور ملا محمد حسن کرد و رتبۂ عالیہ او در علم بیان ساختہ امیری قطع
کلام کردہ مدح ملا محمد مبین آغاز نمود و مرتبۂ او را فوق مرتبۂ ملا محمد حسن قرار دادہ سید شاہ مدن گفتہ کہ وی
عزیز و تلمیذ ملا محمد حسن ہست امیر گفت غلط ست او تلمیذ کسی نیست شاہ مدن خاموش ماند و گویند کہ آن امیر مرتضی خان
بڑیچ بود و شاہ شاکر اللہ اکثر از ملا محمد مبین علیہ الرحمۃ فرمود کہ مرتضی خان مرید و نیازمند شما ست و فی الواقع زیادہ
از ارادت بخدمت وے حاضر می شد و بکمال خشوع و نیاز پیش می آمد اکثر عم علیہ الرحمۃ میفرمود عجائب کارخانۂ
قدرت الہی ست کہ مقام دم زدن نیست صفت رزاقی او در بیان نمی آید ہرگاہ میخواہد کہ کسی را فائدہ از دست
کسی شود محبت وی را در دل آن شخص می اندازد و چنان فضل خود میفرماید کہ ہر امریکہ از غیب برائے او میشود میدانند
کہ از ان کس ست چنانچہ معاملۂ من و مرتضی خان ہمین قسم بودہ چون حق تعالے خواست کہ بمن از وے فوائد
دنیاویہ شوند در دل وے انداخت کہ ہمہ کمال ظاہر و باطن در من مجتمع است و عم در ہر محفلی کہ میرفت تمامی
اہل محفل فدایی وی میشدند و نیازمند میگشتند و در ہر معرکہ کہ روی می نمود دشمن سبقت بروی نمی یافت و بمقابل
تقریر او احدی سخن گفتن نمی توانست چنین فاضل خوش تقریر و تحریر و ادیب بے نظیر با عظمت و ہیبت احدے بنظر نیامدہ از روزیکہ
ہوش و حواس درست کردم در اکثر محفلہا کہ وی تشریف می برد ہمراہ میرفتم و گفتگوی ہر جنس از مردم کہ میکردند
می شنیدم ہرگز کسی را ندیدم کہ در پلہ کلام او ہموزن شدہ باشد تا بسبقت چہ رسد و این سخن از ان راہ
نمیگویم کہ او عم و استاد من بود فی الواقع چنین بود ہر کس کہ وی را دیدہ باشد تصدیق این امر خواہد کرد

قل لا اسألکم علیہ اجراً الا المودۃ فی القربیٰ

تالیف شریف عالم عامل و صوفی کامل مفتی مولوی محمد مبین صاحب حنفی فرنگی محلی نور اللہ مرقدہ

وسیلۃ النجات

مع ترجمہ اردو

بفرمائش و سعی و کوشش و صرف جناب مولوی حامد علی خان صاحب مترجم کتاب موصوف

در مطبع گلشن فیض واقع محلہ لکھنؤ باہتمام وجد حسین عرف احسن طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم
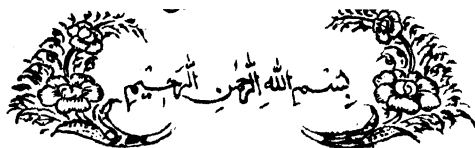
الحمد لله الذی خلق السموات والارضین وجعلنا خیر الامم امة محمد رحمة
للعالمین ورفع درجات المومنین بالصدق والایمان وخص من بینهم ال
سید المرسلین واصحابه بمزید الفضل والاحسان وجعل مودتهم جنة
عن النیران وموجبة لدخول الجنان والصلوة والسلام علی بدر الدجی
صدر المتقی کهف الوری نجم العلی شمس الضحی صاحب قاب قوسین او ادنی محمد
المصطفی احمد المجتبی الذی ارسله الله بالهدی وعلی اله واصحابه
الذین قال فی حقهم خالق الاولین والآخرین بلسان خاتم النبیین من تمسک
بهم فقد رشد وهدی ومن تخلف عنهم هلک وردی وتلألأ بهم وجه
الدین واضمحل بهم دجی الباطل ولمع نور الیقین ۲ **اما بعد** فاعلم ان مودة

الحميد لكائنات من الايمان ولابد للمسلم من تعظيمهم بالاركان و
محبتهم بالجنان ورعاية حقوقهم بالصدق والايقان وانى فى زمان
قد كثر فيه القيل والقال وقل العلماء وكثر الجهال كل بضاعة اهل الزمان
المخاصمة والجدال وقد اكتفوا بما فهموا بزعمهم من ظاهر المقال من غير ان
يكون لهم اطلاع على حقيقة الحال حتى ينسبون بالحسد والعناد من شاؤه الى
الخروج ولمن شاؤه الى الرفض ولا يبالون بذلك مع ان البهتان والكذب من عظائم
الاثم عند الله ذى الجلال حتى من بين فضائل على يقولون انه رافضى ولا يفهمون
من الرفض انما الرفض هو انكار الفضيلة والبغض من اصحاب الرسول لا المحبت
بال البتول كما قال الشافعى **شعر** لو كان رفض حب ال محمد . فليشهد
الثقلين انى رافض . فالسنى من يكون مشغوفا بحب ال النبى والا فهو
المنافق الشقى ومن اللطائف ان اعداد السنى بحسب الحساب متساوية
بحب على فمن لا يكون فى قلبه حب على لا يكون سعيدا ومن السنى و

لله در من قال **بيت**		خارجى خوار ابدسے باشد
سنى وحب على را درياب		قد اشتهر بين مريد عوى محبة

ال الرسالة انه ليس فى كتب اهل السنة والجماعة فضائل ال العبا ومناقب
على المرتضى امام الهدى حتى سمعت هذا المقال من افواه بعض الرجال
فامتلاء قلبى بفرط الملال وجرحه كالسنان فى البال فآلمت كما يتألم

الجريح بالنبال والقريح بالنصال	ولله در من قال ؎
جراحات السنان لها التيام	ولا يلتيام ما جرح اللسان

وما كان المخاصمة من وراء والمناقشة من شأني فصبرت ولكن لما استوى
خلدي وتغير وجهي قلت سبحانك هذا بهتان عظيم **بيت**

ما نجى الله والرسول معا	من لسان الورى فكيف انا

وبالله الذي خلق البرايا فضائل علي المرتضى ومناقب وصي المصطفى
في كتبنا لا تعد ولا تحصى الا تظن بالمومنين خيرا الم تقرأ ان بعض الظن
اثم ولا تقف ما ليس لك به علم فقال لو كان ذكر الفضيلة والمودة الائمة
في كتبكم وكان فضيلتهم ثابتا عندكم بالكتاب والسنة فكيف
ينسب بعض منكم من يقترف هذه الحسنة الى البدعة السيئة وكيف
يسمون المومنين المادحين لآل خاتم النبيين بالروافض وغيره من الاسماء
التي يطلق على المبتدعين المنحرفين عن الدين مع انهم قرؤا بئس
الاسم الفسوق بعد الايمان فقلت اطلق هذه الاسماء ليس لمحبة
آل البتول بل لانكار الفضيلة والبغض من اصحاب الرسول الذين
رضي الله عنهم ورضوا عنه سيما الاربعة الاصول كما قال مولانا جا

رفض نے بد زحب آل عباست	بدئی آن ز بغض اہل صفاست
بغض آنانکہ مقتدا بودند	سالکان رہ ہدے بودند

از وطن ها مهاجرت کردند	بر الم ها مصابرت کردند
پایهٔ دین بلند زیشان شد	کار شرع ارجمند زیشان شد
با نبی در شداید و اهوال	بذل ارواح کرده و اموال
در سفر هم رکاب او بودند	در حضر هم خطاب او بودند
همه آثار وحی دیده ازو	همه اسرار دین شنیده ازو
رضی الله عنهم از سوی حق	بهر ایشان بشارت مطلق
ورضوا عنه منصب ایشان	برتری از همه رضاکیشان

ولما طال الكلام وبلغ الى ان يقول بالقياس على ما سمع من النواصب اللئام فى اهل الحق ولاخرجهم عن الاسلام استعذ بالله من الشيطان الرجيم ومن شر غواية الناصب الذى يتهم بالبدعة من بين فضائل الذى نزل فى شانه ايات كثيرة فى القران العظيم ومبينها على السنة السنية والطريق المستقيم لان صرح بمفاخرة ومناقبة ومراتبة ومنازلة فى الاحاديث الكثيرة الرسول الكريم وانما البدعة انكار الفضيلة للاصحاب الذين رضى الله عنهم بلطفه العميم وبهذه القصة يغنى صدق الهمة وانا اضعف الخليفة بل لاشئ فى الحقيقة خادم العلماء الراسخين وتراب قدام العرفاء الكاملين المدعو **محمد مبين** نور الله قلبه بنور الصدق واليقين ورزقه شفاعة سيد المرسلين واله الطيبين

الطاہرین علیہم الصلوۃ والسلام من رب العالمین الی یوم الدین . اما بعد
فالف رسالۃ مشتملۃ علی الایات النازلۃ والاحادیث الواردۃ فی مودۃ القربی
ومتضمنۃ لبیان شمایل والخصال والاعمال والافعال التی کانت لہم فی
الدنیا ومحتویۃ علی ماثبت بالایات القرانیۃ والاحادیث النبویۃ من مقاماتہم
السنیۃ ودرجاتہم الرفیعۃ فی العقبی وقد وشحت بہا القدماء کتبہم
والاولیاء تصانیفہم والمحدثون صحاحہم فاستخرجت من الصحاح بعد
کتاب اللہ کصحیح البخاری وصحیح المسلم وصحیح الترمذی والکتب الموثوقۃ
کجامع الاصول لابن الاثیر والصواعق المحرقۃ لشہاب الدین بن الحجر المکی والاشاعۃ
فی اشراط الساعۃ للعلامۃ المحدث عبد الرسول العلوی الحسنی الموسوی
السہروردی البرزنجی ثم المدنی وفصل الخطاب لقدوۃ اہل صفا خواجہ
محمد پارساء النقشبندی وازالۃ الخفاء لرئیس العلماء شاہ ولی اللہ المحدث
الدہلوی ومدارج النبوۃ للشیخ الکامل احمد عبد الحق المحدث الدہلوی
وشواہد النبوۃ لعبد الرحمن الجامی وغیرہا من الکتب المعتبرۃ الاحادیث الصحیحۃ
وجمعتہا فی ہذہ الرسالۃ واعرضت عن الضعاف المتروکۃ والموضوعات المطرحۃ و
تمسکت بذیل العدل والانصاف وتجنبت من مذہب البغی والاعتساف
فی ماجری بین اصحاب النبی وعملت بحدیث ایاکم وما شجر بین اصحابی لحضرت
علی ما کان ثابتا وحقا وما التفت الی ما کان باطلا وضعیفا واوردت ما کان فی

كتب المحدثين من تحقيق الواجبات ورفضت ما كان في كتب المورخين من
الواهيات وليس على الناقل الا تصحيح النقل فمن كان في قلبه ريب فعليه الرجوع
الى الكتب المذكورة ليكشف الغطاء عن عينيه والغشاوة عن بصره وسميتها
بوسيلة النجات في مناقب الحضرات من استمسك بها فقد استمسك
بالعروة الوثقى في مودة القربى ومن يعتقد بما فيها فقد اهتدى ومن شك
فقد ضل وغوى ان هي الا تذكرة لمن اتقى وسيذكر من يخشى وارجوا
ان يكون بضاعتي للشفاعة والمغفرة في العقبى ووسيلتي للنجات عن
البلاء والفوز بالدرجات العلى قال النبي صلى الله عليه واله وسلم
المرء مع احب واني احب ال خير البشر فرجائي من رحمة الله الاكبر ان يلحقني بهم
في المحشر ويقيمني تحت لوائهم يوم البعث والنشر والمرجو من الطالبين بطريق
الرشاد والشاربين الرحيق السداد ان ينظروا في هذه الرسالة بعين العناية
والوداد ويعرضوا عن المخاصمة بالحسد والعناد **بيت**

ولكن عين السخط تبدي المساويا	عين الرضاء من كل عيب كليلة

لئن رمها المولدون القاصرون فيقبلها المحدثون الماهرون ولئن
ذمها الجهلاء الناقصون فسوف يمدحها العلماء الكاملون

فدليل على نفسي بأني كامل	واذا اتتك مذمتي من ناقص

ومدح اهل البيت تدل على المودت النبي واله وهي اقتراف الحسنة

قال الله تعالى من يقترف حسنة نزد له فيها حسنا ولا نترك هذا الامر العظيم بطعن الطاعن اللئيم ونترك السنة بخوف الاتهام بالبدعة بل يجيب

كما اجاب الشافعي عند اتهامه بالرفض	قالوا ترفضت قلت كلاما
الرفض ديني ولا اعتقادي	توليت من غير شك
خير امام وخير هاد	ان كان حب الولي رفضا
فانني ارفض العباد	ومدحهم عين مدح المادح لكونه

عاملا بالسنة كما ترجم هذا المعنى بالفارسية بعض العلماء من اهل السنة والجماعة **ابيات جامی قدس سره** مادح اہل بیت در معنی

مدحت خویشتن کند یعنی	مومنم موقنم خدای شناس
وز خدایم بود امید و هراس	از کجی ها در اعتقادم پاک
نیست از طعن کج نهادم باک	دوستدار رسول و آل ویم
دشمن خصم بد خصال ویم	جوهر من ز کان ایشانست
رخت من از دکان ایشانست	همچو سلمان شدیم ز اهل البیت
گشت روشن چراغ من زین بیت	انا مولی لهم و مولی القوم
کانه منهم ولا اخاف للوم	مست عشق اند عاشقان دایم
لا یخافون لومة اللائم	چون بود عشق صادقان ورسم
کے ز کید منافقان ترسم	آن نه رفض ست محض ایمان ست

رسم معروف اہل عرفان است	رفض گر ہست حب آل نبی
رفض فرض ست بر زکی و غبی	ویخرج تاریخ تالیف ہذا الرسالۃ

من المصراع الاخیر من ہذہ الاشعار الجمیلۃ لبعض الاصدقاء قطعہ

موجب آیۂ کلام اللہ	وز حدیث شریف سرور دین
کرد تصنیف از عنایت حق	خوش کتابے ز بہر اہل یقین
گل تاریخ او اگر جوئے	ہست در باغ مولوی مبین

اللہم اجعل ہذہ الرسالۃ مشہورۃ بین الصغار والکبار کالشمس فی رابعۃ النہار ومقبولۃ عند الابرار وہادیۃ للاشرار انما الاعمال بالنیات ولکل امرء مانوی والمامول من الناظرین ان لا ینسونی فی دعائہم المستجاب وما توفیقی الا باللہ رب الارباب وعلیہ التوکل فی کل باب انہ مسبب الاسباب والفاتح لمغلقات الابواب ربنا افتح بیننا وبین قومنا بالحق وانت خیر الفاتحین امین یارب العالمین وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد والہ واصحابہ اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

این رسالہ ایست موجز مختصر در بیان احوال سید البشر و ائمہ اثنا عشر مسمیٰ **وسیلۃ النجات** فی مناقب آنحضرت مشتمل است بر مقدمہ و دوازدہ باب و خاتمہ **مقدمہ** در بیان احوال سید البشر و وجوب مودت اولادہ الاطہر شفیعان روز حشر **دوازدہ باب** ہر بابے در احوال ہر یک از ائمہ اثنا عشر

وخاتمه دربیان ثواب زیارت ائمه اطهار علیهم السلام وفیما نقلناه کفایة لهدایة المستبصرین
وصیانة عن الغوایة للمسترشدین **مقدمه دربیان احوال سید البشر**
رسول اطهر احمد مجتبی محمد مصطفی صلی اللہ علیه وآله وسلم

ولادت موفور السعادت حضرت رسالت نزد جمهور اهل سیر وتواریخ در
عام الفیل بعد از چهل روز بود یا پنجاه وپنج روز واین قول اصح است ومشهور
آنست که در ربیع الاول بود وبعضے علماء دعوی اتفاق برین قول کرده که
در دوازدهم ربیع الاول بود وبعضے گفته اند بدو شبے گذشته بودند
از وے ونزد بعضے هشت شبے که گذشته بود واین مختار بسیارے از علماست
ونزد بعضے ده نیز آمده وقول اول اشهر واکثر است وعمل اهل مکه برین است
در زیارت کردن ایشان موضع ولادت شریف را درین شب وخواندن مولود
وانچه آداب واوضاع آنست در شب دوازدهم میکنند وروز دوشنبه بود
وقیل اول یوم اثنین من ربیع الاول من غیر تعیین وقیل ولد فی رمضان لاثنی
عشر لیلة خلت منه حملت به امه فی ایام التشریق فی شعب ابی طالب عند الجمرة الوسطی
ودر وقت صبح صادق بود وپیش از طلوع آفتاب نزد طلوع غفر بفتح غین معجمه
وسکون فا وآن سه کوکب صغیر است از منازل قمر ومولد همه پیغمبران همین است
وآنحضرت نه ماه تمام در شکم مادر بودند نه بیش ونه کم ونه دید مادر او درد ونه ثقل
را چنانکه عادت نساء می باشد در زمان حمل واز مادر آنحضرت منقولست که گفت

واقف نگشتم کہ من آبستنم و ثقلے ندا شتم چنانکہ زن حاملہ رامی باشد لیکن اینقدر بود کہ
حیض منقطع شد و در بعضے کتب نقل کردہ کہ آنحضرت از جانب دہان مادر خود
پیدا گشتہ منافات دارد باحادیث صحیحہ کہ دال اند بر ولادت آنحضرت از طریق
معتاد و جمہور اہل سیر بر آنند کہ آنسرور ختنہ کردہ ناف بریدہ متولد شدہ و ابن قیم
گفتہ کہ این از خصائص آنحضرت نیست بلکہ اکثر مردم برین ہیئت متولد شدند و بعضے
از اہل سیر گفتہ کہ جبرئیل وی را ختنہ کردہ وقتیکہ شق صدر و تطہیر قلب مبارکش نمودہ
و قولے ہست کہ عبد المطلب در روز ہفتم از ولادت آنحضرت را ختنہ کردہ و مہمانی
ساخت واللہ اعلم و آمنہ مادر آنحضرت ہیچ فرزندے دیگر غیر از پیغمبر آبستن نشدہ
و عبد اللہ را نیز ہیچ فرزند غیر او نبود و از وقت ولادت آنحضرت تا عیسے
ششصد و بست سال و از وقت عیسے تا داؤد ہزار و دو بست سال و از داؤد
تا موسی پانصد سال و از موسیٰ تا ابراہیم ہفتصد و ہفتاد سال بود و از ابراہیم
تا نوح دو ہزار و چہار صد و بست سال و از طوفان تا آدم ہزار و دو بست و چہل سال اگر
بحساب شمار آن ہفتصد و پنجاہ سال باشد و عثمان ابن عاص از مادر خود روایت میکند
کہ گفتہ ہست کہ من در شب ولادت رسول خدا در پیش آمنہ حاضر بودم دران شب تاریک
ہر چہ نظر میکردم چون آفتاب روشن میدیدم و ستارگان را چنان می دیدم کہ
نزدیک مے آیند و گمان می بردم کہ شاید بر من فرود آیند و بسیارے از معجزات و
حالات کہ در وقت ولادت شریف واقع گشتہ در کتب احادیث و سیر و تواریخ مرقوم ہست این

مختصر گنجایش آن ندارد نظم

شب میلاد محمد چه شبے روشن بود | که در وی مکہ تا شام منور گردید
مکہ و شام چه کز مشرق و مغرب روشن | همه را گشت محیط و همه جا در گردید
همه آفاق ز انوار منور گشتند | همه اکناف ز اخلاق معطر گردید
چون ز گنجینهٔ اعطا مدش کوثر شد | دشمنش سوخته داغ هوا لا تبر گردید
عاقبت بر فلک عز و علا جا سازد | هر که از صدق و یقین خاک برین گردید
هر گز از هیچ سموم نه پذیرد خشکی | هر گیاهے که ز ابر کرمش تر گردید
هر گز از منزل مقصود بجائی نرسید | هر که او از روش دین نبی بر گردید
للّٰه الحمد که از دنیا و دین جمع را | همه از دولت آن شاه میسر گردید

مادر آنحضرت آمنه بنت وهب بن عبد مناف بود و اما نسب شریف آنحضرت چنانکه در مواهب لدنیه ذکر کرده محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بفتح میم بن قصی بضم قاف و فتح صاد و تشدید یا بن کلاب بکسر کاف بن مره بضم میم و تشدید را بن کعب بفتح کاف و سکون عین بن لوئی بضم لام و فتح همزه و تشدید یا بن غالب بن فهر بکسر فا و سکون ها بن مالک بن النضر بفتح نون و سکون ضاد معجمه بن کنانه بکسر کاف و تنوین بن خزیمه بخائی معجمه و فتح زاے بر لفظ تصغیر بن مدرکه بضم میم و سکون دال مهمله و کسر را بن الیاس بکسر همزه بر قول بعض و بفتح آن نزد بعضی از یاس ضد رجا همزه بر آن اصل است و صاحب مواهب گفته که این قول اصح است بن مضر بضم میم

و فتح ضاد معجمه بن نزار بکسر نون بن معد بضم میم و فتح عین مهمله و بعضے بفتح میم و سکون عین تصحیح کرده اند بن عدنان بفتح عین و سکون دال مهمله تا اینجا متفق علیه است میان ارباب سیر و اصحاب علم انساب فوق آن معلوم و صحیح نیست باتفاق بر آنکه آنحضرت از اولاد اسمعیل است و ابراهیم و نوح و ادریس و شیث علیهم السلام از اجداد او یند صلوات الله علیهم اجمعین و از ابن عباس روایت است که گفت چون آنحضرت ذکر نسب شریف خود میکرد تجاوز نمیکرد از معد بن عدنان پس از ان توقف میکرد و میگفت کذب النسابون و از عدنان تا اسمعیل یا آدم اختلاف بسیار است و بعضے مابین عدنان و اسمعیل سی تن ذکر کرده اند که معروف نیست اشخاص و احوال ایشان و بعضے کم و بیش و پرسیده شد از مالک از حال شخصیکه رفع میکرد نسب خود را تا آدم پس ناخوش آمد او را و گفت که خبر داده است او را بدان پس باید که توقف کنند از مافوق عدنان از جهت وجود تخلیط اشخاص و تغییر الفاظ و نبودن فائده در ان و لهذا وحی نکرده شد بر آنحضرت و در حاشیه روضة الاحباب از مافوق عدنان تا آدم از کتاب انساب ابن جوزی قریب سی تن ذکر کرده و علماء امامیه متفق اند بر آنکه ولادت موفور السعادت آنحضرت صلعم در هفدهم ربیع الاول است مگر محمد بن یعقوب گفته که ولادت آنحضرت در وقتے شد که دوازده شب از ماه ربیع الاول گذشته بود در سالے که فیل آوردند براے خراب کردن کعبه و بحجارة من سجیل معذب شدند و در روز جمعه وقت زوال و بروایت دیگر نزد طلوع فجر پیش از بعثت چهل سال

و مادر شان با آنحضرت حامله شد در ایام تشریق نزد جمرهٔ وسطی در منزل عبدالمطلب و ولادت
آنحضرت در مکهٔ معظمه در شعب ابیطالب و خانهٔ محمد بن یوسف در زوایه برابر از جانب
چپ کسیکه داخل آنجا نشود ... ازان حجره را ازان خانه بیرون انداختند و آنرا مسجد
کردند که مردم دران نماز کنند و در کتاب عدد قوتیه گفته که ولادت آنحضرت نزد
طلوع صبح روز جمعه هفتدهم ربیع الاول شد بعد از پنجاه و پنج روز از هلاک
اصحاب فیل یا چهل و پنج روز بعد ازان یا سی سال بعد ازان و بعضے گفته در
همان روز بود و اشهر آنست که در همان سال بود و گویند که هفت سال از
پادشاهی نوشیروان عادل مانده بود و بعضے گفته اند که در زمان بادشاهی هرمز
که از فرزندان نوشیروان بود و طبری گفته است که چهل و دو سال از ابتدائے
پادشاهی نوشیروان گذشته بود و موید اینقول هست این روایت مشهور که حضرت
رسول مقبول فرمود که متولد شدم در زمان پادشاه عادل و ابن بابویه گفته است
که حامله شدن مادر آنحضرت باو در شب جمعه هیجدهم ماه جمادی الاول بود ثم اما
قالوا و در مدارج النبوة از محمد اسحق نقل کرده که آنحضرت در شکم مادر بود که پدرش
عبدالله وفات یافت و بعضے گویند در مهد بود و هشت ماهه یا هفت ماهه یا دو ماهه
و این قول اصح است و وفات عبدالله در مدینه بود و دفن کرده شد در دار نابعه
و بعضے گویند در ابوالفتح همزه موضعی است قریب مدینه و مشهور در مردم نیست
و چون رسید آنحضرت بچهار سال یا پنج سال یا شش سال یا هفت سال و بعضے دوازده

سال گفته اند و اصح اقوال شش سال است یا هفت سال آمنه آن حضرت را با ام ایمن
برای دیدن احوال پدر او از بنی النجار بمدینه برد و یکماه آنجا بسر بردند بعد از ان بمکه بازگشتند
چون بابوا که موضعی است قریب بمدینه رسیدند آمنه وفات یافت همانجا او را دفن
کردند و در روایتی قبر آمنه در حجون بفتح حاء مهمله موضعی است بمکه در جانب معلی
و بعضی گفته اند تواند که بعد از دفن در ابواء بمکه نقل نموده باشند و این احتمال
خالی از تعدی نیست و اول کسیکه آنحضرت را شیر داده ثویبه کنیزک ابولهب بضم ثاء مثلثه
و فتح واو و سکون تحتانیه و موحده در آخر بود و امیر حمزه را هم شیر داده بود
ازینجهت میان آنحضرت و حمزه اخوت رضاعی ثابت است و آورده اند که معدودی روز
شیر آمنه خورد و چندروز او را ثویبه شیر داد و آنکه مشهور و معروف و مخصوص
و ممتاز است بسعادت ارضاع سید المرسلین حلیمه سعدیه است و آنحضرت فرموده
که من فصیح ترین عربم که از قریشم و شیر داده شدم در بنی سعد بن بکر آن قوم
مشهور بفصاحت و بلاغت اند و قصه ارضاع حلیمه و آنچه واقع شده است دران
از فضائل و کرامات و برکات و معجزات آنحضرت خارج از حد و حصر است در
کتب مطوله مسطور است و این مختصر گنجایش آن ندارد و بعد از موت آمنه متصدی
کفالت و تربیت آنحضرت جد او عبدالمطلب شد و بعد وفات عبدالمطلب که
آنحضرت هشت ساله یا نه ساله یا شش ساله بود ابوطالب که عم اعیانی آنحضرت بود
در عهده کفالت در آمد چون آنحضرت در سال بست و پنجم رسید با خدیجه کبری نکاح

کرده داد وبست شتر در مهرش از مال خود مقرر کرد در روضة الاحباب آورده که
مهر خدیجه چهار صد مثقال طلا بود و در مواهب لدنیه از بعضی روایت نقلکرده که مهر خدیجه
دوازده اوقیه بود ونش او قیه نام چهل درهم است پس باین روایت پانصد درهم
باشد ونش بمعنی نصف اوقیه و در همان روز زفاف واقع شد ونزد علمای امامیه بروایت
شیخ مفید نکاح خدیجه کبری دهم ماه ربیع الاول بود وچون سال مبارک بچهل رسید ظهور نور وحی
آفاق عالم را منور ساخت وآفتاب نبوة از مطلع عنایت طلوع نمود وظهور این نور بقول صحیح
در روز دوشنبه هشتم یا سیم ربیع الاول سنه احدی واربعین از عام الفیل بود وقوم
از آیه کریمه شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن وقول وی سبحانه انا انزلناه فی لیلة القدر
گمان برده که بدو وحی در رمضان بود ونزد بعضی در شهر رجب ونزد طبری روز دوشنبه
هشتم ربیع الاول ونزد علمای امامیه بست وهفتم رجب روز رسالت است و در این روز
حقتعالی رسولخدا را برسالت مبعوث گردانید و در روایتی از ابن بابویه غیره آمده که حضرت
رسولخدا صلی الله علیه وآله وسلم در بست وپنجم رجب مبعوث برسالت شد واین مخالف مشهور است
وهرگاه عمر رسولخدا صلعم بچهل ونه رسید بعد از هشت ماه وبست ویک روز ابوطالب وفات
یافت ودر بعضی روایت یازده روز وبعضی گفته در نصف شوال از سنه عاشره وبعضی
پیش از هجرت به سه سال وعمر وی هشتاد وهفت سال بود وآنحضرت برای وی گریه کرد وبا امیر المومنین
علی فرمود که وی را غسل ده وتجهیز وتکفین وی کن ونیز آورده اند که سید عالم همراه جنازه ابوطالب
میرفت ومیگفت ای عم من صله رحم بجا آوردی ودر حق من تقصیر نکردی خدا تعالی

تراجزاے خیر دہاد ومتاخران اثبات کردند کہ آبائو اجداد آنحضرت پاک ومصفا بودند از لوث شرک ونجاست کفر وبعد فوت ابی طالب سہ روز یا پنج روز حضرت خدیجہ وفات یافت وبود مدت اقامت وے بہ آنحضرت بست وپنج سال وآنحضرت این سال را عام الحزن خواند از غایت حزن واز خانہ کہ حکم بیت الحزن داشت کم بیرون آمدے وکفار بنیاد جور وجفا بیشتر از بیشتر نہادند وہرگاہ سن شریف بہ پنجاہ ویک ونہ ماہ رسید در سال دوازدہم پیش از ہجرت بہ یک سال قصہ معراج واقع شد اکثر علما بر انند کہ معراج در ربیع الاول سال دوازدہم از بعثت واقع شد گویند پیش از ہجرت بہ یکسال وپنج ماہ چنانچہ در شوال سال یازدہم بودہ باشد وگویند شب بست وہفتم ماہ رجب وبقولے دربست وہفتم ماہ ربیع الآخر وگویند در ہفتم ماہ مبارک رمضان در سال دوازدہم از بعثت ونزد علماء امامیہ در بعضے از روایات وارد شدہ کہ عروج آنحضرت بہ آسمان در شب ہفدہم ربیع الاول واقع شد وہرگاہ سن شریف بہ پنجاہ وسہ رسید از مکہ بسوئے مدینہ ہجرت فرمود وہجرت آنحضرت روز دوشنبہ تاریخ نہم ربیع الاول بود ومدت مکث در غار سہ شب بود وبعضے دوازدہ روز گفتہ ومنشاء این توہم واشتباہ آن گفتہ اند کہ در آمدن شب دوشنبہ وبرآمدن روز پنجشنبہ ہمان پنجشنبہ بود کہ بعد دوشنبہ است سہ شبانہ روز میشود واگر پنجشنبہ دیگر ہست دوازدہ روز میگردد واللہ اعلم بالصواب وقول صحیح ومشہور سہ روز است واز علماء امامیہ شیخ مفید وشیخ طوسی ودیگران ذکر کردہ اند کہ حضرت رسالت در شب اول ماہ ربیع الاول ارادۂ ہجرت نمودند از مکہ معظمہ بسوئے مدینہ مشرفہ ودرین شب بغار رفتہ وکانت اقامتہ بعد النبوۃ بمکۃ

ثلثة عشر سنة و تا مدت اقامت به مکه نماز بسوے بیت المقدس گذارده و بعد تشریف آوردن
به مدینه یک سال و پنج ماه یا شش ماه بسوے بیت المقدس نماز گذارده
و وصول بمدینه مطهره روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول یا سیزدهم و اختلاف
محمول بر رویت هلال و به دوازدهم جزم کرده نووے در کتاب سیر و اقوال
دیگر نیز هست و برآمدن از مکه در بست و هفتم از صفر بود و خروج از غار اول
ربیع الاول است و اتفاق هست میان علماء سیر که روز در آمدن در مدینه دوشنبه بود
از ماه ربیع الاول لیکن اختلاف هست دران که چند ماه بود و مثل ارباب سیر ابتداے
کتابت تاریخ هم در روز وصول بمدینه بود در هر دم بامر رسول خدا صلی الله علیه و آله
و لیکن مشهور آنست که مبدء اعتبار تاریخ و کتابت آن در زمان خلیفه ثانی بود از شهر محرم
باتفاق جناب ولایت مآب علی بن ابیطالب و باتفاق اقامت آنحضرت در مدینه
ده سال بود و در سنه اولی تشریع اذان و در دوم فرضیت رمضان و امر به جهاد
و قتل کافران شده و جمله غزوات آنحضرت که مشهور اند بست و دو غزوه بودند
و فتح اکثر غزوات از دست صاحب آیات بینات علی مرتضے علیه السلام بود
مگر در غزوه تبوک که در سال نهم از هجرت بود آنحضرت صلعم علی مرتضے
علیه السلام را بر اهل و عیال خود خلیفه ساخت و همراه نه برد و فرمود که
انت منی بمنزلة هارون من موسے و در سال دهم از هجرت بعد از فراغ حجة الوداع
در اثناء طریق مراجعت چون بمنزل غدیر خم رسید که از نواحی جحفه درمیان مکه و مدینه است

در حق علی بن ابیطالب فرمود من کنت مولاه فعلی مولاه اللہم وآل من والاه وعاد من عاداه
وانصر من نصره واخذل من خذله ومعجزات آنحضرت از شمار بیرون و از حد افزونست
در کتب مطوله مبسوطه واحادیث وتواریخ مسطور ہست ودر سال یازدہم آنحضرت
مریض گشت ووفات یافت ودرین سال سریه اسامه بن زید ہست که آخر غزوات
وسرایا است که او را روز دوشنبه بست وششم ماه صفر سنه یازدہم از ہجرت بجانب
اُبنی بضم ہمزه وسکون موحده که از دیار روم است ومقتل پدر او بود در سریه
موته امیر ساخت وحکم فرمود که در رفتن تعجیل نماید که روز چہارشنبه بست وہشتم ماه صفر
آنحضرت را مرض تپ ودردسر عارض گشت روز دیگر باوجود مرض بدست مبارک خود
لواے براے او عقد نمود وفرمود اغز بسم اللہ فی سبیل اللہ فقاتل من کفر باللہ پس
اسامه لوا گرفت وبیرون رفت وحکم آنحضرت چنان صادر شد که اعیان مہاجرین مثل
ابوبکر وعمر وعثمان وسعد ابی وقاص وابو عبیده الجراح وغیرہم رضی اللہ عنہم ہمراه اسامه
باشند مگر علی مرتضی را فرمود که ہمراه نگردد وہمینی بر خاطر بعضے مردم گران آمد خاطر
مبارک رسول خدا صلے اللہ علیه وآله رنجیده شد وبغضب در آمد ودر بعضے روایات
آمده که گفت لعن اللہ من تخلف عن جیش اسامه وروز دیگر سنه یازدہم از ہجرت اسامه
براے رخصت نزد آنحضرت صلے اللہ علیه وآله وسلم آمد مرض آنحضرت چنان غلبه داشت
که مجال تکلم نداشت واسامه به لشکرگاه رفت صباح روز دوشنبه باز آنحضرت را خفتے
در مرض حاصل شده بود اسامه را وداع نمود وفرمود اغز علی برکة اللہ واسامه بلشکرگاه رفت

واراده کوچ کرد وخواست که سوار شود مادرش ام ایمن پیغام فرستاد که رسول خدا در نزع است اسامه بازگشت وصحابه نیز مراجعت نمودند وابوبکر وعمر رضی الله عنهما وامثال ایشان خود در مدینه بودند وابتداے مرض آنحضرت صلعم در اواخر صفر بود در دو شبے که باقیمانده بود ازوے ودر روایتے روز چهارشنبه ودر روایتے در مفتتح ربیع الاول ودر کتاب الوفا گفته بیمار شد در صفر در ده شبے که مانده بود واختلاف است درمیان اہل سیر در مدت مرض آنحضرت صلعم اکثر برآنند که سیزده روز بود وبروایتے چهارده روز ونزد بعضے دوازده روز وطائفه برانند که ده روز واین اختلاف فرع اختلاف در ابتداے مرض ودر روز وفات است واز جمله وقائع مشهوره که در کتب صحاح مذکور ومسطور است این است که در چنین اشتداد مرض که اصحاب در حجرهٔ شریف مجتمع بودند فرمود که دوات وصحیفه ودر روایتے شانه براے من بیارید تا براے شما وصیتے نویسیم که بعد از من هرگز گمراه نگردید پس صحاب اختلاف کردند بعضے گفتند آنچه فرمود بران عمل باید کرد که دوات وصحیفه باید آورد تا حضرت هرچه میخواهد بنویسد وبعضے گفتند که مناسب نیست که آن سرور را درین محل مشغول به کتابت داریم که وقت وے تنگ است وعمر بن الخطاب رضی الله عنه در آنجا بود وگفت درد والم بر حضرت مستولی است وحسبنا کتاب الله یعنی قرآن درمیان ماست وما را بسنده است ودر بعضے روایات این زیاده نیز آمده که عمر بن الخطاب رضی الله عنه گفت مرد درد شدت مرض خبر ها میگوید

کہ از دائرہ اختیار بیرون است شاید کہ این سخنان نیز مثل ہمان سخنان باشد و اختلاف
میان صحابہ افتاد و آوازہا بلند شد پس آنحضرت صلعم فرمود برخیزید از پیش من کہ
منازعت و رفع صوات بحضور رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ مناسب نیست با وجود
آن سہ وصیت کرد یکے آنکہ مشرکان را از جزائر عرب اخراج کنند دوم آنکہ جماعہ وفود
کہ نزد شما بیایند ایشانرا جائزہا و صلہا دہند چنانکہ من میدادم و وصیت سوم راوی
فراموش کرد یا در اظہار آن مصلحت ندید کذا قال العلماء واللہ اعلم و از ابن عباس منقول
است کہ گفت سخت مصیبتیکہ گذاشتند کہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وصیت نامہ ننویسید
و در بعضے روایات آمدہ کہ سعد بن جبیر کہ راوی این حدیث است میگوید ابن عباس
میگفت کہ چہ روزے بود روز پنجشنبہ کہ این قصہ واقع شد و بگریست ابن عباس تا اشکہائے
مثل مروارید در رشتہ کشیدہ بر روئے او فرود آمد و روایت کرد این قصہ را کہ گفتہ شد
ہذا ما فی صحیح البخاری وغیرہ من الصحاح بالمشکاۃ و وصیت کرد مہاجرین را کہ با دیگر نیکی کنند
پس خواند سورۂ والعصر تا آخر و این آیہ بخواند فہل عسیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم
و این آیہ اشارہ ایست بانچہ ملوک و اخراب مروانیہ و عباسیہ باہل بیت نبوت کردند
از جفا و ستم و بانصار وصیت فرمود کہ بعد از من جماعتے را بر شما ایثار و اختیار خواہند کرد
و بر شما ترجیح خواہند داد انصار گفتند یا رسول اللہ بگو کہ ما بایشان چہ کنیم فرمود صبر کنید تا زمانے
کہ در لب حوض کوثر بمن رسید آوردند کہ در زمان معاویہ بر یکے از انصار ظلمے رفت پس
بتظلم نزد معاویہ آمد معاویہ التفات نکرد و داد وی نداد و آن انصاری گفت رسول خدا

خبر داده که برخاستم خواهد رفت معاویه گفت پس شما را چه گفته است گفت گفته است که صبر کنید معاویه گفت پس برو و صبر کن ہذا امانی مدارج النبوۃ و آنحضرت نصیحت کرد بازواج مطہرات فرمود که بر شما باد که در گوشه خانه خود را نگاہدارید و خود را از نامحرم مصئون و مستور دارید و خواند این آیت را وقرن فی بیوتکن ولا تبرجن تبرج الجاہلیۃ الاولی و از ابن عباس منقول است که در روز وفات آنحضرت حق تعالے امر کرد ملک الموت را که بر زمین نزدیک حبیب من محمد برو و پرہیز از آنکه بے اذن بروے در آئی و آنکه قبض روح وی بے اذن نکنی پس قابض ارواح از بیرون خانه بر صورت اعرابی بایستاد و گفت السلام علیکم یا اہل بیت النبوۃ و معدن الرسالت و مختلف الملائکه اذن میدہید مرا تا در آیم رحمت خداوند بر شما باد فاطمه زہره بر بالین رسولخدا بود جواب داد که پیغمبر بحال خود مشغول است و حالا وقت ملاقات نیست دیگر اذن طلبید و ہمان جواب شنید بار سوم اذن طلبید و آواز بلند طلبید چنانچه ہر کس که دران خانه بود از ہیبت آواز بر خود لرزید حضرت بہوش باز آمد و چشمان مبارک بکشاد و پرسید که چه میشود و صورت حال را بعرض رسانیدند فرمود ای فاطمه دانستی که این کیست این شکننده لذات و قطع کننده آرزوہاے و شہوات است و تفرق کننده جماعات و بیوه گردانندہ زوجات و یتیم کنندہ بنین و بنات فاطمه چون این سخن بشنید بگریست فرمود صلعم ای دختر من گریه مکن که حمله عرش بر بکاے تو گریه میکنند و بدست مبارک خود اشک از چہرہ مبارک فاطمه پاک کرد و دلداریہا نمود و تسلی ہا داد و در بعضی روایات حدیث خبر موت آنحضرت صلعم

وگریۂ فاطمہ و تسلیۂ آنحضرت او را کہ تو بیشتر لاحق میشوی بمن و تو سید نساء جنت خواہی بود
درین وقت آمد و گفت بار خدایا دیدار مفارقت من صبر کرامت فرما فاطمہ
سلام اللہ علیہا گفت واکرباہ فرمود آنحضرت صلعم نیست ہیچ کرب و اندوہ بر پدر
تو بعد از امروز یعنے کرب و اندوہ بسبب شدت الم و صعوبت وجع بود بواسطۂ
قشر جسمانی و تعلقات کہ لازم بشریت ہست آنگاہ فاطمہ را فرمود کہ پسران خود را پیش
آر پس فاطمہ حسن و حسین را علیہم السلام پیش آنحضرت صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم آورد
چون او را بدین حال دیدند گریہ آغاز نہادند و چنان گریہ و زاری کردند کہ از گریۂ
ایشان ہر کہ در خانہ بود بگریست آنحضرت صلعم ایشان را ببوسید و ببوئید و در باب
تعظیم و احترام و محبت ایشان صحابہ و تمامہ امت را وصیت فرمود و در روایتے
آمدہ کہ آنہا در حجرہ بودند نیز گریستند و چون آواز گریۂ ایشان بگوش حضرت رسید
آنحضرت صلعم نیز بگریست ام سلمہ گفت یا رسول اللہ ذنب گذشتہ و آیندہ تو مغفور
گشتہ موجب گریہ چیست فرمود صلعم گریۂ من برائے رحم و شفقت بر امت ہست کہ آیا
بعد از من حال ایشان بکجا خواہد رسید بعد ازان عائشہ رضی اللہ عنہا پیش رفت و گفت
یا رسول اللہ چشم بکشائے و در من نگاہے کن و وصیتے فرمائے حضرت صلعم چشم بکشاد
و گفت اے عائشہ بمن نزدیک شو و فرمود کہ دیروز کہ وصیت کردہ ام وصیت ہمان نگہداشت
باید کہ بموجب آن عمل کنی و حفصہ نیز پیش رفت و بدستورے کہ با عائشہ مکالمہ فرمود
با حفصہ نیز گفت و تمامہ ازواج مطہرات را وصیت کرد بعد ازان فرمود برادر من

علی را بیارید علی بیامد و بر بالین آنحضرت نشست و سر مبارک را بر زانوئے خویش نهاد
آن سرور صلعم فرمود اے علی فلان یہودی پیش من چندین مبلغ داد کہ از وے برائے
لشکر تجہیز اسامہ قرض گرفتہ بودم زنهار کہ قرض او را از ذمہ من ادا کنی و فرمود ای علی تو
اول کسے خواہی بود کہ در لب حوض کوثر بمن برسی و بعد از من مکروہات بتو خواہد رسید
باید کہ دلتنگ نشوی و صبر کنی و چون بینی کہ مردم دنیا اختیار کنند باید کہ تو آخرت اختیار
کنی و در روایتی آنکہ فرمود دوات و صحیفہ بیار تا برائے تو وصیتے بنویسم علی گوید ترسیدم
کہ تا من اسباب کتابت را مہیا سازم آنحضرت از دنیا نقل کند و من بدولت وصیت
وی نرسم گفتم یا رسول اللہ وصیتے کہ میخواہی بگو کہ من یاد گیرم فرمود الصلوٰۃ و ما
ملکت ایمانکم و در روایتے آنکہ گفت اللہ اللہ فیما ملکت البسوا ظہورہم و اشبعوا بطونہم
والینوا لہم القول علی مرتضیٰ گوید کہ حضرت با من سخن میگفت و آب دہن وے بمن میرسید
پس حال بروے متغیر شد و زنان از پس پردہ بیطاقتی مینمودند و من نیز تحمل آن
نداشتم کہ دیر این حال ببینم گفتم اے عباس مرا دریاب عباس آمد و بایکدیگر وے را بخوابانیدیم
ذکر ہذا کلہ فی روضۃ الاحباب و مدارج النبوۃ و ہرگاہ کہ ملک الموت روح
اطہر پیغمبر صلعم قبض کرد با علی علیہ السلام بر گفت وامحمداہ وا رسول رب العالمین از
علی ابن ابیطالب منقول است کہ گفت از جانب آسمان آواز وامحمداہ مے شنیدم
و روایت کردہ شدہ است از ام سلمہ کہ گفت آمد من دست بر سینہ آنحضرت
روزیکہ وفات یافت نهادم پس گذشت بر من چند جمعہ کہ طعام میخوردم و وضو میکنم و میرود

بوئے مشک از دست من و بصحت رسیده که چون آنحضرت رحلت کرد فاطمه زهرا گریه کرد
و زاری نمود و گفت یا ابتاه دعوت حق را اجابت فرمودی و ا ابتاه بجنت الفردوس
نزول نمودی و ا ابتاه خبر مرگ ترا بجبرئیل که رساند و ا ابتاه بعد از تو وحی بر که فرود آید
و جبرئیل بر ما کے آید خداوندا روح فاطمه را بروح او صلعم برسان بار خدایا مرا بدیدار
رسول خویش قرین گردان بار خدایا مرا از ثواب حبیب خویش بے نصیب مدار
و در روز قیامت از شفاعت او محروم مگردان و گویند بعد گذشتن آنحضرت صلعم
فاطمه زهرا را کسے خندان ندید و آورده اند که صحابه بعد از وفات آنحضرت صلعم
سراسیمه و حیران گشتند و بر علی مرتضے حالتے طاری گشت که طاقتی جنبیدن نداشت
و ابو بکر در خانه خود بود در محله سنح از عوالی مدینه بعد از وفات رسول الله صلعم آمد و تعزیه
و تسلیه اہل بیت بجا آورد و گفت کار غسل و تجهیز و تکفین تعلق بشما دارد شمایان قیام
نمایند و خود با اکابر مهاجرین و اشراف انصار به سقیفه بنی ساعده به قرار دادن امر
خلافت رفت و مشغول بخلافت شد چرا که آنحضرت در ابتداء مرض فرموده بود که غسل
دهند مرا مردان اہل بیت من لاجرم علی مرتضے و عباس آنحضرت را بر سینه خویش
گرفته غسل میدادند شقران و اسامه آب میریختند و قثم در گردانیدن وے از
پهلو به پهلوے اعانت و امداد علی مرتضے مینمودند و از غیب نیز دران امر اعانت
واقع میشد چنانچه میشنیدند که خود دستے بدستے دیگر میگردد و چشمهاے همه بسته بودند
و به هفت قربه از آب بیر غرس بفتح عین و ضم آن و سکون را و سین مهمله که چاہے ہست

در شہرے قے شمال مدینہ مطیبہ بر مسافت نصف میل شستہ آنحضرت صلعم را سہ بار
باب غالصہ آب برگ کنار و آب کافور روایت کردہ شدہ است کہ جمع شد آب در وقت
غسل زیر پلکہاے و گوناف آنحضرت صلعم میلیسید و برمید اشت علی مرتضی آن آب
را بزبان خود و فرمودے کہ ازینجا بود کثرت علم و قوت حفظ من و چون تمام شد
غسل حنوط کردند مساجد و مفاصل شریف را و تجمیر کردند عود را سہ بار
پس برداشتند و نہادند بر سریر و آمدہ است کہ علی مرتضی علیہ السلام مقدارے
مشک و حنوط بفرزندان خود سپردہ بود و وصیت کرد کہ این را در کفن من بکار برید
کہ فضالہ حنوط رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم اما تکفین آنحضرت در سہ جامہ سفید
سحولی بود و سحولی بفتح سین منسوب بسحون بمعنی قصار و این روایت اشہر و اکثر است
و میگویند کہ منسوب است بسحول کہ نام دیہ است از یمن و بضم سین نیز آمدہ است
منسوب بہ سحول جمع سحل بمعنی جامہ سفید و نمیشد مگر از پنبہ و در حدیث دیگر آمدہ من
کرسف بضم کاف و سکون را و ضم سین بمعنی پنبہ است و بعضے بضم سین نیز نام
قریہ گفتہ اند و در روایتے دو جامہ سفید بود و بُرد یمانی و از حاکم آوردہ کہ گفت
متواتر شدہ اند اخبار از علے بن ابی طالب و عباس و غیرہ در تکفین
آنحضرت در سہ جامہ کہ نیست در وے قمیص و عمامہ و اختلاف است در معنی
این قول کہ نیست در وے قمیص و عمامہ ظاہر عبارت دران ہست کہ در کفن آن
حضرت قمیص و عمامہ نبود اصلا و یا آنکہ کفن کردہ شد در سہ جامہ خارج از قمیص و عمامہ یعنے

قمیص و عمامه زیاده بر سه پارچه بود اما نماز گذاردن بر آنحضرت بجماعت نبود جماعه می درآمدند

بر وے و نماز گذاردند بے جماعت و بیرون مے آمدند پس جماعه دیگر بر می درآمدند

و میگذاردند و جثه شریف هم در آنخانه بود که غسل داده بودند در ان نخست مردان

درآمدند چون مردان فارغ شدند نساء درآمدند و بعد از نساء صبیان گذاردند از

امیر المؤمنین علی مرتضی منقولست که فرمود در جنازه رسولخدا صلعم هیچکس امامت نکند

زیرا که آنحضرت صلعم در ایام حیات و ممات امام شماست و در روایتے آمده اول

کسان که نماز گذاردند بر وے اهلبیت وے بودند علی و عباس و بنی هاشم رض

پس از ان درآمدند مهاجرین بعد از ان انصار پس تمامی درآمدند مردم فوج فوج

و نماز میگذاردند و تاخیرے که در دفن راه یافت سبب این بود وفات روز

دوشنبه بود و روز سه شنبه تمام روز گذاشته شد سر بر وے و بر وے نماز

گذاردند و دفن کرده شد شب چهار شنبه و آورده اند که علی مرتضی بر طرف سر جنازه

آنحضرت بایستاد و گفت ای پیغمبر گرامی صلعم سلام و رحمت و برکات خدا تعالے

بر تو باد بار خدایا گواهی میدهیم که وے رسانید آنچه براو نازل شد و شرط نصیحت

نسبت به امت بجا آورد و در راه خدا جهاد کرد تا عزیز گردانید حق دین خود را

بار خدایا ما را از آنجمله گردان که پیروی آن کنیم که بر وے نازل شد و جمع کن میان ما

و او در روز قیامت مردم آمین گفتند اما در وقت دفن آنحضرت صلی الله

علیه و آله و سلم اختلاف واقع شد که آنحضرت را کجا دفن کنند علی مرتضی فرمود در روی زمین هیچ

۲۷

تقدیم نیست گرامی تر نزد خدائے تعالے از بقعہ کہ روح پیغمبر را دران قبض کردہ شد پس فراش
وی بر داشتند و حفر قبر درین موضع معین و مقرر کردند و در مدینہ حفارے کہ لحد میکند نامش
ابو طلحہ انصاری بود آمد پس حفر کرد قبر بطریق لحد و شب چہار شنبہ وقت سحر بود کہ آنحضرت
را از طرف پائین در قبر در آوردند و اصح آنست کہ علی و عباس و فضل و قثم در
قبر در آمدند و بود قثم کہ آخر کسیکہ بر آمد از قبر وی از وارند کہ گفت آخر کسیکہ روئے
مبارک آنحضرت را دید در قبر من بودم نظر کردم در قبر کہ آنحضرت لبہا مبارک خود را
میجنبانید پس گوش پیش دہان وے داشتم شنیدم کہ میگفت رب امتی امتی و بنا کردہ شد
در قبر شریف وے نہ خشت خام بعد ازان ریختند خاک بر لحد وے و پاشید بلال آب
بر قبر شریف بقربہ ابتدا کرد از جانب سر و بلند کردہ شد قبر شریف وے از زمین مقدار
یک شبر و در روایتے چہار انگشت آمدہ و چیدہ شد بر قبر از سنگریزہا سرخ سفید
و آمدند صحابہ بعد از دفن نزد فاطمہ گفت چگونہ باور داد دل شما کہ ریختند خاک بر
رسول خدا گفتند بلے یا بنت رسول اللہ یا زہرا ما ہم درین خیال رفتہ بودیم و اندوہناک
بودیم ولیکن چیہ توان کرد از حکم شرع چارہ نیست و انس گفتہ ہرگاہ ریختیم خاک بر
لحد آنحضرت نزد ما بعد ازان آمد فاطمہ زہرا بر سر قبر پدر بزرگوار گرفت خاک
از قبر نہاد بر دو چشم گریان خود و گفت اشعار ماذا علی من شم تربۃ احمد ان
لا یشم مدی الزمان غوالیا صبت علی مصائب لو انہا صبت علی الایام صرن لیالیا
و حضرت فاطمہ زہرا کہ از ہمہ مصیبت زدہ تر و بیکس تر و زار و نالان بود و در روے

۲۸

٢٩

حسن وحسین آگاه میکرد و بر یتیمی خود و تمام اولادش فرزندان بسیار میگریست و بزیارت
قبر پدر بزرگوار خود میرفت و خاکے از انجا بر میداشت و بر دیده عمدین خود مے نهاد
و گریه میکرد این شعر مے فرمود **شعر** اذا اشتد شوقی زرت قبرک باکیا انوح
و اشکو ما اراک بجادب یا ساکن الغبراء علمتنی البکاء و ذکرک انسانی جمیع المصائب
فان کنت عن عینی فی التراب مغیبا فما کنت عن قلبی الحزین لغائب و از جمله مراثی
که منسوب بحضرت زهراست این دو بیت است **ابیات** نفسی علی
زفراتها محبوسته یا لیتها خرجت مع الزفرات لا خیر بعدک فی الحیوة و انما ابکی مخافة
ان تطول حیاتی مرویست که عبد الله بن زید انصاری که صاحب اذان و مستجاب
الدعوات بود دعا کرد که خداوندا چشم جهان بین مرا بستان که بے مشاهده جمال حبیب
تو نمیخواهم آن در همان زمان نابینا شد و جمعے دیگر نتوانستند که بے دیدار آن
سرور در مدینه باشند غربت اختیار کردند از انجمله بلال رضی الله عنه عزیمت بجانب شام
نمود و شش ماه تمام نگذشته بود که بخواب دید آنحضرت را که میفرمایند که اے بلال چه
جفا مے کنی که بزیارت نمے آئی پس بلال همان ساعت بیدار شد و بمدینه متوجه گشت
و در نزول فاطمه زهرا در گذشته بود چون بملازمت امام حسن و امام حسین رسید از رو
حال فاطمه زهرا پرسید ایشان در گریه شدند و گفتند اجزاک الله فی فاطمة زهرا بلال
بگریست و گفت اے جگر گوشه رسول خدا چه زود به پدر بزرگوار ملحق گشتی و وفات رسول خدا
روز دوشنبه وقت ضحی دوازدهم ربیع الاول سنه احدے عشر من الهجرة بود

نزد بعضے صحیح دویم ربیع الاول و بعضے اول ربیع الاول و بعضے دہم و بعضی ہیجدہم
و بعضے ہشتم ماہ مذکور نیز گفتہ اند و دفن کردہ شد وقت سحر لیلۃ الثلثا و در موطا ر گفتہ
کہ وفات آنحضرت روز دوشنبہ و دفن اور وز سہ شنبہ و نزد ترمذی در شب پنجشنبہ
و از محمد بن اسحاق روایت است کہ دفن آنحضرت شب چہارشنبہ و نزد بعضے دفن
کردہ شد روز سہ شنبہ وقت عصر و در کفایہ تشعبی آوردہ کہ نماز کردہ شد بر آنحضرت
روز چہارشنبہ بعد از ان دفن کردہ شد و موجب تاخیر دفن اشتغال بامر خلافت بود و از
سن شریف آنحضرت شصت و سہ سال گذشتہ بود و علما را ما بین اتفاق دارند بر وفات
آنحضرت روز دوشنبہ اکثر علما ایشان را اعتقاد آنست کہ آن . و زبست و ہشتم ماہ صفر
بودہ است و محمد یعقوب کلینی از علما ایشان قائل بہ دوازدہم ربیع الاول شدہ
لکن قول اول نزد ایشان اشہر و اصح است و صاحب کشف الغمہ از حضرت امام محمد باقر
روایت کردہ است کہ آنحضرت در سال دہم از ہجرۃ بعالم بقا رحلت نمود و از
عمر شریف آنحضرت شصت و سہ سال گذشتہ بود و چہل سال در مکہ ماند تا وحی
برو نازل شد و بعد از ان سیزدہ سال دیگر در مکہ ماند و چون بمدینہ ہجرت نمود پنجاہ
و سہ سال از عمر شریف گذشتہ بود و دہ سال بعد از ہجرت در مدینہ ماند و وفات
آنحضرت در روز دوشنبہ دوم ماہ ربیع الاول واقع شد ہذا ما قالوا و حلیہ مبارک
آنحضرت صلے اللہ علیہ و آلہ و سلم لون آنحضرت گندم گون سرخ و سفید بود
اما وجہ آنحضرت صلعم کہ مرات جمال الٰہی و مظہر انوار نامتناہی بود در صحیحین بخاری و مسلم

از براء بن عازب آورده که گفته بود رسول خدا خوبروی و خوش روی ترین مردم
و در حدیث ابی هریره آمده که ندیدم من هیچ چیز بهتر از پیغمبر خدا که حسن وی از
همه اشیاء فائق بود و گفت چنان روشن و تابان بود که گویا سیر میکند آفتاب در روی
وی صلعم و در حدیث دیگر آمده که چون میدیدی تو روی او را میدیدی که
گویا آفتاب طلوع میکند **شعر** تا شب نیست روی هستی زاده ؛ آفتابی چو تو نزاده
یاد . و فرمود رسول خدا انا املح و اخی یوسف اصبح و فرق است میان یوسف و رسول خدا
که صباحت صفت یوسف بود و ملاحت که در دیدن خوش می آید و در دل جا
کند و دلنشین گردد صفت محمد صلعم است و مدرک این صفت ذوق است
و وصف آن به بیان راست نیاید چنانچه گفته است **بیت** شاهد آن
نیست که موئی و میانی دارد ؛ بنده طلعت آن باش که آنی دارد
و در بعضی احادیث تشبیه وجه شریف به قطعه قمر واقع شده بود رسول خدا که چون
شکفته می افتاد در جبهه مبارک وی روشن میشد و میدرخشید گویا که پاره قمر است
و بود آنحضرت بزرگ چشم دراز مژگان و سیاهی چشم وی به سرخی میزد و نزد بعضی
سفیدی چشمش به سرخی میزد و در بعضی روایات آمده که نیک سیاه چشم و بود چشمان
آنحضرت گویا که سرمه کشیده است و میدید در تاریکی چنانچه میدید در روشنائی و بود
تام الاذنین و بود کشاده پیشانی متصل ابرو و باریک ابرو و کمان ابرو و بلند بینی و آغاز
میکرد سخن را و ختم میکرد بکنج دهان یعنی سخن از دهان شریف تمام و کمال بر می آمد و شکسته و ناقص

نمیشد و بود کشاده دندان و روشن و تابان بود دندانهاے پیش و چون تکلم میکرد
دیده میشد گویا که می برآید نور از میان کشادگی دندان پیش و همیشه بود آن حضرت متبسم و
کشاده روے و گاہے خمیازه نکرد زیراکه خمیازه از شیطان است و بود رسول خدا خوش
آواز و شیرین کلام و فصیح تر و میرسید آواز آنحضرت بے تکلف با آنجا که نمیرسید
آواز دیگر خصوصا در خطبها و وعظ و تخویف و انذار میخواند چنانکه میشنیدند مخدرات
در پرده‌ہاے خود و فرمود آنحضرت که ادب آموخت مرا پروردگار من و نیک کرد ادب
کردن مرا و فرمود من فصیح ترین کسے ام که نطق کرده است بضاد و فرمود که داده شدم
کلماتیکه در غایت اختصار جامع و متضمن معانی گسترده اند و بود آن حضرت بزرگ
سر و بزرگی سر دلیل است بر وفور عقل و جودت ذہن و موے مبارک آنحضرت نه نرم بود
فروهشته که اصلا پیچ و دوتائی نداشته باشد و نه سخت و نه پیچیده بلکه بین بین بود
و درازی موے گاہے میان دو گوش و گاہے میان گوش و گاہے تا گوش و در روایتے
تا نرمه گوش و در روایتے تا دوش و در روایتے تا نزدیک دوش و اینهمه باعتبار
اختلاف احوال و اوقات است و حلق راس از آنحضرت نبود جز در حج و عمره و گاہے
مسدل میکردند موے را و فروهشتند آنرا بر طرف پیشانی سر و گاہے فرق میکردند و
فرق جدا کردن موے بعضے از بعضے چنان که پیدا گردد میان آنها خطے که آنرا مفرق
خوانند یعنے فرق بر تارک سر و سدل موے هر دو جائز است و بعضے فرق را افضل
دانند و مختار آنست که میگذاشتند موے را بحال خود اگر متفرق میشدند فرق میکردند

دیگر ہمیکذاشتند و در روایت ام ہانی آمدہ کہ چون آنحضرت بمکہ قدوم آوردہ بود اورا چہار گیسو بافتہ بود و لحیۂ شریف آنحضرت انبوہ بسیار موے و مزدحم بود و پر میکرد سینۂ مبارکش را و در طول لحیہ حدے معین بنظر نیامدہ و در وظائف النبی گفتہ کہ لحیۂ شریف چہار انگشت بود یعنی باین مقدار بود و از روے خلقت کہ دراز و کم نمیشد و می برید پست و میکرد سبلت را و فرمود نیست از ما کسے کہ نبرد سبلت را اکثر علما برانند کہ آنحضرت خضاب نکرد زیرا کہ نرسیدہ بود پیری آنحضرت بسرحد خضاب و در تمام سر و لحیہ مبارک مویہاے سفید بہ بست نرسیدہ بود و چون ادہان میکرد ناپوشیدہ میشد پیری و نمایان نمیشد مویہاے سفید و در حدیثے آمدہ کہ بود گردن رسول خدا سفید گویا کہ ریختہ شدہ است از سیم و مابین شانہاے آنحضرت پہن کم داشت و ہموار سینہ و کشادہ بود و مستوی البطن بود و از فوق سینہ تا ناف خطے از موے بود باریک و برہنہ از موے ہر دو پستان بودند و ہر دو ذراع و ہر دو بازو و ہر دو دوش و بالاے سینہ و ساقہاے مویدار بودند و در بعضے روایات اجرد آمدہ یعنی برہنہ از موے بود اما عانہ یعنی موے زہار در بعضے احادیث آمدہ کہ حلق میکرد و در بعضے آمدہ کہ نورہ میکرد و حدیث نورہ جانب ضعیف است و حدیث حلق ضعیف تر نہ انفی مدارج النبوۃ و بغلہاے شریف سفید مگر سائر بدن او بودند و بو مشک از دے می آمد ہرگاہ رسول خدا را برگزیدت نکشید خود بر خود بوے مشک یافت در بعضے زیر بغل موے نبود و در بعضے احادیث منتقف الجسد واقع گشتہ یعنے میکندند موے بغل را و میان دو شانہ آنحضرت خاتم نبوۃ بود و مکتوب

بود در وے اللہ وحدہ لاشریک لہ توجہ حیث شئت فانک منصور و در بعضے
روایات بشانۂ راست نزدیک بزیر یکجانب او نوشتہ العظمۃ للہ و بر جانب
دیگر لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ و بر وسط او میان گوشت و پوست نوشتہ
توجہ حیث شئت فانک منصور و بندہاے دست دراز بود و سطبر بازو و
فراخ کفدست و نرم بودند کفدستہای آنحضرت مانند ابریشم و سرد تر
از برف و ہر کہ مصافحہ میکرد مدتے بوے مشک در دست خود می یافت
خوش قد مستوی القامت بود و ہمہ اطراف نہ دراز و نہ کوتاہ در ہم کشیدہ
و در روایتے آمدہ کہ انگشت ہاے مبارک دراز بودند و سطبر و زیر قدمہاے
مبارک بلند می ماند از زمین و پشت ہر دو پاے مبارک ہموار بودند و صاف
کہ سیلان میکرد و میگذشت آب از انہا از جہت ملایمت و راہ میرفت بتمام
قدم و در پاشنہ مبارک گوشت کم بود و در بعضے روایات آمدہ کہ پاشنہا
رگ دار بودند و بعضے بندہاے استخوان سطبر بودند و ساقہاے شریف باریک
و لطیف بودند و سفید رو و نمکین بود و در بعضے روایات سرخ و سفید و چون پا
سر میکردند زمین را بتمام قدم میکردند و بر میداشتند پاے مبارک را از زمین بتمام
و کشان میرفتند و آسان و سبک میرفتند بے تحرک و اضطراب گویا کہ فرود
مے آید از زمین منحدر بجانب نشیب و بودند آنحضرت کہ میراندند اصحاب
خود را پیش خود در سفر و خود بعد از مجموع اصحاب رفتے و ضعفا را تقویت

دادے وپیادگان راسوار کردندے وگاه ردیف خود ساختندے وطیب
ذاتی آنحضرت بود وخوشبوے تراز بوے پیغمبر خدا هیچ چیز نبود وچون آنحضرت
میخواست که تغوط کند یعنے قضاے حاجت نماید شگافته میشد زمین فرود
می برد بول وغائط اورا وفائح میشد ازان بوے خوش وطلع نمیشد برانچه بیرون
می آمد از وے هیچ بشرے وانچه کلوخ استنجا می بود صحابه میگرفتند ومی یافتند
ازانها رائحه طیبه وتحقیق رفته اند قومے از اهل علم بطهارت بول وغائط آنحضرت
صلعم وانیست قول بعضے اصحاب شافعی وبعضے نوشیدند بول آنحضرت را
که در قدحے بود واز برکت آن تمام عمر بیمار نشدند وعرق پیشانی آنحضرت
اطیب الطیب بود وتلالا وجهه الانوار تلالا القمر لیلة البدر اللهم صلے علی محمد وآله
بقدر حسنه وجماله واختلاف کرده اند در عدد ازواج آنحضرت صلعم وترتیب
ایشان وعدد آنکه مرد از ایشان پیش از آنحضرت علیه السلام وآنکه وفات یافت
آنحضرت پیش از ایشان وآنهائکه دخول کرد بوے ودخول نکرد وآنکه خطبه نامزد
وے کرد ونکاح نکرد وآنکه عرض کرد نفس خود را بر آنحضرت ومتفق علیه یازده
زن اند شش از قریش خدیجه بنت خویلد وعایشه بنت ابی بکر وحفصه بنت عمر
بن الخطاب وام حبیبه بنت ابی سفیان وام سلمه بنت ابی امیه وسوده بنت زمعه
وچهار عربیه اند از غیر قریش زینب بنت جحش ومیمونه بنت الحارث هلالیه وزینب
بنت خزیمه هلالیه ام المساکین وجویریه بنت الحارث ویکے غیر عربیه از بنی اسرائیل

۳۵

صفیہ بنت حیی از بنی النضیر و آنکہ مردند در نزد آنحضرت دو کس خدیجہ و زینب ام المساکین
و وفات آنحضرت از نہ زن بود و خلاف نیست در آنکہ اول زنے کہ تزوج کرد
او را آنحضرت خدیجہؓ است و تزوج نکرد آنحضرت صلعم بروے ہیچ زنے را
تا مرد او و این یازدہ زن است کہ آنحضرت ایشان را خواستند و با ایشان
زفاف کرد و از بعضے ایشان اولاد بوجود آمد و از آنجملہ خدیجہؓ و زینب بنت
خزیمہ در حیات آنحضرت از دنیا رفتہ و نہ باقی بعد از حضرت وفات یافتہ
و جماعہ دیگر از نسا اند بست یا زیادہ کہ بعضے را تزوج نمودہ و زفاف
نکردہ و پیش از دخول مفارقت نمودہ و بعضے را خطبہ کرد و خواستگاری نمود
اما تزوج نکرد و بعضے از ان تزوج کرد و در وقت تخییر کہ یا ایہا النبی قل
لازواجک ان کنتن تردن الحیوۃ الدنیا و زینتہا الایہ از حبالہ آنحضرت بدر رفتند
و اما سراری آنسرور صلعم چہار بودند اول ماریہ بنت شمعون قبطی کہ مقوقس
قبطی صاحب مصر والی اسکندریہ براے آنحضرت پیشکش فرستادہ بود و آن
ام ابراہیم بود دوم ریحانہ بنت زید بن عمرو و بعضے گفتہ اند بنت شمعون
از سبایاے بنی النضیر و بقولے از بنی قریظہ والاول اظہر وطی میکرد آنحضرت
او را بملک یمین و بعضے گفتہ اند کہ آزاد کرد و تزوج نمود در محرم سال ششم از
ہجرت و وفات یافت پیش از وفات آنحضرت در وقت رجوع از حجۃ الوداع
و دفن کردہ شد بہ بقیع و دیگر کنیزکے بود جمیلہ کہ از بعضے سبایای آنحضرت

رسیده و دیگر خدیجه بود که زینب بنت جحش بحضرت بخشیده بود اما اولاد کرام
آنحضرت جمله آنچه اتفاق کرده شده است بر ایشان شش اند دو پسر قاسم
و ابراهیم و چهار دختر زینب و رقیه و ام کلثوم و فاطمه و در غیر ایشان اختلاف است
بعضے طیب و طاهر نیز شمرده اند پس جمله هشت باشند چهار ذکور و چهار اناث
و بعضے میگویند که غیر ابراهیم و قاسم عبد الله است که همه صغیر از عالم رفت
و طیب و طاهر لقب عبد الله است بجهة تولد او در عهد اسلام و اکثر اهل علم
انساب برین اند و دار قطنی گفت که این قول اثبت است پس مجموع هفت
باشد سه ذکور و چهار اناث و آنچه مشهور است درین مقام و بر زبانها میگردد این
کلام است و در مواهب لدنیه از دار قطنی حکایتے کرد که طیب و طاهر غیر
عبد الله اند پس ذکور پنج تن باشند و مجموع نه و از بعضے مردم نقل کرده شد
که طیب و مطیب از یک شکم مولود اند و طاهر و مطهر از یک شکم دیگر پس همه
یازده باشند و از بعضے منقول است که زائیده شده برائے آنحضرت
پیش از بعثت پسرے که نام کرد او را عبد مناف پس مجموع دوازده تن باشند
که همه زائیده شده اند در اسلام غیر عبد مناف و گفته است ابن اسحق که زائیده
شده اند همه غیر ابراهیم پیش از اسلام و وفات یافتند در اسلام و وفات
یافتند در حالت ارتضاع و در بعضے اقوال عبد الله بعد از نبوت مولود شده
و اختلاف کرده اند در اکبر اولاد آنحضرت و ترتیب ایشان در ولادت پس

بعضے گفتہ اند کہ اکبر اولاد وے صلعم قاسم بود پسترزینب پسترش رقیہ
پسترعبداللہ پسترام کلثوم پستر فاطمہ زہرا پستر ابراہیم و بعضے گفتہ کہ اکبر
زینب پسترش قاسم پسترام کلثوم پسترفاطمہ پسترعبداللہ کہ لقب او طیب و طاہرست
پستر ابراہیم و ابن عبدالبر گفتہ کہ ہمین قول ست صحیح اما قاسم اول مولودیست
کہ زائیدہ شد مر آنحضرت را پیش از نبوت و بوے کنیت کردہ شد آنحضرت
بابوالقاسم بزیست تا مشی کرد و بعضے گفتہ تا قابل رکوب شد و بعضے گفتہ دو
سال بزیست و بعضے ہفدہ ماہ گفتہ اند و وفات یافت پیش از نبوت و نزد
بعضے در اسلام و وے اول کسے ست کہ مرد از اولاد رسولخدا اما عبداللہ
در مکہ در اسلام بوجود آمد و در طفولیت فوت شد اما ابراہیم آخر اولاد اوست
در مدینہ در ذیحجہ سال ہشتم از ہجرت تولد نمود و مادر او ماریہ قبطیہ بود و سلمے زوجہ
ابورافع از موالات رسولخدا قابلہ او بود و برائے ماریہ خانہ ساختہ دادہ بود کہ الان
آنموضع را مشربہ ام ابراہیم میگویند زیارت و تبرک بہ بود عمر ابراہیم ہفتاد روز چنانکہ
ابوداؤد ذکر کردہ و در روایتے شانزدہ ماہ و ہشت روز و نزد بعضے یکسال و
دہ ماہ و شش روز و بعضے قریب یکسال و نیم گفتہ اما اکبر بنات آنحضرت
نزد اکثر علما زینب ست و نزد ابن اسحق آنست کہ زائیدہ شد در سنہ
ثلثین از ولادت آنحضرت کہ در واقعہ فیل بود و دریافت اسلام را و ہجرت
کرد و تزویج کردہ بود اورا با پسر خالہ اش کہ ابوالعاص بن الربیع بن عبدالعزی

بن عبد الشمس بن عبد مناف و مادر ابو العاص ہنۃ بنت خویلد اخت خدیجہ بنت
خویلد از یک مادر و پدر و زینب را از ابو العاص پسرے بود علی نام و دختری اما ما
نام علیؓ نزدیک بحد بلوغ رسیدہ از دنیا رفت و حضرت علیؑ ابن ابیطالب
بعد وفات فاطمۂ زہرا صلے اللہ علے ابیہا و علیہا بموجب وصیت وے
امامہ را بخواست و زائید وے برائے علیؑ ولدے را کہ نام وے محمد اوسط است
محمد اکبر و محمد اصغر نیز از اولاد علیؑ مرتضے اند محمد اکبر محمد بن حنفیہ و محمد اصغر
ام او ام ولد بود کہ شہید شد با حضرت امام حسینؑ صلے اللہ علیہ و علے جدہ
وسلم وفات زینب در زمان حیات آنحضرتؐ در سال ہشتم از ہجرت واقع شد
اما رقیہ ولادت وے در سال سی و سوم از واقعہ فیل است بعد از زینب
بسہ سال و رقیہ پیش از عہد نبوت تحت عتبہ بن ابی لہب و اخت او ام کلثوم
تحت برادر وے عتیبہ و در اکثر کتب و جامع الاصول در اول بصیغہ مکبر و
در ثانی مصغر و در روضۃ الاحباب برعکس این آوردہ وہر گاہ کہ عتبہ طلاق داد
با حضرت عثمان رضی اللہ عنہ بن عفان در مکہ تزویج نمود و عتیبہ ہم ام کلثوم را
گذاشت و آنحضرت در حق وے دعا کرد شیرے سینہ اش پارہ ساخت ۔
آنحضرتؐ ام کلثوم را بعد فوت رقیہ در سنہ ثلاث از ہجرت بعثمان داد
و ام کلثوم در سنہ سبع از ہجرت وفات یافت و از دختر پیغمبر فرزندی مر عثمان
رضی اللہ عنہ بن عفان را بوجود آمد اما باقی نماند و نزد علماء امامیہ زینب و کلثوم

۴۰

از اخت خدیجه زوجه رسولخدا بوذند و اما فاطمه زهرا ولادت وے درسنه احدی واربعین از مولد نبی صلعم گفته اند و در روایات دیگر ہم آمده وے سیدة النساء العالمین وسید النساء اہل جنت است و تسمیه کرده شد بفاطمه زہرا که حقتعالے باز داشت اورا و محبان اورا از آتش دوزخ اللہم اجعلنی من محبیہا و محبی اولادہا و بعلہا و ابنہما واحشرنا معہم یوم الدین بمنه وکرمه **ابیات** شکر ایزد که بنده را از جان ÷ ہست مہر علی و فرزندان ÷ آن امام که خالق بیچون ÷ وصف او گفته جمله در قرآن ÷ آگاه باش اے مسلم عاقل و خبردار باش اے مؤمن کامل که مودت آل سید کائنات و محبت اولاد مفخر موجودات و تولاے ذریت سرور مخلوقات از جمله واجبات وطاعات وعبادات است تاکه دل از محبت ایشان مملو ومشحون و قلب از تولاے شان مشغوف ومکمون نباشد ایمان دست نمیدهد یا اہلبیت رسول اللہ حبکم فرض من اللہ فی القرآن انزله کفاکم من عظیم القدر انکم من لم یصل علیکم لا صلوٰة له پس مومن صادق ومسلم واثق را باید که زبان خود را مشغول وموظف به بیان مناقب وارسال تحایف صلوات بر سرور کائنات وآله شفعاء العصات دارد وقلب وجوارح واعضا مطیع ومنقاد اعمال آئمه بعد نبی باشد من اختار طریقہم وسلک علی مسلکہم فقد فاز ونجی ومن اعرض عنہم فقد ضل وغوی ان ہی الا تذکرة لمن اتقے و سند کرمن بخشنے و حق تعالی رسولخدا صلے اللہ علیه وآله وسلم را فرمود که سوال مودت قربے و محبت آل عبا از امت خود فرماید و مودت را

ترغیب و تحریص بر تولائے ایشان نماید قال اللہ تعالٰے قل لا اسئلکم علیہ اجرا الا المودة
فی القربیٰ بگو ای محمد کہ سوال نمیکنم بر تبلیغ رسالت ہیچ مزدے مگر دوستی و محبت
قربیٰ فی المدارک والبیضاوی والثعلبی والکشاف روے انہا لما نزلت قیل
یا رسول اللہ من قرابتک من ہولاء الذین وجبت علینا مودتہم قال علی
وفاطمة وابناہما ترجمہ در مدارک و بیضاوی و تفسیر کشاف و ثعلبی مذکور ست
کہ روایت کردہ شد ہرگاہ این آیہ نازل گشت سائلے از جناب حضرت رسالت
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم سوال کرد کہ کدام اند از قرابت تو کہ دوستی و محبت
ایشان بر ما واجب و فرض است فرمود رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
کہ مفترض المحبت علیؑ و فاطمہؑ و ہر دو پسران حسن و حسین علیہم السلام اند قال اللہ
تعالیٰ و من یقترف حسنة نزد لہ فیہا حسنا این آیت ملصق بہ آیہ سابق است
فی المدارک عن السدی انہا المودة فی آل الرسول یعنی اکتساب حسنہ مودة اولاد طاہرہ
رسول خدا است و ذکر این آیت بعد آیہ سابقہ وآلہ بر وجوب مودت قربیٰ مشعر است
کہ مراد ہمین مودت قربیٰ است اگرچہ بظاہر عام است کما قال فی المدارک الظاہر العموم
فی ای حسنة کانت الا انہا تتناول المودة تناولا اولیا لذکرہا عقیب ذکر المودة
در تفسیر ماوردی و تبیان و عین المعانی مذکور شدہ کہ حسنہ دوستی آل رسول
است و سیئہ دشمنی ایشان و فی فصل الخطاب و من یقترف حسنة ای حب آل محمد
نزد لہ فیہا حسنا الی آخرہ قالوا یا رسول اللہ من قرابتک من ہولاء الذین وجبت

من هولاء الذين وجبت علينا مودتهم قال علیؓ وفاطمةؑ وابناهما رواه احمد وابن ابی حاتم والطبرانی والحاکم وصححه وفی الصواعق نقل الثعلبی والبغوی عن ابن عباس انه لما نزل قوله تعالے قل لا اسالکم علیه اجرا الا المودة فی القربے قال قوم فی نفوسهم ما یریدون الا ان یحثنا علی قرابته من بعده فاخبر جبرئیل النبی صلے اللہ علیه وآله وسلم انهم اتهموه فانزل اللہ تعالے ام یقولون افترے علے اللہ کذبا الایه فقال القوم یا رسول اللہ انک صادق فانزل وهو الذی یقبل التوبة عن عباده واخرج الطبرانی عن الامام زین العابدین علیه السلام لما جیء به اسیرا عقیب مقتل ابیه الحسین واقیم علی درج دمشق قال بعض جفاة اهل الشام الحمد للہ الذی قتلکم وقطع عرق الفتنة فقال اما قرأت قل لا اسالکم علیه اجرا الا المودة فی القربے قال وانتم هم قال نعم واخرج الدیلمی عن ابی سعید الخدری ان النبی صلے اللہ علیه وآله وسلم قال فی قوله تعالے وقفوهم انهم مسئولون عن ولایة علی واهل البیت لان اللہ امر نبیه ان یعرف الخلق انه لا یسالهم علی تبلیغ الرسالة اجرا الا المودة فی القربے والمعنی انهم مسئولون هل والوهم حق الموالاة کما اوصاهم النبی ام اضاعوها واهملوها فیکون علیهم المطالبة والتبعة ومن ذلک اخرج مسلم عن زید بن ارقم قال قام رسول اللہ صلے اللہ علیه وآله وسلم یوما فینا خطیبا بماء یدعی خما بین مکة والمدینة فحمد اللہ واثنی علیه ووعظ وذکر ثم قال اما بعد الا ایها الناس انما انا بشر یوشک ان یاتی رسول ربی فاجیب وانا تارک فیکم الثقلین اولهما کتاب اللہ فیه الهدے والنور فخذوا بکتاب اللہ واستمسکوا به فحرص علے کتاب اللہ ورغب فیه ثم

قال و اہلبیتی اذکرکم اللہ فی اہل بیتی اذکرکم اللہ فی اہل بیتی **ترجمہ** منقول ست از ابن عباس
ہرگاہ کہ این آیہ مودت نازل شد قومے در دلہاے خود خیال فاسد آورد ندکہ رسولخدا
ارادہ کرد کہ از قرابت خود مارا بترساند تا من بہ ترسیم بعد ازو حق تعالے جبرئیل را
فرستادہ وازین خیالات فاسدہ ایشان خبر داد و آگاہ ساخت رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ
راکہ این قوم تہمت میکنند ترا و آیہ نازل کرد کہ میگویند درحق رسولخدا کہ این تاکید و
ترغیب مودت قربے آیا افترا کردہ است برخدا و دروغ بستہ یا مجنون ست کہ
درحالت جنون این چنین کلمات میگوید بعد نزول آیہ قوم گفتند یا رسول اللہ تو صادقے
ما یان از خیالات خود ہا توبہ کردیم پس نازل شد وہو الذی یقبل التوبۃ عن عبادہ و
آیہ کریمہ وقفوہم انہم مسئولون دال ست براینکہ در روز حشر از ہمہ بشر سوال خواہد شد
کہ درحق امیر المومنین علی بن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ اہلبیت خیر البشر چہ
سلوک کردید و حقوق موالات ایشان کما حقہ بجا آوردید یا نہ و آنچہ رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم دراداے حقوق واطاعت وانقیاد وامر ایشان فرمودہ آن را سمعًا
وطاعتًا امتثال کردید یا تخلف نمودید پس آنانکہ مطابق فرمودۂ رسولخدا صلے اللہ
علیہ وآلہ محبت آل سید الورٰی نمودند و فرمودۂ ایشان بدل وجان قبول کردند بہ
روضہ رضوان وحور وقصور جنان فائز خواہند شد وہر کہ نعوذ باللہ منحرف
از ایشان ورزید بعذاب نیران گرفتار خواہد گردید و ازینجاست کہ روایت کرد مسلم
از زید بن ارقم کہ ایستادہ شد رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ روزے درمیان ما درحالیکہ خطبہ

مینخوانند بضمی که آنجا آبی بود خوانده میشود آن موضع به خم بضم خا معجمه و تشدید میم یعنی
در غدیر خم که میان مکه و مدینه بود شکر و ثنا بجناب جل و علا کما هو احری بجا آورد و
نصیحت و پند بمردمان کما هو الیق وا ولی بود داد و بعد ازان فرمود اما بعد حمد و ثنا
بدانید و آگاه باشید ای مردمان بدرستیکه من بشرم قریب است که بیاید مرا فرستادهٔ
پروردگار من و قبول کنم او را مراد ملک الموت ست یعنی ملک الموت بیاید و من
ازین عالم انتقال نمایم لهذا بشما وعظ میکنم و میگویم که میگذارم میان شما دو چیز نفیس
عظیم اول آن قرآن شریف که کتاب خداست و دران نور و هدی ست پس بگیرید
و عمل کنید با وامر و نواهی آن و چنگل زنید به وے و تحریص فرمود بر کتاب الله و ترغیب
نمود باستمساک وے بعد ازان فرمود دوم ازان دو چیز نفیس عظیم اهلبیت من
اند یاد میدهانم خدا را در حق اهلبیت خود و سه مرتبه این کلمه فرمود یعنی از خدا بترسید و
حقوق ایشان نگاهدارید و طاعت و محبت ایشان را شعار و دثار خود سازید
چنانچه امتثال باحکام کتاب الله فرض است همچنین اطاعت و انقیاد اوامر اهلبیت
بجوارح و ارکان و محبت و عقیدت و مودة و رسوخیت بایشان بقلب و جنان واجب
و فرض است و از زید بن ثابت مرویست و انهما لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض یعنی
کتاب و آل عبا جدا از هم نخواهند شد تا که خواهند آمد نزد من بر حوض کوثر از مطیعان و متخلفان
خود خبر خواهند داد و بسا از آیات دال بر مودت و محبت اهلبیت نبوت علیهم الصلوة
و السلام است قال الله تعالی و انی لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اهتدے

قال ثابت البنانی اہتدی الی ولایۃ اہل بیتہ وجاء ذلک عن ابی جعفر الباقر واخرج الثعلبی فی تفسیر قولہ تعالے واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ولا تفرقوا عن جعفر الصادق انہ قال نحن حبل اللہ الذی قال اللہ تعالے واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ولا تفرقوا قال اللہ تعالے ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات سیجعل لہم الرحمن ودا اخرج الحافظ السلفی عن محمد بن الحنفیۃ انہ قال فی تفسیر ہذہ الآیۃ لا یبقے مومن الا وفی قلبہ ود لعلی واہل بیتہ قال اللہ تعالے ام یحسدون الناس علی ما آتاہم اللہ من فضلہ اخرج ابو الحسن المعالی عن الباقر علیہ السلام انہ قال فی ہذہ الآیۃ نحن الناس واللہ ہذا فی الصواعق وفی المشکوۃ عن جابر قال رایت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ فی حجتہ یوم عرفہ وہو علے ناقتہ القصوا یخطب فسمعتہ یقول یا ایہا الناس انی ترکت فیکم ما ان اخذتم بہ لن تضلوا کتاب اللہ وعترتے اہل بیتی رواہ الترمذی وعن زید بن ارقم قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ انی تارک فیکم ما ان تمسکتم بہ لن تضلوا بعدی احدہما اعظم من الآخر کتاب اللہ حبل ممدود من السماء الے الارض وعترتی واہل بیتی ولن یتفرقا حتے یردا علے الحوض فانظروا کیف تخلفونی فیہما رواہ الترمذی واخرج احمد فی مسندہ وابن جریر والحاکم فی مستدرکہ عن ابی ذر الغفاری انہ قال وہو اخذ بباب الکعبۃ سمعت النبی یقول الا ان مثل اہل بیتی فیکم مثل سفینۃ نوح من رکبہا نجی ومن تخلف عنہا ہلک ہذا ایضا فی المشکوۃ **ترجمہ** احمد در مسند وابن جریر والحاکم در مستدرک از ابی ذر غفاری روایت کردہ کہ گفت ابوذر در حالیکہ گرفتہ بود دروازہ کعبہ را شنیدم از رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ کہ مے فرمود آگاہ باشید کہ مثل

اہل بیت من میان شما مثل کشتی نوح است کسیکہ سوار شد در کشتی نوح نجات
یافت از عذاب دنیا و عقبے و کسیکہ باز ماند و تخلف ورزید غرق شد و
ہلاک گشت و بنکال دنیا و عقبے گرفتار ماند ہمین طور کسیکہ فرمان برداری آل
رسول خدا و ادائے حقوق ایشان کما ہو احری کرد بدرجات اعلی و مقامات
اقصے دنیا و عقبے فائز گردید و ہر کہ نعوذ باللہ منہ انحراف نمود ازین بزرگان شفیعان
روز حشر ورزید گرفتار عذاب ابد گردید **بیت** منکر انحراف ایندم در نظرہا
شد مثل سرنگون اندر سفر ÷ و اخرج الحاکم فی مستدرکہ عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ
صلے اللہ علیہ و آلہ قال خیرکم خیرکم لاہلی من بعدی بہترین شما کسے ست
کہ بہتر و نیکو باشد در حق اہل بیت من بعد من و اخرج الحاکم و الترمذی عن
ابن عباس رضی اللہ عنہما قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ و آلہ احبوا اللہ
لما یغذوکم من نعمۃ فاحبونی لحب اللہ و احبوا اہل بیتی لحبی دوست دارید خدا را
برائے آنکہ داد شما را نعمت و شکر منعم بجا آرید و دوست دارید مرا برائے
دوستی خدا و دوست دارید اہلبیت مرا برائے دوستی من **ابیات**

حب ایشان دلیل صدق و وفاق — بغض ایشان دلیل کفر و نفاق
قرب شان پایۂ علو و جلال — بعد شان مایۂ عتو و ضلال

و اخرج ابن ماجۃ و الطبرانی فی الکبیر و ابن عساکر فی تاریخہ عن محمد بن کعب القرظی
عن عباس ابن عبد المطلب ان رسول اللہ قال ما بال اقوام یتحدثون فاذا رأوا الرجل

من اہل بیتی قطعوا حبہم والذی نفسی بیدہ لا یدخل قلب امرء الایمان حتی یحبہم اللہ ولقرابتہم

منی فی الصواعق روایۃ صحیحۃ واخرج احمد والترمذی عن عبد المطلب بن ربیعۃ

لا یدخل قلب امرء الایمان حتی یحبہم للہ ولقرابتی **ترجمہ** برآورد ابن ماجہ وطبرانی

در کبیر وابن عساکر در تاریخ خود از محمد بن کعب از عباس بن عبد المطلب عم رسولخدا

صلی اللہ علیہ وآلہ کہ فرمود رسولخدا چہ رسید قومی را کہ باہم سخن میکنند ہرگاہ کہ

می آید مردے از اہلبیت موقوف میکنند سخن خود را ومخفی می سازند قسم بخدا کہ ذات من

در دست قدرت اوست در نمی آید در دل مردے ایمان مگر کہ دوست دارد

اہلبیت مرا برائے خدا وبجہت قرابت ایشان با من ہذا ما فی مفتاح النجا وغیرہ

واخرج ابو یعلی فی مسندہ عن الحسین ادبوا اولادکم علی ثلث خصال حب نبیکم

وحب اہل بیتہ وقراۃ القران فان حملۃ القران فی ظل اللہ یوم لا ظل الا ظلہ مع انبیائہ واصفیائہ

اخرج احمد فی مسندہ والطبرانی فی الکبیر وابی نعیم فی الحلیۃ والحاکم فی المستدرک

عن ابن عمر الدنیا ملعون وملعون ما فیہا الا ما ینبغی لمحمد وآل محمد ہذا ما فی تبویب الجامع الصغیر

وفی البخاری عن ابی بکر رضی اللہ عنہ ارقبوا محمدا فی اہل بیتہ وعن تبویب الجامع الصغیر عن

ابن عساکر عن علی النجوم امان لاہل السماء واہل بیتی امان لامتی وابو یعلی فی مسندہ

عن سلمۃ بن الاکوع اثبتکم علی الصراط اشدکم حبا لاہل بیتی وفی روایۃ صححہا الحاکم

علی شرط الشیخین النجوم امان لاہل الارض من الغرق واہل بیتی امان لامتی من الاختلاف

فاذا خالفتہا قبیلۃ من العرب اختلفوا فصاروا حزب ابلیس ہذا فی الصواعق

وعن زید بن ارقم قال رسول اللہ من یرید ان یحیی حیوتی ویمیت مماتی ویسکن الجنۃ
الخلد التی وعدنی ربی فلیتول علی بن ابی طالب فانہ لن یخرجکم من ہدے ولن یدخلکم
فی ضلال ہکذا اخرج الطبرانی فی الکبیر والحاکم و ابونعیم فی فضائل الصحابۃ
ترجمہ روایت کرد زید ابن ارقم کہ فرمود رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ
کسیکہ بخواہد کہ زندگانی کند بزندگانی من وبمیرد بموت من وبماند در جنت
خلد کہ حقتعالے مرا وعدہ کردہ است پس بگو آنکس را کہ دوست دارد علے
ابن ابیطالب را بدرستیکہ علی ابن ابیطالب بیرون نخواہد آورد شمارا از ہدایت
و در نخواہد آورد شمارا در ضلالت خوشا حال کسیکہ در تولا علی بن ابیطالب
زندگی کند و وقت مرگ با یقان جنان رطب اللسان وعذب البیان بمدح و
ثنا آن محبوب رحمن ازین عالم انتقال کند **بیت** زندگانی نتوان گفت
حیاتیکہ مراست ✦ زندہ آنست کہ با دوست وصالی دارد ✦ وعن سلمان قال رجل
لسلمان ما اشد حبک لعلی قال سمعت رسول اللہ من حب علیا فقد احبنی گفت مردی
بہ سلمان کہ چہ بسیار است محبت تو بعلی ابن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ سلمان
جواب داد کہ شنیدم رسولخدا را کہ فرمود کسیکہ دوست دارد علی را پس بتحقیق دوست
داشت مرا وعن بریدۃ قال قال رسول اللہ ان اللہ امرنی بحب اربعۃ من
اصحابی واخبرنی انہ یحبہم قال قلنا من ہم یا رسول اللہ وکلنا نحب ان نکون منہم فقال
الا ان علیا منہم ثم سکت ثم قال الا ان علیا منہم ثم سکت **ترجمہ** فرمود رسولخدا صلے اللہ

علیہ آلہ بدرستی کہ حق تعالے امر کرد مرا بمحبت چہار کس از یاران من و خبر داد بمن آنکہ او سبحانہ دوست میدارد آن ہر چہار کس را گفت بریدہ گفتیم آیا کدام اند آن محبوبان تو و آن انکہ ہر چہار کس را دوست میدارد کہ باشیم از انہا پس فرمود آگاہ باشید بدرستیکہ علیؑ از انہا است بعد ازان اندکے خاموش شد بعد ازان فرمود کہ آگاہ باشید علی از انہا است بعد ازان خاموش گشت و باقی را نام نگرفت و در بعضی روایات آمدہ کہ علی منہم و سلمان و ابو ذر و مقداد ہکذا فی ازالۃ الخفاء و فی الصواعق اخرجہ ابو یعلی فی مسندہ و اخرج حافظ ابو محمد عبد العزیز بن محمود المعروف بابن العصر فی معالم العترۃ عن فاطمۃ طبرانی فی الکبیر و ابن مندر عن رافع مولی عائشہ عنوان صحیفۃ المومن حب علی ابن ابیطالب و فی الصواعق بروایۃ الخطیب عن انس و جاء فی الحدیث حب علی حسنۃ لا یضر معہا سیئۃ و بغضہ سیئۃ لا ینفع معہا حسنۃ فہذا الحدیث بمعناہ صحیح لانہ قد ثبت باسناد صحیح انہ لا یحبہ الا مومن و لا یبغضہ الا منافق و جاء فیہ الصحب حب علی یاکل الذنوب کما یاکل النار الحطب و ہو صحیح بمعناہ ہکذا فی مسند الفردوس الدیلمی عن معاذ بن جبل و در ترجمہ این حدیث چند ابیات در بعضے از نسخ مثنویات در دفتر ششم منظر آمدہ

ابیات مثنوی

گفت پیغمبر کہ حب مرتضیٰ	گشت در دل ماحی ظلم و جفا
ہر کرا حب علیؑ باشد بجان	خود گنہ را او را لمیندار در زبان
این سخن را ہست تاویل اے سخی	فہم کن نیکو و بشنو از اخی

در حدیث دیگر آن سلطان راد — پادشاه انبیا و کیقباد
شرح این معنے بیان کرد اے عمو — من احب گفت قو ما منهم او
هست معنی آنکه حب واصلان — محو گرداند گناه غافلان
هر که حب مرتضی دارد مقیم — حشر او با او بود در روز عظیم
وانکه او را با علے محشر بود — از گنه او را ضرر کے بود
در حقیقت چشم بکشا بایقین — مر محب را تابع محبوب بین
اصل ایمان حب حق ست اے پسر — حب واصل را تو حب او شمر
هر که حق را دوست دارد اے همام — برکه و مه او کجا گیرد مرام
در حقیقت هست تحویل دگر — چشم دل بکشا و اندر دل نگر
مر عوام مومنان را اے پسر — سیئات واصلان نکند ضرر
بلکه خود طاعت بود مر خلق را — سیئات پاکبازان بے ریا
هست در تحقیق حب مرتضے — کار اصل قرب خاصان خدا
سیئات اهل قرب قانتین — چون حسن آمد بجائے مومنین
مومنان را چه ضرر دارد بگو — سیئات پاکبازان اے عمو

در بیان درجات محبان و مطیعان شیر یزدان علی نبینا و علیه الصلوة الرحمن

در مدارج النبوة آورده از امیر المومنین علی ابن ابیطالب صلوات الله علی نبینا و علیه آنحضرت

گرفت دست حسن و حسین را و گفت کسیکه دوست دارد این دو را و مادر و پدر این دو را باشد با من در درجه من روز قیامت و دریجا غایت مبالغه است که فرمود که باشد در درجه ما یا مراد غایت قرب معیت است نسبت دیگران که آنجا اکتفا بمطلق معیت کرده انتهی اخرج الترمذی مسلسلا بالسادات الاشراف قال حدثنا نصیر بن علی الجهضمی حدثنا علی بن جعفر بن محمد قال اخبرنی موسیٰ بن جعفر بن محمد عن ابیه جعفر بن محمد بن علی عن ابیه علی بن الحسین عن ابیه عن جده علی بن ابی طالب ان النبی اخذ بید حسن و حسین وقال من احبنی واحب هذین واباهما وامهما کان معی فی درجتی یوم القیمة **ترجمه** بدرستیکه رسول خدا گرفت دست حسن مجتبیٰ و حسین شهید کربلا را فرمود کسیکه دوست دارد مرا و دوست دارد این هر دو را و پدر و مادر اینها را پس آنکس همراه من خواهد بود در درجه من روز قیامت فی فضل الخطاب روی الامام ابو اسحق الثعلبی رحمه الله باسناده عن الامام محمد بن اسلم الطوسی رحمه الله قال حدثنا یعلی ابن عبید عن اسمعیل بن ابی طالب عن قیس بن ابی حازم عن جریر بن عبد الله البجلی انه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم من مات علی حب آل محمد مات شهیدا الا من مات علی حب آل محمد مات مغفورا الا من مات علی حب آل محمد فتح فی قبره بابان من الجنة الا من مات علی حب آل محمد بشره ملک الموت بالجنة ثم منکر و نکیر الا و من مات علی حب آل محمد زف علی الجنة کما یزف العروس الی بیت زوجها الا و من مات علی حب آل محمد جعل الله زوار قبره ملئکة الرحمة الا و من مات علی حب آل محمد مات علی السنة والجماعة الا و من مات علی

بغض آل محمد جاء یوم القیمة مکتوب فی عینیه آئس من رحمة الله الا ومن مات علی بغض آل محمد
لم یشم رائحة الجنة وهکذا اعضو فی الکشاف وفی فصل الخطاب روی الامام ابو اسحق الثعلبی
رحمة الله علیه باسناده عن ابی عبد الله حافظ باسناده عن زید بن علی بن الحسین
عن ابیه عن جده علی انه قال شکوت الی رسول الله حسد الناس لی فقال رسول الله
اما ترضی ان یکون رابع اربعة اوّل من یدخل الجنة انا وانت والحسن والحسین وازواجنا
عن ایماننا وشمائلنا وذریاتنا خلفنا وشیعتنا من ورائنا الٰہی منهم از دوستان
علی مرتضی ومحبان آل عبا ام این روسیاه مرا که از کثرت عصیان شده است
ببرکت این شفیعان محشر سفید گردان ودر زمرهٔ پیروان ایشان که واصلان وکاملان هم
محشور شوم ودر رحمت کوائے ایشان ایستاده باشم انک واسع المغفرة وانک علی
کل شئ قدیر وبالاجابة جدیر وحکی السید الامام ابو القاسم فی تاریخه وبلغ باسناده
ان رسول الله صلی الله علیه وآله سجد یوما خمس سجدات بلا رکوع قالوا یا نبی الله
سجودک بلا رکوع قال نعم ان جبرئیل علیه السلام اتانی فقال یا محمد ان الله تعالی
یحب علیا فسجدت فرفعت راسی فقال یا محمد ان الله یحب الحسن والحسین فسجدت ثم
رفعت راسی فقال یا محمد ان الله عز وجل یحب من احبهم فسجدت ثم رفعت راسی
فقال ان الله یحب من یحب من یحبهم فسجدت هکذا فی کنز العباد وغیره من کتب الفقه
فی باب سجدات الشکر **ترجمہ** بدرستیکہ رسول خدا صلی الله
علیه وآله وسلم روزے پنج سجده کرد بدون رکوع پرسیدند یاران از و

یا نبی خدا سجدہ آور دسے بدون رکوع خلاف عادت فرمود حضرت رسالت کہ آری
بدرستی آمد مرا جبرئیل و گفت ای محمدؐ خدا تعالے دوست میدارد علی را پس سجدۂ شکر این
نعمت بجا آوردم و بعد ازان بر داشتم سر خود را گفت جبرئیل کہ خدا دوست
میدارد حضرت زہرا را باز سجدہ کردم پس بر داشتم سر از سجدہ گفت جبرئیل ای
محمدؐ خدا دوست میدارد حسن و حسین را علیہم السلام پس سجدہ کردم و بعد ازان
برداشتم سر خود را از سجدہ گفت جبرئیل بدرستے خدا تعالے دوست میدارد
کسے را کہ دوست دارد ایشان را پس سجدہ کردم و سر برداشتم از سجدہ
پس گفت جبرئیل خدا دوست میدارد کسے را کہ دوست دارد دوستان
ایشان را پس سجدہ کردم و فی فضل الخطاب حدثنا عبد اللہ عن محمد بن عبید بن خالد
قال حدثنا محمد بن عثمان البصری قال محمد بن الفضل عن محمد بن سعید ابی طیبہ عن
المقداد بن الاسود رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
معرفۃ آل محمد براۃ من النار وحب آل محمدؐ جواز علی الصراط والولایۃ لآل محمد امان
من العذاب نیز در مدارج النبوۃ آوردہ کہ فرمود آنحضرت کہ شناختن آل محمدؐ سبب
بیزاریست از آتش دوزخ و حب آل محمدؐ سبب گذشتن است از صراط و ولایت آل محمدؐ
امانست از عذاب الٰہی اللّٰہم فی اعرف منزلت النبی المختار وآلہ الاطہار و انت تعلم ان قلبی لاتہم مشحون
وموالاتہم فی قلبی مکنون ولا بضاعۃ لی من الاعمال للنجاۃ من النار الا مودۃ آل سید الابرار وہی رجائی
للوصول الی مقام النبی وآلہ الاخیار علیہم صلوات السبحان الا محبتی لہم بالقلب والجنان لانہ قال حبیب الرحمن

صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم المرء مع من احب فاجعل مودتی لھم یوم القیمۃ سببا لامارتی
من النار واماني من العذاب والجواز علی الصراط والخلاص عند المیزان والبعد من النیران
بفضلک وکرمک یا حنان یا منان آمین یارب العالمین بیان آنکہ اطاعت ایشان
بعینہ اطاعت خدا و رسولخدا ست و مفارقت ایشان مفارقت از خدا و رسولخدا است
اخرج الحاکم فی مستدرکہ عن ابی ذر رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ
علیہ وآلہ وسلم من اطاعنی فقد اطاع اللہ عزوجل ومن عصانی فقد عصی اللہ ومن
اطاع علیا فقد اطاعنی ومن عصا علیا فقد عصانی **ترجمہ** فرمود رسولخدا کسیکہ
اطاعت کرد مرا بدرستی اطاعت کرد خدارا و کسیکہ نافرمانی کرد مرا بدرستی
نافرمانی کرد خدارا و کسیکہ اطاعت و امتثال امر علی نمود بدرستی اطاعت من کرد
و کسیکہ نافرمانی علی نمود و سرکشی کرد و برگشت ازو بدرستی از خدا و رسول
برگشت **بیت** چون ازو گشتی ہمہ چیز از تو گشت * چون ازو گشتی
ہمہ چیز از تو گشت - و اخرج ایضا از ابی ذر رضی اللہ عنہ ان النبی قال لعلی من فارقک
یا علی فقد فارقنی ومن فارقنی فقد فارق اللہ **نظم**

از حضور اولیا گر بگسلی	در ہلاکی زانکہ جزوی از کلی
چون شوی دور از حضور اولیا	در حقیقت دور گشتی از خدا
بر تو ماند از عرش و کرسی و سما	ساکنان مقعد صدق و صفا

و فی الصواعق عن الطبرانی بسند حسن عن ام سلمۃ عن رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم

قال من احب علیا فقد احبنی ومن احبنی فقد احب اللہ ومن ابغض علیا فقد ابغضنی ومن ابغضنی فقد ابغض اللہ واخرج ابویعلی والبزو عن سعد بن ابی وقاص قال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من اذانی علیا فقد اذانی واخرج احمد والحاکم وصححہ عن ام سلمۃ قالت سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یقول من سب علیا فقد سبنی اخرج ابن عساکر عن علی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال من اذی شعرۃ منی فقد اذانی ومن اذانی فقد اذی اللہ واخرج الطبرانی فی الکبیر عن ابی عمر مثلہ وفرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در حق علی ابن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ اللہم انصر من نصرہ واخذل من خذلہ وعن زید ابن ارقم عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال لعلی وفاطمۃ وحسن وحسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم انا حرب لمن حاربکم وسلم لمن سالمکم رواہ الترمذی **ترجمہ** فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مر علی وفاطمہ وحسن وحسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم را من جنگ کنندہ ام با کسیکہ جنگ کنندہ است باشما وصلح کنندہ ام با کسیکہ صلح کنندہ است باشما

در بیان عقوبت وعذاب دشمنان واعدای آل عبا وخسران مبغضین اولاد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ در دینا وعقبی

روی الامام ابو اسحق الثعلبی رضی اللہ عنہ باسنادہ عن علی ابن موسی الرضا علیہ السلام قال حدثنی ابی قال حدثنی ابی قال حدثنی ابی علی ابن الحسین قال حدثنی ابی الحسین ابن علی قال حدثنی ابی علی ابن ابی طالب قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حرمت الجنۃ علی من ظلم اہل بیتی واذانی فی عترتی ومن اصطنع صنیعۃ الی احد من ولد عبد المطلب

ولم یجازه علیها فانا اجازیه عنه اذا بعثنی یوم القیمة هذا ما فی فصل الخطاب وعن ابی ذر
ما کنا نعرف المنافقین الا بتکذیب الله ورسوله والتخلف عن الصلوات والبغض لعلی ابن
ابیطالب **ترجمہ** وسیت ازابی ذر نمی شناختیم منافقان الا بتکذیب وانکار خدا و
رسول خدا و باز ماندن از نماز مفروضه و بغض علی ابن ابی طالب صلوات الله
وعلی نبینا وعلیه پس درست شد که کینه با علی ابن ابی طالب دارد او منافق و اور رسول ا
و با کافران مساوی است و کینه علی ابن ابیطالب علامت کفار و منافقان و موجب
ابتلائے عذاب و خسران و دخول درکات نیران است قال الله تعالی ان المنافقین
فی الدرک الاسفل من النار و اخرج الترمذی عن ابی سعید الخدری قال انا کنا لنعرف
المنافقین نحن معاشر الانصار ببغضهم علی ابن ابیطالب صلوات الله علی نبینا وعلیه
وفی الصواعق اخرج احمد عن ابی رجاء انه کان یقول لا تسبوا علیا ولا اهل البیت ان
جارا لنا قدم من الکوفة فقال الم تروا هذا الفاسق ابن الفاسق ان الله قتله یعنی الحسین
فرماه بکوکبین فی عینه وطمس الله بصره وقد صح انه صلعم قال والذی نفسی بیده لا یبغض
اهل البیت احد الا ادخله الله النار وصحح الحاکم لو ان رجلا صفن بین الرکن والمقام اجمع قدمیه فصلی وصام
ثم لقی الله وهو مبغض لاهل بیت محمد صلعم دخل النار وعن ابی بکر بن عبد الله بن ابی ملیکة عن
ابیه قال کان رجل من اهل الشام سب علیا عند ابن عباس فحصبه ابن عباس فقال یا عدو الله
اذیت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ان الذین یؤذون الله ورسوله لعنهم الله فی الدنیا والآخرة واعد لهم
عذابا مهینا لو کان رسول الله صلعم حیا لاذیته هذا کله فی ازالة الخفاء وغیره **ترجمہ** ابی ملیکه از پدر خود روایت

میکند گفت آمد یکے از شامیان و کلمۂ بے ادبی گفت آن بیحیا در جناب علی مرتضی علی نبینا وعلیہم السلام پس سنگ زد او را عبداللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ و گفت ای دشمن خدا ایذا دادی رسولخدا صلے اللہ علیہ آلہ وسلم را بدرستی کسانیکہ ایذا میدہند اللہ و رسول وے را لعنت کردہ است ایشان را خدا در دنیا و عقبے و آمادہ کردہ است خدا برائے ایشان عذاب خوار کنندہ در عقبی کہ خواہد شد آنکس خوار و رسوا روز جزا اگر زندہ می بود رسولخدا ہر آئنہ رنج میکشید از کلمۂ بے ادبی کہ در حق جناب مرتضوی گفتی و در بعضے روایات بنظر آمدہ کہ عبداللہ بن عباسؓ در آخر عمر کہ قصورے در بینائی او راہ یافتہ و دران ایام بکعبہ رفتہ بود از کسے این کلمۂ بے ادبی شنید بغضب آمد و گفت کیست کہ خدا را دشنام میدہد ہمہ انکار کردند باز فرمود کیست کہ رسول را دشنام داد باز ہمہ انکار کردند بعد ازان گفت کیست کہ علی مرتضی را دشنام داد دریافت شد کہ یکے از مطرودان شام ہست عبداللہ ابن عباس گفت کہ من شنیدم از رسولخدا کہ فرمود کسیکہ سب کند علی را بتحقیق آنکس سب کرد مرا و کسیکہ سب کرد مرا بتحقیق بگفت خدا را پس آن گویندہ کافر است

شعر مردانِ خدا خدا نباشند ❊ لیکن ز خدا جدا نباشند۔

واخرج النسائی عن سعید بن عبید قال جاء رجل الی ابن عمر فسالہ عن علی فقال لا تسئلنی ولکن انظر الے بیت من بیوت رسول اللہ صلے اللہ علیہ آلہ وسلم قال فانی ابغضہ قال ابغضک اللہ

ترجمہ گفت سعید بن عبید آمد مردے نزد عبداللہ بن عمر و سوال کرد او را از علی ابن ابی طالب صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ گفت ابن عمر سوال مکن از من لیکن ببین بسوئے خانہ از خانہائے

رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یعنی حاجت سوال نیست ہمخانگی ویکجہتی واتحاد کلی انچہ علی
مرتضی را با رسول خدا است ظاہر است چشم بکشا وببین آن کو رامہ اظہار بغض وعداوت با
علی مرتضی علیہ السلام کرد ابن عمر گفت کہ دشمن دارد ترا خدا زیرا کہ تو ہستی دشمن کسیکہ
محبوب رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود واخرج احمد والترمذی عن جابر رضی اللہ عنہ
قال ماکنا نعرف المنافقین الا ببغضہم علیا وفی تبویب الجامع للسیوطی علی باب حطۃ من
دخل فیہ کان مومنا ومن خرج منہ کان کافرا وفیہ وفی روایۃ مثلہ کمثل باب حطۃ من دخلہ
غفرت لہ الذنوب وفیہ ایضا عادی اللہ من عادی علیا کذا فی تفسیر العزیزیہ فی الحدیث الذی
اخرج الحاکم عن ابن عباس ان رسول اللہ نظر الی علی بن ابیطالب قال عدوک عدوی
وعدوی عدو اللہ ویل لمن ابغضک من بعدی ہذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم ومعناہ
صحیح بالاتفاق وفی بعض الروایات قال رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یا علی لو ان امتی
ابغضوک لکبہم اللہ علی مناخرہم فی النار وہذا الحدیث صحیح علی معناہ لان مقام المنافقین
لیس الا النار ویعذبون باشد العذاب فی دار القرار

باب اول در شمائل واعمال وافعال وکرامات مخزن اسرار رسالت ومعدن انوار ولایت محبوب حضرت علی مرتضی علیہ السلام

از حال ولادت موفور السعادت تا وفات آن صاحب آیات بینات بدانکہ بموجب من سعد
سعد فی بطن امہ آثار سعادت وصدور کرامت از ان مظہر ولایت قبل از ظہور عالم شہادت
واضح ولائح گشت چنانچہ در شکم مادر کہ بود ہرگاہ کہ مادرش میخواست در کعبہ حضور بت

سجدہ کنند بجبر مے پیچید کہ اور ش طاقت جنبش نمیداشت و سجدہ کردن نمے توانست واول وآخر وہ کسیکہ با سعادت باشد و از لوث شرک و شوب شقاوت و خلط نجاست پاک باشد و بجز طہارت از ابتدا تا انتہا نگذشتہ باشد سوائے علی مرتضے از صحابہ کسے نبود لہذا بر نام نامی آنحضرت کرم اللہ وجہہ میگویند سئل عمدۃ المحققین وقدوۃ المحدثین شیخ شہاب الدین ابن حجر المکی عن حکمۃ استعمال کرم اللہ وجہہ فی حق علی علیہ السلام دون غیرہ عوضا من الرضی وہل یستعمل ذالک لغیرہ من الصحابۃ فاجاب بقولہ حکمۃ ذالک ان علیا علیہ السلام لم یسجد للصنم قط فناسب ان یدعی لہ بما ہو مطابق لحالہ من تکرمۃ الوجہ والمراد بہ حقیقتہا والکفایۃ عن الذات احفظہ عن ان توجہہ لغیر اللہ تعالے فی عبادتہ وعدم سجودہ لصنم امر مجمع علیہ لانہ اسلم وہو صبی ممیز صحیح اسلامہ حینئذ علی خلاف مذہبنا لان الاحکام وقت اسلامہ کانت منوطۃ بالتمیز ثم بعد ذالک نسخ الامر ونیطت بالبلوغ کما بینہ البیہقی وغیرہ فانقلت کثیر من الصحابۃ لم یوجد منہم سجود للصنم کالعبادلۃ ابن عباس وابن عمر وابن الزبیر وغیرہم ومع ذالک لا نقول لنا فیہم ذالک بل رضی لغیرہم قلت ہؤلاء ونظراؤہم انما وجدوا بعد اضمحلال الشرک وخمود نار الضلال ولعلہم لم یشاہدوا ذالک فی نزکہ اکبر فتن الشرک من السجود للصنم مع مخالفۃ اہلہ والناس مبالغتہم فی ذالک وکان فی الترک حینئذ مخالفۃ الاباء والاقارب وتحمل المشاق التی لا یطاق من الدلالۃ علی الصدق ما لیس فیہ بعد ظہور الاسلام وزہوق الضلال فناسب حالا ان یمیز عن بقیۃ الصحابۃ بہذا الخصوصیۃ العظمی علیہ السلام

فصل ولادت باسعادت

٦٩

آن معدن کرامت روز جمعه سیزدهم رجب بعد از بست وهشت سال ونزد بعضی بعد
سی سال از عام الفیل در مکه بود روایت کرده اند که پیدا شد در جوف کعبه و پیدا نه گشت
کسے در جوف کعبه بجز وے وخدا ایتعالے مخصوص گردانید او را باین فضیلت و
مشرف گردانید کعبه را باین شرافت و در بعضے کتب سیر از بریره نقلکرده که ما و
عباس با جمعے از بنی هاشم و عبد المطلب در مسجد الحرام نشسته بودیم ناگاه فاطمه بنت اسد
مادر علی حیدر بهم رسیده بطواف کعبه مشغول گردید و در اثناء طواف بدردزه
مبتلا شده و آثار ولادت و علامت زائیدن بروے ظاهر گشت طاقتش
نماند دیدم که دیوار خانه کعبه شق شد و فاطمه درون رفت ما هر چند خواستیم که درون
درآئیم میسر نشد روز چهارم علی را بردست گرفته بیرون آمد ابو طالب خواست که
مولود مسعود را زید نام کند مادرش اراده نمود که آن فرزند ارجمند را به حیدر موسوم سازند
آخر پدر و مادر بحسب اشاره خیر البشر نامش علی قرار دادند و در مدارج النبوة
آنست که تسمیه کرد او را ابو طالب بعلی و تسمیه نمود پیغمبر خدا الصدیق و لقب کرده باین شریف
و هادی و مهدی و اذن واعیه و یعسوب الامة و کنیتش ابو الحسن و ابو الحسین
و ابو تراب و ابو السبطین و ابو الریحانتین و اشهر القابش مرتضے و اسد الله
الغالب و حیدر و الوصی و امیر المومنین و سید المسلمین امام المتقین و یعسوب المومنین
و سید العرب و امام البررة و قاتل الفجرة و ذی القرنین و قسیم النار و الجنة و غیر ذلک
مما یطول شرحها بود و آورده اند امامیه که ولادت با سعادت حضرت علی مرتضے

علیه السلام روز جمعه سیزدهم ماه رجب بعد از سی سال از عام الفیل در میان کعبه معظمه
واقع شد و دران وقت عمر شریف حضرت رسالت بیست و هشت سال بود و بقولی
دو سال پیش از بعثت آنحضرت و نقل کرده اند بعضی از حضرت امام جعفر صادق
صلوات الله علی نبینا و علیه ولادت موفور السعادت آنحضرت روز یکشنبه هفتم
ماه مبارک شعبان واقع شد و گفته اند که قول اول اشهر است و اگر هر دو روز را
احترام نمایند بهتر است و بعضی بیست و ششم نیز گفته اند هذا ما قالوا

فصل در بیان حسن خلقت و جمال صورت آنحضرت علیه السلام

اما وجه شریف آن حضرت مرآت جمال الٰهی و مظهر انوار نامتناهی بود و فی شرح
الکرمانی لصحیح البخاری فی کتاب العلم فی باب اثم من کذب علی النبی صلی الله علیه
وآله وسلم فی وصف علی کان حسن الوجه کانه القمر لیلة البدر ضحوک السن ترجمه
بود علی علیه السلام خوش رو و روشن و تابان و نورانی مانند قمر شب چهاردهم و
متبسم و بشاش و فی الاربعین لتاج الاسلام الخوابادی البخاری فی الحدیث الرابع
وکان علی حسن الوجه شدید الادمة اسمر مائلا الی الحمرة مربوعا ابلج اصلع اشعر البدن
عظیم البطن طویل اللحیة و قد ملأت ما بین منکبیه خضب بالحناء و لم تکن اعضاؤه و اطرافه
مستویة متناسبة حتی وصفه بعضهم فقال کانه کسرت اعضاؤه ثم جبرت و فی
بعض الروایة ابیض الراس و اللحیة ترجمه بود علی علیه السلام گندم گون مائل به سرخی
میانه قد کشاده دندان روشن و تابان مانند رسول سبحان و پیش سر

آنحضرت مو بها نبود و در بدن مبارکش موها بود و شکم بزرگ داشت پر از علم و حلم و اسرار
و راز و لحیه مبارکش در طول میگرفت سینه بی کینه او را و در عرض تا بهر دو شانه او
میرسید و خضاب کرده بود بحنا و بنود اعضا و اطراف او مستوی و بهم متناسب تا آنکه بعضے
وصافان وصف اعضاے شریفش کرده اند گویا آنرا بعد از شکستن با هم
پیوسته بودند و ملاحت و لا لطافتے که داشت در بیان نمیتوان آمد **شعر**
شاهد آن نیست که موئے میان دارد + بنده طاعت آن باش که آنی دارد - و در بعضی روایات آمده
که سر یا سر و لحیه مبارک آنحضرت سفید و نورانی بود مقصود از تشبیه بقمر لیلة البدر بیان
سطوع و اشراق و لمعان وجه مبارک و روئے روشن او ست و الا آفتاب را
کجا آن شعاع و ضیا و ماه را کجا آن نور و صفا که در جمال مبارک آن شیر خدا هویدا بود
شعر تا شب نیست روز هستی زاد + آفتابے چو تو ندارد یاد - چون ابوطالب
وفات یافت آنحضرت در تعزیه و تسلیه حضرت علی مرتضی علیه السلام و در دعائے
خیر مبالغه کمال شفقت فرمود اخرج احمد عن علی قال لما توفی ابوطالب اتیت النبی فقلت
ان عمک الشیخ قد مات قال اذهب فواره ثم لا تحدث شیئا حتے تاتینی قال فواریته
ثم اتیته قال اذهب فاغتسل ثم لا تحدث شیئا حتے تاتینی قال فاغتسلت ثم اتیته قال
فدعا لی بدعوات ما یسرنی ان تکون لی بها حمر النعم و سودها و کان علی اذا غسل المیت
اغتسل **ترجمه** فرمود علی علیه السلام هرگاه وفات یافت ابوطالب آمدم
بجناب رسالت مآب و عرض کردم که عم تو که پیر بود بدرستی مرد فرمود رسول خدا

بر و وا ورا پنہان کن و بعد از دفن ہیچ سخن مگو و نزد من بیا پس دفن کردیم و آمدیم بحضرت
رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم بعد ازان فرمود برو و غسل کن و چیزے مگو باز آ سے
پس رفتم و غسل کردم و آمدم بحضور حضرت رسولخدا پس دعا کرد مرا بدعا ہائے کہ اگر عوض
آنہا باشد مرا حیار پاہای سرخ و سیاہ خوش نکند مرا چنانچہ خوش کردہ دعاہائے رسولخدا
و ہمیشہ غسل میفرمود علی مرتضے بعد از غسل دادن میت و عنایت الٰہی جل و علا
در صغیر سن شامل حال علی مرتضے گشت کہ رسولخدا متکفل وے برخود گرفتند
و اسلام و نماز گذاردن او ہمراہ جناب مقدس نبوی پیش از آوان بلوغ بودہ است
فی ازالۃ الخفا قال محمد ابن اسحٰق حدثنی عبد اللہ بن ابی نجیح عن مجاہد بن جبیر ابی الحجاج قال
کان من نعمۃ اللہ علی علی ابن ابی طالب مما صنع اللہ لہ و اراد بہ من الخیران قریشا اصابتہم
ازمنۃ شدیدۃ و کان ابوطالب ذا عیال کثیر فقال رسول اللہ للعباس عمہ و کان من ایسر
بنی ہاشم یا عباس ان اخاک ابا طالب کثیر العیال و قد اصاب الناس ما تری من ہذہ الازمۃ
فانطلق بنا الیہ لنخفف من عیالہ اخذ من بیتہ رجلا و تاخذ انت رجلا فنکفیہما عنہ قال العباس
نعم فانطلقا حتی اتیا ابا طالب فقالا لہ انا نرید ان نخفف عنک من عیالک حتی ینکشف
عن الناس ما ہم فیہ فقال لہما ابوطالب اذا ترکتما لی عقیلا و قال ابن ہشام عقیلا و طالبا
فاصنعا ما شئتما فاخذ رسول اللہ علیا و ضمہ الی صدرہ و اخذ العباس جعفر فضمہ الیہ فلم یزل علی
مع رسول اللہ حتی بعثہ اللہ نبیا فاتبعہ علی و امن بہ و صدقہ و لم یزل جعفر عند العباس حتی
اسلم و استغنی عنہ **ترجمہ** گفت مجاہد بن جبیر کہ یکے از نعمتہا خدا کہ بر علی مرتضے را

عطا کرده بود از انکه خواست باو از خیر و نیکی آن بود که رسید بقریش سالے قحط شدید و بود ابوطالب عیال دار و مفلس پس فرمود رسول خدا صلعم عم خود عباس را که بود مالدار در میان بنی هاشم ای عباس بدرستی برادر تو ابوطالب عیال دار است و انچه بمردمان از شدت و مشقت رسیده است تو می بینی آن را بیا همراه من بسوی ابیطالب تا سبکبار کنیم او را از عیال و بگیرم من یکے از فرزندان و را و بگیرے تو یکے را گفت عباس بهتر است پس رفتند هر دو تا آمدند نزد ابی طالب و گفتند میخواهیم که سبکبار سازیم ترا از مونت بعضے از عیال تو تا وقتیکه برود این شدة از آدمیان که هستند درآن گفت ابوطالب بگذارید شما برائے من عقیل را و هشام روایت کرده که گفت ابوطالب بگذارید عقیل و طالب برائے من و هر چه خواهید بکنید پس گرفت رسول خدا صلعم علی را و چسپانید او را بسینه بے کینه خود و همیشه بود علی مرتضی با رسول خدا صلعم تا مبعوث کرد او را حضرت جل و علا تابع گشت علی مرتضی او را و ایمان آورد باو و تصدیق او نمود و گرفت عباس جعفر را همیشه بود جعفر نزد عباس تا که اسلام آورد و بی نیاز گشت از و قال ابن اسحق ذکر بعض اهل العلم ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم کان اذا حضرة الصلوة خرج الی شعاب مکة و خرج معه علی ابن ابیطالب من جمیع اعمامه و سایر قومه فیصلیان الصلوة فیها فاذا امسیا رجعا فمکثا کذلک ما شاء الله ان یمکثا ثم ان اباطالب عثر علیهما یوما و هما یصلیان فقال لرسول الله ما هذا الدین الذی اراک تدین به قال یا عم هذا دین الله و ملائکته و رسله و دین ابینا ابراهیم او کما قال بعثنی الله رسولا الی العباد و انت یا عم احق من بذلت له النصیحة و دعوته الی الهدی و احق من اجابنی الله و اعاننی علیه او

كما قال فقال ابوطالب يا ابن اخي اني لا استطيع ان افارق دين ابائي وما كانوا عليه ولكن والله لا يخلص اليك شئ تكرهه ما بقيت وذكروا انه قال لعلي يا بني ما هذا الدين الذي انت عليه قال يا ابت امنت برسول الله وصدقته لما جاء به وصليت معه بالله واتبعته فزعموا انه قال اما انه لم يدعك الا الى خير فالزمه هذا ما في ازالة الخفاء **ترجمه** گفت اسحق محدث که ذکر کرده است بعضی از علماء که رسولخداؐ هرگاه می آمد وقت نماز بیرون میرفت بسوئے دره ہاے کوه مکه بیرون میرفت همراه وے علی بن ابیطالب پنهان از پدر خود ابوطالب و از جمیع اعمام و سایر قوم خود از بیم تعرض پس نماز میخواندند رسولخداؐ و علی مرتضیٰؑ در آنجا و هرگاه شام میگشت باز می آمدند هر دو و ماندند برین حال تا وقتیکه خواست خدا آنکه قوت بگیرند بعد ازان روزے گذشت ابوطالب بر رسولخداؐ و علی مرتضیٰؑ در حالیکه میخواندند نماز را پس گفت مر رسولخداؐ را چیست این دین که می بینیم ترا که اختیار کرده فرمود رسولخداؐ ای عم این دین خدا و دین فرشتها و پیغمبران و دین پدر ما ابراهیم علیه السلام است یا فرمود که فرستاده مرا باین دین خدا بسوئے خلق خود و تو اے عم من سزاوارتری بانیکه نصیحت کنم من ترا برائے اختیار این دین و بخوانم ترا بسوئے هدایت و لائق است ترا که قبول کنی فرموده مرا در دین خدا و اعانت کنی مرا برا جرائے این دین پس گفت ابوطالب اے برادرزاده من بدرستی طاقت ندارم که بگذارم دین پدران خود و چیزے را که بودند ایشان بران لکن بقسم خدا نخواهد رسید بسوئے تو مکروهی تا زنده ام و ذکر کرده اند که گفت ابوطالب مر علی مرتضیٰؑ را که ای پسر من چیست این دین که تو هستی برو گفت علی مرتضیٰ علیه السلام ای پدر ایمان آوردم

٦٥

بر رسول خدا و تصدیق نمودم چیزے که آورد آنرا از نزد خدا و نماز گذاردم همراه وے الله
و پیروی کردم بوے وزعم کردند آنکه گفت ابوطالب مرتضے علی را که هرگز نخواهد خواند ترا
رسول خدا مگر بسوے نیکی پس لازم گیر صحبت وے **نظم**

اے علی از جملۂ طاعات راه	برگزین تو سایۂ اقبال شاه
هر کسے در طاعتے بگریختند	خویشتن را مخلصے انگیختند
تو برو در سایۂ عاقل گریز	تا رہی از دشمنان پنهان ستیز
از همه طاعات اینت بهتر است	سبق یابی بر هران سابق که هست

فصل در بیان فضائل علی ابن ابیطالب علیه السلام

قال احمد والنسائی وغیرهما لم یرد فی حق احد من الصحابة بالاسانید الجیاد اکثر مما جاء
فی علی علیه السلام واخرج عن احمد بن حنبل قال ما ورد لاحد من اصحاب رسول الله
من الفضائل ما ورد لعلی گفت احمد والنسائی وغیر ایشان که وارد نشده احادیث
باسناد صحیحه در حق هیچ یکی از صحابه بیشتر از آنکه وارد شده در حق علی ابن ابیطالب علیه السلام
از آنجمله آنست که سورهٔ دهر در شان وے علیه السلام نازل گشت و فرمود رسول خدا
هر جا که آیه کریمه ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات در کلام خدا است علی راس آنها ست
اخرج الطبرانی عن ابن عباس قال ما انزل الله یا ایها الذین آمنوا الا علی امیرها و شریفها
و فی روایة راسها و آیه کریمه من یقترف حسنة در شان محبت وے نازل گشت والذین
ینفقون اموالهم سرا و علانیة الآیة در بیان اوصاف حمیده اوست و از آنجمله

واز انجملہ آنست کہ آنحضرت علیہ السلام یکے ازان پنجتن است کہ در شان ایشان آیہ تطہیر انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت الایۃ فرود آمد و یکے ازان قربے است کہ رسولخدا را بامر قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربے سوال مودۃ آنہا از امت آمد و آیہ لکل قوم ہاد در شان اوست زیرا کہ فرمود رسولخدا کہ من منذرم و علی ہادیست واز انجملہ آنست کہ در حق او و دوستان وے آیہ ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات اولئک ہم خیر البریہ فرود آمدہ و بعد از نزول این آیہ ہرگاہ حضرت علی مرتضی علیہ السلام تشریف می آورد بحضور محمد مصطفے علیہ الصلواۃ آنحضرت میفرمود کہ آمد خیر البریہ انت وشیعتک یوم القیامہ راضین و مرضین ہذا فی الدر المنثور و مفتاح النجا واز انجملہ آنست کہ سہ صد آیہ قران در حق وے نازل شد در حق ہیچکس نازل نشدہ اخرج ابن عساکر عن ابن عباس قال نزل فی علی ابن ابی طالب صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ ثلاثمائۃ آیۃ ما انزل فی احد من کتاب اللہ ما نزل فی علی واز انجملہ آنست کہ حق تعالے بر دیگران عتاب فرمود و حضرت علی مرتضی علیہ السلام را بخیر یاد نمود اخرج ابن ابی حاتم عن ابن عباس ولقد عاتب اللہ اصحاب محمد فی غیر موضع وما ذکر علیا الا بالخیر ہذا ما فی تاریخ السیوطی و ازالۃ الخفا و مفتاح النجا وغیرہ واز انجملہ آنست کہ ہرگاہ آیہ مباہلہ قل تعالوا ندع ابنائنا و ابنائکم و انفسنا و انفسکم و نسائنا و نسائکم الایۃ نازل شد رسولخدا علی مرتضی را بانفس خود ضم ساخت و معاملہ کنفس واحد پرداخت فی البیضاوی وقد عذ محتضنا بالحسین آخذا بید الحسن و فاطمۃ تمشی خلفہ و علی خلفہا وہو یقول اذا انا دعوت فامنوا فقال اسقفہم یا معشر النصاری انی لاری وجوہا لو سالوا اللہ

ان یریلاجبلامن مکانہ لازالہ فلاتباہلوا فتہلکوا فاذعنوا لرسول اللہ و بذلوا لہ الجزیۃ الفی حلتہ حمراء و ثلثین درعا من حدید فقال النبی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم والذی نفسی بیدہ لو تباہلوا لمسخوا قردۃ وخنازیر ولاضطرم علیہم الوادی نارا واستأصل اللہ نجران واہلہ حتی الطیر علی الشجر وہو دلیل علی نبوۃ وفضل من اتی بہم من اہل البیت **ترجمہ** ہرگاہ نصاری قصد مباہلہ کردند صبح کرد رسولخدا در حالیکہ در کنار داشت حسین شہید کربلا را و گرفتہ بود دست حسن مجتبی و در پس آنحضرت بود فاطمہ زہرا و از پس وے علی مرتضی علیہم السلام میفرمود ہرگاہ کہ من دعا کنم شما آمین بگوئید پس گفت یکے از رؤسا نصاری ای گروہ نصاری بدرستیکہ من می بینم روئے ہا صاحب آیات باہرہ و قدرۃ ظاہرہ کہ اگر سوال کنند از خدا کہ جنبش دہد کوہ را و زائل گرداند از مکان خودش ہر آئینہ خدا تعالے از جا ببرد کوہ را پس مباہلہ مکنید با ایشان و الا ہلاک خواہند شد پس طاعت کردند رسولخدا را و دادند او را جزیہ دو ہزار حلہ سرخ و سی زرہ آہنی پس فرمود رسولخدا قسم است بآنکس کہ جان من در دست قدرت اوست اگر مباہلہ میکردند ہر آئینہ صورتہای این نصاری بصورت میمون و خوکہا مسخ میگردیدند و ہر آئینہ می افروخت بر ایشان دشتہا آتش را و از بیخ و بن میکند خدا نجران و اہل او را تا آنکہ پرندہ ہم بر درخت نمیماند و این دلیل ہست بر صدق نبوت حضرت رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و بزرگی و فضل آل عبا عظم

ہمسری با انبیا بر داشتند	اولیا را ہمچو خود پنداشتند
گفتہ اینک ما بشر ایشان بشر	ہمچو ما دربستہ خوابند و خور
این ندانستند ایشان از عمے	در میان فرقی بود لا انتہا

برتر اند از عرش و کرسی و سما ‌ ‌ ساکنان مقعد صدق و صفا

هر کہ را دل پاک شد از اعتدال ‌ ‌ این دعایش میرود تا ذو الجلال

کان دعا شیخ نی چون هر دعاست ‌ ‌ فانی است و گفت او گفت خداست

این دعائی بیخودان خود دیگرست ‌ ‌ این دعا زو نیست گفت داورست

این دعا حق میکند چون او فناست ‌ ‌ آن دعا و این اجابت از خداست

قال السیوطی قلت لہ طریق اخری قال ابن النجار فی تاریخہ معنعنا عن قیس بن حازم عن عمرو بن العاص قال لما قدمت من غزوة السلاسل وکنت اظن انہ لیس احد احب الی رسول اللہ منی قلت یا رسول اللہ ای الناس احب الیک قال عائشۃ قلت انی اسألک عن الرجال قال فابوہا قلت یا رسول اللہ فاین علی فالتفت الی اصحابہ فقال ان ہذا یسألنی عن النفس وفی روایۃ فقال فتی من الانصار فما بال علی فقال لہ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من طیب ان احدا یسأل عن نفسہ واخرج ابن النجار فے تاریخ بغداد من طریقہ قالت فاطمۃ یا رسول اللہ لم تقل فی علی شیئا قال علی نفسی فمن رأیتہ یقول فی نفسہ شیئا یعنی علی مرتضے ذات من ست و دیدی کسے را کہ تعریف مدح کند نفس خود را زیادہ ازین تعریف مدح خود ہمین بود کہ عینیت او با خود بیان کرد پس بہر صفتے کہ متصف شد محمد مصطفے موصوف است بآن صفات علی مرتضے سوائے نبوة کہ خاصہ مختصہ حضرت رسالت است کما قال فی حدیث آخر لا نبی بعدی واخرج الحاکم وابن مردویہ عن جابر ان النبی قال لعلی یا علی الناس من شجر شتی وانا وانت من شجرة واحدة وہو صحیح علی رأی الحاکم فرمود رسول خدا علی مرتضی را ای علی آدمیان

از درختهائی مختلفه اند من و تو از یک درختیم و فی بعض الروایة خلق انت و خلقت من
طینة ابراهیم **شعر** بنی و حیدر از یک آب و خاکند ✣ دو روحانی تن از یک جان پاک اند ✣
و از انجمله آنست که پیش از اوان بلوغ اسلام آورد بروایت ابن عباس و زید بن ارقم و
سلمان فارسی و بسیاری از صحابه و تابعین اول مسلمین است ابن حجر گفته که هو الارجح و از
بعضے اجماع بر همین نقل کرده شد و سن شریف آنصاحب لایت وقت بعثت حضرت
رسالت ده سال و نزد بعضے کمتر ازان گفته اند و از ابیات منسوبه به آنجناب که در شرح
وقایه در باب قسمة الغنایم ذکر کرده اولیت او با سلام و اختصاص او بفضائل مختصه
واضح و لایح است **اشعار عربی** محمد النبی اخی و صهری ✣ و حمزه سید الشهداء عمی ✣
و جعفر الذی اضحی و مسی ✣ یطیر مع الملائکة ابن امی ✣ و بنت محمد سکنی و عرسی ✣
مشوب لحمها بدمی و لحمی ✣ و سبطا احمد ولدای منها ✣ فایکم لکم سهم کسهمی ✣ سبقتکم الی
الاسلام طرا ✣ غلاما ما بلغت اوان حلم ✣ و اوجب لی ولایته علیکم ✣ رسول الله یوم غدیر خم
بیت برادر ابن عم فرزند داماد ✣ کرا دست این تقرب با نبی داد ✣ فی الصواعق
قال معاویة لخالد بن معمر لم احببت علیا قال علی ثلث خصال علی حلمه اذا غضب و علی صدقه اذا
قال و علی عدله اذا حکم و لما وصل الیه فخر من معاویة قال لغلامه اکتب الیه هذه الابیات
و از انجمله آنست که او اول کسے ست که عبادة کرد خدا را و نماز کرد با حضرت رسالت
بیش از همه امت اخرج احمد عن اخیه العرنی قال رایت علیا ضحک علی المنبر لم اره ضحک ضحکا اکثر منه
حتی بدت نواجذه ثم قال ذکرت قول ابی طالب ظهر علینا ابو طالب و انا مع رسول الله و نحن نصلی

ببطن نخلۃ فقال ماذا تصنعان یا ابن اخی فدعاہ رسول اللہ الے الاسلام فقال ما بالذی تصنعان

باس او بالذی تقولان باس ولکن واللہ لا تعلوا اعلیٰ ابدا وضحک تعجبا بقول ابیہ ثم قال اللہم

لا اعرف ان عبد الک من ہذہ الامۃ عبدک قبلی غیر نبیک ثلث مرات لقد صلیت قبل

ان یصلی الناس سبعا ترجمہ روایت میکند احمد از برادرش عرنی کہ دیدم حضرت علی

مرتضے علیہ السلام را خندید بر منبر و ندیدہ بودم کہ گاہے خندیدہ باشد زیادہ ازان

حتی کہ ظاہر شدند انہائے پیش و بعد ازان فرمود کہ یاد کردم اینوقت گفتار پدر

خود ابو طالب اکہ روزے بما رسید در حالتے کہ من ہمراہ رسولخدا در بطن نخلہ مشغول

بہ نماز بودیم پس گفت ابو طالب کہ چہ چیز میکنید شما ہر دو ای برادر زادہ من پس خواند رسولخدا

ابو طالب را بسوے اسلام پس گفت نیست بشما باکی بان چیز کہ میکنید و مشغولید بان یا

بچیز یکہ میگوئید از زبان قسم خدا افزونی و اظہار غلبہ خود نکنید بر ما ہرگز و خندید علی مرتضی

از راہ استعجاب بگفتار پدر خود بعد ازان فرمود کہ نمیدانم کہ ہیچ یکی از بندگان تو ای

پروردگار من ازین امت پرستیدہ باشد ترا پیش از من بجز رسولخدا و سہ بار این کلمہ را

تکرار کرد علی مرتضے فرمود کہ نماز کردم ہفت سال ہمراہ سردار رسولان پیش از انکہ نماز

خوانند آدمیان بدانکہ اتفاق برانیست کہ ابو طالب ممد و معاون و معین و ناصر

رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در جمیع امور بود تا او زندہ بود کسے طاقت نداشت

کہ مکروہے بر رسولخدا رساند و ہمیشہ حمایت و رعایت و حفاظت رسولخدا از کفار قریش

مرعی داشت و بعد از موت عبد المطلب در کنار خود پرورش نمود و رسولخدا از مردن وے

نهایت محزون و غمگین گردید و در سنه دهم از بعثت این واقعه رو داد و خدیجه هم درین
سال وفات یافت لهذا این سال را عام الحزن نام کردند و اسلام را بروایت ابن عباس
ثابت است و از انجمله آنست که بعد از رسول خدا تغیر و تبدیل در نماز که ستون دین است
راه یافت و مردمان آنرا ضائع ساختند و بشرائط و حقوق آن بجا آورند حضرت مرتضی علی
علیه السلام بمقتضای ولقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة بشرائط حقوق و تعدیل ارکان و
حفظ اوقات و غیره لوازم آن چنانچه شاید و باید بجا می آورد و از نماز رسول خدا صلی الله علیه و آله
وسلم صحابه را یاد میدهانید و فی البخاری فی باب تضییع صلوة عن وقتها حدثنا موسی بن اسمعیل قال ثنا
مهدی عن غیلان عن انس قال ما اعرف شیئا مما کان علی عهد النبی صلی الله علیه و آله وسلم قیل الصلوة
قال الیس ضیعتم ما صنعتم فیها حدثنا عمرو بن زرارة قال ثنا عبد الواحد بن واصل ابو عبیدة الحداد عن
عثمان بن ابی رواد اخی عبد العزیز قال سمعت الزهری یقول دخلت علی انس بن مالک بدمشق
وهو یبکی فقلت ما یبکیک فقال لا اعرف شیئا مما ادرکت الا هذه الصلوة وقد ضیعت ترجمه
میگوید زهری که در آمدم من بر انس بن مالک بدمشق در حالیکه میگریست پس گفتیم چه چیز
در گریه آورد ترا گفت انس نمیدانم چیزیرا که یافتم از رسول خدا مگر همین نماز و این نماز بتحقیق
ضایع کرده شد پس گریه من برای تضیع نماز است که عماد الدین است فی البخاری در باب
اتمام التکبیر فی الرکوع حدثنا ابو اسحق الواسطی قال اخبرنا خالد عن الجریری عن ابی العلاء عن مطرف
عن عمران بن حصین قال صلی مع علی علیه السلام بالبصرة فقال ذکرنا هذا الرجل صلواة
کنا نصلیها مع رسول الله فذکر انه کان یکبر کلما رفع و کلما وضع و فی باب تمام التکبیر

فی السجود حدثنا ابو نعمان قال ثنا حماد عن غیلان بن جریر عن مطرف بن عبد اللہ قال صلیت خلف علی بن ابی طالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ انا و عمران بن حصین فکان اذا سجد کبر و اذا رفع راسہ کبر و اذا نہض من الرکعتین کبر فلما قضی الصلوۃ اخذ بیدی عمران بن حصین فقال قد ذکرنی ہذہ صلوۃ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم او قال لقد صلی بنا صلوۃ محمد علیہ الصلوۃ والسلام **ترجمہ** گفت مطرف بن عبد اللہ کہ نماز خواندم من و عمران بن حصین در پس علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ و او ہر گاہ سجدہ میکرد تکبیر میگفت و وقتیکہ بر میداشت سر خود از سجدہ باز تکبیر مے گفت و ہر گاہ کہ بر میخواست بعد از دو رکعت برای رکعت ثالثہ تکبیر میگفت و وقتیکہ تمام شد نماز گرفت مطرف بن عبد اللہ را دست عمران بن حصین گفت بتحقیق یاد دہانید مرا علی مرتضیٰ از نماز محمد مصطفےٰ یا گفت کہ نماز خواند با ما چنانچہ میگذارد رسولخدا **رباعی** مرہوا را تو وزیر خود مساز ✚ تا بر آید جان پاکت در نماز ✚ گرچہ نعمت داد نش بی علت است ✚ طاعت او زکار صاحب دولت است ✚ و از آنجملہ آنست کہ رسولخدا حضرت علی مرتضیٰ را بر دوش خود سوار ساخت در آنوقت آنچہ ما بین الارض و السماء بود بروی منکشف شد اخرج النسائی عن علی قال انطلقت مع رسول اللہ حتی اتینا الکعبۃ وصعد رسول اللہ علی منکبی فنہض علی فلما رای ضعفی قال لی اجلس فجلست فنزل نبی اللہ وجلس لی وقال اصعد علی منکبی فصعدت علی منکبہ فنہض لی فقال علی انہ یخیل لی لو شئت لنلت افق السماء فصعدت علی الکعبۃ وعلیہا تمثال من صفر ونحاس فجعلت اعالجہ لازیلہ یمینا وشمالا وقداما ومن بین یدیہ ومن خلفہ حتی اذا امکنت منہ قال النبی

آقذفه تقذفت به فکسرته کما یکسر القواریر ثم نزلت فانطلقت انا و رسول الله نستبق حتی تواریتا بالبیوت خشیة ان یلقانا احد مترجمه نسائی از حضرت علی مرتضے روایت کرده که فرمود میرفتم من با رسولخدا تا آمدیم بخانه کعبه پس برآمد رسولخدا بر دوش من و ایستاده شد بر من پس هرگاه دید ضعفی بر من فرمود مرا که بنشین پس نشستم و فرود آمد رسولخدا و نشست برائی من و گفت سوار شو ای علی بر دوش من پس برآمدم بر دوش رسولخدا و ایستاده شد و میفرمود علی مرتضی به برتستی من در آنوقت خیال میکردم که اگر بخواهم هر آئینه برسم تا آسمان پس برآمدم بر خانه کعبه و بود بر کعبه صورت بتان از روی و مس که ساخته بودند آنرا کافران پس بقصد آنکه بطرفش کنم آنرا می جنبانیدم بجپ و راست و پیش و پس آن تا قادر گشتم بر کندن آن و فرمود مرا رسولخدا که بینداز آنرا پس انداختم آنرا و شکستم چنانچه شکسته میشود شیشها یعنی ریزه ریزه کردم و بعد از ان بزمین فرود آمدم از دوش مبارک پیغمبر خدا صلے الله علیه آله وسلم پس روان شدم من و رسولخدا جلد و شتاب تا آنکه پنهان شویم در خانهائے خود از ترس آنکه مبادا اگر ببیند ما را یکے از کفار اینحال و دریافته ایذا رساند ما را و در مدارج النبوة آورده که چون علی مرتضی علیه السلام پا بر کتف رسولخدا نهاد حالتے آنرا فرو گرفت در ینحالت حضرت از وے پرسید که خود را چگونه می یابی گفت یا رسول الله چنان می بینم که حجب مکشوف شد و گویا من بساق عرش رسیده است و هر چه دست دراز میکنم بدست من می آید حضرت فرمود ای علی خوشا وقت تو که کار حق میکنی و حبذا حال من که بار حق میکشم آورده اند که چون علی علیه السلام

بتان را بر زمین انداخت و قطعه قطعه ساخت خود را از دوش آنحضرت بر زمین زد و
در روایتی آمده که خود را از نزدیکی کعبه بینداخت از جهت ادب و شفقت آنحضرت
و چون بر زمین افتاد تبسمی نمود رسولخدا از وی پرسید که چه چیز ترا بخنده آورد و
گفت آنکه خود را از چنین جای بلند انداختم و هیچ المی نرسید آنحضرت فرمود چگونه الم
بتو رسد و حال آنکه بردارنده تو محمد باشد و فرود آرنده تو جبرئیل انتهی کلامه از انجمله
آنست که چون کفار مجتمع شدند برای ایذای آنحضرت و هجرت از مکه بمدینه
تصمیم یافت رسولخدا صلے الله علیه و آله بحضرت علی مرتضی فرمود تا بر فراش سید الوری
بخفت و ردای مبارک آنجناب را بالای خود بپوشید تا کفار در غلط افتادند و بر فتن
آنحضرت اطلاع نیافتند و بعد از هجرت عنقریب بحضرت رسالت ملحق گشت قال ابن
اسحق فی قصة الهجرة و مشاورة کفار قریش فامر النبی فاتی جبرئیل الی رسول الله
فقال لا تبت هذه اللیلة علی فراشک فلما کانت عتمة من اللیل اجتمعوا یرصدونه متی
ینام فیثبون علیه فلما رای رسول الله قال علی نم علی فراشی و تسبح بردای الحضرمی الاخضر
فنم فیه فانه لن یخلص الیک شیء تکرهه منهم و کان رسول الله یبیل ینام فی بردة ذلک
اذا نام قال و خرج علیهم رسول الله فاخذ حفنة من تراب فی یده فجعل یذر التراب علی
رؤسهم و هو یقرء سورة یس و القرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم الی قوله
فاغشیناهم فهم لا یبصرون حتی فرغ رسول الله من هولاء الایات لم یبق منهم رجل
الا و قد وضع علی راسه ترابا ثم انصرف الی حیث اراد ان یذهب فاتاهم آت ممن لم یکن

معہم فقال ما تنتظرون ههنا قال محمد قال خیبکم اللہ و اللہ خرج علیکم ثم ما ترک منکم رجلا الا و قد
وضع علی راسہ ترابا و انطلق لحاجتہ اما ترون ما بکم قال فوضع کل واحد منہم یدہ علی راسہ فاذا
علیہ تراب ثم جعلوا یطلعون فیرون علیا علی الفراش متسجیا ببرد رسول اللہ فیقولون و اللہ
ان ہذا لمحمد نائما علیہ بردہ فلم یبرحوا کذالک حتی اصبحوا فقام علی عن الفراش فقالوا و اللہ
لقد کان صدقنا الذی حدثنا ثم قال محمد بن اسحق فی قصۃ مقدم النبی المدینۃ و اقام علی بمکۃ
ثلاث لیال و ایامہا حتی ادی عن رسول اللہ الودائع التی کانت عندہ للناس حتی اذا
فرغ منہا لحق برسول اللہ ترجمہ گفت ابن اسحق محدث در قصہ ہجرت و مشاورت کفار
قریش در قتل نبی کہ آمد جبرئیل نزد رسولخدا و گفت ویرا کہ مخواب امشب بر بستر خود پس ہرگاہ
تاریک گشت شب مجتمع گشتند کفار و منتظر بودند کہ ہرگاہ بخواب رود رسولخدا برتازند
بروے و بکشند او را ہرگاہ دید رسولخدا این ماجرا را فرمود علی مرتضی را بخواب اے
علی بر بستر من و بپوش چادر سبز من و بخواب در ان بدرستی ہرگز نخواہد رسید بتو ہیچ مکروہے از کفار
و ہمیشہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم میخوابید در چادر یکہ عنایت نمود بہ علی مرتضی علیہ السلام و
بیرون آمد رسولخدا از خانہ و گذشت بر کفار و گرفت مشتے از خاک و میریخت بر سر کفار و حالیکہ
میخواند سورہ یس و القرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم الی قولہ فاغشیناہم فہم
لا یبصرون تا آنکہ فارغ گشت سرور کائنات از خواندن این آیات نبود ہیچ کافری مگر آنکہ
بود بر سر وے خاک و تشریف برد رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ بہر جا کہ میخواست پس آمد نزد کفار شخصے
کہ نبود در میان ایشان و گفت چہ میبینید شما در اینجا در بہ اے کہ ایستادہ اید گفتند برائے محمد گفت

رسوا وخراب کند شمارا خدا بقسم خدا که رفت محمد از میان شما و نگذاشت هیچ یکی را از شما مگر ریخت بر سر آن خاک و رفت حاله خوا
به بینید سرهای خود را که خاک آلوده است پس گذاشت هر یک دست خود بر سر و یافت
خاک را بر سر خود **بیت** محمد عربی کابروی هر دو سرا ست ❊ کسیکه
خاک درش نیست خاک بر سر او ـ و بعد از ان آمدند کفار که دریافت کنند احوال سیّد ابرار
دیدند حضرت علی مرتضی علیه السّلام را که هست بر بستر رسولخدا صلی الله علیه و آله
و پوشیده است چادر سرور انبیا پس گفتند کفار قسم خدا نیست محمد مصطفی زیرا که
هست بر روی چادریکه بود بر رسولخدا و منتظر ماندند تا که صبح طالع گشت پس
برخواست علی مرتضی از بستر رسولخدا پس گفتند که قسم خدا است گفت کسیکه خبر داد ما را
از رفتن رسولخدا صلی الله علیه و آله وسلم و اقامت نمود علی مرتضی علیه السلام در مکه
سه شب تا که ادا کرد از رسولخدا امانتها و ودائع مردمان که نزد رسولخدا بود هرگاه فارغ شد
از ان ملحق گشت بسر در رسولان و در تفسیر در منثور آورده که آیه کریمه من یشری نفسه
ابتغاء مرضات الله در همین ماجرا در مدح علی مرتضی نازل شد و حدیث نقل کرده که
او تعالی جلشانه جبرئیل و میکائیل علیهما السلام را حاضر ساخت و سوال فرمود که ای جبرئیل ترا با
میکائیل اخوت و مودت است بعوض میکائیل جان خود را فدا میسازی جبرئیل گفت این از
من نخواهد شد حضرت رب العزت فرمود که علی را با محمد اخوت هست جان خود را فدای آن سرور گردانید
بر بستر و خواب نمود و در حدیث آمده فبا هی لعلی علی جمیع الخلائق یعنی حقتعالی مباهات و مفاخر نمود بوجود
علی بر همه خلائق فی الواقع اینچنین ذات معدوم النظیر از جمله نادرات ست شخصی از فقیر

پر تفصیل سوال کرد کہ مولانا روم علیہ الرحمۃ فرمودند در حق علی کہ افتخار ہر نبی و ہر ولی
بے شبہ وجود حضرت علی مرتضی علیہ السلام افتخار اولیاست اما افتخار انبیا چہ معنے
دارد این عاصی جواب داد کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود کہ من مباہات و مفاخرت
خواہم کرد روز قیامت بکثرت امت و روایت میکنند کہ فرمود الفقر
فخری پس ذات معدن کرامات و مخزن کمالات حضرت علی مرتضے علیہ السلام
کہ مجموعہ فقر و عرفان و موصوف باوصاف جمیلہ سرور رسولان بود پس از گفتن
افتخار در حق این قدوہ اخیار چہ تعجب بود ہرگاہ خدا تعالے بر جبرئیل و میکائیل
و جمیع خلائق بہ علی اظہار افتخار فرماید پس برائے افتخار نبی چہ افتخار باید کہ فی احیاء
العلوم لحجۃ الاسلام محمد الغزالی فی بیان الایثار بات علی بن ابیطالب علی فراش
رسول اللہ فاوحی عز و جل الی جبرئیل و میکائیل علیہما السلام انی اخیت بینکما و جعلت
عمر احدکما اطول من عمر الاخر ایکما یوثر صاحبہ بالحیوۃ فاختار کلاہما الحیوۃ فاوحی اللہ
عز و جل فلا کنتما مثل علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ اخیت بینہ و بین محمد
فبات علی فراشہ ففدیہ بنفسہ و اثرہ بالحیوۃ اہبطا الی الارض فاحفظاہ من عدوہ فکان
جبرئیل عند راسہ و میکائیل عند رجلیہ و جبرئیل ینادی بخ بخ من مثلک یا ابن ابیطالب
یباہی تعالے بک الملائکۃ فانزل اللہ عز و جل و من الناس من یشری نفسہ ابتغاء مرضات
اللہ و اللہ رؤف بالعباد و از آنجملہ آنست کہ چون در میان اصحاب مواخاۃ واقع شد
آنحضرت علی مرتضی را برادر خود خواندند اخرج الترمذی عن ابن عمر قال اخی رسول اللہ

صلی الله علیه و آله بین اصحابه فجاء علی تدمع عیناه فقال یا رسول الله صلی الله علیه و آله اخیت بین اصحابک ولم تواخ بینی و بین احد فقال رسول الله انت اخی فی الدنیا والآخرة ترجمه ترمذی از ابن عمر آورده که گفت اخوت کرد رسولخدا میان صحابه و یکی را برادر دیگرے گردانید پس آمد علی مرتضی علیه السلام بحضور رسولخدا صلی الله علیه و آله گریان که آب از دیدهٔ مبارکش جاری بود بخدمت رسولخدا عرض نمود که مواخاة فرمودی درمیان صحابهٔ خود و اخوت نکردے میان من و هیچ یکے از ایشان پس فرمود رسولخدا اے علی تو برادر منی در دنیا و عقبے **بیت** برادر ابن عم فرزند و داماد ✤ کرا دست این تقرب بابنی داد ✤ از آنجمله آنست که روز بدر سه نفر از جماعه کفار که مبادرت کردند و سه کس از بنی هاشم در صدد مدافعهٔ آنها در آمدند حضرت علی مرتضی از جملهٔ آن بود ولید بن عبد وداز دست وی کشته شد و جبرئیل و میکائیل درین روز چپ و راست آنحضرت بودند و دران روز رسولخدا صلی الله علیه و آله همه نفار اگذاشته تن تنها نزد علی مرتضی برائے آنکه درد شکم داشت تشریف فرما شد اخرج ابو عمر عن ابراهیم بن عبید بن رفاعه بن رافع الانصاری عن ابیه عن جده قال اقبلنا من بدر ففقدنا رسول الله صلی الله علیه و آله فنادت الرفقه بعضها بعضا افیکم رسول الله فوقفوا حتی جاء رسول الله و معه علی ابن ابی طالب صلوات الله علینا و علیه فقالوا یا رسول الله فقدناک فقال ان ابا الحسن وجد مغصا فی بطنه فتخلفت علیه ترجمه اوی میگوید هرگاه که مراجعت نمودیم از بدر گم کردیم رسولخدا را پس

آواز دادند رفقائے یکے دیگرے را کہ آیا ہست میان شما رسول خدا صلی اللہ علیہ
وآلہ ایستادہ شدند ہمہ و توقف ورزیدند برائے رسول خدا تا کہ آمد محمد مصطفےٰ و
ہمراہ وے بود علی مرتضیٰ پس گفتند یا رسول اللہ گم کردیم ترا پس فرمود کہ بدرستی
در شکم علی مرتضیٰ در رو بود لہذا جدا گشتم از شما د حاضر شدم بر علی مرتضیٰ و از انجملہ
در شہد احد فضائل عظیمہ نصیب او آمد مصعب بن عمیر کہ صاحب لوائی آنحضرت بود
وقتیکہ بشہادت رسید جناب اقدس نبویؐ لوا را بحضرت علی مرتضیٰ علیہ السلام
داد و در انحالت با صاحب لوائے قریش مبارزت نمود و او را کشت قال
ابن اسحٰق وقاتل مصعب بن عمیر دون رسول اللہ حتی قتل وکان قتلہ ابن قمیۃ اللیثی وھو یظن
انہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فرجع الی قریش وھو یقول قتلت محمدا فلما قتل
مصعب بن عمیر اعطی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اللوا لعلی ابن ابیطالب
وقاتل علی ابن ابیطالب ومعہ رجل من المرسلین قال ابن ہشام حدثنی مسلمۃ بن عقبہ
المازنی قال لما اشتد القتال یوم احد جلس رسول اللہ تحت رایۃ الانصار وارسل
الی علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ان قدم الرایۃ فتقدم علی فقال انا
ابو القصم فناداہ ابو سعد بن طلحہ صاحب لوا المشرکین ہل لک یا ابا القصم فی البراز
من حاجۃ قال فبرزا بین الصفین فاختلفا ضربتین فضربہ علی علیہ السلام فصرعہ ثم انصرف
ولم یجہز فقال لہ الاصحاب الا اجہزت علیہ فقال استقبلنی بعورتہ فعطفنی عنہ الرحم وعلمت
ان اللہ قد قتلہ ویقال ان ابا سعد بن طلحۃ قد خرج بین الصفین فنادی انا قاصم من یبارز

فلم یبرز الیه احد فقال یا اصحاب محمد زعمتم ان قتلاکم فی الجنة وقتلانا فی النار کذبتم واللات والعزی لو تعلمون ذلک حقا لخرج الی بعضکم فخرج الیه علی ابن ابیطالب فاختلفا ضربتین فقتله علی صلوات الله علی نبینا وعلیه **ترجمه** گفت ابن اسحق محدث که مقاتله کرد مصعب بن عمیر تا که شهید شد وکشت آن را ابن قمیه لیثی وگمان برد ابن قمیه ملعون که مصعب بن عمیر که این رسولخداست بزعم فاسد خود ضربه برسول خدا زد وبعد ازان برگشت ابن قمیه بسوی قریش ومی گفت که کشتیم محمد رسول الله را وهرگاه که کشته شد مصعب بن عمیر عطا فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله لوا خود را بعلی مرتضی پس مقاتله کرد با کفار آن شیر یزدان کرار غیر فرار درحالیکه همراه وے بودند مسلمانان ودر روایت حشام آمده که هرگاه سخت شد قتال روز احد نشست سید ابرار زیر رایت انصار وفرمود بعلی مرتضی علیه السلام که پیش آئی برای جهاد پس مقدم گشت علی مرتضی وفرمود منم ابوالقصم وآواز داد ابوسعد بن طلحه که لوای مشرکان در دست وے بود آیا هست ترا یا ابوالقصم کرد رمیدان آئی پس آمد آن شهسوار برای محاربه کفار وکشته شد آن کافر نابکار از دست حیدر کرار وهرگاه که آن کافر از دواو برزمین افتاد حضرت علی مرتضی علیه السلام ملتفت باو نگشت پس یاران بخدمت آنحضرت عرض نمودند که چرا کار آن کافر تمام نکردی فرمود که او ستر عورت خود کشاد وعریان گشت بصورت الحاح وزاری پیش آمد پس باز داشت مرا رحم ازوے وبدرستی نمیدانم که خدا کشت او را **بیت** دوستان را کجا کنی محروم ❊ تو که با دشمنان نظر داری ـ واز انجمله آنست که درهمین غزوه احد جبرئیل در خدمت آن فخر انام بود ودر مدارج النبوة است که حضرت علی مرتضی علیه السلام انچه حق مبارزت محاربت وجلادت

وشجاعت کہ آن ردزہ بجا آورد فوق آن متصور نیست روایت است از قیس کہ وے از پدرش سعد روایت کرد گفت از علی مرتضی شنیدم کہ فرمود روز احد شانزدہ ضربت بمن رسید کہ در چہار ضربت ازان بر زمین افتادم و ہر بار کہ می افتادم مردے خوبرو و خوشبو بازوے مرا بگرفت و برپا کرد و وے گفت کہ متوجہ کافران شو کہ تو در طاعت خدا و رسول اوئی و ایشان ہر دو از تو راضی اند بعد از فراغ جنگ آن واقعہ با آنحضرت رسالت عرض کردم آن سرور فرمود کہ او را شناختی گفتم نے اما بدحیہ کلبی مشابہ بود پس فرمود ای علی خدا تعالے چشم ترا روشن کناد آن جبرئیل بود و از انجملہ آنست چون بلا پیش آمد و بسیارے از صحابہ درین واقعہ بدرجہ شہادۃ رسیدند و دران ہنگامہ از آنجناب اطلاع نداشتند و متفرق گشتند و حضرت رسول خدا را تنہا گذاشتند حیدر کرار ثابت و قائم ماند چون آنحضرت تفرق صحابہ دید بغضب آمد و عرق از پیشانی ہمایونش متقاطر گشت و درانحالت نظر کرد علی مرتضی ابن ابیطالب را دید کہ بہ پہلوئے وے استادہ است فرمود چونست کہ تو بہ برادران ملحق نگشتی علی گفت الکفر بعد الایمان ان لی بک اسوۃ یعنی آیا کافر شوم بعد از ایمان بدرستی مرا بتو اقتدا ہست یعنے مرا با شما کار ست و با دیگران کار ندارم

بیت

جز آستان توام در جہان پناہی نیست
سر مرا بجز این در حوالہ گاہی نیست

ہذا ما فی مدارج النبوۃ و بعد انکشاف بلا آب آوردن برائے غسل دم از زروے سید ولد آدم از دست حضرت علی مرتضی

صلوات الله علی نبینا و علیه سر انجام یافت اخرج البخاری عن سهل بن سعد و هو یسال
عن جرح رسول الله فقال والله انی لاعرف من کان یغسل جرح رسول الله و من کان
یسکب الماء و بما دووی قال کانت فاطمة بنت رسول الله تغسله و علی یسکب الماء
بالمجن فلما رات فاطمة ان الماء لا یزید الدم الا کثرة اخذت قطعة من حصیر فاحرقتها
فالصقتها فاستمسک الدم در بخاری از سهل بن سعد آورده که او سوال کرده شد
از زخم رسول خدا صلی الله علیه و آله گفت من می شناسم کسے را که شست آن زخم
را و کسیکه بریخت آب را و میدانم چیزے را که دوا کرده شد به آن چیز که فاطمه زهرا
علیها السلام مے شست خون را از روئے مبارک رسول خدا صلے الله علیه
و آله و علی مرتضی میریخت آب را به سپر خود و گاه دید فاطمه زهرا که به شستن زیاده
میشود خون گرفت پارهٔ از بوریا و سوخت آنرا و چسپانید بر زخم رسول خدا پس
ایستاده خون او موقوف گشت و از انجمله آنست که در روز احد آواز غیب آمد گویند
معلوم میشد لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار اذ قال ابن هشام حدثنی اهل العلم
ابن ابی نجیح قال نادی مناد یوم احد لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار شعر

جوان چون علی تیغ چون ذو الفقار	نه دید و نه بیند دگر روزگار

و از انجمله آنست که چون جبرئیل مردانگی علی مرتضے دید لب به مدح و ثنای علی مرتضی
علیه السلام کما هو اخبر بحضور محمد مصطفے صلے الله علیه و آله کشود و حضرت رسالت
نیز آنچه مرتبه علیه آن صاحب ولایت بود بیان فرمود و در مدارج النبوة هست که چون علی

مرتضے این مردانگی کرد وحقتعالے او را نصرت داد جبرئیل با آنحضرت گفت کہ این کمال مواسات وجوانمردیست کہ علی با تو میکند آنحضرت فرمود انہ منی وانا منہ یعنی علی از من ست ومن از ویم کنایت است از کمال اتحاد واخلاص ویگانگی وآمدہ است چون آنحضرت این کلمہ افرمود جبرئیل گفت وانا منکما وازان جملہ آنست کہ در روز خندق چون کفار از خندق عبور کردند ومقاتلہ کمین مینمودند علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ با عمرو بن عبدود مبارزت نمود واورا بجہنم فرستاد ودر مدارج النبوۃ است انچہ درین غزوہ امبارزات ومقاتلہا از علی علیہ السلام واقع شدہ از حد قیاس بیرون است چنانکہ در اخبار وارد شدہ است لمبارزۃ علی ابن ابیطالب یوم الخندق افضل من اعمال امتی الی یوم القیمۃ وحضرت رسول دعاہا کردہ در حق علی مرتضی وشمشیر خود کہ ذوالفقار نام داشت او را عنایت ساخت وازانجملہ آنست کہ در غزوہ بنی النضیر سولخدا لواء خود عقد نمودہ بعلی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ داد وکار او درآن شہسوار بانصرام رسید ودر مدارج النبوۃ است کہ آنحضرت چون از مدینہ مطہرہ بیرون آمد ونماز دیگر در فضائے منازل بنی النضیر گذارد ودیار ایشان از مدینہ مطہرہ نزدیک است چون یہود سپاہ اسلام دیدند ابواب قلاع بستہ دست بسنگ وتیر کشادند تا بوقت عشا جنگ کردند چون مومنان نماز عشا گذاردند حضرت باچند کس بمنزل شریف تشریف آوردند وسائر صحابہ کہ سردار ایشان علی مرتضے علے اختلاف الروایتین بود تا وقت صبح بہ محاصرۂ یہود اشتغال نمود آوردہ اند کہ خیمہ

آنحضرت در قفائی بنی حطمه زده بودند غرده که یکے از تیر اندازان یهود بود تیری انداخت تیرے بخیمه آنحضرت رسید و ازانجا خیمه بجائے دیگر زدند امیر المومنین علی مرتضی علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام در کمین او بودند تا گاه شمشیر برهنه در دست بانه کس دیگر بیرون آمد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه برو حمله کرد و سر شوم او را از تن پلیدش جدا کرده پیش آنحضرت آورد و از انجمله آنست که در غزوهٔ بنی قریظه که قبیله عظیمه یهود بود در وقت محاصره یکے از اسباب نزول آنها از حصن ولاوری وشجاعت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه بود قال ابن اسحاق حدثنی من اثق به من اهل العلم ان علی ابن ابیطالب صاح وهم محاصر بنی قریظه ویدعوه الی الایمان وتقدم هو قال لاذوقن ما ذاق حمزة او لافتحن حصنهم فقالوا یا محمد ننزل علی حکم سعد بن معاذ و از انجمله آنست که در غزوهٔ خیبر در فتح حصنے از حصون درنگ واقع شد رایت بدست علی مرتضی دادند و به آنجناب روان ساختند فتح آن حصن بردست او متحقق گشت قال محمد بن اسحق حدثنی بریده بن سفیان عن ابیه سفیان عن سلمة بن الاکوع قال بعث رسول الله صلی الله علیه وآله ابابکر برایته الی بعض حصون خیبر فقاتل ورجع ولم یکن فتح وقد جهد ثم بعث من الغد فقاتل ثم رجع ولم یکن فتح وقد جهد فقال رسول الله لاعطین الرایة غدا رجلا یحب الله ورسوله ویحب الله ورسوله کرارا غیر فرار لا یرجع حتی یفتح الله علی یدیه قال یقول سلمة فدعا علیا وهو رمد العینین فتفل فی عینه ثم قال خذ الرایة فامض بها حتی یفتح الله علیک قال یقول

سلمة فخرج بها يزل هرولة وانا خلفه نتبع اثره حتى ركزه رايته في رضم من حجارة
تحت الحصين فاطلع اليه اليهود من راس الحصن قالوا من انت قال انا علي ابن ابيطالب
صلواة الله على نبينا وعليه قال يقول اليهود علوتم وما انزل على موسى وكما قال فما رجع
حتى فتح الله على يديه قال ابن اسحق حدثني عبد الله بن حسن عن بعض اهله عن ابي رافع
مولى رسول الله قال خرجنا مع علي بن ابيطالب حين بعثه رسول الله برايته فلما
دنا الحصن خرج اليه اهله فقاتلهم فضربه رجل من يهود فطرح ترسه من يده فتناول علي بابا
كان عند الحصن فترس به عن نفسه فلم يزل في يده وهو يقاتل حتى فتح الله على يديه ثم القاه
من يده حين فرغ فلقد رايتني في نفر سبعة انا منهم ان يقلب ذلك الباب فما نقدر هذا
الحديث في المسلم والبخاري وان لم يكن فيه ذكر قلع الباب لكنه مذكور في غير من كتب
الاحاديث ترجمه روايت كرده است سلمه بن الاكوع كه فرستاد رسول خدا صلى الله عليه وآله
ابوبكر صديق را با رايت خود بجانب بعضى از قلعهاى خيبر پس مقاتله نمود ومحنت
ومشقت بسيار كرد واعقده كار از دست او نكشود وبازگشت بعد ازان فرداى
آن روز فرستاد عمر بن الخطاب را آنهم جنگ كرد وجد وجهد بسيار بكار برد
هيچ فائده نكرد وباز آمد پس گفت رسول خدا كه ميدهم فردا علم را بمردى كه دوست
دارد خدا ورسول را ودوست دارند او را خدا ورسول صلى الله عليه وآله وآنمرد حمله
برحمله كننده واز دشمن برنگردنده وستيز كننده ونا گريزنده باشد تا كه فتح كند خدا
بر دست وى اين قلعه را پس خواند رسول خدا على مرتضى را در حاليكه درد ديده چشم مبارك

آن شیر میدان غزا پس آنحضرت سر او را بر ران خود نهاد و آب دہان مبارک خود در چشم مبارکش کشید و دعا کرد فی الحال درد زائل گشت و فرمود بگیر رایت را در روان شو تا فتح کند خدا بر تو آن قلعہ را پس روان شد علی مرتضی شتابان و خرامان و شادان و فرحان تا که قائم کرد علم را در سنگے از سنگہا که زیر آن قلعہ بود پس آگاه شدند یہود از سر آن قلعہ بر بدن علی مرتضی علیہ السلام و گفتند که کیستی تو فرمود منم شیر خدا علی مرتضی گفتند یہود برآمدید شما بقسم حزبے که نازل شد بر موسٰی علیہ السلام پس باز نگشت علی مرتضی علیہ السلام تا که فتح کرد خدا بر دست او آن قلعہ را و در روایت دیگر آمده که یکے از یہود زد بر دست مبارک علی مرتضی علیہ السلام و سپر از دست مبارکش افتاد پس گرفت در را و سپر خود ساخت تا فتح نمود خدا و بعد از ان انداخت آن در را **شعر** آن قلعہ کشائے که در قلعۂ خیبر بر کند بیک حملہ و بکشود علی بود **ایضاً** جستہ از خندق و در کنده بر و پل بستہ لرزه انداختہ بر باره برج خیبر میگوید راوی که دیدم ہفت نفر را که من یکے از انہا بودم میخواستند که جنبش دہند آن در را نتوانستند و عاجز گشتند و در بعضے روایات چہل تن عاجز شدند از جنبش آن و در بعضے آمده که آن در آہنی بود و ہشت صد من وزن داشت و در معارج النبوة آورده که بر کند علی مرتضی بیک حملہ باب خیبر را که جنبش نمیتوانستند داد او را ہفتاد کس ہر چند ذکر این قلعہ باب در صحیح بخاری نیست لاکن در کتب احادیث معتبره

مذکور و مسطور ست و مشهور و معروف ست در مدارج النبوة آمده که چون آنحضرت
این خبر بشارت اثر و این نوید سعادت ثمر در داد صحابه دیدهٔ امید در راه چشم
بر قبول درگاه بودند تا این دولت نصیب که گردد و این فضیلت مخصوص که شود
سعد بن ابی وقاص گوید رفتم در پیش آنحضرت و زانو زدم و برخواستم بامید آنکه
صاحب رایت من باشم و از عمر بن خطاب منقولست که گفت هرگز امارت را
دوست نداشتم مگر آن روز و اخرج مسلم عن ابی هریرة ان رسول الله قال لاعطین
الرایة رجلا یحب الله و رسوله یفتح الله علی یدیه قال عمر بن الخطاب ما احببت
الامارة الا یومئذ فتباورت لها رجاء ان یدعی لها قال فدعا رسول الله علی ابن
ابیطالب فاعطاه ایاها جماعة قریش باهم میگفتند که علی ابن ابی طالب باین مراد
نخواهد رسید زیرا که در چشم وی درد است بحدی که پیش پائے خود نمی بیند منقولست
چون علی مرتضے شنید که اینچنین میگویند امید بر فضل خدا نموده فرمود اللهم لا مانع لما
اعطیت و لا معطی لما منعت و از مدینه بیرون آمد و خبر بحضرت رسالت صلے الله
علیه و آله رسید فرمود کجاست علی مرتضے گفتند که همین جاست لیکن چشم او درد میکند
که پیش پای خود نمی بیند فرمود که او را نزد من بیارید سلمة بن الاکوع دست او را گرفته
تا بحضرت رسالت رسانید حضرت رسالت آب دهان مبارک خود در چشم آنحضرت
انشید شفا کلی حاصل گردید و از آن روز باز درد چشم و درد سر گرد وے
نگردید و اخرج البخاری و مسلم عن سلمة بن الاکوع قال کان علی قد تخلف

عن النبی فخرج علی فلحق بالنبی فی خیبر وکان به رمد فقال انا اتخلف عن رسول الله فلما کان
مساء اللیلة التی فتحها الله فی صباحها قال رسول الله لاعطین الرایة غدا رجل یحبه الله و
رسوله او قال یحب الله و رسوله یفتح الله علیه فاذا نحن بعلی و ما نرجوه فقالوا هذا فاعطاه
رسول الله ففتح الله علیه اخرج مسلم ایضا عنه قال ارسلنی رسول الله الی علی و هو ارمد فقال
لاعطین الرایة رجلا یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله فاتیت علیا فجئت اقوده به ارمد
حتی اتیت به رسول الله صلی الله علیه وآله فبصق فی عینیه فبرا و اعطاه الرایة و خرج مرحب
فقال قد علمت خیبر انی مرحب شاکی السلاح بطل مجرب اذا الحروب اقبلت تلهب فقال
علی انا الذی سمتنی امی حیدره کلیث غابات کریه المنظر اوفیکم بالصاع کیل السندرة
و از امام محمد باقر سلام الله علیه و علی آبائه الکرام و اولاده العظام منقولست که فرمود
چون علی در خیبر را بگرفت و بجنبانید و از جا بر کند تمامی حصار بجنبید چنانکه صفیه بنت حیی
بن اخطب از سریر بیفتاد و روی وی مجروح شد و ازینجاست که حضرت علی مرتضی
صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود که انرا بقوت روحانی کندم نه جسمانی و این ظاهرست
که آن از عالم قدرت بود نه عادت و از عالم حقیقت بود نه مجاز که بر دست آن مظهر
قدرت الٰهی ظهور نمود

نظم

بر صف اهل زیغ با دل صاف — بهر اعلای دین کشیده مصاف
بود از غایت فتوت خویش — خالی از حول خویش و قوت خویش
قوة و فضل حق ازو زده سر — کند بخویشتن در خیبر

٨٩

پیش آن دست و پنجه بود زبون		خود چه خیبر که خیبر گردون

و در روایتی آمده که آنوقت دعا کرد رسول خدا در حق علی مرتضی که اللهم اذهب عنه الحر والبرد
خدایا دور کن ازوی گرما و سرما را چون اکثر تشویش آدمی را ازین امور میباشد خصوصا
در معرکه های جنگ و هوای خیبر درین ایام بسیار گرم بود پس آنحضرت نفی کرد نه نفی سرما
نیز استطرادا نمود و از بهر مقابله گرما سرما را هم نام برد هرچند که حاجت نفی سرما نبود و ابن
لیلی گوید که علی مرتضی در گرمای سخت جامه پنبه دار در بر میکرد و در سرمای عظیم جامه تنک
می پوشید و ازان باک نداشت نظم

مایه صدق و الیقین بندگیست		گرم و سردش نوبهار زندگیست
تا رهی از فتنه آخر زمان		دامن او گیر زو تر بیگمان

القصه چون اهل حصن قموص و سایر حصون خیبر اینقوت قدرت را از حضرت علی مشاهده
کردند فریاد بر آوردند که الامان الامان پس آنحضرت علیه السلام باشارت سراسر
بشارت از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله ایشان را امان داد بشرط آنکه هر مردی
سر دار طعام خود بر داشته ازان دیار بیرون رود و نقود و امتعه و اسلحه و سایر اموال
با اهل اسلام گذارند و هیچ چیز پوشیده و پنهان ندارند و اگر مالی ظاهر شود که گفته باشند
امان نیز چون ایمان ازایشان مسلوب گردد و چون خبر فتح بجناب رسالت رسید
شکرانه این نعمت بجا آورد که سبب ظهور عزت اسلام گشت و چون علی مرتضی علیه السلام
ازمهم کفار فراغ یافت بدرگاه حضرت متوجه شد آن حضرت بجهت تهنیت وی

باستقبال و استبشار از خیمه بیرون آمد و ویرا در کنار گرفت و میان دو چشمش بوسه داد و فرمود بلغنی المشکور صنیعک المذکور قد رضی الله و رضیت انا منک پس امیر گریه کرد آنحضرت فرمود که گریهٔ شادی ست یا گریهٔ اندوه علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه گفت گریه شادی و چگونه شاد نباشم که تو از من راضی باشی فرمود حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله نه من تنها از تو راضی ام بلکه خداوند تعالی و جبرئیل و میکائیل و جملهٔ فرشتگان از تو راضی اند و گویند که در حصن قموص که والی آن کنانه ابن ابی الحقیق بود صد جوشن و چهار صد شمشیر و هزار نیزه و پانصد کمان یافتند و اثاث و امتعه فراوان دست داد و از آنجمله آنست که در غزوهٔ خیبر رایت را آنحضرت حوالهٔ وی فرمود و گفت لاعطین الرایة غدا رجلا یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله و اجماع من الصحابة هذا ایضا من المتواتر و از آنجمله آنست که فرمود در حق وی آنحضرت علی منی و انا منه هذا من المتواتر ایضا و از آنجمله آنست که برای آنحضرت التماس کرد از خدا که خلیفه بعد من علی باشد کذا فی الغنیه و در بعضی کتب معتبره مسطور است روی ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه و آله انه قال لما عرج لی سالت ربی ان یجعل الخلیفة من بعدی علی بن ابی طالب فقالت الملائکة یا محمد ان الله یفعل ما یشاء الخلیفة من بعدک ابوبکر رضی الله عنه فی روایة ثلاث مرات

ابیات

اوست سلطان هرچه خواهد آن کند
عالمی را در دمی ویران کند

هست سلطانی مسلم مر ورا
نیست کس را زهره چون و چرا

دگر اینکه از خواهش ایزد نیست
ترا و مرا در میان دخل نیست

وازانجملہ آنست کہ در حق وی فرمود کہ اقضاکم علی ابن ابی طالب وازانجملہ آنست
کہ فرمود در حق وی کہ تو امیر و خلیفہ ہستی اخرج الطبرانی عن جابر بن سمرۃ قال قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ لعلی انک مومر مستخلف وانک مقتول وہذہ مخضوبۃ من ہذہ یعنی لحیتہ
من راسہ وازانجملہ آنست کہ فرمود ہر کہ گذاشت علی مرتضی را او در رشد از وی پس
برستی دور گشت و گذاشت خدا و رسولخدا را اخرج الحاکم عن ابی ذر قال النبی
صلی اللہ علیہ وآلہ یا علی من فارقنی فقد فارق اللہ ومن فارقک یا علی فقد فارقنی
وایضا عن ابی ذر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ من اطاعنی فقد اطاع اللہ عزوجل
ومن عصانی فقد عصی اللہ ومن اطاع علیا فقد اطاعنی ومن عصی علیا فقد عصانی وہذا
رواہ ابو یعلی فی مسندہ والشیبۃ فی سننہ وازانجملہ آنست کہ فرمود علی با قرآنست و قرآن
با علی ہست اخرج الحاکم عن ام سلمۃ سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ یقول علیؑ مع
القرآن والقرآن مع علی لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض وازانجملہ آنست کہ در حق وے
فرمود کہ دور میکند حق با علی ای بار خدایا بگردان حق را بہر جانب کہ علی بگردد اخرج الحاکم
عن علی قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ رحم اللہ علیا اللہم وادر الحق معہ حیث دار وازانجملہ
آنست کہ ہرگاہ رسولخدا عقد مواخات میان صحابہ فرمود عرض کرد علی مرتضیٰ یا
رسول اللہ ذہب روحی وانقطع ظہری رایتک فعلت باصحابک غیری فان کان
من سخط علی فلک العتبی والکرامۃ فقال صلعم والذی بعثنی بالحق ما اخترتک الا لنفسی فانت
عندی بمنزلۃ ہرون من موسی وورائی فقال یا رسول اللہ ما اورث منک قال ما اورث

الانبیا قال وما اورث الانبیا وقبلک قال کتاب وسنة نبیهم وانت معنی فی قصری فی الجنة
مع فاطمة ابنتی وانت اخی ورفیقی ثم تلا رسول الله صلی الله علیه وآله هذا الایة اخوانا علی
سرر متقابلین الاخلاء فی الله ینظر بعضهم الی بعض ودرین حدیث بیان فرمود که احکام کتاب
وسنت رسول الله بعلی مرتضی قایم خواهد ماند و در عقبی همخانه رسول خدا صلی الله علیه وآله
در جنت با فاطمه زهرا خواهد بود واخرج الترمذی عن ابن عمر قال آخی رسول الله صلی الله
علیه وآله بین اصحابه فجاء علی تدمع عیناه فقال رسول الله آخیت بین اصحابک ولم تواخ
بینی وبین احد فقال رسول الله انت اخی فی الدنیا والآخرة هذا کله فی ازالة الخفاء وغیره
واز انجمله آنست که برای تبلیغ احکام اوایل سوره برات علی مرتضی را در مکه فرستاد و
اخرج احمد عن علی ان النبی بعثه ببراءة فقال یا نبی الله انی لست باللسن ولا بالخطیب قال لابد لی
ان اذهب بها انا او تذهب بها انت قال فان کان لابد فاذهب انا قال فانطلق فان الله
یثبت لسانک ویهدی قلبک ثم وضع یده علی فمه ترجمه فرستاد رسول خدا حضرت علی
مرتضی را بسوی مکه برای قرأت برات پس عرض کرد که من لسان وزبان آور وخطیب
نیستم رسول خدا فرمود که ناگزیر نیست مرا ازین که من ببرم این سوره را یا تو ببری ترا
ودیگرے سزاوار نیست پس علی مرتضی عرض کرد که اگر ضرورت واز رفتن چاره نیست
من میروم فرمود رسول خدا صلی الله علیه وآله برو بدرستیکه خدای تعالی ثابت خواهد داشت
زبان ترا وهدایت خواهد کرد دل ترا بعد ازان نهاد رسول خدا دست خود را بر دهان
علی مرتضی علیه السلام وملو کرد انید دهان مبارک را از علوم خدا ورخصت فرمود در

حق وی فرمود علی منی وانا من علی ولا یودی عنی الا انا او علی اخرجه ابن شیبة واحمد وابن ماجه
والترمذی وصححه وفی البخاری والمسلم عن البراء بن عازب قال النبی لعلی انت منی وانا منک
واز انجمله آنست که آنحضرت علی مرتضی را بجهت اخذ خمس از خالد جانب یمن فرستاد و خالد را
معزول ساخت و درضمن نیز از دست علی مرتضی علیه السلام حصنی از حصون آن ناحیه
مفتوح شد و درین اثنا حضرت علی مرتضی علیه السلام را با بعض مردم خالد ملالی پیدا شد
و آنمردم شکایت وی بغرض اقدس نبوی صلی الله علیه وآله رسانیدند و وی صلی الله علیه وآله
وسلم در حق علی مرتضی علیه السلام تلطفات ببیانان ظاهر فرمود و مردم را از گله او زجر و
منع نمود اخرج الترمذی عن البراء قال بعث النبی صلی الله علیه وآله جیشین وامر علی احدهما علی بن
ابیطالب و علی الاخر خالد بن الولید وقال اذا کان القتال فعلی قال فافتتح علی حصنا فاخذ
منه جاریة فکتب معی خالد کتابا الی النبی صلی الله علیه وآله الشی فیه قال فقدمت علی النبی فقرء
الکتاب فتغیر لونه ثم قال ما تری فی رجل یحب الله ورسوله قال قلت اعوذ بالله من غضب الله
ومن غضب رسوله انما انا رسول فسکت ترجمه خالد شکوه علی ابن ابیطالب بحضرت
رسالت پناه صلی الله علیه وآله نوشت بسبب آنکه علی مرتضی کنیزکی از ان سبایا گرفته بود
و همراه که برا نوشته خالد را بخدمت حضرت رسالت آورد آنحضرت آنرا خواند چون
مشتمل بر گله علی ابن ابیطالب بود رنگ روی وی متغیر شد و آثار غضب هویدا گشت بعد ازان
فرمود که چه می بینی در مردی که دوست دارد خدا و رسول را و دوست میدارند او را
خدا و رسول گفت برا پناه می برم از غضب خدا و رسول الله جز این نیست من فرستاده

خالدم یعنی الحی را چه زوال پس خاموش گشت رسول الله و هیچ نفرمود **نظم**

نکته کان جست ناگه از زبان	همچو تیرے دان کہ جست از کمان
وا نگردد از ره آن تیر ای پسر	بند باید کرد سیلی را ز سر
غافل ندا این خلق از خود ای پسر	لاجرم گویند عیب یکدگر
هر کرا اقبال وام و دو بود	با کریمانش گمان بد بود
بیش مے باشد خموشی نفع تو	بهر آن آمد خطاب انصتوا

واز جملہ آنست خشونت در راه خدا داشت و از کسے پروا نداشت و داعیه خود را بسبب مدارات و مراودت قوم نمے شکست قال ابن اسحاق حدثنی عبد الرحمن بن معمر عن سلیمان بن محمد بن کعب عن عمته زینب و کانت عند ابی سعید الخدری قال اشتکی الناس علیا فقام خطیبا فقال لا تشکوا علیا فانه خشن فی ذات الله و فی سبیل الله **ترجمه** ای مردمان شکوه علی ابن ابیطالب میکنید بدرستیکه او سخت و درشت هست در راه خدا اشداء علی الکفار رحماء بینهم شان اوست و اخرج ابو عمر عن اسحاق بن کعب بن عمرة عن ابیه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله علی مخشوش فی ذات الله و از انجمله آنست که آنحضرت او را امیر لشکر ساخت و قوم را از خصوصیته وی اطلاع کرد و بر ولایت وی آگاه نمود و اخرج الحاکم و الترمذی بنحوه عن عمران بن حصین قال بعث رسول الله صلی الله علیه و آله سریته و استعمل علیهم علی ابن ابیطالب علیه السلام فمضی علی فی السریته فاصاب جاریته فانکروا علیه فتعاقد اربعته من اصحاب رسول الله اذا لقینا النبی صلی الله علیه و آله اخبرناه

بما صنع علی قال عمران وکان المسلمون اذا قدموا و رجعوا من سفر بدؤا رسول اللہ فنظروا الیہ وسلموا علیہ ثم ینظرقون الی رجالہم فلما قدمت السریۃ فسلموا علی رسول اللہ صلعم فقام احد الاربعۃ فقال یا رسول اللہ الم تر الی علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ صنع کذا وکذا فاعرض عنہ رسول اللہ ثم قام الثانی فقال مثل مقالتہ فاعرض عنہ ثم قام الیہ الثالث فقال مثل مقالتہ فاعرض عنہ ثم قام الرابع فقال مثل ما قالوا فاقبل علیہم رسول اللہ والغضب یعرف فی وجہہ فقال ما تریدون من علی ان علیاً منی وانا منہ وھو ولی کل مومن بعد ولفظ احمد وعوا علیاً دعوا علیاً ان علیاً منی وانا منہ وھو ولی کل مومن بعدی واخرج البخاری عن بریدہ رضی اللہ عنہ قال بعث النبی صلی اللہ علیہ وآلہ علیاً الی خالد لیقبض الخمس وکنت ابغض علیاً وقد اغتسل فقلت لخالد الا تری الی ھذا فلما قدمنا علی النبی ذکرت ذلک لہ فقال یا بریدۃ اتبغض علیاً فقلت نعم قال لا تبغضہ فان لہ فی الخمس اکثر من ذلک واز انجملہ آنست کہ در غزوۂ تبوک فرمود لا ینبغی ان اذھب الا وانت خلیفتی وعن ابن عباس قال لعلی انت ولی کل مومن بعدی ومومنۃ وعنہ ایضاً ان علیاً شری نفسہ ولبس ثوب النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ثم نام مکانہ وقال لہ صلعم انت ولیی فی الدنیا والآخرۃ وقال سدوا ابواب المسجد غیر باب علی وکان یدخل المسجد جنباً وھو طریقہ لیس لہ طریق آخر اخرجہ الحاکم والنسائی عن عمرو بن میمون واخرج احمد والنسائی والحاکم باسناد ورجالہ ثقاۃ عن زید بن ارقم قال کان لنفر من الصحابۃ ابواب شارعۃ فی المسجد فقال رسول اللہ سدوا ھذہ الابواب الا باب علی فتکلم ناس فی ذلک فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ انی واللہ ما سددت شیئاً ولا فتحتہ ولکن

امرت بشئ فاتبعته **ترجمہ** فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ کہ بند کنید ہمہ درہا را جز در علی مرتضے علیہ السلام پس گفتگو کردند مردمان در سخن سرور رسولان پس فرمود در جواب ایشان کہ قسم است مرا بخدا کہ بند نکردم چیزیرا و نکشادم انرا از نزد خود ولیکن مامور شدم از خدا بچیزے پس بجا آوردم آنرا **بیت**

در پس آئینہ طوطی صفتم داشتہ اند	ہرچہ او ستاد ازل گفت ہمان میگویم

واز انجملہ آنست کہ فرمود رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ در حق آنحضرت سید العرب اخرج الحاکم عن عائشۃ قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ ادعو لی سید العرب فقلت یا رسول اللہ الست سید العرب قال انا سید ولد آدم وعلی سید العرب واز انجملہ آنست کہ آنحضرت خالد بن ولید را بطرف بنی خزیمہ فرستادہ بود وخالد بن ولید جماعتی را از اسیران آنجا بغیر احتیاط بکشت برائے تدارک این خلل در عقب او حضرت علی مرتضی علیہ السلام را فرستاد حضرت علی مرتضی علیہ السلام در آنجا احتیاط را کار فرمود بعد ازان آمدہ بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ خبر داد آنحضرت فرمود اصبت واحسنت ثم قال رسول اللہ فاستقبل القبلۃ شاہرا یدیہ حتی انہ لیری ماتحت منکبیہ ویقول اللہم انی ابرأ الیک مما صنع خالد ثلث مرات **ترجمہ** علی المرتضے علیہ السلام را تحسین وآفرین کرد وانچہ خالد بی احتیاطی نمودہ بود پیغمبر خدا خود را ازان بری ساخت واز انجملہ آنکہ در بیعت رضوان حاضر بود ونامہ صلح حدیبیہ بر دست او مکتوب شد قال ابن اسحق کان

97

هو کاتب الصحیفة وہم درین سفر با حضرت علی مرتضی علیہ السلام معاملہ منتظر الخلافة
بجا آوردند اخرج النسائی عن علی قال جاء النبی اناس من قریش فقالوا یا محمد
انا جیرانک وحلفاؤک وان من عبیدنا قد اتوک لیس لہم رغبة فی الدین ولا رغبة
فی الفقه انما فروا من ضیاعنا واموالنا فاردده الینا فقال لابی بکر ما تقول قال
صدقوا انہم لجیرانک وحلفاؤک فتغیر وجہ النبی صلے اللہ علیہ وآلہ ثم قال یا معشر
قریش واللہ لیبعثن اللہ علیکم رجلا منکم قد امتحن اللہ قلبه للایمان فلیضربنکم علی الدین
او یضرب بعضکم قال ابوبکر انا ہو یا رسول اللہ قال لا قال عمر انا ہو یا رسول اللہ قال
لا ولکن ذلک الذی خصیف النعل وقد کان اعطی علیا نعلہ یخصفہا ہذا فی ازالة الخفاء وغیرہ
ترجمہ فرمود علی ابن ابیطالب کہ آمدند نزد رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ مردے
چند از قریش وگفتند اے محمد ما از ہمسائگان وشریکان تو ایم وبدرستیکہ می آیند
غلامان ما نزد تو نیست آنہا را رغبت در دین ونہ رغبت در فقہ واحکام شرعیہ
بلکہ مے گریزند از ما پس باز گردان آنہا را بجانب ما پس فرمود حضرت رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ بہ ابی بکر صدیق کہ چہ میگوئی تو ابی بکر گفت راست میگوید ایشان پس
متغیر گشت رنگ چہرہ مبارک رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ بعد از ان فرمود مر عمر بن
الخطاب را کہ چہ میگوئی تو گفت راست گفتید اینہا از ہمسائگان وخلیفہ ہای تو اند
پس متغیر گشت رنگ روی مبارکش وناخوش آمد این سخن آنحضرت را بعد از ان
فرمود کہ اے گروہ قریش قسم بخدا کہ ہر آئینہ خواہد انگیخت خدا امیر خواہد ساخت

برشما مردے را از شما کہ بتحقیق امتحان کردہ است خدا دل او را بایمان و او ایمان
کامل دارد و ہر آئینہ او خواہد زد شما را بر دین عرض کرد ابوبکر منہم آنمرد یا رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ فرمودند پس عرض کرد عمر منہم آنمرد یا رسول اللہ فرمودند و آنمرد
کسے است کہ نعل می دوزد و آنحضرت نعل مبارک خود بعلی مرتضی علیہ السلام دادہ بود
کہ میدوخت آنرا پس اشارۃ بذات مظہر آیات علی مرتضی فرمود کہ او اینکار را شاید و
از دیگرے نیاید از اخرجہ الترمذی ایضا و صححہ عن ربعی بن حراش عن علی بن ابی طالب
و فی الصواعق بروایۃ ابن ابی شیبہ عن عبد الرحمن بن عوف لابعثن الیکم رجلا منی
او کنفسی یضرب اعناقکم ثم اخذ بید علی علیہ السلام ثم قال ہو ہذا و در مدارج النبوۃ
است کہ چون مرتضی علی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و آلہ صلحنامہ بامر رسولخدا نوشت
در ان این عبارت بود کہ من محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ سہل کہ از قوم قریش
بود گفت ما اقرار برسالت تو نداریم و اللہ اگر میدانستیم کہ تو رسولخدائی ترا از
زیارت خانہ او منع نمیکردیم بنویس محمد بن عبد اللہ سید کائنات بعلی مرتضی فرمود
بنویس محمد بن عبد اللہ و محو کن لفظ رسول اللہ را علی مرتضی عرض نمود کہ من ہرگز
وصف رسالت را محو نسازم و آمدہ است کہ آنحضرت بدست خود آنرا محو فرمودہ
و این لفظ را نوشت و در حق علی مرتضی علیہ السلام فرمود کہ ترا ہم در وقتے
اینچنین معاملہ پیش خواہد آمد و میگویند کہ چون قضیہ صفین بر صلح قرار یافت در
صلحنامہ نوشتند کہ این کتاب مصالحہ امیر المومنین علی است با معاویہ بن سفیان

عاداه وفی مسند احمد ومستدرک الحاکم عن ابن عباس من کنت مولاه فعلی مولاه
حاکم عن زید بن ارقم یا ایها الناس ان اللّٰه مولائی وانا مولی المومنین وانا اولی
بهم من انفسهم فمن کنت مولاه فهذا مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه الطبرانی
فی الکبیر بسند صحیح عن ابی الطفیل عن حذیفة بن اسید وهذه الخطبة طویلة وفیها الستم
تعلمون انی اولی بالمومنین من انفسهم الستم تعلمون انی اولی بکل مومن من نفسه
اللهم من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وفی مسند
احمد عن البراء بن عازب وزید بن ارقم یا بریدة الست اولی بالمومنین من انفسهم
من کنت مولاه فعلی مولاه واحمد وابن حبان والحاکم عن ابن عباس عن بریدة من کنت
مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه احمد والطبرانی عن ابی ایوب
وجمع من الصحابة عن علی وزید بن ارقم وثلثین رجلا من الصحابة والطبرانی فی الکبیر
عن الطفیل عن زید بن ارقم الا ان اللّٰه ولیی وانا ولی کل مومن من کنت مولاه فعلی
مولاه وفی المشکاة عن البراء بن عازب وزید بن ارقم ان رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وآله
لما نزل بغدیر خم اخذ بید علی صلوات اللّٰه علی نبینا وعلیه فقال الستم تعلمون انی اولی
بکل مومن من نفسه قالوا بلی فقال اللهم من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه
وعاد من عاداه فلقیه عمر بعد ذلک فقال له هنیئا یا ابن ابی طالب اصبحت وامسیت مولی
کل مومن ومومنة رواه احمد وعن زید بن ارقم ان النبی صلی اللّٰه علیه وآله قال من کنت
مولاه فعلی مولاه رواه احمد الترمذی وفی الصواعق قال صلعم یوم غدیر خم من کنت مولاه فعلی مولاه

اللهم وآل من والاه وعاد من عاداه الحدیث وله ثلاثون صحابیا وان کثیرا من طرقه صحیح او حسن

حاصل ترجمه این جمله حدیث که بطریق متعدد وارد گشته اند اینست

چون رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم از مکه مراجعت فرمود و بمنزل غدیر خم که از نواحی
جحفه میان مکه و مدینه واقع است رسید رو بسوی یاران کرد و فرمود الستم تعلمون
انی اولی بالمومنین من انفسهم آیا میدانید شما که من دوست ترم بمومنان از ذواتها
ایشان چنانکه در قرآن مجید هم مذکور است که النبی اولی بالمومنین من انفسهم و در
روایتی آمده است که سه بار این لفظ را تکرار فرمود و معنی آنست که من امر
نمیکنم مومنان را مگر بانچه که صلاح و نجات و خیریت دنیا و آخرت ایشان دران
باشد بخلاف نفوس ایشان که گاهی بشر و فساد نیز میخوانند قالوا بلی گفتند صحابه آری
تو نزدیک ترین و دوست ترین بمومنان از نفوس ایشان هستی و در روایتی
آمده است که فرمود گویا مرا بان عالم خوانند و من اجابت نمودم بدانید که
من میان شما دو امر عظیم میگذارم که یکی از دیگری بزرگ تر است قرآن و
اهل بیت من و ببینید و احتیاط کنید که بعد از من با این دو امر چگونه سلوک خواهند کرد
در رعایت و حقوق آنها بچه کیفیت ادا خواهند نمود و آن دو امر از یکدیگر جدا نخواهند شد
تا برلب حوض کوثر بمن رسند آنگاه فرمود که خدا مولای من است و من مولای جمیع
مومنانم بعد از ان دست علی صلوات الله علی نبینا وعلیه را بگرفت و فرمود اللهم
من کنت مولاه فعلی مولاه خداوندا کسیکه من مولای اویم علی مولای اوست

ویحبه الله و رسوله وغیرہا انا بیان آنکه صحابه ہم باستحقاق و اتصاف جناب امیر
بصفات کامله خلافت خاصه معترف بودند از انجمله آنست که علامه وہر سیف الحق
والدین النسفی الحنفی آورده که وقت نزاع انصار و مهاجرین در سقیفه بنی ساعده
ابوبکر صدیق استاد و قال انی ظننت ان علیا یصلح لذلک فاروت ان ابایعه فقام
علی وسل سیفه وقال ثم یا خلیفة رسول الله قد مک النبی ولم یامرنی فقال مرا بابکر یصلی بالناس
رضینا بما رضی به رسول الله لدنیانا افلا نرضی لامر دیننا و فی روایة قام ابوبکر خطیبا
بعد دفن رسول الله صلی الله علیه و آله وقال لو تکلم ولست بخیرکم اقیلونی اقیلونی فقام علی وقال
لما لا اقیلک قدمک النبی فمن یوخرک و از انجمله آنست که عمر بن الخطاب ابن عباس
را گفت که فی الواقع علی مرتضی علیه السلام لائق این کار است لیکن در وی مزاح
بسیار است قال ابن عباس کنت عند عمر فتنفس نفسا حتی ظننت ان اضلاعه قد
انفرجت فقلت له ما اخرج هذا النفس منک یا امیر المومنین الا غم شدید قال ای والله
یا ابن عباس انی افکرت فلم ادر فیمن اجعل هذا الامر بعدی ثم قال لعلک تری صاحبک لها
قلت ما یمنعه من ذلک مع جهاده وسابقته و قرابته وعلمه قال صدقت ولکنه امرؤ فیه
دعابة قلت فاین انت **ترجمه ابن عباس میگوید** که بودم من نزد عمر بن الخطاب
پس آه سردی کشید گمان بردم که استخوانهای پهلوی او از هم جدا گشت و از هم
شکست پس گفتم نیست این آه سرد از تو یا امیر المومنین مگر بر اندوه سختی گفت
راست گفتی ای ابن لاحق گشت مرا چیزے که مکروه می پندارم آنرا و آن اندوه ا نیست

کہ میدانم کہ این امر خلافت بعد از من بکہ خواہد رسید بعد از ان گفت ای ابن
عباس تو زعم میکنی کہ صاحب تو علی ابن ابیطالب سزاوار است برای این کار ابن عباس
گفت چرا سزاوار نباشد علی مرتضی مر این کار را با وجود جہاد وی ہمراہ رسولخدا
صلی اللہ علیہ وآلہ وسبقت وی باسلام بر ہمہ صحابۂ خیر الوری و قرابت وے
با حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ و وفور علم مجید و بے منتہا گفت عمر راست گفتی
لیکن او مردیست کہ در مزاج وی مزاح بسیار است ابن عباس گفت پس توجیہ
مد نظر داری وفی روایۃ قال عمر ویحک یا ابن عباس ما ادری ما اصنع بامۃ محمد قلت
ولم وانت بحمد اللہ قادر ان تضع ذلک مکان الثقۃ قال انی اراک تقول ان صاحبک
اولی الناس یعنی علیا قلت اجل واللہ وانی لاقول ذلک فی سابقتہ وعلمہ وقرابتہ
وصہرہ قال انہ کما ذکرت ولکنہ کثیر الدعابۃ واز انجملہ سوال اسحق است از قثم ابن العباس
اخرج الحاکم عن اسحق قال سألت قثم ابن العباس کیف ورث علی رسول اللہ دونکم قال
لانہ کان اولنا بہ لحوقا واشدنا بہ لزوما یعنے علی مرتضی اول واقدم ما ست در لحوق
بہ رسول اللہ وا شد و واکثر است از ما بلزوم خدمت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وآلہ
از انجملہ آنست کہ عمر بن الخطاب گفت کہ در علی سہ خصلت اند کہ اگر یکے از آنہا
در من بودے بہتر بودے اخرج الحاکم عن ابی ہریرۃ قال قال عمر بن الخطاب
لقد اعطی علی بن ابیطالب ثلاث خصال لان تکون فی خصلۃ منہا احب الی من ان اعطی
حمر النعم قیل لہ وما ہی یا امیر المؤمنین قال تزوجہ فاطمۃ بنت رسول اللہ صلعم وسکناہ فی المسجد

مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ یحل لہ فیہ ما یحل لہ والرایۃ یوم خیبر یعنی از ان
ستہ خصلت یکے تزوج علی مرتضی با فاطمہ زہرا دوم سکونت وی در مسجد
با رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ چنانکہ حلال بود او را آنچہ در آنجا حلال بود مر رسولخدا
را صلعم و سوم حوالہ کردن حضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ رایت را روز
خیبر بآن مظہر کرامت و از آنجملہ آنست کہ گفت ابن عباس مر علی را چہار خصلت است
کہ نیست یکی از آنہا در میان عرب و او مخصوص است باین چہار خصلت اخرج
الحاکم عن ابن عباس قال لعلی اربع خصال لیست لاحد من العرب وہو اول عربی و عجمی
صلی مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وہو الذی لواءہ معہ فی کل زحف بالفتح
لشکر رونده بسوی دشمن وہو الذی صبر معہ یوم المہراس وہو الذی غسلہ و ادخلہ فی
قبرہ **ترجمہ** گفت ابن عباس کہ علی مرتضی مخصوص است بچہار خصلت و آن اینست
کہ حضرت علی مرتضی اول کسی است در عرب و عجم کہ نماز خواند با رسولخدا دوم آنکہ
لواء محمد مصطفی صلی اللہ علیہ و آلہ در ہر جنگ و محاربہ بدست علی مرتضی بود سوم
آنکہ صبر کرد روز مہراس یعنی در روز احد چون بمسلمانان کوفتگی رو نمود
علی مرتضی قائم و صابر بود چہارم آنکہ غسل داد رسولخدا را و در آورد آنحضرت
را در قبر یعنے متکفل تجہیز و تکفین رسولخدا حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا
و علیہ بود و از آنجملہ آنست کہ عباس در زمان قرب وفات رسولخدا صلی اللہ علیہ
و آلہ مشورہ با علی مرتضی کرد کہ سوال خلافت از حضرت محمد مصطفی کند و احوال

دریافت نماید اخرج البخاری من حدیث ابن المبارک عن یونس عن الزہری عن
عبداللہ بن کعب عن ابن عباس قال خرج علی من عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فی
مرضہ فقالوا کیف اصبح رسول اللہ یا اباحسن فقال اصبح بحمد اللہ باریا فقال العباس
الا تری انی اری رسول اللہ سیتوفی من وجعہ و انی لاعرف فی وجوہ بنی عبد المطلب
فانطلق بنا الی رسول اللہ فلنسئلہ فان کان الامر فینا بینہ و ان کان فی غیرنا کلمناہ
فاوصی لنا فقال علی ان کان الامر فی غیرنا لم یعطیہ الناس ابدا و انی واللہ لا اکلم
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فی ہذا ابدا اذا ما ان ابابکر الصدیق و سایرہم شہید
در بخاری وغیرہ آمدہ کہ علی مرتضی و عباس نزد حضرت صلی اللہ علیہ و آلہ در مرض
موت برآمدند و عباس بعلی مرتضی گفت بیا و طلب کن این امر خلافت را از حضرت
اگر در ما باشد بیان کند و بہ انیم انزا انحضرت پس علی مرتضی گفت من طلب نمیکنم
در وقتیکہ ابوبکر و عمر وغیرہ صحابہ حاضر اند و در بعضی روایات آمدہ کہ از رسول خدا
دنیا طلب نکنم و از انجملہ است اہتمام منصب سولخذا کردن و برای نصرت و
ہمت تو یہ بکار بردن و فیض الٰہی داعیہ اعلاء کلمۃ للہ در نفس وی فرو ریختن و مقامی
شگرفت بہم سانیدن کہ تعبیر از ان باخوت رسول صلعم و موالاۃ او و بلفظ وصی و وارث
و امثال آن کردہ شود اخرج الحاکم عن ابن عباس ان النبی قال ایکم یتولانی
فی الدنیا و الآخرۃ فقال لکل رجل منہم ایکم یتولانی فی الدنیا و الآخرۃ فقال
حتی مر علی آخرہم فقال علی انا اتولاک فی الدنیا و الآخرۃ فقال انت ولی فی الدنیا

[illegible handwritten marginal notes]

والآخرة وازانجملہ آنست کہ حضرت علی مرتضی فرمود من احق منی کیست سزاوار تر
ازمن اخرج الحاکم عن ابن عباس قال کان علی یقول فی حیوۃ رسول اللہ ان اللہ
یقول افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم واللہ لا ینقلب علی اعقابنا بعد ہدانا اللہ
واللہ لئن مات او قتل لاقاتلن علی ما قاتل علیہ حتی اموت واللہ انی لاخوہ وولیہ
وابن عمہ ووارث علمہ فمن احق بہ منی وازانجملہ آنست کہ سعد ابی وقاص قتیکہ معاویہ
باو گفت کہ چہ چیز منع می کند ترا از سب ابی تراب پس فضائل وکمالات آن ذات
قدسی صفات بیان فرمود اخرج مسلم عن عامر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیہ
قال امر معاویۃ بن سفیان سعدا فقال ما منعک ان تسب ابا تراب قال اما ذکرت
ثلثا قالہن رسول اللہ فلن اسبہ لئن یکون لی واحدہ منہن احب الی من حمر النعم
سمعت رسول اللہ یقول لہ وقد خلفہ فی بعض مغازیہ فقال لہ علی یا رسول اللہ
خلفتنی مع النساء والصبیان فقال لہ رسول اللہ اما ترضی ان تکون منی بمنزلۃ ہرون
من موسی الا انہ لا نبوۃ بعدی وسمعتہ یقول یوم خیبر لاعطین ہذہ الرایۃ رجلا یحب اللہ
ورسولہ ویحبہ اللہ ورسولہ قال فتطاولنا لہا فقال ادعوا الی علیا فاتی بہ ارمد
فبصق فی عینیہ ودفع الرایۃ الیہ ففتح اللہ علیہ ولما نزلت ہذہ الآیۃ قل تعالوا ندع
ابناءنا الخ دعا رسول اللہ علیا وفاطمۃ وحسنا وحسینا فقال اللہم ہولاء اہلی وازابی ذر
وسلمان ومقداد وابوطفیل وغیرہ صحابہ کرام فضائل آن قدوہ انام بسیار
منقول است فی الصواعق اخرج احمد ان رجلا سال معاویۃ عن مسئلہ فقال اسال

عنہا علیاً فہو اعلم فقال یا امیر المومنین جوابک فیہا احب الی من جواب علی قال بئس ما قلت لقد کرہت رجلا کان رسول اللہ لیغیرہ بالعلم غرا و لقد قال لہ انت منی بمنزلۃ ہارون من موسیٰ الا انہ لا نبوۃ بعدی و تشبیہ وی بر رسول خدا در نماز کہ اعلی عبادات است دانستی و ہمچنین در صلوۃ نافلہ مانند تہجد وغیرہ و در صیام و سایر عبادات مشابہ رسول خدا بود و رسول خدا را با وی تعشق بود و نمی خواست کہ جدا شود و بلا استیذان در خانہ رسول خدا میرفت و ہر گاہ او را نمی دید اضطرابے در قلب مبارک پیدا میگشت و ہر گاہ از دیدار وی مسرور میشد از غایت فرح و سرور مگر سفر بود و علی آمد و کسے را بجز علی مرتضیٰ در وقت غضب رسول خدا طاقت و جرأت سخن نبود و خانہ او میان خانۂ رسول خدا بود و آنچہ از تلطف با وی مینمود با کسی انمعاملہ نمی فرمود عن ام سلمۃ قالت والذی احلف انہ کان علی لاقرب الناس عہدا برسول اللہ غدنا رسول اللہ غداۃ و لیقول جاء علی جاء علی مرارا فقالت فاطمۃ کانک بعثتہ فی حاجۃ قالت فجاء بعد قالت ام سلمۃ فظننت ان لہ الیہ حاجۃ فخرجنا من البیت فقعدنا عند الباب وکنت من ادناہم الی الباب فاکب علیہ رسول اللہ و جعل یسارہ و یناجیہ ثم قبض رسول اللہ من یومہ ذلک فکان علی اقرب الناس عہدا اخرج الطبرانی و الحاکم عن ام سلمۃ قالت کان رسول اللہ اذا غضب لم یجترئ احد ان یکلمہ الا علی و اخرج البخاری عن سعد بن عبیدہ جاء رجل الی ابن عمر فسالہ عن علی فذکر محاسنہ قال ہو ذلک بیتہ اوسط بیوت النبی و عن نافع اما علی فابن عم رسول اللہ و ختنہ

واشاره بیده فقال هذا بیته حیث ترون واخرج البخاری والمسلم عن ابی
حازم عن سهل بن سعد قال جاء النبی صلی الله علیه وآله بیت فاطمة فلم یجد علیاً
فی البیت فقال این ابن عمک قالت کان بینی وبینه شئی فغاضبنی فخرج فلم یقل عندی
فقال رسول الله لانسان انظر این هو فجاء فقال یا رسول الله هو فی المسجد
راقد فجاء رسول الله وهو مضطجع قد سقط رداءه عن شقه واصابه تراب فجعل
رسول الله یمسحه عنه ویقول قم ابا تراب قم ابا تراب یعنی رسولخدا بدست
خود خاک از بدن مبارک علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و درمیکرد ومیفرمود
برخیز یا اباتراب عن بریده قال کان احب النساء الی رسول الله فاطمة
ومن الرجال علی وعن جمیع عن ابن عمر قال دخلت مع ابی علی عایشة فسمعتها
من وراء الحجاب وهی تسألها عن علی فقالت تسالنی عن رجل بعد ما اعلم رجلا
کان احب الی رسول الله من علی ولا فی الارض امرأة کانت احب الی رسول الله
من امرأته اخرج هذه الاحادیث الحاکم فی المستدرک واخرج النسائی عن ابی
جعفر محمد بن علی عن ابراهیم سعد وقاص عن ابیه قال کنا عند النبی وعنده قوم
جلوس فدخل علی فلما دخل خرجوا فلما خرجوا تلاوموا فقالوا والله ما اخرجنا وادخله
فرجعوا فدخلوا فقال والله ما انا ادخلته واخرجتکم بل الله ادخله واخرجکم نقل
می کند سعد وقاص از پدر خود که بودیم ما همه صحابه نزد رسولخدا صلی الله علیه
واله ونزدیک رسولخدا صلی الله علیه وآله مردمان نشسته بودند پس آمد علی ع

علیه السلام پس هرگاه که در آمد علی مرتضی بیرون آمد همه ها و یکی بدیگرے ملامت

می کردو می گفت قسم خدا مارا بیرون نکرد رسول الله صلی الله علیه و آله و در بنا ورد

علی مرتضی را چه شد که خود بخود بیرون آمدیم پس باز گشتند و در آمدند مجلس رسول خدا پس فرمود

در بنا ورده ام من علی مرتضی را و بیرون نکردم شمارا بلکه خدا تعالی در آورد او را

و بیرون کرد شمارا و اخرج النسائی عن ابی زرعة بن عمرو بن جریر عن عبد الله

بن یحیی سمع علیا یقول کنت ادخل علی نبی الله کل لیلة فانکان یصلی سبح فدخلت وان

لم یصلی اذن لی فدخلت می فرماید علی مرتضی که همیشه در آمدم بخدمت نبی خدا هر شبے

پس اگر نماز میخواند رسول خدا سبحان الله میگفت تا من بدانم که در نماز است

پس در آمدم بجانه و اگر به نماز مشغول نمی بود اذن میداد مرا پس در می آمدم

فی المشکاة عن علی قال کانت لی منزلة من رسول الله لم تکن لاحد من الخلائق آتیه بعلی

سحر فاقول السلام علیک یا نبی الله فان تنحنح انصرفت الی اهلی والا دخلت علیه رواه

النسائی واخرج النسائی عن ابی الاسود و رجل آخر عن زاذان قال قال کنت والله

اذا سالت اعطیت و اذا سکت ابتدیت فرمود علی مرتضی علیه السلام قسم بخدا که بود

آنقدر منزلت من نزد رسول خدا که هرگاه میخواستم چیزی را عطا میفرمود بمن

و اگر طلب نمیکردم چیزیرا که داشت خود بخشید مرا و اخرج النسائی عن سلمان

بن عبد الله بن الحارث عن جده عن علی قال مرضت فاتانی رسول الله فدخل

علی و انا مضطجع فاتکی الی جنبی ثم سجانی بثوبه فلما رای قد هدیت قام الی المسجد یصلی فلما

قضی صلوته جاء فرفع الثوب وقال قم یا علی فقمت وقد برأت کانما لم اشتک شیئا قبل ذلک فقال ما سألت ربی شیئا فی صلواتی الا اعطانی وما سألت لنفسی شیئا الا قد سألت لک روایت است از علی مرتضی که من مریض بودم و رسولخدا تشریف آورد و به پهلوی من نشست بعد از ان در چادر خود گرفت و هرگاه که یافت آرام و تسکین در من ایستاد و رفت بسوی مسجد برای نماز و بعد ادای نماز باز تشریف آورد و چادر راز من کشید و فرمود بایست ای برخیز ای علی پس ایستاده شدم صحیح و تندرست گویا که نبود مرا بیماری هرگز پیش ازین شعر

واطلقت ارباً من ربقة اللمم	کم ابرأت وصباً باللمس راحته

پس فرمود رسولخدا که سوال نکردم من چیزیرا در نماز از خدا مگر داد مرا و چیزی نکه خواستم از خدا برای نفس خود خواستم آنرا برای تو ای علی مرتضی فی المشکات عن علی قال کنت شاکیا فمر بی رسول الله وانا اقول اللهم ان کان اجلی قد حضر فارحنی وان کان متأخرا فارفعنی وان کان بلاء فصبرنی فقال رسول الله کیف قلت فاعاد علیه ما قال فضربه برجله وقال قل اللهم عافه او اشفه شک الراوی قال فما اشتکیت وجعی بعد رواه الترمذی وقال هذا حدیث حسن صحیح وفیه عن جابر قال دعا رسول الله علیا یوم الطائف فانتجاه فقال الناس لقد طال نجواه مع ابن عمه فقال رسول الله ما انتجبته ولکن الله انتجاه رواه الترمذی روایت است از جابر که طلبید رسولخدا روز طایف علی مرتضی را و مشوره کرد باوی پس گفتند مردمان

بدرستیکہ دراز گشت مشورہ رسولخدا با پسر عم وی علی مرتضی پس فرمود رسولخدا
صلی اللہ علیہ آلہ در جواب ایشان کہ من راز نگفتم و مشورہ نکردم با علی مرتضے
صلوات اللہ علی نبینا و علیہ بلکہ خدا راز گفت و مشورہ نمود با علی و فیہ عن
ام عطیۃ قال بعث النبی صلی اللہ علیہ وآلہ جیشا فیہم علی قالت فسمعت رسول اللہ
وھو رافع یدیہ یقول اللھم لا تمتنی حتی ترینی علیا رواہ الترمذی ترجمہ رسولخدا
صلی اللہ علیہ وآلہ لشکر روان ساخت بجائی و بود دران لشکر علی مرتضی
پس آنحضرت ہر دو دست مبارک خود را بر داشت بسوئے آسمان و فرمود
خدایا میران مرا تا آنکہ بنمائے بمن علی مرتضے را بوصل و خدا
بازم رساند ٭ کہ گر میرم بہ دل ارمان نماند۔ و از جملہ فضائل وست کہ روایت
کردہ شدہ است قال عمر سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ یقول لوان السموات
والارض وضعتا فی کفتہ ووزن ایمان علی لرجح ایمان علی علیہ السلام ہذا ما فی
فصل الخطاب وغیرہ و عن انس بن مالک قال کنت اخدم رسول اللہ فقدم
لرسول اللہ فرخ مشوی فقال اللھم ائتنی باحب خلقک الیک یاکل معی ہذا الطیر
قال فقلت اللھم اجعل رجلا من الانصار فجاء علی فقلت ان رسول اللہ علی حاجتہ
ثم جاء فقال رسول اللہ افتح فدخل فقال رسول اللہ ما حبسک علی ما صنعت فقلت یا رسول اللہ سمعت
دعاءک فاحببت ان یکون رجلا من قومی فقال رسول اللہ ان الرجل قد یحب
قومہ فی بعض الروایات ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم

و ہذا الحدیث فی المشکاۃ ایضا بروایت الترمذی ترجمہ روایت است از انس کہ
خدمت می کردم رسول خدا را و روزی بہ ہدیہ آوردند نزد آنحضرت پرندۂ
کباب کردہ پس فرمود آنجناب کہ خدایا برسان نزد من درینوقت کسی را کہ دوست تر
باشد از جمیع خلق نزد تو کہ بخورد با من این کباب را پس دعا کرد انس کہ بگرداند
خدا تعالی مدعو لہ یکی از مردم انصار را کہ بیاید و ہمراہ رسول خدا بخورد پس آمد
علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ گفت انس کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ
در کاریست و وقت ملاقات نیست بعد ازان باز آمد علی مرتضی پس فرمود
رسول خدا بکشا در را تا درآید علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ پرسید
رسول خدا از انس کہ چہ چیز برداشت ترا بر چیزیکہ کردی با علی مرتضی و حیلہ نمودی
و مانع آمدی عرض کرد انس تا شنیدم این دعا از تو دوست داشتم کہ مشرف
شود باین دعا یکی از برادران و قوم من فرمود رسول خدا بدرستیکہ ہر مردے
دوست میدارد قوم خود را این فضل خداست ہر کرا خواہد مے دہد
لا مانع لما اعطاہ و لا معطی لما منعہ **مثنوی**

در شکستہ پای حق بخشد پرے	ہم ز قعر چاہ بکشاید درے
فہم و خاطر تیز کردن نیست راہ	جز شکستہ می نگیرد فضل شاہ
بے عنایات حق و خاصان حق	گر ملک باشد سیاہستش ورق

اما بیان آنکہ در زہد و تقوی و ترک لذات دنیا و محقر انگاشتن شہوات نفس

وخوف خدا و رغبت بعقبی برطریقہ رسول خدا بود قال علی و اللہ لدنیا کم ہذہ اہون
فی عینی من عرق خنزیر فی ید مجذوم ہذا فی الصواعق و فیہ ایضا اخرج ابو عمر عن رجل
من ہمدان قال قال معاویۃ یا ضرار صف لی علیا قال اعفنی قال لتصفنہ قال اما
اذن لا بد من وصفہ فکان و اللہ بعید المدی شدید القوی یقول فصلا و یحکم
عدلا ینفجر العلم من جوانبہ و ینطق الحکمۃ من نواحیہ تیوحش من الدنیا و زہرتہا و یانس
باللیل و وحشتہ و کان غزیز العبرۃ طویل الفکرۃ یعجبہ من اللباس ما خشن و فقر و من الطعام
ما خشن و خشب کان فینا کاحدنا یجیبنا اذا سالنا و ینبئنا اذا استنبأناہ و یاتینا اذا دعوناہ
و یدعینا اذا اتیناہ و نحن و اللہ مع تقریبہ ایانا و قربہ منا لا نکاد نکلمہ ہیبتہ لہ یعظم اہل
الدین و یقرب المساکین لا یطمع القوی فی باطلہ و لا ییاس الضعیف من عدلہ و اشہد باللہ
لقد رایتہ فی بعض مواقفہ و قد ارخی اللیل سدولہ و غارت نجومہ قابضا علی لحیتہ
یتململ تململ السلیم و یبکی بکاء الحزین و یقول یا دنیا غری غیری الی تعرضت ام الی
تشوقت ہیہات ہیہات قد باینتک ثلاثا لا رجعۃ فیہ فعمرک قصیر و خطرک حقیر
آہ آہ من قلۃ الزاد و بعد السفر و وحشۃ الطریق فبکی معاویۃ و قال رحم اللہ
ابا حسن و اللہ کان کذلک فکیف حزنک علیہ یا ضرار قال حزن من ذبح ولدہا فی
حجرہا **ترجمہ** روایت است کہ گفت معاویہ ضرار السدی را ای ضرار
بیان کن اوصاف علی را گفت ضرار معاف دارم را گفت معاویہ البتہ بیان باید کرد
اوصاف علی را گفت حالا ضرور افتادم را بیان کردن اوصاف علی مرتضے

صلوات الله علی نبینا وعلیه بتحقیق بود علی مرتضی بعید المدی یعنی نهایت وغایت نداشت که اوصافش در احاطه وصاف در آید شعر عربی

لا تدرك لو اصف المطری خصایصه	وان یک سابقا فی کل ما وصفا

شعر

ندید و نه بیند دگر روزگار	جوان چون علی تیغ چون ذوالفقار
اوصاف علی بگفتگو ممکن نیست	گنجایش بحر در سبو ممکن نیست
من ذات علی بواجبی کی دانم	الا دانم که مثل او ممکن نیست

وسخت ومحکم بود در قوت وشجاعت ابیات

بود از غایت فتوت خویش	خالی از حول خویش وقوة خویش
قوة وفعل حق از و زده سر	کنده بخویشتنی در خیبر

ومی گفت قول فیصل که جدا می کرد سخن وی حق را از باطل ابیات

وحی دلگیرش که منظرگاه اوست	چون خطا باشد چو دل آگاه اوست
آنکه از حق یابد او وحی وجواب	وحی حق والله اعلم بالصواب

وحکم می کرد بعدل که در ان میلی وحیفی بر هیچکس نمی بود ابیات

عدل چه بود آب ده اشجار را	ظلم چه بود آب دادن خار را
عدل وضع نعمتی بر موضعش	نی بهر بیخی که باشد آبکش
هر نکو سیرتان و بدکاران	دست او ابر موهبت باران

فیض آن ابر بر همه عالم ‌‌‌‌‌‌‌ گر بریزد دمی نه گردد کم

وجاری بود علم از هر پهلوی وی یعنی علی مرتضی دریای عظیم علم بود که بهر جانب افاضهٔ فیض وی میشد وتا قیامت جاری خواهد ماند

مثنوی

علم دریائیست بیحد و کنار ‌‌‌‌‌‌‌ طالب علم است غواص بحار
هین مگش بهر هوا این بار علم ‌‌‌‌‌‌‌ تا ببینی در درون اسرار علم
در دلت بینی علوم انبیا ‌‌‌‌‌‌‌ بی کتاب واله و بی اوستا

ومیچکید حکمت از هر کنار علی مرتضی یعنی هر سخن آنحضرت مشتمل بر اسرار وحکمت بود

اشعار

آن سخنهائی که از عقل کلست ‌‌‌‌‌‌‌ بوی از گلزار آن سرو گل است
آن دماغی که بر آن گلشن تند ‌‌‌‌‌‌‌ چشم یعقوبان همه روشن کند
دل بیارامد ز گفتار صواب ‌‌‌‌‌‌‌ آنچنانکه تشنه از آمد به آب
گنج سلونی در دلش علم لدنی حاصلش ‌‌‌‌‌‌‌ جان و تن و آب و گلش با علم حکمت آشنا

ومیگریخت علی مرتضی از دنیا و متوحش می گشت از زیب و زینت آن

اشعار

ترک دنیا گیر تا سلطان شوی ‌‌‌‌‌‌‌ ورنه همچون چرخ سرگردان شوی
آنچه با تو در نیاید زیر خاک ‌‌‌‌‌‌‌ اینهمه دنیا بود نه دین پاک

وانس می گرفت علی مرتضی در ظلمت شب و وحشت آن با خدا وانس میگشت

در خلوت بیاد مولا اشعار

روی در دیوار کن تنها نشین	در وجود خویش هم خلوت گزین
قعر چه بگزید هر کو عاقل است	زانکه در خلوت صفاهای دلست
آنکه در خلوت نظر بر دوخته است	آخر آنرا هم ز یار آموخته است
خلوت از اغیار باشد نه ز یار	پوستین بهر دی آمد نی بهار
جنبش و آرام اندر خلوتش	جز برای حق نباشد نیتش
هیچ کنجی بی دد و بی دام نیست	جز بخلوت گاه حق آرام نیست

و بمقتضای آن فی ذلک لعبرة لاولی الابصار بسیار عبرت می گرفت علی مرتضی از چیزیکه فرموده است حق جل و علا بعبرت گرفتن لوبی نظم

لا تخافوا ان چو خوفت داد حق	نان فرستد چون فرستاده طبق
هر که ترسد مر ورا ایمن کند	مرد دل ترسنده را ساکن کند
نی ز دریا ترس و نی از موج و کف	چون شنیدی تو خطاب لا تخف

و بود علی مرتضی دراز فکر و اکثر متفکر میماند ابیات

فکر کن تا وارهی از فکر خود	فکر کن تا فرد گردی از حسد
چون در معنی زنی بازت کنند	پر فکرت زن که شهبازت کنند
فکرت آن باشد که بگشاید رهی	راه آن باشد که پیش آید شهی
شاه آن باشد که از خود شه شود	نه بمخزنها و لشکر شه شود

تا بماند شاہی او سرمدی	ہمچو عز ملک و دین احمدی

خوش می آمد او را لباسی کہ درشت و کوتاہی بود و طعامی درشت کہ یکی در دیگری آمیختہ می شود یعنی بسوی لباس لطیف و طعام لذیذ التفات و میل نداشت

ابیات

چونکہ گشتہ گرد این جسم گران	زندہ گردد ہستی اسرار دان
آن تنی را کہ بود جان در خلل	خوش نگردد گر بگیری در عسل
آن کسی داند کہ روزی زندہ بود	از کف آن جان جان جامی ربود
این تن چہ فکرت معکوس رد	صد ہزار آزاد را کردی گرد
این بدن اندر غذای می بسر	مرغ روحت بستہ با جنس دگر
جان کشاید سوی بالا بالہا	در زدہ تن در زمین چنگالہا
ہر گرانی چون کسل خود از تن است	جان ز خفت جملہ در پریدن است
کندہ تن را ز پای جان بکن	تا کند جولان بگرد آن چمن
سجدہ نتوان کرد بر آب حیات	تا نیابم از تن خاکی نجات
چون ببردم از حواس بو البشر	حق مرا شد سمع و ادراک و بصر

و بود علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ میان ما مانند یکی از ما یعنی با وجود آن بزرگی و عظمت و جاہ و جلالت از لوث کبر و رعونت پاک بود و در ہیچ چیز تکلیف نمی نمود و جواب می داد ما را ہر گاہ سوال می کردیم و خبر می داد ما را

و تیتکه می خواستیم که خبر دهد مارا **ابیات**

صورتش بر خاک و جان در لامکان — لامکانی فوق فهم سالکان
در بشر روپوش گشته است آفتاب — فهم کن والله اعلم بالصواب

و با وجود قرب و منزلت ما نزد او و توجه و شفقت او بر حال ما عظمت و هیبت او بدرجه در دلهائے ما بود که طاقت و جرأت نداشتیم که باوے سخن بگوئیم **ابیات**

نیست بی سبقت تبسم او — خلق را لطافت و تکلم او
هر که ترسید از حق و تقوی گزید — ترسد از وی جن و انس هر که دید
هیبت حق است این از خلق نیست — هیبت این مرد صاحب دلق نیست

تعظیم و اعزاز میکرد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه مومنان را

ابیات

تا هوا تازه است ایمان تازه نیست — کین هوا جز قفل آن دروازه نیست
مومن آن باشد که اندر جزر و مد — کافر از ایمان او حسرت خورد

و سلوک و مواسات می فرمود علی مرتضی با مساکین و فقرا و نگاه نداشت هیچ چیز برای نفس خود ان اسخی الاسخیات **ابیات**

گر نماند از جود در دست تو مال — کی کند فضل خدایت پایمال
هر که کارد گردد انبارش تهی — لیکش اندر مزرعه باشد بهی

و بود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه که غالب بود بر همه قویا و امید نمیداشت کسی از اقویا نظر بر دبدبه و حشمت و قوة و شجاعت او که قولی و فعلی بجز صدق و راستی از ان مظهر حق بظهور آید یعنی خوف جز خدا و رسول از دیگری نداشت و او غالب بود و همه ها مغلوب ابیات

گفت پیغمبر علی را کای علی	شیر حقی پهلوانی پر دلی
از علی آموز اخلاص عمل	شیر حق را دان منزه از دغل

و بود علی مرتضی علیه السلام که نا امید نمیگشت از عدل و انصاف وی هیچ ضعیفی و عاجزی یعنی بداد غریبان و مسکینان میرسید و در هر کار صدق و راستی را کار میفرمود ابیات

صدق هین جان داد ای سابقون	از نبی برخوان رجال صادقون
از حدیث راست آرام دلست	راستیها دانه دام دلست
دل نیارامد بگفتار دروغ	همچنانکه روغن اندر عین دوغ
زنگ شک و زنگ کفران و نفاق	تا ابد باقی بود بر جان عاق
رنگ صدق و رنگ تقوی و یقین	تا ابد باقی بود در متقین

و گفت ضرار سعدی که حاضر شدم در جایی که می ایستاد علی مرتضی علیه السلام برای عبادة خدا وقت تاریکی شب و فرو رفتن ستارگان دیدم که آنحضرت ریش مبارک خود بدست خود گرفته بی قرار و بیتاب بود مانند بیتابی مارگزیده

وی گریست به گریستنی سخت اندوهناک با درد و بیقراری و بغایت تضرع و زاری

ابیات

ای خنک چشمی که آن گریان اوست	وی همایون دل که آن بریان اوست
اشک کان از بهر او بارند خلق	گوهر است و اشک پندارند خلق
نالم آنرا نالها خوش آمدش	کز دو عالم ناله و غم بایدش
هر که باشد شاه دردش را دوا	گر چو نے نالد نباشد بی نوا
چون تضرع زا بر حق قدرهاست	آن بها کانجاست زاری الجاست

و می فرمود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه در گریه و آه و ناله ای دنیا فریب ده و مغرور ساز غیر مرا آیا پیش آمدی مرا و عرض کردی نفس خود را بر من یا بسوی من شوق و رغبت نمودی دور است دور است آنچه می نمائی مرا بدرستیکه طلاق دادم ترا سه طلاق و گذاشتم ترا بحدیکه بازگشت نیست دران برو و دور شو ابیات

هر که از دیدار برخوردار شد	این جهان در چشم او مردار شد
مال دنیا دام مرغان ضعیف	ملک عقبی دام مردان شریف
سوی دریا عزم کن زین آبگیر	بحر جوی و ترک این گرداب گیر

و می فرمود علی مرتضی که ای دنیا عمر تو قلیل است کما قال الله تعالی قل متاع الدنیا قلیل و عظمت و حشمت و زینت تو ناچیز و حقیر است ابیات

گفت دنیا لہو و لعب است و شما	کودکید و راست فرماید خدا
خلق اطفال اند جز مست خدا	نیست بالغ جز رهیده از هوا
از لعب بیرون نعیتی کود کے	بی زکات روح کی باشی زکی
هرحریصی تا سزا می ترک دنیا کی کند	شیر مردی باید و دریا دلی مردانه

بعد از ان آہی کشید و فرمود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه که افسوس توشهٔ راه و زاد آخرت اندک و قلیل و سفر عقبی بس دراز و طویل و طریق هولناک چه خواهد شد ای خالق افلاک ابیات

ایمنی بگذار جان پر خوف باش	بگذر از ناموس رسوا باش فاش
خوف آنکس راست کو را خوف نیست	غصه آنکس را که اینجا طوف نیست
لا تخافوا دان چو خوفت داد حق	تا فرستد چون فرستاده طبق

هرگاه که بیان کرد ضرار این اوصاف جمیله و خصال جلیله حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه گریه آمد و معاویه گفت رحمت کند خدا ابا الحسن را قسم بخدا بود ابو الحسن صلوات الله علی نبینا و علیه چنانکه بیان کردی تو ای ضرار

شعر عربی

کریم متی هو جئته الوری جئتی	اذا المته بالمته و حسد ی

بعد از ان پرسید معاویه از ضرار شدی که چگونه است غم و اندوه تو برای ابو الحسن ضرار جواب داد غم و اندوه من بر مفارقت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا

وعلیه مانند عمّ واندوه زنی است که ذبح کرده شود پسرش در کنار وے
وآن زن از دیدن این حال بیتاب و بیقرار زار زار گریان و نالان باشد

شعر

تا نثار دلبری زیبا بدی		ای دریغا اشک من دریا بدی

از اخرج ابوعمر عن عبد الله بن ابی الهذیل قال رایت علی قمیص و علیه قمیص
غلیظ رازی اذا مدّ کم قمیصه بلغ الی الظفر و لو ارسله صار الی نصف الساعد ترجمه
عبد الله بن ابی الهذیل روایت کرده است که دیدم علی بن ابی طالب صلوات الله
علی نبینا و علیه را که بیرون آمد روزی و بر وی پیراهنی بود از پارچه
ری هرگاه که دراز میکرد آستین آن پیرهن را میرسید تا ناخن و وقتیکه
میگذاشت آستین را میشد تا نصف بازو و قریب آرنج و از انجمله تورع و اجتناب
اوست از شبهات اخرج ابوبکر بن ابی شیبه عن ام کلثوم بنت علی قالت رایت
امیر المؤمنین اتی باترنج فذهب حسن و حسین یتناول منه اترجة فنزعها من یده
ثم امر به فقسم ترجمه گفت ام کلثوم دختر علی بن ابی طالب صلوات الله علی نبینا
و علیه دیدم روزی آورده شد نزد امیر المؤمنین صلوات الله علی نبینا و علیه ترنجها
پس رفتند حسن یا حسین و گرفتند یکی از آنها پس گرفت علی مرتضی از دست ایشان و
تقسیم کرد میان مردمان و از انجمله آنست که برای خود هیچ نمیگذاشت و همه
در راه خدا صرف می نمود از اخرج ابو عمر قال کان علی اذا ورد علیه مال

لم یبق منه شیئا الا قسمه ولا ترک فی بیت المال منه الا ما یعجز عن قسمته فی یومه ذلک
یقول یا دنیا غری غیری ولم یکن یستاثر من الفی بشیٔ ولا یخص حمیما ولا قریبا ولا یخص
بالولایات الا اهل الدیانات والامانات واذا بلغه عن احد خیانة کتب الله
قد جاءتکم موعظة من ربکم فاوفوا الکیل والمیزان بالقسط ولا تبخسوا الناس اشیاءهم
ولا تعثوا فی الارض مفسدین بقیة الله خیر لکم ان کنتم مؤمنین وما انا علیکم بحفیظ
اذا اتاک کتابی فاحفظ بما فی یدیک من عملها حتی نبعث الیک من تسلمه منک
ثم یرفع طرفه الی السماء فیقول اللهم انک تعلم انی لم امرهم بظلم خلقک ولا بترک حقک

ترجمه وقتیکه می آمد مالی نزد علی مرتضی نگاه نمی داشت چیزی را و صرف می کرد همه را
در راه خدا و در بیت المال چیزی نمیگذاشت مگر آنکه عاجز میشد از قسمت کردن
وی دران روز و می فرمود ای دنیا فریب ده و مغرور ساز غیر مرا و نیست
برین دست ترا خود می گرفت از مال غنیمت و مخصوص نمیگردانید کسی را از
دوستان و خویشان خود و والی نمی گردانید بر چیزی مگر کسی را که صاحب دیانت
و امانت می بود و هرگاه که میرسید بوی خبر خیانت کسی می نوشت بسوی وی
این آیه قد جاءکم الخ که مضمونش اینست هر رستیکه آمد بشما نصیحتی از پروردگار
شما که تمام پیمائید کیل را به پیمانه و تمام بسنجید موزون را بترازو و بعدل و راستی
و کم مکنید چیزهای مردمان را و غایت تباهی مجوئید در زمین در حالتیکه فساد
کنندگان باشید آنچه باقی خدا تعالی گذارد برای شما از حلال بعد از ترک حرام

بهتر آنست برای شما از انچه بخیانت جمع بکنید اگر هستید شما باور دارندگان
مر قول مرا و من نیستم بر شما نگاهبان که شما را از قبایح نگاه دارم و می نوشت
هرگاه که میرسد بشما کتاب من نگاه دارید انچه نزد شماست تا بفرستم بسوی
شما دیگری را که بگیرد از شما بعد از ان چشم بسوی آسمان می کرد و میفرمود الهی
تو میدانی که من حکم نکرده ام ایشانرا که ظلم کنند بر خلق تو و نه دهند حق تو را
اخرج ابو عمر عن مجمع التیمی ان علیا قسم ما فی البیت بین المسلمین ثم امر به فکنس ثم صلی
فیه رجاء ان یشهد له یوم القیامة **ترجمه** بدرستیکه علی مرتضی تقسیم میکرد بمسلمانان
انچه در بیت المال می بود بعد از ان حکم می فرمود که جاروب کنید این خانه را
بعد از ان نماز میخواند بامید آنکه گواهی داده شود برای او در روز قیامت

۵

آن شاه دلاور که برای طمع نفس		برخوان جهان پنجه نیالود علی بود

و از جمله زهد اوست که برادرش عقیل را گذاشته بطرف معاویه رفت
فی الصواعق وسبب مفارقته اخیه عقیل ایاه انه کان یعطیه کل یوم من الشعیر ما یکفی عیاله
فاشتهی علیه اولاده مریسا فصار یاخذ فی کل یوم شیئا قلیلا حتی اجتمع عنده
ما اشتری به سمنا و تمرا وصنع لهم فدعوا علیا الیه فلما جاء و قدم له ذلک سال
عنه فقصوا علیه ذلک فقال او کان یکفیکم ذلک بعد الذی عزلتم منه قالوا نعم
فنقص مما کان یعطیه مقدار ما کان یعزل کل یوم وقال لا یحل لی ان ازید من ذلک

فغضب فحمی له حدیدة و قربها من خده و هو غافل فشا ود فقال تجزع من هذه و تعرضنی لنار جهنم فقال الا ذهبن الی من یعطینی تبرا یعطینی تمرا فلحق بمعاویه و قال یوما و الا علم فی خیر له من اخیه اقام معه ام ترکه فقال اخی خیر لی فی دینی و هذا خیر لی فی دنیای و قد اخترت دنیای و اسال الله خاتمة خیر و اخرج ابن عساکر ان عقیلا سال علیا فقال انی محتاج و انی فقیر فاعطنی قال اصبر حتی یخرج عطائی مع المسلمین فاعطیک معهم فالح علیه فقال لرجل خذ بیده فانطلق به الی حوانیت اهل السوق فقال دق هذه الاقفال و خذ ما فی هذه الحوانیت قال ترید ان تتخذنی سارقا قال و انت ترید ان تتخذنی سارقا ان اخذ اموال المسلمین فاعطیکها دونهم قال لاتین معاویه قال انت و ذاک فاتی معاویة فساله فاعطاه مائة الف درهم ثم قال اصعد علی المنبر فاذکر ما اولاک علی و ما اولیتک فصعد فحمد الله و اثنی علیه ثم قال یا ایها الناس انی اخبرکم انی اردت علیا علی دینه و انی اردت معاویة علی دینه فاختار علی دینه اه اخرج ابو عمر عن عاصم بن کلیب عن ابیه قال قدم علی علی مال اصفهان فقسمه سبعة اسباع و وجد فیها رغیفا فقسمه سبع کسر و جعل علی کل جزء کسرة ثم اقرع بینهم ایهم یعطی اولا

ترجمہ آنکہ علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ مال اصفہان را که اہلش حصہ نمودہ تقسیم فرمود و یافت دران مال نانی آن نان را ہفت حصہ نمود و بر ہر حصہ از ان مال گذاشت بعدہ قرعہ

پس استاد مردے وگفت من بشاباش سید هیسم قیمت آزار تبو واز انجمله انست صبر بر
ضیق معیشت وانز بنفس خویش گوارا ساختن ازاخرج ابوبکر عن ابی البختری قال قال
علی لامه فاطمه بنت اسد اکفی فاطمة بنت رسول الله الخدمة خارجاً والحاجة وتکفیک العمل
فی البیت العجن والخبز والطحن ترجمه گفت علی ابن ابیطالب صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله
با درخود راکه کفایت میکنم من براے خدمت فاطمه زہرا صلوات الله علی نبینا وعلیها که
تعلق از بیرون خانه دارد ازآوردن آب وغیره حاجات وکفایت میکنی برای خدمتی
که تعلق بدرون خانه دارد مانند خمیر کردن و نان پختن وآرد کردن وفی الصواعق
لقد طلق علی الدنیا ثلاثا وقال لقد رقعت بدرعتی هذه حتی استحییت من رقاعها واز
اخرج احمد عن مجاهد قال قال علی جعت مرة بالمدینة جوعا شدیدا فخرجت اطلب العمل
فی عوالی المدینة فاذا انا بامراة قد جمعت مدرا فظننتها ترید بلها فقاطعتها کل ذنوب علی تمرة
فمددت ستة عشر ذنوبا حتی مجلت یدای ثم اتیت الماء فاصبت منه ثم اتیتها فقلت
بکفی هذا فعدت لی ستة عشر تمرة فاتیت النبی صلی الله علیه وآله فاخبرته فاکل معنی
منها فرزند علی گرسنه شدم یکبار در مدینه به سخت گرسنگی وبیرون آمدم تا کاری بکنم و
مزد آن کار را صرف حاجت خود نمایم ناگاه دیدم زنی را که جمع کرده کلوخها پس گمان کردم
که این زن میخواهد که این را ترکند وگل ساز دپس مقاطعه کردم که من این راتر کرده
میدهم بشرطیکه بعوض هر دلو یک خرما از تو در مزد خواهم گرفت ولپس کشیدم
شانزده دلوتا آبله برآورد دست من از کشیدن دلوها بعد ازان آوردم آب را

وریختیم بران گلوخها بعد ازان رفتم نزد آن زن وگفتم که کفایت میکند ترا همین قدر پس شانزده خرما شمار کرده حواله من نمود پس آمدم بخدمت رسولخدا وعرض کردم این ماجرا پس خورد رسولخدا صلی الله علیه وآله با من ازان خرما ها فی الفوائد اوصی امیر المومنین علی علیه السلام لامیر المومنین حسین علیه السلام وقال **شعر** لنقل الصخر من قلل الجبال + احب الی من منن الرجال + یقول الناس لی فی الکسب عار + فقلت العار فی ذل السوال + بلوت الناس قرنا بعد قرن + فلم ار مثل مختال بمال + وذقت مرارة الاشیاء طرا + فما طعمت امر من السوال + واز اخرج احمد عن محمد بن کعب القرظی ان علیا قال لقد رایتنی مع رسول الله انی لاربط الحجر علی بطن من الجوع وان صدقتی الیوم لاربعون الفا فرمود حضرت علی مرتضی علیه السلام هر آئنه بودم من با رسولخدا صلی الله علیه وآله وسلم که می بستم بر شکم خود سنگ از غایت گرسنگی وامروز صدقه من بچهل هزار رسیده **نظم** لب فروبند از طعام و وز شراب + سوے خوان آسمان مکین شتاب + این دهان بستی دهانے باز شد + کو خورنده لقمه هاے راز شد + در جهان گر لقمه و گر شربت ست + لذت او فرع محو لذت ست + این خورش ها اندک اندک باز بر + کین غذاے خر بود وان آن خر + تا غذاے اصل را قابل شوی + لقمه هاے نور را آکل شوی + گر تو این انبان ز نان خالی کنی + پر ز گوهرهاے اجلالی کنی + کم بخور گرچه که صائم نیستی + پر مخور آخر بهائم نیستی + اغتذے بالنور کن مثل البصر + وافق الاملاک یا خیر البشر + چون ملک تسبیح حق را کن غذا + تا رهی همچون ملائک از اذے + اما

بیان فضیلت وی درامت از احادیث سابقه معلوم شد و از انجمله آنست که برای
حضرت فاطمه زهرا علیها السلام مردانیکه از اجله صحابه خیر الوری بودند خواستگاری
نمودند بدرجه اجابت نرسید و بامر خدا و از رسول الله بحضرت علی مرتضی صلوات الله
علی نبینا و علیه تزویج فرمود و در اثنا آن فضیلت علی مرتضی بیان نمود از اخرج النسائی
فی خصائص علی عن عبدالله عن بریده عن ابیه قال خطب ابوبکر و عمر فاطمة علیها السلام
فقال رسول الله انها صغیرة فخطبها علی فزوجها عن ابی هریرة قال قالت فاطمة رسول الله
زوجتنی من علی وهو فقیر لا مال له فقال یا فاطمة اما ترضین ان الله عز و جل اطلع الی اهل الارض
فاختار رجلین احدهما ابوک والآخر بعلک اخرجه الطبرانی فی الکبیر والخطیب عن ابی هریرة
ترجمه حضرت فاطمه زهرا علیها السلام عرض کرد که یا رسول الله نکاح من با مردی کردی که
فقیر است و مال ندارد در جوابش رسول خدا فرمود که حق جل و علا متوجه بسوی اهل زمین
گردید پس برگزید دو مرد را یکی از آن دو مرد پدر تست محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و دیگر
برگزیده حق علی مرتضی **ابیات** نفس رسول مجتبی زوج بتول پارسا + قایم مقام مصطفی
صاحب نصاب هل اتی + عالی علم والا همم شیر خدا امیر امم + شاه عرب و عجم سلطان جمله
اولیا + و در وقت نزول آیه کریمه انما انت منذر و لکل قوم هاد رسول خدا صلی الله
علیه و آله در حق علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود که انا رسول الله منذر و انت
الهادی ~ غرض جمله اوصاف در شان او + کس نیست خالی ز احسان او +
و اخرج احمد و الطبرانی فی الکبیر عن معقل بن یسار ان النبی صلی الله علیه و آله وسلم قال

لفاطمة حین زوجها من علی الا ترضین انی زوجتک اقدم امتی مسلما واکثرهم
علما واعظمهم حلما واخرج النسائی فی خصائص علی والحاکم عن عباد بن عبد الله قال سمعت
علیا یقول انا عبد الله واخو رسول الله وانا الصدیق الاکبر وفی روایة انا الفاروق اعظم
لایقولها بعدی الا کاذب وهذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم وقال النبی النظر الی وجه علی
عبادة وذکر علی عبادة وصححه الحاکم وعن ابن عباس قال رسول الله لعلی هذا الصدیق الاکبر
وهذا فاروق هذه الامة یفرق بین الحق والباطل وهذا یعسوب المومنین رسول خدا در
حق علی مرتضی فرمود که این صدیق اکبر واین فاروق اعظم است که فرق میکند میان
حق وباطل پس باین هر دو لقب سید الوری علی مرتضی را ملقب ساخت فی الصواعق
کان ابو بکر یکثر النظر علی وجه علی فسألت عائشة فقال سمعت رسول الله صلعم
یقول النظر الی وجه علی عبادة وانه حدیث حسن واخرج الدیلمی عن عائشة ان النبی
صلی الله علیه وآله وسلم قال خیر اخوتی علی وخیر اعمامی حمزة وذکر علی عبادة واخرج
الخطیب عن البراء والدیلمی عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وآله قال علی منی
بمنزلة راسی من بدنی واخرج العسکری عن انس قال بینما النبی صلی الله علیه وآله
فی المسجد اذ اقبل علی فسلم ثم وقف ینظر موضعا یجلس فیه ونظر صلعم فی وجوه
اصحابه ایهم یوسع له وکان ابو بکر عن یمینه فتزحزح عن مجلسه وقال ههنا یا ابا الحسن
فجلس بین النبی وبین ابو بکر فعرفت السرور فی وجه النبی وقال یا ابا بکر انما یعرف
الفضل لاهل الفضل الا ذو الفضل ولما جاء ابو بکر وعمر لزیارة قبر النبی بعد وفاته

سبقة ايام قال علي تقدم يا خليفة رسول الله صلى الله عليه وآله قال ابو بكر ما كنت لا تقدم
رجلا سمعت النبي صلى الله عليه وآله يقول فيه علي مني بمنزلتي من ربي اخرجه ابن السمان
واخرج الدار قطني عن الشعبي قال بينما ابو بكر جالس اذ طلع علي فلما رآه قال من سره
ان ينظر الى اعظم الناس منزلة واقربهم قرابة وافضلهم حالا واعظمهم غناء عن رسول الله فلينظر
الى هذا الطالع واما بيان بشارت وي بجنت وبودن وي هم منزلت بحضرت رسالت
صلعم روز قيامت در احاديث متعدده آمده از انجمله آنست از ابي سعد الخدري آمد ان
النبي صلعم دخل على فاطمة فقال اني وانت وهذا النايم يعني عليا وهما يعني الحسن والحسين
لفي مكان واحد يوم القيامة وعن علي قال ان رسول الله اخذ بيدي ونحن في سكك
المدينة اذ مررنا بحديقة فقالت يا رسول الله ما احسنها من حديقة قال لك في الجنة احسن
منها فرمود علي مرتضى كه بوديم ما در كوچهاے مدينه همراه رسول خدا آنا گذشتيم بر باغے
وخوش آمد مرا پس عرض كردم بخدمت رسول الله كه چه خوش است اين باغ ميان باغها
فرمود اي علي براے تست در بهشت باغے بهتر وخوشتر ازين واخرج ابن ابي شيبة واحمد
والحكيم والحاكم وابو نعيم عن علي ان رسول الله قال له يا علي ان لك كنزا في الجنة يا علي
براے تو گنجے ست در جنت وعن ابن عباس قال النبي صلى الله عليه وآله في علي ان هذا
اول من يصافحني يوم القيامة واخرج الترمذي والحاكم عن انس قال قال رسول الله ان الجنة
تشتاق الى ثلثة علي وعمار وسلمان واخرج الحاكم والخطيب عن ابن عباس ان النبي
نظر الى علي فقال انت سيد في الدنيا وسيد في الآخرة وهذا الحديث صحيح على

رای الحاکم وفی الترمذی عن علی قال النبی ان اول من یدخل الجنة انا وانت
وفاطمة والحسن والحسین قلت فمحبنا قال من ورائکم یعنے فرمود صلعم اول کسیکه
درجنت داخل خواهشد من وتو وفاطمة والحسن والحسین علیهم السلام ست
پس عرض کرد علی مرتضے علیه السلام محبان ماکدام وقت درجنت داخل خواهند شد
فرمود عقب شما بلا فاصله المرء مع من احب اللهم اجعلنے من محبهم وتابعهم فے دخول
الجنة بحرمتهم وبرکتهم ؎ تو مگو مارا بان شه بار نیست ✤ باکریمان کارها دشوار
نیست ✤ م ن وقال النبی صلی الله علیه وآله یبعث الانبیاء یوم القیامة علی الدواب
ویبعث الصالح علی ناقته کما یوافی بالمؤمنین من اصحابه المحشر ویبعث فاطمة والحسن
والحسین علی ناقتین من نوق الجنة وعلی ابن ابیطالب علیه علی ناقتی وانا علی البراق و
یبعث بلالا علی ناقة فینادی بالاذان حتی اذا بلغ اشهد ان محمدا رسول الله شهد له
جمیع الخلائق من الاولین والآخرین وهذا الحدیث صحیح علی شرط مسلم واخرج الدار
قطنی ان علیا قال للستة الذین جعل عمر الامر شوری بینهم کلاما طویلا انشدکم
بالله هل فیکم احد قال رسول الله له انت قسیم الجنة والنار یوم القیمة غیری
قالوا اللهم لا فی معناه ما رواه غیره عن علی الرضا انه صلعم قال له انت قسیم الجنة
والنار فیوم القیمة یقول النار هذا لی وهذا لک وروی ابن سمان ان ابابکر قال
سمعت رسول الله یقول لا یجوز احد الصراط الا من کتب له علی الجواز در حدیث
آمده که روز قیامت حقتعالی اختیار بدست علی مرتضی خواهد داد ومختار

خواہد ساخت ہر کرا بخواہد در جنت داخل نماید و ہر کرا بخواہد در دوزخ فرستد
پس ظاہر شد کہ دشمنان علی بدوزخ خواہند رفت و دوستان بجنت فائز خواہند
گردید اما بیان علم و حکمت و حل مشکلات و فقاہت و ذکاوت او نہ بحدیست کہ در
حیطۂ تحریر در آید لیکن شمہ ازان مرقوم میگردد و طالب صادق را کفایت میکند
فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ در حق وے انا مدینۃ العلم و علی بابہا اخرجہ البزار عن جابر
بن عبد اللہ و العقیلی و ابن عدی عن ابن عمر و الطبرانی عن کلہما و الحاکم عن علی و ابن عمر
و زاد الطبرانی فی روایۃ عن ابن عباس مرفوعا فمن اراد العلم فلیات من بابہ و ہذا الحدیث
صحیح علی رای الحاکم و قال ابن حجر حسن و ہو عند الترمذی و ابو نعیم عن علی بلفظ انا دار
الحکمۃ و علی بابہا ۵ بار کشائے علی مرتضی ۞ آنکہ پس سور القضا احسن القضا ۞
چون تو یابی آن مدینہ علم را ۞ چون شعاعی آفتاب علم را ۞ باز باش اے باب رحمت
تا ابد ۞ بارگاہ مالہ کفوا احد ۞ از ہمہ طاعات اینت بہترست ۞ سبقت یابی بہر آن
سابق کہ ہست فی الصواعق اخرج ابن سعد عن ابن عباس گفت ابن عباس ہر مسئلہ کہ نقل وی
از علی مرتضی ثابت شود ما ہمون را اختیار میکنیم و ملتفت بخلاف آن نمیشویم و از انجملہ است
علوم مسموعہ از جناب نبوی محفوظ داشتن و آن را بوقت حاجت در محل خود صرف نمودن
اخرج شیخ الشیوخ السہروردی فی العوارف عن عبد اللہ بن الحسن قال حین نزلت ہذہ الآیۃ و تعیہا
اذن واعیۃ قال رسول اللہ لعلی سألت ان یجعلہا اذنک یا علی قال علی فما نسیت شیئا
بعد و ما کان ان انسی ہرگاہ کہ نازل شد آیہ کریمہ کہ مضمونش اینست کہ نگاہ میدارند

این آیات را گوشهای نگاهدارنده فرمود رسول خدا مر علی مرتضی را خواستم از خدا که بگرداند گوشهای ترا یا علی نگاهدارنده حضرت علی می فرماید که از آن روز هیچ چیز فراموش نکردم و اصلا نسیان گرد من نگردید و روایت است عن ابی البختری عن علی علیه السلام آورده اند که مالی نزد عمر بن الخطاب آمده بود و قدری بعد از تقسیم باقی ماند و عمر بن الخطاب به یاران خطاب کرد که چه باید کرد این مال را یاران گفتند ای امیر المؤمنین باز داشتیم ترا از تلاش قوت اهل و عیال و تجارت وغیره پس این مال برای تست در احتیاج خود صرف فرما پس عمر بن الخطاب متوجه بجانب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه گشت و فرمود که چه می فرمائی تو یا علی علی مرتضی جواب داد که یاران بخدمت تو عرض کردند باز عمر بن الخطاب گفت بگو بر فرموده تو عمل خواهم کرد پس علی مرتضی علیه السلام یاد دهانید که رسول خدا صلعم مال را نگاه نمیداشت و هر گاه که صرف می شد و هیچ باقی نمی ماند مسرور میگردید فرمود عمر راست فرمودی یا علی والله لاشکرن لک الاولی والاخرة

نظم

شکر منعم واجب آمد در خرد	ورنه بگشاید در خشم ابد
شکر کن مر شاکران را بنده باش	پیش ایشان مرده شو پاینده باش

و بود عمر بن الخطاب که پناه می جست بخدا از مشکلی که در آن مشکلکشا علی مرتضی نبود

شعر

مشکل از تو حل شود بی قیل و قال		ای لقای تو جواب هر سوال

اذا اخرج ابو عمر عن سعید بن المسیب قال کان عمر یتعوذ باللہ من معضلۃ لیس فیھا ابو حسن قال ابو عمر و قال فی المجنونۃ التی امر برجمھا و فی رجم التی وضعت ستۃ اشھر فاراد عمر رجمھا فقال لہ علی ان اللہ یقول حملہ و فصالہ ثلثون شھرا الحدیث و قال ان اللہ رفع القلم عن المجنون فقال لولا علی لھلک عمر ترجمہ عمر بن الخطاب خواستند کہ زن مجنونہ و زنی را کہ بعد از شش ماہ فرزند آوردہ بود سنگسار کنند علی مرتضی تشریف آوردہ و فرمود حملہ و فصالہ ثلثون شھرا الحدیث یعنے حمل شش ماہ ہم می شود چنانچہ ازین آیہ کریمہ بر می آید و حقتعالے مجنون را مرفوع القلم ساختہ بر وی مواخذہ ہیچ چیز نیست پس از رجم مجنونہ کہ خلاف شرع بود عمر بن الخطاب را باز داشت پس گفت عمر بن الخطاب اگر نمی بود علی مرتضی ہلاک میشد عمر ہمچنین بہ کرات و مرات این کلمہ را فرمودہ اخرج ابو عمر عن عبد اللہ بن مسعود کنا نتحدث ان اقضی اہل المدینۃ علی ابن ابی طالب عبد اللہ بن مسعود گفت کہ بودیم ما صحابہ کہ می گفتیم با ہمدیگر کہ رئیس حکم کنندگان اہل مدینہ بہ کتاب خدا و سنت رسول اللہ علی مرتضے است و رسول خدا ہم در حق وی فرمود کہ اقضاکم علی بن ابی طالب ہذا کلہ فی ازالۃ الخفاء و غیرہ اذا اخرج ابو عمر عن ابی الطفیل قال شھدت علیا یخطب و ھو یقول سلونی عن کتاب اللہ فواللہ ما من آیۃ الا انا اعلم بلیل نزلت ام بنہار فی سھل ام فی جبل ابو طفیل روایت می کند کہ حاضر شدم

بخدمت علی مرتضیٰ در حالتیکہ خطبہ میخواند و می فرمود بپرسید از من حقیت کتاب
خدارا قسم خداست مرا کہ نیست ہیچ آیتی مگر آنکہ من می دانم اینکہ در شب فرود
آمدہ است یا در روز و در دشت یا در کوہ و فی فضل الخطاب فی عمدۃ المسائل
رجع عمر الی قول علی ثم قال عجزت النساء ان تلدن مثل علی بن ابی طالب لولا علی
لہلک عمر و استعدی رجل علی و علی جالسا فی مجلس عمر فالتفت الی علی عمر فقال یا
ابا حسن قم فاجلس مع خصمک فقام علی فجلس مع خصمہ فتناظرا انصرف الرجل و رجع
علی الی مجلسہ فلتبین بعمر التغیر فی وجہہ فقال یا ابا الحسن انی اراک متغیرا اکرہت ما کان
قال نعم یا امیر المومنین قال و لم ذاک قال لانک کنیتنی بحضرۃ خصمی فانک قلت لی قم یا
ابا الحسن و لم تقل قم یا علی فاجلس مع خصمک فاخذ عمر براس علی و قبل بین عینیہ ثم قال
بابی انتم بکم ہدانا اللہ عز و جل و بکم اخرجنا من الظلمات الی النور و اذا اخرج ابو عمر
عن سعید بن المسیب قال ما کان احد من الناس یقول سلونی غیر علی بن ابی طالب
ابو عمر از سعید بن المسیب آوردہ کہ سعید بن المسیب گفت کہ بجز علی مرتضیٰ کسی نگفت
کہ سلونی قبل ان تفقدونی و چگونہ کسے گفت دریای علمی کہ علی بود دیگری
بساحل آن نرسیدہ

بیت

قفلہائی ناکشودہ ماندہ بود	از کف انا فتحنا بر کشود

و عن عبد اللہ بن مسعود ان القرآن انزل علی سبعۃ احرف ما منہا حرف الا لہ
ظہر و بطن قال علی بن ابی طالب عندہ من علم الظاہر و الباطن از عبد اللہ بن مسعود

روایت است کہ قرآن بر ہفت حرف نازل شد و ہر یکے را ظاہر و باطن است
و علی ابن ابی طالب عالم ظاہر و باطن او ست قال اللہ تعالی لا رطب ولا یابس
الا فی کتاب مبین و علی مرتضی را علم ہفت بطن قرآن بود و ہمہ چیز رطب و یابس کہ
در قرآن نزول نمود در حیطۂ علم آن امام العالمین بود و از اخرج ابو عمر عن
عبد اللہ بن عباس قال واللہ لقد اعطی علی بن ابی طالب تسعۃ اعشار العلم
و انتم و الیہ لقد شارکتموہ فی العشر العاشر و من الاربعین لتاج الاسلام و علی اعلم
بذلک الخبر قال و اذا ثبت لنا الشیء عن علی لم نعدل الی غیرہ و سوال کبار الصحابۃ
و رجوعہم الی فتاداہ و اقوالہ فی المواطن الکثیرۃ و المسائل المعضلات مشہورۃ
ہذا ما فی فصل الخطاب وغیرہ گفت ابن عباس قسم خدا ہر آئینہ دادہ شدہ
نہ حصہ علم مر علی مرتضی را از دہ حصہ و شریک اند صحابہ وغیرہ مردمان در دہم حصہ از آن
و نہ حصہ مخصوص بنفس نفیس او ست و آن بحریست ذخار و دیگران مانند انہار

ابیات

علی بحریست ز الطاف آلہی — گرفتہ پیش از مہ تا بماہی
چراغ علم روشن کردہ او ست — ز مہر ش یافتم رہ جانب دوست
سر شاہان عالم خاکپایش — بیا عارف بکن جان را فدایش

و از الجملہ حدت ذہن و سرعت انتقال بماخذ حکم میداشت و این در فیصلہ
قضایا معروف میکرد و بتحقیق ثابت گشتہ از رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ بوجوہ

متعدده که فرمود که اقضی واعلم بکتاب الله وسنت رسول الله میان شما ها
علی مرتضی است وابن عباس از عمر بن الخطاب روایت می کند که اقضی میان صحابه
علی مرتضی است وکلام وی در تفسیر قرآن باسانید صحیحه بسیار است ومملو اند ازان
کتب کبار اخرج ابن سعد وغیره عن ابی الطفیل عن علی قال والله ما نزلت
الایته الا قد علمت فیما نزلت واین نزلت ان ربی وهب لی قلبا عقولا ولسانا
ناطقا فرمود علی مرتضی که نازل نشد هیچ آیتے مگر آنکه میدانم در چیزیکه نازل
شد ودر مکانیکه نازل شد ودر شان شخصیکه نازل شد بدرستیکه خدا تعالی
عطا فرموده است مرا دلی عاقل ودانا که هر چه میخواهم از قرآن بر می آرم و
زبانے داده است گویا که از ان افاضه فیض بر عالم میکنم اخرج ابن ابی د
عن محمد بن سیرین قال لما توفی رسول الله صلی الله علیه وآله ابطاء علی عن البیعة
فلقیه ابو بکر فقال اکرهت امارتی فقال لا ولکن آلیت لا ارتدی بردائی الا
الی الصلوٰة حتی اجمع القرآن فزعموا انه کتبه علی تنزیله قال محمد لو اصبت ذلک
الکتاب الینا کان فیه العلم والی داؤد از محمد بن سیرین که از مشاهیر تابعین است
می آرد که هرگاه وفات یافت رسولخدا ومقرر گشت خلافت برابی بکر صدیق
توقف کرد علی مرتضی در بیعتش پس ملاقات کرد با وی ابو بکر صدیق وگفت
آیا ناخوش آمد ترا امارت من ای علی مرتضی فرمود نه لکن من قسم خوردم و بر خود
لازم گرفتم که چادر بدوش نگیرم وبرنخیزم مگر برای نماز پنجگانه تا آنکه جمع بکنم

قرآن را مرا فرصت از جمع قرآن نبود و بس دانستند که علی مرتضی جمع کرد قرآن
را بنهجی که نازل شده بر رسول خدا که در ان اصلا تغیر و تبدیل و تقدیم و تاخیر
نبود گفت محمد بن سیرین اگر میرسید با آن قرآن که جمع کرده بود علی مرتضی
صلوات الله علی نبینا و علیه هر آئینه حاصل میشد از وی علم کثیر و نفع خطیر
لکن تقدیر مساعد تتبع آن نشد هذا ما فی ازالة الخفاء و الاتقاق و غیرهما
ازاخرج ابو عمر عن محمد بن کعب القرظی قال کان علی ممن جمع القران علی عهد
رسول الله و هو حتی حضرت علی مرتضی از حفاظ احادیث رسولخدا
و کثیر النقل میان صحابه است قریب ششصد حدیث در کتب معتبره از احادیث
مرفوعه علیه السلام مذکورست و فی الحقیقت مرفوعات او بیشتر از هزار
میتوان یافت و بعضی ابواب حدیث پیش از وی نکرده بودند و وی
فاتح اول آن باب است و اخرج عن عایشة ان علیا ذکر عندها
فقالت اما انه اعلم من بقی بالسنة و از مسائل فتاوی و احکام بسیاری
نقل کرده شد خصوصا در کتب شافعیه و در مصنف عبد الرزاق و مصنف
ابی بکر بن ابی شیبه حصه وافره مذکورست و موجد علم نحو که مبادی تمام علوم
عربیه است علی مرتضی علیه السلام است قال القاسم الزجاجی فی امالیه حدثنا
ابو جعفر محمد بن رستم الطبرانی حدثنا ابو حاتم السجستانی حدثنی یعقوب بن
اسحق الحضرمی حدثنا سعد بن سلیم الباهلی حدثنا ابی عن جدی ابی الاسود الدئلی

قال قال دخلت على امیر المومنین علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا
وعلیہ فرأیتہ مطرقا متفکرا فقلت فیم تتفکر یا امیر المومنین فقال انی سمعت ببلدکم
ہذا لحنا فاردت ان اضع کتابا فی اصول العربیۃ فقلت ان فعلت ہذا احییتنا
وبقیت فینا ہذہ اللغۃ ثم اتیتہ بعد ثلاث فالقی الی صحیفۃ فیہا بسم اللہ الرحمن
الرحیم الکلام کلہ اسم وفعل وحرف فالاسم ما انبأ عن المسمی والفعل ما انبأ عن حرکۃ
المسمی والحرف ما انبأ عن معنی لیس باسم ولا فعل ثم قال لی تتبعہ وزد فیہ ما وقع
لک واعلم یا ابا الاسود ان الاشیاء ثلاثۃ ظاہر ومضمر وشیء لیس بظاہر ولا مضمر قال ابو الاسود
فجمعت منہ اشیاء وعرضتہا علیہ وکان من ذلک حروف النصب فذکرت
منہا اِنَّ واَنَّ ولَیتَ ولَعَلَّ وکانَّ ولم اذکر لکن فقال لم ترکتہا فقلت لم
احسبہا منہا فقال بل ہی منہا فزدہا فیہا ہذا ما قال السیوطی فی تاریخہ وفی حیوۃ
الحیوان روی ان علیا وضع لہ ان الکلام علی ثلثۃ اضرب اسم وفعل وحرف
ثم دفعہ الیہ وقال تمم علی ہذا وہی النحو نحوا الان ابا الاسود قال استاذنت علیا فی ان
اضع نحو ما وضع فسمی لذلک نحوا وابو الاسود کان من سادات التابعین صحبت
علیا وشہد معہ صفین وکان اکمل الرجال رایا واعزہم عقلا ویعد من الشعراء المجیدین
قیل لہ ہل شہد معاویۃ بدرا قال نعم لکن من الجانب الاخر و در مبحث توحید
و صفات زبانی داشت فصیح وان مبحث در خطب وی علیہ السلام مشتمل
و حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ میان صحابہ سید الوری بان زبان

۱۴۳

متفرد است گویا در باب توحید و صفات از فن کلام متکلم اول وست و وی
علیه السلام دران مقالات از اصل اجمال که در سفینهٔ سفینهٔ انبیا است تفصیلش
برآورده لیکن متاخران بر آن منوال نسج نکردند و یمینا و شمالا افتادند و در باب
تصوف بحری بود بغایت وسیع اما اشتغال او در ایام خلافت بحروب از تفصیل
آن باز داشت قال الجنید رحمه الله شیخنا فی الاصول و البلاء علی المرتضی و رسم
فصاحت و طرز بلاغت در خطب آورده اوست هذا ما فی ازالة الخفاء و فی فصل
الخطاب لقدوة اهل الصفا خواجه محمد پارسا قدس سره قال الجنید امیر المومنین
علی بن ابیطالب لو تفرغ الینا عن الحروب لنقل الینا عنه من هذا العلم یعنی علم التصوف
ما لا یقوم له القلوب و ذلک امرا اعطی علما الدنیا و قال الجنید صاحبها فی هذا الامر
الذی اشار الی ما تضمنه القلوب و اوی الی ما یباشر لقوله بعد نبینا صلعم علی ابن
ابیطالب در فصل الخطاب آورده که امام علی بن ابی طالب عارفان بود و همه
امت را اتفاق است که مر علی را انفاس پیغمبر بود و مر او را سخنانست که پیش
از وی کس نگفته و از پس وی کس مثل آن نیاورده است تا بدانجا که روزی
بر منبر برآمده گفت سلونی عما دون العرش فان بین الجوانح علما جما هذا لعاب
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فی فمی هذا ما زقنی رسول الله زقا زقا فو الذی
نفسی بیده لو اذن لاهل التوریة و الانجیل ان تکلما لوضعت و سادة فاخبرت
لما فیهما فصدقانی علی ذلک و کان فی المجلس رجل یقال و عقلت الیمانی فقال ادعی

هذا الرجل دعوی عریضة لافضحنه فقام فقال بنا اسألک فقال علی سل تفقها ولا تسأل
تعنتا فقال انت حملتنی علی ذلک هل رأیت ربک یا علی قال ما کنت لاعبد ربا لم
اره فقال رأیته قال لم تره العیون بمشاهدة العیان لکن رأیته القلوب
بحقائق الایقان ازلی واحد لا شریک له احد لا ثانی له فرد لا مثل له لا یحویه
مکان ولا یداوله زمان ولا یدرک بالحواس ولا یقاس بالناس فصاح وغلب
وسقطه مغشیا علیه فلما افاق قال عاهدت الله عن لا اسأل احدا بعد هذا تعنتا
فقال علی بن ابیطالب هذا انکان الامر الیک ویکی از اطبا روزی از علی مرتضی
سوال کرد که در قرآن شما آمده ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین پس علم
طب کجاست فرمود که ازین آیه کریمه کلوا واشربوا ولا تسرفوا ان الله لا یحب
المسرفین بر می آید که اکل وشرب باعتدال باید وچون از اعتدال بگذرد بیماری
پیدا کند بمبادی همه امراض وتعفن اخلاط همین افراط وتفریط اکل وشرب است

مثنوی

تا تو تن را چرب وشیرین میدهی — گوهر جان را نه بینی فربهی
این شراب واین کباب واین شکر — خاک رنگین است ونقشین ای پسر

وصحابه سید الوری که شعر می گفتند علی اشعر ایشان بود اخرج عن الشعبی قال
کان ابو بکر یقول الشعر وکان عمر وعثمان یقولان وعلی اشعر الثلاثة واخرج
عن سبط الاشجعی قال علی ابن ابی طالب ابیات

این ماجرا را فرمود علی مرتضی صاحب سه نان را آنچه که میداد ترا یار تو از دراهم
چرا نگرفتی و حال آنکه نان هاى او بیشتر از نان هاى تست برو و بر تقسیم او
راضی شو گفت و الله راضی نخواهم شد مگر بحقی که مرا است دران درهم ها علی
مرتضی فرمود حق تو نیست مگر یک درهم و هفت درهم باقی حق اوست گفت آن مرد
که سبحان الله یا امیر المومنین او میداد مرا سه درهم و راضی نشدم و تو ارشاد
فرمودی بگرفتن آن تا هم راضی نگشتم حالا می فرمائی که حق من نیست مگر یک درهم
سخت متعجب و حیرانم فرمود علی مرتضی علیه السلام میداد بتو رفیق تو سه درهم صلحا
و احسانا و تو گفتی که راضی نمیشوم الا بحق و حق تو نیست مگر یک درهم آن مرد عرض کرد
بیان فرما وجه آن تا قبول کنم فرموده تو بدل و جان فرمود علی مرتضی علیه السلام
که آیا نبود همگی هشت نان که آن همه بست و چهار ثلث باشد و خوردید شما
سه کس آن را و معلوم نیست که کدام یکی از شما کم خورده و کدام یکی زیاده پس
حمل باید کرد بر خوردن شما هر سه علی السویه گفت راست فرمودی فرمود پس
خوردی تو هشت ثلث از نه ثلث خود و یار تو هشت ثلث خورد از پانزده
ثلث خود و آن مرد خورد هشت ثلث یک ثلث از تو و هفت ثلث از یار تو
درین صورت هر درهمی عوض هر ثلثی افتاد پس حق خود را دریاب و از
باطل روی بتاب آن مرد بحقیقت معترف گشت و عرض کرد که اکنون بدل راضی شدم

سه

راستی موجب رضای خداست	کس ندیدم که گم شد از ره راست
راستیها دانه و دام دلست	از حدیثش راست آرام دلست

اذ وفی الریاض عن محمد بن الزبیر قال دخلت مسجد دمشق فاذا انا الشیخ قد التوت ترقوتاه من الکبر فقلت یا شیخ من ادرکت قال عمر قلت فما غزوت قال الیرموک قلت فحدثنی بشیٔ سمعته قال خرجت مع فتیة حاجا فاصبنا بیض نعام قد احرمنا فلما قضینا مناسکنا ذکرنا لامیر المؤمنین عمر فادبر وقال اتبعونی حتی انتهی الی حجر رسول الله فضرب حجرة منها واجابته امرأة فقال اثم ابو حسن قالت لا فادبر وقال اتبعونی حتی انتهی الیه وهو یسوی التراب بیده فقال مرحبا یا امیر المؤمنین فقال هؤلا اصابوا بیض نعام وهم محرمون قال اذا ارسلت الی قال انا احق باتیانک قال یضربون الفحل قلا یض ابکارا بعدد البیض فما نتج منها اهدوه قال عمر فان الابل یخدج قال علی والبیض یمرض فلما ادبر قال عمر اللهم لا تنزل بی شدیدة الا وابو حسن جنبی در ریاض النضره از محمد بن الزبیر آورده که گفت این زبیر که آمدم در مسجد دمشق دیدم پیری را که پشتش دوتا گشته از پیری گفتم ای پیر در کدام عهد بودی و زمانه کرا دریافتی گفت زمانه عمر بن الخطاب را و در غزوه یرموک حاضر بودم گفتم چیزی از سخنهائی که شنیده بیان کن گفت برآمدم با گروهی بقصد حج و احرام حج بستم پس یافتم بیضهای شتر مرغ و خوردیم بعد از ادای حج عرض کردیم این ماجرا بخدمت عمر بن الخطاب پس روان گشت

ولگفت مارا بیائید دنبال من و آمد بحجرات رسولخدا صلی الله علیه و آله و زود در یکی
ازان حجرات را جواب داد از اندرون زنی و پرسید عمر بن الخطاب آیا هست
اینجا ابا الحسن علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه زن گفت نه پس ازان گشت عمر
بن الخطاب از آنجا بجانب صحرا و فرمود مارا بیائید دنبال من تا که آمد عمر جائیکه بود
علی مرتضی علیه السلام در جائی که علی مرتضی برابر میکرد خاک را و جدا می ساخت
ازان کاه را پس گفت عمر مرحبا یا امیر المؤمنین گفت این گروه احرام بسته بودند
برائی حج و در حالت احرام رسیدند به بیضهای شتر مرغ و تصرف کردند دران
فرمود علی مرتضی چرا نفرستادی کسی را که بسوئی من حاجت آمدن تو نبود
عمر بن الخطاب گفت که لائق تر است مرا که برسم بخدمت تو پس فرمود که بجهانند
این گروه شتر نر را بر ماده های آن بعدد بیضها تا بزایند آنها بچه ها و بهدیه فرستند
آن بچه ها را تا نحر کرده شوند گفت عمر بن الخطاب که شتر گاهی ناقص می شود
و بچه نمی زاید جواب داد علی که گاهی بیضه گنده می شود و ازان بچه بر نمی آید
گفت عمر بن الخطاب ای بار خدا فرود میار برائی من مشکلی و سختی مگر که باشد در
پهلوئی من علی علیه السلام

اشعار

ای بی تو کدام زندگانی	وی بی تو حرام زندگانی
آن زندگی که بی تو باشد	مرگیست بنام زندگانی

اذا عن الحسن بن للعمران رجلین اتیا امرأة من قریش فاستودعاها مائة دینار

وقال لا تدفعها الی واحد منا دون صاحبه حتی یجتمع فلبثا حولا ثم جاء احدهما الیها
وقال ان صاحبی قد مات فادفعی الی الدنانیر فابت فثقل علیها فلم تزل بها حتی
دفعها الیه ثم لبثت حولا اخر فجاء الاخر فقال ادفعی الی الدنانیر فقالت ان
صاحبک جاءنی وزعم انک قد مت فدفعتها الیه فاختصما الی عمر فاراد ان یقضی
علیها وروی انه قال لها ما اراک الا ضامنة فقالت انشدک بالله لا تقض
بیننا وادفعنا الی علی بن ابی طالب فدفعها الی علی وعرف انهما قد مکرا بها فقال
الیس قلتما لا تدفعها الی واحد منا دون صاحبه قال بلی قال ان مالک عندنا
اذهب فجئ بصاحبک حتی ندفعها الیکما روایت است از حسن بن المعتمر که
در ستیکه دو مرد از قریش آمدند نزد زنی وصد دینار نزد وی بامانت
گذاشتند وگفتند نخواهی داد بیکی از ما تا حاضر نشود دیگری وبعد یکسال آمد
یکی از ان دو مرد وگفت بتحقیق مرد آن یار من پس بده آن دینار ها بمن زن
قبول نداشت وگفت تا هر دو باهم نیایند بهم مردست ازگریبان برنداشت
تا زن دینار ها بدامنش فرو گذاشت بعد از سال دیگر آمد آن مرد دیگر
وگفت بده آن دینار های مرا که بتو سپرده بودم زن گفت که شریک
تو آمد وگفت تو مردی وتقاضا از من گرفت پس باهم مخاصمت نمودند
وآمدند بخدمت عمر بن الخطاب که حکم کند درمیان اینها ودر روایتی آمده
حکم کرد بر زن که تو ضامنی و ترا تاوان دادن میرسد زن گفت

قسم خداست ترا ای عمر بن الخطاب که حکم نکنی میانه ما و بگذار ما را به علی مرتضی علیه السلام تا فیصل کند آن قدوه اهل قضا مخاصمه ما را پس فرستاد عمر بن الخطاب هر دو را بخدمت علی علیه السلام آنحضرت بنور باطن دریافت فرمود که این هر دو مرد مکر کرده اند و آن زن ساده را فریب داده اند پس متوجه بآنمرد مخاصم شده فرمود آیا نگفته بودید شما باین زن که ندهی امانت را بیکے از ما تا که نیاید آن دیگر نیز آنمرد عرض کرد بلی گفته بودم فرمود علی مرتضی که مال تو نزد ماست برو و بیار صاحب خود را تا بدهیم مال را بشما پس آنمرد نادم شده باز گفت ابیات

بندگان خاص علام الغیوب
در جهان جان جواسیس القلوب
در درون دل درآید چون خیال
پیش او مکشوف گردد سر حال
آنکه واقف گشت بر اسرار هو
سر مخلوقات چه بود پیش او
آنکه بر افلاک رفتارش بود
بر زمین رفتن چه دشوارش بود

وعن علی ان رسول الله بعثه الی الیمن فوجد اربعة وقعوا فی حفرة حفرت لیصطادوا فیها اسد فسقط اول فتعلق باخر وتعلق الاخر بالاخر حتی تساقط الاربعة فجرحهم الاسد وماتوا من جراحته فتنازع اولیاؤهم حتی کادوا یقتتلون فقال علی انا اقضی بینکم فان رضیتم فهو القضاء والا حجرت بعضکم عن بعض حتی تاتوا رسول الله لیقضی بینکم اجمعوا من القبائل الذین حفروا البیر ربع الدیة وثلثها ونصفها ودیة کاملة فللاول ربع الدیة

لانه اہلک من فوقه والذی یلیه ثلثها لانه اہلک من فوقه وللثالث نصف لانه
ہلک من فوقه وللرابع الدیة الکاملة فابوا ان یرضوا فاتوا رسول الله
فلقوا عنه مقام ابراهیم فقصوا علیه فقال انا اقضی علیکم و احتبی رداه فقال
رجل من القوم ان علیا قضی بیننا فلما قصوا القصة اجازه روایت است
از علی مرتضی علیه السلام که فرستاد مرا رسول خدا بجانب یمن پس در کودانی
که مردمان کنده بودند تا شیر را شکار کنند افتادند چهار کس در روی نحوی که
افتاد مردے و آویخت بدیگری و آن دیگر بدیگری تا چهار کس افتادند
و زخمی کرد آنها را شیر و مردند به زخمهای آن و وارثان آنها باہم مجادله
کردند تا بمقاتله کشید فرمود علی مرتضی من حکم می کنم میان شما اگر راضی شوید فبها
والا نگہدارم شما را تا بیائید در حضور رسول خدا صلے الله علیه و آله تا حکم کند
میان شما حکم من اینست که بگیرید از گروہے که کنده اند این کودان را
چهار یکی از خونبها و سه یکی از ان و نیمی از ان و یک خون بهای تمام و کامل
پس بدهید به وارثان کسیکه اول بکودان افتاد چهار یک خون بها را
زیرا که او ہلاک ساخته مردے را که بالائی او بود و بوی آویخته و بکسیکه
متصل اوست سه یک خون بها چه او ہلاک ساخته است بالائی خود را و بسوم
نصف خون بها آنہم ہلاک ساخته بالائی خود را و برای چهارم خون بهای
کامل است زیرا که خود ہلاک گشته و کسے را ہلاک نکرده پس راضی شدند

بحکم علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ و آمدند بجناب رسولخدا صلی اللہ
علیہ و آلہ و در مقام ابراہیم مشرف شدند بہ لقائی سید الوری و عرض کردند
ہمہ ماجرا فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ حکم می کنم میان شما بیاد زبود
بر وش کشید و مستقد بقضا گردید ناگاہ مردی گفت حکم کردہ است میان ما
علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ و عرض کردند قصہ خود را با صورت
حکم علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ مسلم داشت آن حکم را رسولخدا
صلی اللہ علیہ و آلہ و فرمود ہمین است حکم ما ہین جہ میگوئیم ناتب بامنوع
گردو پنداری قبیح آمد نہ خوب - اذا عن زید بن ارقم قال اتی علی فی الیمن ثلثۃ
نفر وقعوا علی جاریۃ فی طہر واحد فولدت ولدا فادعوہ علیہ السلام
لاحدہم تطیب نفسا لہذا قال لا وقال للاخر تطیب بہ نفسا لہذا قال لا قال انکم
شرکاء متشاکسین انی یقرع بینکم فمن اصابہ القرعۃ اغرمنہ ثلثی القیمۃ والزمتہ
الولد فذکروا ذلک للنبی فقال ما اجد فیہا الا ما قال علی از زید بن ارقم روایت است
کہ آمدند در یمن بخدمت علی مرتضی علیہ السلام سہ کس کہ وطی کردہ بودند یک جاریہ
را در طہر واحد و زائید آن جاریہ کودکے و ہر یک ازان سہ کس دعوی
کردند کہ کودک از من است پس فرمود علی مرتضی علیہ السلام مر یکے را کہ شریک
بود کہ بگیر بقیمت این کودک را او آن قبول نکرد پس بدیگری فرمود آنہم قبول نکرد
پس فرمود دیدیم شمارا شرکاء بدخو پس قرعہ می اندازم میان شما بنام ہر کس کہ

خواهد افتاد کودک را باو حواله خواهم کرد واز وی دو حصه از قیمت کودک خواهم گرفت پس عرض کردند این ماجرا را بجناب محمد مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم فرمود نمی یابم درین باب حکم خدا مگر آنچه که حکم کرد بآن علی مرتضی وعن حمید بن عبد الله بن زید المدنی قال ذکر عند النبی صلی الله علیه وآله قضاء قضی به علی فاعجب النبی فقال الحمد لله الذی جعل فینا الحکمة اهل البیت یعنی رسول خدا از حکم علی مرتضی خوش ومسرور می گشت ومی فرمود شکر خدا که گردانید حکمت در اهلبیت ما وبا زچندین بار نفس نفیس علی مرتضی مطرح اشعه برکات حضرت نبویه علیه الصلواة والسلم گشته ودر حق او معجزات باهره بدفعات کثیره ظهور فرمود وفیض الٰهی همت نبوت را در کار او نمود تا بسیاری از مقامات آنحضرت از قوة بفعل آمد اشعار

لاف مداحی درین حضرت نمی آرم زدن	ای ثناخوان تو ایزد از زبان مصطفی
از زبان خلق برناید صفات ذات تو	در برآید نبود الا جز لسان مصطفی

در باب فصل القضایا

وقتیکه در اطراف یمن فرستاد التماس کرد یا رسول الله تبعثنی الی قوم ذو لسان وانا شاب لا اعلم القضاء فوضع رسول الله یده علی صدره وقال ان الله سیهدیک ثبت لسانک الحدیث وفی اخره فما اشکل علی قضاء بعد ذلک وفی لفظ شککت فی قضاء وفی روایة فما زلت قاضیا در باب حفظ

قرآن عظیم رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ علی مرتضی علیہ السلام را نماز تا فلان تعلیم
فرموده اند که ترمذی از ابن عباس روایت کرده و برای دفع نسیان
بسیار نافع است و در باب حفظ سنت دعا فرمود که بار خدایا اذن او را
اذن واعیه گردان و برای رفع رمد دعا کرد قال علی ما رمدت منذ تفل
النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فی عینی اخرجه احمد و در حق او این دعا فرمود اللهم
اذهب حره و برده و بعد از این دعا علی مرتضی علیہ السلام در زمستان لباس
تابستان و در تابستان لباس زمستان می پوشید و از سرما و گرما مضرت
نمی کشید و یکبار مریض بود برای شفا او دعا فرمود فی الحال صحت یافت
و چون با حضرت فاطمہ زہرا تزویج کرد دعا فرمود جعل اللہ منکما الکثیر الطیب
وبارک فیکما قال انس واللہ لقد اخرج اللہ منهما الکثیر الطیب پیدا کند
خدا تعالے از شما ای علی مرتضے و فاطمہ زہرا اولاد کثیر پاک و پاکیزه و برکت
دہد در میان شما گفت انس قسم خدا بیرون آورد خدا از علی مرتضی و فاطمہ
زہرا اولاد کثیر طیب و طاہر و پاک و پاکیزه فی الواقع آنچه عصمت و طہارت
و کمالات و رفع درجات حقتعالے با ولاد امجاد حضرت سید کائنات
عطا فرمود نصیب دیگری کجاست ؎

برتراند از عرش و کرسی و سما		ساکنان مقعد صدق و صفا

وصلت او بیش از آنست که با حصار در آید و چگونه میسر شود احصاء آن

درحالیکه سید انبیا فرموده باشند انا دار الحکمة وعلی بابها وانا مدینة
العلم وعلی بابها لیکن تیمنا وتبرکا صرفی از دفتری می آریم اخرج ابوبکر عن
ابی اسحق قال علی کلمات لو رحلتم المطی فیهن لانضیتموهن قبل ان تدرکوا مثلهن
گفت ابی اسحق محدث که فرموده است علی مرتضی کلمات را که اگر سوار شوید
شما بر مرکب و سیر کنید بجدیکه مرکب شما لاغر شود و از سیر و از مشرق تا مغرب
بگردید نخواهید یافت مانند آن کلمات که فرموده است علی مرتضی
صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله و از جمله کلمات آنحضرت است لا یرجوا
عبد الا ربه ولا یخف یخاف الا ذنبه ولا یستحی من لا یعلم ان یتعلم ولا یستحی
اذا سئل عما لا یعلم ان یقول الله اعلم واعلموا ان منزلة الصبر من الایمان
کمنزلة الراس من الجسد فاذا ذهب الراس ذهب الجسد واذا ذهب
الصبر ذهب الایمان وعن زبید بن الحارث عن رجل من بنی عامر قال قال
علی انما اخاف علیکم اثنین طول الامل واتباع الهوی فان طول الامل ینسی
الاخرة وان اتباع الهوی یصد عن الحق وان الدنیا قد ترحلت مدبرة
وان الاخرة قد جاءت مقبلة ولکل واحد منهما بنون فکونوا من ابناء
الاخرة فان الیوم عمل ولا حساب وغدا حساب ولا عمل وعن عطاء بن ابی
رباح قال کان علی بن ابی طالب اذا بعث سریة ولی امرها رجلا فاوصاه
فقال اوصیک بتقوی الله لا بد لک من لقائه ولا منتهی لک دونه وهو یملک

الدنیا والاخرة وعلیک بالذی یقربک الی اللہ فان فیما عند اللہ خلفا من الدنیا

ابیات

آفت این در ہوا و شہوتست	ورنہ اینجا شربت اندر شربت است
زاتش شہوت بسوزد اہل دین	باقیان را برده تا قعر زمین

وعن عمرو بن کبیر الحنفی عن علی قال اکظموا الغیظ بجوزید غصہ وخشم را

ابیات

سبق رحمت بر غضب ہست اے فتی	لطف غالب بود در وصف خدا
بندگان دارند لابد خوی او	مشک شان پر شد ز آب جوی او

واقلوا الضحک ابیات

زامر حق ابکوا کثیرا خوانده	چون سر بریان چہ خندان مانده
گفت فلیبکوا کثیرا گوش دار	تا بریزد شیر فضل کردگار

ع اندر پی ہر خنده دو صد گریہ مہیا است۔ وعن الحارث عن علی قال
مثل الذی جمع الایمان والقرآن مثل الاترجة الطیبة الریح الطیبة الطعم
ومثل الذی لم یجمع القرآن مثل الحنظلة خبیثة الریح خبیثة الطعم وعن محمد بن عمر
علی قال قیل لعلی ما شانک یا ابا حسن جاورت المقبرة قال انی اجدہم جیران
صدق یکفون الالسنة ویذکرون الآخرة اخرج ہذا الاحادیث کلہا ابو بکر
بن ابی شیبة ودر صواعق محرقہ کلماتی چند از ان کلمات کہ منقول از حضرت

علی مرتضی علیه السلام است آورده از الحکمه آنست الناس نیام اذا ماتوا انتبهوا الناس بزمانهم اشبه منهم بآبائهم لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا من عرف نفسه فقد عرف ربه ما هلک امرء عرف قدره لا تنظر الی من قال انظر الی ما قال اعادة الاعتذار تذکر الذنب النصح بین الملاء تقریع نعمة الجاهل کروضة علی مزبلة البخل جامع لمساوی العیوب الاحسان یقطع اللسان افقر الفقر الحمق - واغنی الغنی العقل - السعید من وعظ بغیره

ابیات

مرد باید که گیرد اندر گوش — ور نبشتست پند بر دیوار

لا لباس اجمل من العافیة - ولا داء اعیی من الجهل - العلم یرفع الوضیع - والجهل یضع الرفیع - العلم خیر من المال - العلم یحرسک وانت تحرس المال العلم حاکم والمال محکوم - اقل الناس قیمة اقلهم علما اذ قیمة کل امرء ما یحسنه

ابیات

خاتم ملک سلیمانست علم — جمله عالم صورت و جانست علم
آدم خاکی ز حق آموخت علم — تا بهفتم آسمان افروخت علم
نام و ناموس ملک را در شکست — کوری آنکس که با حق در شکست
بو البشر کو علم الاسما بگست — صد هزاران علمش اندر هر رگست
علم چون آموخت شک رست از ضلال — می کند در بیشه ها صید حلال
علم دریائی ست بی حد و کنار — طالب علم است غواص بحار
صد هزاران فضل دارد در علوم — جان خود را می نداند آن ظلوم

جان جملہ علمہا اینست این	کہ بدانی من کیم در یوم دین

رحم اللہ امرءً عرف قدرہ ولم یتعد طورہ ابیات

قیمت ہر کالہ میدانی کہ چیست	قیمت خود را ندانی احمقی ست
تو ہمیدانی یجوز و لا یجوز	خود ندانی تو یجوزی یا عجوز
آن روا این ناروا دانی ولیک	تو روا یا ناروائی بین تو نیک
گر تو دانی قیمت علم اے امین	زانت بکشاید دو دیدہ غیب بین

لا مروۃ للکذوب لا صواب مع ترک المشورۃ - لا سودد مع الانتقام الجزع اتعب من الصبر لا راحۃ مع الحسد الحاسد مغتاظ علی من لا ذنب لہ

ابیات

در حسد گیرد ترا در رہ گلو	در حسد ابلیس را باشد غلو
کو ز آدم ننگ دارد از حسد	با سعادت جنگ دارد از حسد
چون کنی بر بے حسد مکر و حسد	زان حسد دل را سیاہی ہا رسد
ہر کرا باشد مزاج و طبع سست	او نخواہد ہیچکس را تندرست
ہر کہ را دید از کمال چپ و راست	از حسد قولنجش آمد درد خاست
چون کمالی دست آورتا تو ہم	از کمال دیگران نیفتی بغم
بر نعیم فانی و مال و جسد	چون ہمین سوزند عامہ در حسد
خود حسد نقصان و عیب دیگر است	بلکہ از جملہ بدیہا بدتر است

عقبۂ زین صعب تر در راہ نیست ای خنک آنکس حسد ہمراہ نیست
خاک شو مردان حق را زیر پا خاک بر سر کن حسد را ہمچو ما

القانع فی وثاق الذل شعر

ہرکرا باشد طمع الکن بود با طمع کے چشم دل روشن بود
صاف خواہی چشم و عقل و سمع را بر دران تو پردہاے طمع را

لسان العاقل وراء قلبہ وقلب الاحمق وراء لسانہ المرء مخبوء تحت لسانہ من عذب لسانہ کثر اخوانہ شعر

آدمی مخفی است در زیر زبان این زبان پردہ است بر درگاہ جان
زین قبل فرمود احمد در مقال در زبان پنہان بود حسن رجال
نکتۂ کان جست ناگہ از زبان ہمچو تیری دان کہ او جست از کمان
عالمے را یک سخن ویران کند روبہان خفتہ را شیران کند
بیش نباشد خموشی نفع تو بہر آن آمد خطاب انصتوا

عبد الشہوت اذل من عبد الرق شعر

بندۂ شہوت بتر نزدیک حق از غلام و بندگان مسترق
بندۂ شہوت ندارد خود خلاص جز بفضل ایزد و انعام خاص
ہرکہ باشد در کف شہوت اسیر گرچہ آزاد است او را بندہ گیر

لا شرف مع سوء الادب شعر

بے ادب تنہا نہ خود را داشت بد	بلکہ آتش در ہمہ آفاق زد
از ادب پر نور گشتہ است این فلک	وز ادب معصوم و پاک آمد ملک
از خدا جوئیم توفیق ادب	بے ادب محروم ماند از لطف رب
بد ز گستاخی کسوف آفتاب	شد عزازیلی ز جرأت رد باب
جز خضوع و بندگی و اضطرار	اندرین حضرت ندارد اعتبار

لیس العجب ممن ہلک العجب ممن نجا کیف نجا اکبر الاعداء اخفاہم مکیدة
اذا حلت المقادیر ضلت التدابیر شعر عربی

لغت اذا جاء القضا ضاق القضا	تحجب الابصار اذا جاء القضا
گر شود ذرات عالم پیچ پیچ	با قضاء آسمان ہیچند ہیچ
چون قضا بیرون کند از چرخ سر	عاقلان گردند جملہ کور و کر
مردہ باید بود پیش حکم حق	تا نیاید زخم از رب الفلق

واخرج الشعبی عن المبرد قال کان مکتوبا علی سیف علی بن ابیطالب
للناس حرص علی الدنیا و تدبیر * و صفوہا لک ممزوج بتکدیر
لم یرزقوہا بعقل عند ما قسمت * لکنہم رزقوہا بالمقادیر
کم من ادیب لبیب لا یساعدہ * وکم عاجز نال دنیاہ بتقصیر
لو کان عن قوة او عن مغالبتہ * طار البزاة بارزاق العصافیر
واخرج ابن عساکر عن ربیعہ بن ماجدہ قال قال علی کونوا فی الناس کالنحلة

فی الطیر شیء الا هو تضیعضعها و لو یعلم العلماء فی جوفها من البرکة لم یفعلوا بها
ذلک خالطوا الناس بالسنتکم اوجسادکم وزایلوهم باعمالکم وقلوبکم فان للمرء
ما اکتسب وهو یوم القیمة مع من احب اخرج عن علی کونوا بقبول العمل اشد
اهتماما منکم بالعمل فانه ان یقل عمل یقل مع التقوی وکیف یقل عمل یتقبل
واخرج عن یحیی بن جعده قال علی بن ابی طالب یا حملة القرآن اعملوا به
فان العالم من علم ثم عمل وعلم و وافق علمه عمله وسیکون اقوام یحملون العلم
لا یجاوز تراقیهم یخالف سریرتهم علانیتهم ویخالف علمهم عملهم یجالسون حلقا
فیباهی بعضهم بعضا حتی ان الرجل لیغضب علی جلیسه ان یجلس الی غیره ویدعوه
اولئک لا یصعد اعمالهم فی مجالسهم تلک الی الله واخرج عن علی قیل له ما السخاء
قال ما کان ابتداء فاما ما کان عن مسئلة فحیاء وتکرم واخرج عن علی قال خراء المعصیة
الوهن فی العبادة والضیق فی المعیشة والنقص فی اللذة واخرج عن الحارث
قال رجل جاء الی علی فقال اخبرنی عن القدر قال طریق مظلم لا تسلکه قال
اخبرنی عن القدر قال بحر عمیق لا تلجه قال فاخبرنی عن القدر قال سر الله قد خفی
علیک فلا تفتشه قال فاخبرنی عن القدر قال یا ایها السائل ان الله خلقک لما
یشاء اذ لما شئت قال بل لما یشاء قال فیستعملک فیما یشاء اخرج عن علی
ان للنکبات نهایات فلا بد لاحد اذا نکب من ان ینتهی الیها فینبغی للعاقل انه
اذا اصابه نکبة ان لا یتالم لها حتی ینقضی مدتها فان فی رفعها قبل انقضاء مدتها

١٦٣

زیادة فی مکروہہا واخرج عن علی انہ اتاہ رجل فاثنی علیہ فاطرہ وکان قد
بلغہ عنہ قبل ذلک فقال لہ علی انی لست کما تقول وانا فوق ما فی نفسک
اخرج الشعبی قال قال علی بن ابی طالب لرجل کرہ لہ صحبۃ رجل۔ لا تصحب اخا الجہل
وایاک وایاہ * فکم من جاہل اردی حلیما حین اخاہ * یقاس المرء بالمرء اذا ما ہو
ماشاہ * وللشی من الشی مقاییس واشباہ * والقلب علی القلب دلیل حین یلقاہ *
واخرج الشیخ ابن حبان قال علی القریب من قربہ المودۃ وان بعد نسبہ والبعید
من اعدتہ العداوۃ وان قرب نسبہ ولا شی اقرب من ید الی جسد وان الید
اذا فسدت قطعت واذا قطعت حسمت وقال سبع من الشیطان شدۃ الغضب
وشدۃ العطاس وشدۃ التثاوب والقی والرعاف والنجوی والنوم عند الذکر وقال
کلوا الرمان بشحمہ فانہ دباغ المعدۃ وقال یاتی علی الناس زمان المومن فیہ اذل من الامۃ
واما کلامہ فی تفسیر القرآن فکثیر وہو مستوفی فی کتاب جلال الدین السیوطی
وہو التفسیر المسند باسانیدہ ہذا ما فی تاریخ السیوطی ومن کلماتہ الکمال فی الدنیا
مفقود والجود غیر موجود الشریف من شرفت جلالہ الکیس من قصر املہ الکتب
بساتین العلماء الحکمۃ ریاضۃ النبلاء الاخوان فی اللہ تعالی یدوم مودتہم
لدوام سببہا واخوان الدنیا ینقطع مودتہم بسرعۃ انقطاع اسبابہا واز
بسیاری کلمات طیبات ان مظہر کمالات کتاب غرر الحکم ودرر الکلم نظیم مملو و
مشحون است اگر ترا رغبت است بمطالعہ آن گرائی تا نفع عظیم حاصل کنے

فصل اما کرامات وے وکشف معینات وخوارق عادات مانند معجزات سرور
کائنات بعید وبحید مشهور ومعروف بدرجه تواتر رسیده حاجت تحریر ندارد
وکم کسے است که رجوع بخلوص ونیاز بجناب آن مشکلکشا هادی راه هدا علی مرتضی
داشت واز بلا ومحن نجات نیافت واز ینجاست که کاتب این سطور خادم
علمای دین محمد مبین نور الله قلبه بنور الصدق والیقین ورزقه شفاعت سید المرسلین
صلی الله علیه وآله الطیبین الطاهرین فی یوم الدین بمرض صعب مبتلا بود واز
دوا ومداوا ومعالجه سودی روی نمی نمود بلکه روز بروز دم بدم درستگی وشکستگی
می افزود روز وشب قلق بود واضطراب لحظه نه آرام داشت ونه خواب
تا شبے بهمین استیلا ابتلا وشدة بلا بین النوم والیقظه دید که جناب حضرت علی
مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله مشکلکشای ضعفا با جماعه کثیر وجم غفیر
تشریف فرما شدند واین عاصی پر معاصی را بشرف بقای جمال جهان آرای
خود مشرف ساختند این بیدست وپا بپای سر دویده احوال پر اختلال
خود را بعرض آن چاره گر بیچارگان رسانید در حال باعجاز ید اللهی دست
مبارک خود را از آستین نور آگین بر آورده انگشت شهادت مصدر
سعادت را بر پهلوی این احقر مضطر خسته وشکسته زدند وفرمودند
برو شفا یافتی شادان وفرحان بحصول این نعمت عظمای برکت شمول از
خواب جست وخود را صحیح وتندرست یافت واصلا اثری از بیماری نداشت

صد هزاران طب جالینوس بود | پیش دم عیسوش افسوس بود

بعد از آن وقت نماز ظهر که اراده نماز کردم در بدن وغیره طهارتی که نماز را شاید
نیافتم آن وقت شیطان در پرده شریعت مختفی گشته بخاطر فاتر وسواس
انداخت که تو خود طهارة کلی نداشتی چگونه بر دیت جناب مرتضوی مشرف
گشتی چه این را طهارة بکمال و لطافت تمام با حسن اعمال باید و شک و تردد
را در دل راه داد برای رفع این وسوسه از طرف خود توجیهی میکردم که روح
مومن پاک وطاهر است و نجاست وخباثت را در آن راه نیست و عالم مثال
را روح می بیند نه جسم پس عدم طهارت جسم ضرر ندارد اما این توجیه دفع مکر و
فریب شیطان نمی کرد و تسکین خاطر و رفع خلجان نمی نمود بخدمت بزرگان آن
مشایخ وقت رفتم وعرض کردم همین توجیه را مستحسن داشتند خاطر غمگین این حزین
مطمئن نگشت در این اثنا با بزرگی یعنی قطب ربانی مقرب صمدانی حضرت مولانا
محمد حقانی رحمة الله علیه که جامع علم ظاهر و باطن وعدیم النظیر بود ملاقات
کردم و اظهار نمودم عجب جوابی داد که سکون وافر و سرور تمام از آن بدل
حاصل گشت و بیان به وجد آمد و گفت فی الواقع جناب اقدس حضرت رسول خدا
و جناب مقدس حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه و آله که طاهر و مطهر
و پاک و پاکیزه اند بکمال لطافت وطهارت شخص باید که باین جناب رسد لیکن
چون ایشان رحمت للعالمین اند و بفضل و کرم و رحمت واسعه خود بر این کس

١٦٦

گاهی خود بخود گذر میفرمایند تا او را از بلا و محن نجات دهند در ینصورت انکس را طهارت لازم نیست زیرا که در بعضی کوچه های مکه و مدینه که پر از جیفها و نجاسات بوده آنجناب گذار می فرمود و بمردمان تنبیه و اشعار می نمود که این جیفه دنیائی نجاست آنرا بگذارید و رو بخدا بیارید همچنین بر این کس گذر فرمودن است تا فیض طهارت آن جناب او را از نجاست بر آرد و رجوع بحق آرد

تو مگو ما را بآن شه بار نیست | با کریمان کارها دشوار نیست

الحمد لله و المنه که وسوسه شیطان از قلب این پر عصیان رفع شد و از مکر ابلیس پر تلبیس نجات یافت

بیعنایات حق و خاصان حق | گر ملک باشد سیاهستش ورق
گر عنایات بود با ما مقیم | کی بود بیم ازان روزی لئیم
هین رها کن بدگمانی و ضلال | سر قدم کن چونکه فرمودت تعال
لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب | سوی او میغیژ و او را می طلب

و از جمله کرامات حضرت علی مرتضی انست که آفتاب بعد از غروب برای آنحضرت بر آمد تا نماز عصر ادا ساخت اخرج ابن شاهین و ابن منذر کلهم عن اسما بنت عمیس و ابن مردویه عنها و عن ابی هریرة ان النبی کان یوحی الیه و راسه فی حجر علی و هو لم یصل العصر حتی غربت الشمس فقال له رسول الله صلی الله علیه و آله اصلیت یا علی قال لا فقال رسول الله اللهم انه کان فی طاعتک و طاعة رسولک فاردد

علیہ الشمس قالت اسما فرأیتہا غربت ثم رأیتہا طلعت بعد ما غربت و وقفت
وصحح ہذا الحدیث جماعۃ من الائمۃ الحفاظ کالطحاوی و القاضی عیاض وغیرہما
وقال الطحاوی ہذا حدیث ثابت رواتہ ثقاۃ وحکی عن احمد ابن صالح المصری انہ کان
یقول لا یجوز لاہل العلم التخلف عن حفظ حدیث اسماء لانہ من علامات النبوۃ وللحافظ
السیوطی جزء فی طرق ہذا الحدیث وبیان حالہ روایت کردہ است اسما بنت عمیس کہ
روزی وحی کردہ میشد بسوی آنحضرت و سر مبارک وی در کنار علی مرتضے
صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ بود پس نگذارد وی نماز عصر را تا آنکہ غروب
کرد آفتاب پس گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آیا نماز عصر گذاردی یا علی
علی عرض کرد کہ نہ پس آنحضرت دعا کرد کہ خداوندا این بندۂ تو در اطاعت تو
و رسول تو بودہ است پس باز بگردان برای وی آفتاب را گفت اسما دیدم آفتاب را
کہ غروب کردہ بود باز دیدم کہ طلوع نمود بعد از غروب و منتشر گشت شعاع
وی بر کوہہا و صحن و بام خانہا و این واقعہ بعد از رجوع از خیبر در منزل
صہبا بود و گفتگو کردہ اند علماء حدیث درین احادیث کہ اینہا مخالف اند
حدیث صحیح را کہ در باب یوشع بن نون علیہ السلام آمدہ مرویست از ابی ہریرہ
کہ لم تحبس الشمس الا لیوشع بن نون زیرا کہ ازین حدیث اختصاص حبس شمس بیوشع معلوم
میگردد و بعضے از علما جمع کردہ اند میان احادیث مذکورہ و حدیث یوشع
بہ آن کہ احتمال دارد کہ مراد آن باشد کہ حبس کردہ نشد از جملہ انبیاء ما تقدم برای

غیر یوشع علیه السلام یا حبس کرده نشد برای هیچ یکی از انبیا غیر من مگر برای یوشع یا صد ور حدیث یوشع از آنحضرت پیش از وقوع رد شمس برای علی مرتضی علیه السلام بوده باشد و در مواهب لدنیه گفته روایت کرده است این حدیث را طحاوی که از اکابر علمای حنفیه بود و در اصل شافعی بود و رجوع کرد از آن و حقیقت در شرح مشکلات الآثار آورده که نقل کرد آن از قاضی عیاض مالکی و گفت طحاوی که احمد بن صالح از ثقات علماء حدیث است در مرتبه احمد بن حنبل می گفت سزاوار نیست مرکسی را که سبیل وی علم است تخلف و تغافل از حفظ حدیث اسما زیرا که وی از علامات نبوتست و نیز جلال الدین سیوطی را جزویست در بیان طرق این حدیث و تصحیح کرده است از ابو الفتح الازدی و حسنه ابو زرعة العراقی و یکبار بعد وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله خدائیتعالی رد شمس برای علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه کرد و آفتاب را از مغرب باز گردانید در وقت توجه بابل چون خواست که از فرات بگذرد وقت نماز دیگر بود با طایفه از اصحاب خود نماز دیگر را در وقت بگذارد و سائر اصحاب بگذاردن چهارپایان خود مشغول بودند آفتاب غروب کرد و نماز دیگر از ایشان فوت شد و در ان باب سخنان گفتند حضرت علی مرتضی علیه السلام از شنید از خدائیتعالے درخواست که آفتاب را باز گرداند تا اصحاب وی نماز را در وقت بگذارند خدائیتعالے دعائی وی اجابت کرد و آفتاب بجائی نماز دیگر آمد چون قوم از نماز فارغ شدند آفتاب غروب کرد و از وی آواز سخت هولناک می آمد

خوف بر مردم غالب آمد بہ تسبیح و تہلیل و استغفار و اشتغال نمودند ہذا فی شواہد النبوت
و فی الصواعق و سبط ابن جوزی درین باب حکایت عجیب نقل کردہ گفت حدیث
کردند مرا جماعۃ مشایخ در عراق و گفتند حاضر شدیم بخدمت ابو منصور المظفر بن
اردشیر العبادی الواعظ و او بعد از نماز عصر ذکر این حدیث رد شمس بطریق
متعددہ و الفاظ مختلفہ بیان مے کرد و بیان فضائل و مناقب
اہلبیت حضرت رسالت علیہم الصلوات والسلام می نمود کہ آفتاب زیر ابر پنہان
گشت حاضران گمان بردند کہ غروب کرد پس برآمد ابو منصور بر منبر و اشارہ
کرد بجانب شمس و این ابیات خوند - لا تغربی الشمس حتی تنتہی * مدحی لآل
المصطفی و النجلہ * واثنی عنانک ان اردت ثناءہم * انسیت اذ کان الوقوف لاجلہ *
ان کان للمولی وقوفک فلیکن * ہذا الوقوف لنجلہ و الرجلہ * مضمون این ابیات آنست
کہ ای آفتاب غروب مشو تا تمام کنم مدح آل و اولاد مصطفی را و پیچ عنان خود را از
غروب شدن کہ تحقیق من قصد ثنای ایشان کردہ ام آیا فراموش کردی کہ توقف
نمودہ بودی برای آل مصطفی علی مرتضی علیہ السلام اگر بود توقف تو برای مولا پس
بکن توقف برای بندگان سوار و پیادہ او و ہرگاہ خواند ابو منصور این ابیات
را دور شد ابر و آفتاب از زیر ابر برآمد و تاریکی بہ روشنائی مبدل گشت

گوہر پاکان در میان جان نشان	دل مدہ الا بہ مہر دل خوشان
گر تو سنگ خارہ و مرمر شوی	چون بہ صاحب دل رسی گوہر شوی

و از انجمله آنست که در بعضی سفر خود بکربلا رسید و براست و چپ نگریست و گریان گریان از انجا بگذشت پس بگفت و الله انیست محل خوابانیدن شتران ایشان و موضع قتل ایشان اصحاب گفتند ای امیر المومنین صلوات الله علی نبینا و علیه اینچه موضع است فرمود این کربلاست اینجا قومی را بکشند که بحساب بهشت در آیند د جوانان از آل محمد کشته خواهند شد درین میدان که گریه خواهد کرد بر ایشان زمین و آسمان و بعد ازان برفت و هیچکس تاویل سخن آن حضرت ندانست تا آمروز که واقعه حضرت سید الشهدا حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه واقع شد روی صاحب الریاض عن الاصبغ قال اتینا مع علی فمرزنا بموضع قبر الحسین فقال ههنا مناخ رکابهم و ههنا موضع رحالهم و ههنا مهراق دمائهم فتیة من آل محمد صلعم یقتلون بهذه العرصة تبکی علیهم السماء و الارض و از انجمله آنست که براء ابن عازب را گفته بود که فرزند من حسین را بکشند و تو زنده باشی و ویرا نصرت نکنی چون امیر المومنین حضرت امام حسین علیه السلام را شهید کردند براء ابن عازب گفت جناب امیر المومنین علی مرتضی علیه السلام راست فرمود که حضرت امام حسین علیه السلام را شهید ساختند و من ویرا نصرت نکردم و اظهار ندامت خود میکرد و از انجمله آنست که دو مرد باهم خصومت داشتند برای فیصله بخدمت جناب حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه و آله آمدند و آنحضرت زیر دیواری نشسته بود یکی عرض کرد که برخیز یا علی که این دیوار می افتد فرمود برو کفایت می کند مرا حفظ و امان خدا و حکم کرد میان دو مرد و بعد ازان که برخواست دیوار افتاد

مولوی

ما عیال حضرتیم و شیر خواه — گفت حق الخلق عیال للاله
آن کسی را کش خدا حافظ بود — مرغ و ماهی مر ورا حارس بود
اگر ز کوه فرو افتد آسیا سنگی — نه عارف است که از راه سنگ برخیزد

عن جعفر بن محمد عن آبیه قال عرض بعلی رجلان فی خصومته فجلس فی اصل جدار فقال رجل یا امیر المؤمنین علیه السلام الجدار یقع فقال له علی امض کفی باللہ حارسا فقضی بین الرجلین فسقط الجدار و از انجمله آنست که روزی فرمود علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیه سخنی و انکار کرد انرا مردی پس فرمود علی مرتضی که دعا می کنم بر تو اگر باشم راست گو گفت آن مرد بکن پس دعا کرد و آن مرد هما نوقت نابینا گشت

مثنوی

از حدیث اولیا نرم و درشت — تن مپوشان زانکه دینت راست پشت
گرم گوید سرد گوید خوش بگیر — تا ز گرم و سرد بجهی در سعیر
گرم و سردش نو بهار زندگیست — مایهٔ صدق یقین و بندگیست

و عن علی بن زاذان ان علیا حدث حدیثا فکذبه رجل فقال ادعو علیک ان کنت صادقا قال نعم فدعا علیه فلم ینصرف حتی ذهب بصره و از انجمله اینست که روزی حضرت رسالت پناه صلی اللہ علیه و آله ابوذر غفاری را برای طلب علی مرتضی علیه السلام فرستاد و آواز داد از اندرون خانه هیچ جواب نیافت بازگشت و بخدمت حضرت رسالت صلی اللہ علیه و آله و عرض کرد که در خانه تشریف ندارد حضرت صلی اللہ علیه و آله و سلم فرمود برو ای ابوذر

وطلب کن او را بدرستیکه علی مرتضی در خانه خود است پس باز آمد ابو ذر و آواز
داد و شنید آواز آسیا که میگردد و نظر کرد دید که آسیا خود بخود میگردد و آرد از و
برمی آید و کسی گرداننده او نیست متعجب شد باز آواز داد پس علی مرتضی از خانه بیرون آمد
و آثار فرح و سرور بر روی مبارکش هویدا بود پس علی عرض کرد که رسولخدا ترا طلب فرموده
است پس آمد بخدمت حضرت رسالت و نشست و ابو ذر میگوید که من بجانب رسولخدا صلی الله
علیه و آله میدیدم و رسولخدا بسوی من نظر میفرمود و گفت ای ابو ذر چه چیز رو داد
ترا که در تعجبی عرض کردم یا رسول الله اعجب العجائب دیدم آسیائی در خانه علی مرتضی
خود بخود می گردید و آرد از آن برمی آمد و کسی گرداننده آن نبود فرمود رسولخدا
بدرستیکه مر خدا تعالی را ملائکه اند که سیر میکنند بر زمین و خدا تعالے آنها را مقرر
ساخته برای کار و خدمت آل سید المرسلین صلی الله علیه و آله اجمعین من له المولی
فله الکل عن ابی ذر قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه و آله ادعو علیا فاتیت بیته فنادیته
فلم یجبنی فعدت فاخبرت رسول الله فقال لی عد الیه ادعه فانه فی البیت قال فعدت
انادیه فسمعت صوت رحی یطحن فشارفت فاذا الرحی تطحن ولیس معها احد فنادیته فخرج
الی منشرحا فقلت له ان رسول الله یدعوک فجاء ثم لم ازل انظر الی رسول الله و ینظر
الی ثم قال یا ابا ذر ما شانک فقلت یا رسول الله عجب من العجب رایت رحی یطحن فی بیت
علی ولیس معها احد یدیرها فقال یا ابا ذر ان لله ملائکة سیاحین فی الارض و قد
وکلوا بمعونة آل محمد و از انجمله آنست که فضا بن ابی فضاله که از اهل بدر بود روایت

می کند کہ روزی من ہمراہ پدر خود برای عبادت حضرت علی مرتضی علیہ السلام آمدیم
و آنحضرت بیمار بود عرض کرد پدر من کہ چرا سکونت اختیار کردی درین مقام اگر
اتفاق مردن شود بجز اعراب جہینہ و دیگر بادیہ نشینان کسی نیست صلاح آنست کہ بمدینہ
تشریف فرما شوی تا اگر قضا بتو رسیدہ باشد یاران تو کہ آنجا ہستند متولی تجہیز و تکفین
و صلوات تو خواہند شد فرمود علی مرتضی علیہ السلام کہ من نخواہم مرد ازین بیماری
بدرستیکہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم عہد و پیمان گرفتہ است از من کہ کشتہ
خواہم شد و زخم بر کاسہ سر من خواہد رسید کہ از خون آن ریش من مخضوب خواہد گردید
و ابو فضالہ در رکاب حضرت علی مرتضی علیہ السلام بود و در جنگ صفین بشہادت
فائز گشت از عن فضالہ بن ابی فضالہ قال خرجت مع ابی عائدا لعلی و کان مریضا فقال
ابی ما تسکنک بمثل ہذا المنزل لو تلکت لم یلیک الا الاعراب اعراب جہنیۃ فاحمل المدینۃ
فان اصابک قدر ولیک اصحابک و صلوا علیک و کان ابو فضالۃ من اہل بدر
فقال علی انی لست بمیت من وجعی ہذا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم عہد الی
ان لا اموت حتی اضرب ثم تخضب ہذہ یعنی لحیتہ من ہذہ یعنی ہامتہ و از انجملہ آنست
کہ شترمی از اہل شام آمدہ سوار را دبار خود را انداختہ و صفوف مردان را شگافتہ
بخدمت حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ رسید و التجا بوی آورد چنانچہ
با رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ کردہ بود از آن روز کہ مردمان این کرامت را
ملاحظہ نمودند کوشش بسیار و جد و جہد بشمار در قتال با دشمنان حیدر کرار میکردند

عن الحارث قال کنت مع علی ابن ابی طالب بصفین فرابت بعیرا من اہل الشام جاء وعلیہ راکبہ وثقلہ فالقی ما علیہ وجعل تخلل الصفوف حتی انتہی الی علی فوضع مشفرہ ما بین راس علی ومنکبیہ وجعل یحرکہما ویتجرہ بہ فقال علی واللہ انہا العلامۃ بینی وبین رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال فجد الناس فی ذلک الیوم واشتد قتالہم واز انجملہ آنست کہ روزی بر حاضران مجلس سوگند داد کہ ہر کہ از رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ شنیدہ است کہ گفت من کنت مولاہ فعلی مولاہ گواہی دہد دوازدہ تن از انصار حاضر بودند گواہی دادند یکی دیگر کہ آنرا از رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ شنیدہ بود حاضر بود اما گواہی نداد حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ فرمود ای فلان تو چرا گواہی ندادی با آنکہ تو ہم شنیدہ بودی گفت من پیر شدم و فراموش کردم امیر کبیر دعا کرد خداوندا اگر این سخن دروغ می گوید سفیدی بر بشرہ وی ظاہر گردان کہ عمامہ آنرا نپوشاند راوی گوید کہ واللہ آن شخص را دیدم کہ سفیدی میان ہر دو چشم وی پدید آمدہ بود

آن دعای شیخ نی چون ہر دعاست — فانی است و گفت او گفت خداست

انت مولی القوم من لا یشتہی — قد ردی کلا لئن لم ینتہی

واز انجملہ آنست کہ ابن عدی کندی را خبر داد کہ مردمان بہ لعن من ترا امر خواہند کرد چون برادر حجاج ابن عدی کندی را تکلیف این معنی داد ابن عدی برادر حجاج را بطوری لعنت کرد کہ او نفہمید مگر شخصے دریافت کہ این لعنت بر

حجاج وبرادرش واقع شد اخرج عبد الرزاق عن حجر المدری بن عدی الکندی
قال علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ کیف بک اذا امرت ان تلعنی
قال وکان ذلک قال نعم قلت کیف اصنع قال العنی ولا تبرا منی فامر محمد بن یوسف
اخو الحجاج وکان امیرا علی الیمن ان العن علیا فقلت امرنی محمد بن یوسف اخو الحجاج
ان العن علیا فالعنوہ لعنہ اللہ فما فطن لها الا رجل واز آنجملہ آنست کہ اہل کوفہ گفتند یا
امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ آب فرات امسال طغیان کردہ است وہمہ
کشت زارہا ضایع ساختہ چہ باشد اگر از خدا تعالی درخواہی کہ آب کمتر شود برخواست
وبخانہ آمد وہمہ مردمان بر در خانہ منتظر آنحضرت ایستادہ بودند ناگاہ بیرون آمد
وجبہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وچادر روی در بر وعمامہ اش بر سر وعصای
او در دست داشت پس اسپ طلبید وسوار شد وہمہ مردمان از اولاد وی
وغیر ایشان در رکاب او پیادہ روان شدند چون بکنار آب فرات رسید فرود
آمد ودو رکعت نماز سبک بگذارد پس برخواست وعصا را بدست خود گرفت
وبالای پل بر آمد وامیر المومنین امام حسن وامام حسین علیہما السلام با آنحضرت بودند پس آن
عصا بجانب آب اشارت کرد یک گز آب کم شد فرمود این قدر بس است مردمان
گفتند نی ای امیر المومنین علیہ السلام باز بعصا بجانب آب اشارہ کرد باز یک گز دیگر
کم شد ویکبار دیگر اشارہ کرد یک گز کم شد مردمان آواز بر داشتند کہ ہمین بسندہ است
یا امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ واز آنجملہ آنست کہ روزی معاویہ گفت

چگونه عاقبت کار خود بدانم حاضران مجلس گفتند که ما طریق دانستن این را نمی دانم
معاویه گفت من آنرا از علی می توانم معلوم کرد که هرچه بر زبان وی بگذرد
حق باشد نه باطل سه نفر از معتمدان خود طلبید و گفت باید بگریزید تا بیک
مرحله از کوفه از آنجا هر یک بعد از دیگری بکوفه رسید و خبر مرگ من برسانید
ولیکن می باید که هر سه کس در ذکر بیماری و روز مردن و ساعت آن و موضع
قبر و تعیین گذارنده نماز باهم متفق باشید هر سه تن بر طبق امر معاویه روان
شدند چون نزدیک رسیدند یکی بشهر در آمد اهل کوفه پرسیدند از کجا می آئی
گفت از شام گفتند خبر چیست گفت امیر آنجا وفات یافت پیش علی مرتضیٰ
آمدند و خبر دادند آنحضرت به آن التفات نفرمود روز دیگر آن دیگر در آمد
و همین خبر داد و باز بامیر کبیر رسانیدند هیچ نفرمود روز سیوم مرد سیوم داخل
شد و متحد اللفظ با یاران خود خبار کرد و بجناب علی مرتضیٰ صلوات الله علی نبینا
و علیه عرض کردند که این خبر بتحقیق رسید و بصحت پیوست حضرت علی مرتضیٰ
علیه السلام فرمود که وی نمی میرد و مادام که باین خضاب کرده نشود و رنگین
نگردد و این اشاره بمحاسن شریف خود و سر مبارک خود کرد هذا فی شواهد النبوة

فصل در بیان احادیث مرویه بطریق متعدده که آنحضرت صلی الله علیه و آله
وسلم دران خبر داد که امت بر حضرت علی مرتضیٰ علیه السلام جمع نشود و تالم
خاطر مبارک خود تقریر فرمود بسبب آنچه بحضرت علی مرتضیٰ علیه السلام بعد

از وفات پیغمبر از محن و بلا و مشقت و عنا تا آخر عمر رسیده و ہمہ آن وقائع رسولخدا
صلی اللہ علیہ و آلہ او را مطلع ساخت حضرت امیر عرض کرد کہ دران بلاء و فتن
و مصائب و محن آیا دین من بسلامت خواہد ماند حضرت رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ
فرمود کہ دین تو بسلامت باشد و تو بر حقی و ہر جانب کہ تو باشی حق با تو باشد
و تو با حق باشی ان الحق مع علی یدور حیث دار و آنچہ مخبر صادق خبر دادہ بود
بظہور پیوست در خلافت وی علیہ السلام بسبب عروض شبہات بقتل حضرت
عثمان و بیعت کردن مردمانیکہ شریک قتل بودند و توقف علی مرتضی در گر فتن
قصاص تا فتنہ زیادہ نشود منازعان سہ فرقہ گشتند ناکثین و قاسطین و مارقین
و با ہمہ قتال فرمود و در اعلای دین متین و رعایت سنت سید المرسلین
صلی اللہ علیہ و آلہ و رفع شبہات شان ہیچ دقیقہ فرو نگذاشت و جد و جہد
بکمال بر ہدایت و موافقت خلق نمود اما تقدیر الٰہی مساعد او نشد و از انجملہ
آنست کہ حذیفہ روایت کرد کہ عرض کردند یاران بجناب رسولخدا صلی اللہ
علیہ و آلہ کہ کسے را خلیفہ کن بر ما رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود اگر خلیفہ کنم
و شما اطاعت او نکنید و انحراف نمائید و فرمانش بجا نیارید نازل شود بر شما
عذاب خدا بعد از ان عرض کردند کہ چرا علی مرتضی را صلوۃ علی نبینا و علیہ خلیفہ
نمیسازی بر ما فرمود بدرستیکہ شما قبول نخواہید کرد و اگر قبول کنید و امتثال امر او نمائید خواہید یافت
علی مرتضی را ہادی و مہدی کہ ہدایت خواہد کرد شما را براہ راست کہ اصلا کجی را

دران دخلی نیست فی ازالۃ الخفا اخرج الحاکم من طریق شریک بن عبد اللہ
عن عثمان بن عمر بن شقیق بن سلمہ عن حذیفہ قال قالوا یا رسول اللہ لو استخلفت
علینا قال ان استخلف علیکم خلیفۃ فیعصوہ نیزل العذاب قالوا لو استخلفت علینا
علیا قال انکم لا تفعلوہ وان تفعلوہ تجدہ ہادیاً مہدیاً یسلک بکم الطریق المستقیم
وفی المشکوۃ عن احمد عن علی قال قیل یا رسول اللہ من تومر بعدک قال ان تومروا
ابا بکر تجدہ امینا زاہداً فی الدنیا راغباً فی الاخرہ وان تومروا عمر تجدہ قویاً امیناً
لا یخاف فی اللہ لومۃ لائم وان تومروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدہ ہادیاً مہدیاً
یاخذ بکم الصراط المستقیم

فصل در بیان احادیثیکہ در باب شہادت حضرت علی مرتضوی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ

وارد شدہ اخرج احمد والحاکم عن عمار بن یاسر ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ
قال لعلی اشقی رجلان احیمر ثمود الذی عقر الناقۃ والذی یضربک علی ہذہ
واشار الی یافوخہ اخراج الدارقطنی الافراد والحاکم وابن عساکر کلھم
عن انس ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال ان ہذا لن یموت حتی غیظاً ولن
یموت الا مقتولا واشار الی علی وہذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم **ترجمہ** فرمود
رسول خدا در حق علی مرتضیٰؑ کہ ہرگز نخواہد مرد تا پر از غصہ نخواہد شد اشارہ
است بمصائب کہ بمرتضی علی رسیدہ وفرمود رسول خدا کہ نخواہد مرد مگر مقتول
اشارہ بشہادت حضرت علی مرتضی است در مدارج النبوۃ است کہ خبر داد رسول خدا

بقتل علی علیہ السلام ویا آنکہ علی قسمت کنندہ جنت ونار است می آرد دوستان
خود را دربہشت ودشمنان خود را در آتش دوزخ واین مبنی است بر آنچہ
در احادیث واقع شدہ است کہ وے حکم نائب داشتہ باشد روز محشر در بہشت
رسول مطہر چنانکہ ساقی کوثر درباب وی واقع شدہ اخرج الحاکم فی حدیثہ
طویل عن عمار بن یاسر قال کنت انا وعلی رفیقین فی غزوۃ العسرۃ فقال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم الا احدثکما باشقی رجلین قلنا بلی یا رسول اللہ
قال احیمر ثمود الذی عقر الناقۃ والذی یضربک یا علی علی ہذہ یعنی قرنہ حتی یبل
بالدم یعنی لحیتہ از اخرج الحاکم عن انس بن مالک قال دخلت مع النبی علی علی بن
ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ یعودہ وہو مریض وعندہ ابوبکر وعمر رضی اللہ
عنہما فتحولا حتی جلس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فقال احدہما لصاحبہ ما اراہ الا
ہالک فقال رسول اللہ انہ لا یموت الا مقتولا ولن یموت حتی یملا غیظا انس
گفت کہ علی مرتضی بیمار بود آمدیم ہمراہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ برای عیادت
وی نزد وی نشستہ بودند حضرت ابوبکر وعمر پس یکسو شدند ونشست رسولخدا
وگفت یکی از شیخین مر دیگر را کہ نمی بینم علی مرتضی علیہ السلام را مگر ہلاک شوندہ
وخواہد مرد ازین بیماری پس فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ کہ ہرگز نخواہد مرد
علی مرتضی صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ تا کہ پر نخواہد شد از غصہ وخشم ونخواہد مرد
مگر مقتول یعنی ازین بیماری نخواہد مرد بلکہ شہید خواہد شد وچون حضرت علی مرتضی

صلوات الله علی نبینا و علیه بقتل حضرت عثمان رضی الله عنه متهم مودند هر چند تبرئه از قتل وی می فرمود و شهادت بفضیلت وی میداد زعم فاسدیکه در قلوب مردمان بسبب فاقت قاتلان و بیعت هنگامه کنندگان بر حضرت عثمان و توقف علی مرتضی در قصاص از ایشان تا فتنه زیاده نشود افتاده بود هرگز برون نمیشد ناچار مدینه منوره را گذاشت از اخرج الحاکم من حدیث اسماعیل بن ابی خالد عن حصین الخارسی قال جاء علی ابن ابیطالب الی زید بن ارقم رضی الله عنه یعوده و عنده قوم فقال علی اسکتوا اسکتوا فوالله لا تسالونی عن شئی الا اخبرتکم فقال زید انشدک بالله و الله انت قتلت عثمان فاطرق علی ساعته ثم قال والذی خلق الحبة و برا النسمة ما قتلته و لا امرت بقتله و اخرج الحاکم من طریقین من حدیث هارون اسمعیل الخراز عن مرة بن خالد عن قیس بن عباد قال سمعت علیا یوم الجمل قال اللهم انی ابرأ الیک من دم عثمان و لقد طاش عقلی یوم قتل عثمان و انکرت نفسی و جاؤا للبیعة فقلت و الله انی لاستحیی من الله ان ابایع قوما قتلوا رجلا قال له رسول الله صلی الله علیه و آله الا استحیی ممن یستحیی منه الملائکة و انی لاستحیی من ان ابایع و عثمان قتیل فی الارض و لم یدفن بعد فانصرفوا فلما دفن رجع الناس فسالونی للبیعة فقلت اللهم انی مشفق مما اقدم علیه ثم جاءت عزیمة فبایعت فلقد قالوا یا امیر المومنین فکانما صدع قلبی و قلت اللهم خذ منی لعثمان حتی ترضی اخرج الحاکم عن الاوزاعی سمعت میمون بن مهران یذکر ان علی بن ابی طالب قال ما یسرلی ان اخذ سیفی فی قتل عثمان و ان یکون لی الدنیا و ما فیها و با وجود آنکه در حضرت علی مرتضی

علیه السلام رسوخ قدم در سوابق اسلامیه و وفور اوصاف خلافت ناصه بود
اما انعقاد بیعت و وجوب انقیاد رعیت فی حکم الله بنسبت او متمکن نشد هر چند مساعی
جمیله و مشقت های جلیله بکار برد لیکن در خلافت او در اقطار ارض حکم او نافذ گشت
و تمامی مسلمین تحت حکم او سر فرو نیاوردند و افتراق کلمه مسلمین بظهور پیوست
و ایتلاف ایشان رخت بعدم کشید و مردم بحروب عظیمه با او پیش آمدند
و او را از تصرف ملک کوتاه ساختند و هر روز دائره سلطنت میان ایشان بلکه
تنگ شدن گرفت تا آنکه در آخر بجز کوفه و نواحی آن برای ایشان صافی نماند
و هر چند بسبب این خللها مقاصد خلافت کبری حسب خواهش ایشان تحقق نگشت
لیکن در صفات کامله نفسانیه و کمالات ذاتیه علی مرتضی علیه السلام و در تمسک دین
و سنت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله هیچ خللی راه نیافت شعر

البحر بحر علی ما کان فی قدم	ان الحوادث امواج واخبار
لا یحجبنک اشکال تشاکلها	عمن تشکل فیها فهی استار
اگر گیتی سراسر باد گیرد	چراغ مقبلان هرگز نمیرد

و روزی یکی از یهود گفت ای گروه مسلمانان چندان از زبان نبی شما
بر نیامده که شما اختلاف و نزاع کردید حضرت امیر کبیر جواب داد ای گرده
یهود قدمهای شما خشک نشده بود که شما با موسی گفتید اجعل لنا الها کما لهم آلهة
و در همان ایام کسی سوال کرد چه سبب بود که خلافت ابی بکر و عمر صافی بود و در

خلافت عثمان و تو منگامها بر پا شد و فتنه‌ها بظهور آمد فرمود که من عثمان از زمان ابی بکر
و عمر بوده‌ایم و تو و امثال تو از اعوان عثمان من هستید و نظر بر همین فتنه‌ها علی
مرتضی اقامت به کوفه ورزید با وجودیکه میدانست که آن جا بر دست خارجی
شهید خواهد شد لیکن رضا بقضا داده تن بتقدیر خداداد **شعر**

همچو اسمعیل پیشش سر بنه	شاد و خندان پیش تیغش جان بده
تا بماند جانت خندان تا ابد	همچو جان پاک احمد با احد

و ازینست اخرج الحاکم عن ابی الاسود الدیلی عن علی قال اتانی عبد الله بن سلام وقد
وضعت رجلی فی الغرز وانا ارید العراق فقال لا تاتی العراق فانک ان اتیته اصابک
به ذباب السیف قال علی وایم الله لقد قالها رسول الله قبلک قال ابو الاسود فقلت
فی نفسی بالله فما رأیت کالیوم رجل محارب یحدث الناس بمثل هذا و اخرج الحاکم
عن زید بن وهب قال قدم علی علی وفد من اهل البصرة وفیهم رجل من الخوارج یقال
له الجعد بن نعجة فحمد الله واثنی علیه وصلی علی النبی ثم قال اتق الله یا علی فانک میت
فقال علی لا ولکنی مقتول ضربة علی هذه تخضب هذه قال واشار علی الی راسه
ولحیته بیده وقال قضاء مقضی وعهد معهود وقد خاب من افتری ثم عاب علیا فی
لباسه فقال لو لبست لباسا خیرا من هذا فقال ان لباسی ابعد من الکبر واجدر ان
یقتدی بی المسلمون و اخرج الزبیر بن بکار عن علی بن ابی طالب انه اوصی حین
ضربه ابن ملجم فقال فی وصیته ان رسول الله اخبرنی بما یکون من اختلاف بعده

وامرنی بقتال الناکثین والمارقین والقاسطین واخبرنی بہذا الذی صابنی اخبرنی انہ یملک معاویۃ وابنہ یزید ثم یصیر الی بنی مروان تیوارثونہا وان ہذا الامر صائر الی بنی امیۃ ثم الی بنی العباس وارانی التربۃ التی یقتل بہا الحسین ذکر ذلک فی الخصائص

فصل در بیان شہادت وتاریخ وفات وموضع قبر شریف واختلاف آن واعقاب آنحضرت علیہ السلام

روایت است کہ در شب جمعہ کہ فردای آن شہید خواہد شد رسول خدا صلی اللہ علیہ والہ وسلم را در خواب دید وانچہ از امت بحضرت علی مرتضی علیہ السلام رسیدہ بود مفصل بجناب حضرت رسالت پناہ عرض نمود رسول خدا فرمود کہ دعا کن بر ایشان الحسن ضما کرد کہ [illegible] ایشان [illegible] بدل از من شر کنند قال ابن سعد بویع علی بالخلافۃ فی الغد من قتل عثمان بالمدینۃ فبایعہ جمیع من کان فیہا من الصحابۃ ویقال ان طلحۃ والزبیر بایعا کارہین غیر طائعین ثم خرجا الی مکۃ وعایشۃ فیہا فاخذاہا وخرجا الی البصرۃ یطلبون بدم عثمان وبلغ ذلک علیا فخرج الی العراق فلقی بالبصرۃ طلحۃ والزبیر وعایشۃ ومن معہم وہی وقعۃ الجمل وکانت فی جمادی الاخرۃ سنۃ ست وثلثین وقتل بہا طلحۃ والزبیر وبلغت القتلی ثلثۃ عشر الفا واقام علی بالبصرۃ خمسۃ عشر لیلۃ ثم انصرف الی الکوفۃ ثم خرج علیہ معاویۃ ومن معہ بالشام فبلغ علیا فسار فالتقوا بصفین فی صفر سنۃ سبع وثلثین ودام القتال بہا ایاما فرفع اہل الشام المصاحف یدعون بما فیہا مکیدۃ من

عمرو بن العاص فكره الناس الحرب وتداعوا الى الصلح وحكموا الحكمين فحكم علي ابا موسى
الاشعري وحكم معاوية عمرو بن العاص وكتبوا كتابا ان توافوا راس الحول باذرح
فينظروا في امر الولاية فافترق الناس ورجع معاوية الى الشام وعلي الى الكوفة
فخرجت عليه الخوارج من اصحابه وقالوا لا حكم الا لله وعسكروا بحروراء فبعث اليهم
ابن عباس فحاجهم فرجع منهم قوم كثير وثبت قوم وساروا الى النهروان فعرضوا
للسبيل فسار علي اليهم فقتلهم بالنهروان وقتل منهم ذا الثدية الذي اخبر به النبي صلى الله
عليه وآله وذلك سنة ثمان وثلثين واجتمع الناس باذرح في شعبان من هذه
السنة وحضرها سعد بن ابي وقاص وابن عمر وغيرهما من الصحابة فقدم عمرو بن العاص
ابا موسى الاشعري مكيدة فتكلم فخلع عليا وتكلم عمرو فاقر معاوية وبايع له فتفرق
الناس على هذا وصار علي في خلاف من اصحابه حتى صار يعض على اصبعه ويقول
اعصي ويطاع معاوية وانتدب ثلثة نفر من الخوارج عبد الرحمن بن ملجم المرادي
والبرك بن عبد الله وعمرو بن بكر التميمي فاجتمعوا بمكة وتعاهدوا ليقتلن هؤلاء الثلثة
علي بن ابي طالب صلوات الله وعلى نبينا وعليه ومعاوية بن ابي سفيان وعمرو بن
العاص ويريحوا العباد منهم فقال ابن ملجم انا لكم بعلي وقال البرك انا لكم بمعاوية وقال
عمرو بن بكير انا اكفيكم عمرو بن العاص فتعاهدوا على ذلك واتعدوا الليلة سبع عشر
من رمضان ثم توجه كل منهم الى المصر الذي فيه صاحبه فقدم ابن ملجم الكوفة فلقي اصحابه
من الخوارج وكاتمهم ما يريد الى ليلة الجمعة سابع عشر رمضان سنة اربعين فقال

علی وقال لابنہ الحسن رایتہ اللیلۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فقلت یارسول اللہ
مالقیت من امتک فقال لی ادع اللہ علیہم فقلت اللہم ابدلنی بہم خیرا لی منہم وابدلہم شرا لہم
منی ودخل النباح المؤذن فقال الصلوۃ فخرج علی الباب ینادی ایہا الناس الصلوۃ الصلوۃ
فاعرضہ ابن ملجم فضربہ بالسیف فاصاب جبہتہ الی قرنہ ووصل الی دماغہ فشد علیہ الناس
من کل جانب فامسک واوثق واقام علی الجمعۃ والسبت وتوفی الاحد وغسلہ الحسن
والحسین وعبداللہ بن جعفر وصلی علیہ الحسن ودفن بدار الامارۃ بالکوفۃ لیلا ثم قطعت
اطراف ابن ملجم وجعل فی قوصرۃ واحرق بالنار ہذا کلہ کلام سعد منقول فی تاریخ جلال
الملۃ والدین السیوطی وقال قد احسنت فی تلخیص ہذہ الوقایع ولم یوسع فیہا الکلام
کما صنع غیرہ لان ہذا ہو اللایق بہذہ المقام قال النبی اذا ذکر اصحابی فامسکوا
وہکذا فی غیرہ ودر مولفات جمہور مسطور است کہ عبدالرحمن بن ملجم وبرک بن عبداللہ
تمیمی وعمرو بن بکیر کہ در مذہب خوارج غلو داشتند در مکہ معظمہ جمع آمدہ قرار
دادند کہ سہ کس را در شب ہفدہم ماہ رمضان علی مرتضی را ومعاویہ بن ابی سفیان
وعمرو بن العاص را زخم زنند پس شمشیرہای خود را بہ زہر آب دادہ ہر یک
عازم مقصد گردید برک بن عبداللہ بہ دمشق شتافتہ شمشیر بالیہ معاویہ رسانید
وگرفتار شدہ بقتل رسید وعمر بن ابی بکیر چون بمصر شتافت اتفاقا دران شب
موعود عمرو بن عاص بیمار بود دیگری را عوض خود بامامت امر نمود وعمر آن بیچارہ
را عمرو بن عاص پنداشتہ بقتل رسانید وخود ہم کشتہ گردید وعبدالرحمن بن ملجم

پس از وصول بکوفه انتظار شب موعود می کشید و بصحت رسیده که جناب حضرت امیر المومنین
صلوات الله علی نبینا و علیه در ایام حیات اکثر اوقات کلمات مشعر بشهادت خود
بر زبان معجز بیان میگذرانید و در رمضان سنه اربعین بدفعات این مذکور را
تصریحاً فرمود چنانچه در سحرگاه روز شهادت که برای نماز صبح از خانه بمسجد روانه شد
مرغابی چند که در خانهٔ مبارک بودند فریاد بسیار می کشیدند و در دامن شریف آنحضرت
می آویختند هر چند اهل بیت آنجناب آنها را میراندند و رمیشدند پس فرمود بگذارید
که اینها نوحه میکنند بر صاحب خود و مکرر میفرمود در شب شهادت خود ما یمنع و ما ینتظر
اشقاها یعنی چه چیز باز می دارد قاتل مرا از قتل من و انتظار چیست پس معلوم ذات
سال و ماه و شب و ساعتی را که ابن ملجم مذموم بسیف مسموم آن امام معصوم را شهید ساخت
و فی تاریخ الامام الیافعی المسمی بمرآة الجنان فی معرفة حوادث الزمان فی سنة اربعین و فیے
ذکر علی قتل ابن ملجم و هو اعرف و ما کان کفواً بشجاعة علی و لا علیه من ذوی الاقتدار
و لا یساعده الاقتدار و فی الصواعق روی ان علیاً جاءه ابن ملجم یستحمله فحمله ثم قال هذا والله
قاتلی فقیل له لم تقتله قال فمن یقتلنی و در صبح جمعه هفدهم ماه رمضان ابن ملجم ملعون
شمشیر بر سر آن حضرت زد و بر زخمی رسید که عمر بن عبد ود در جنگ احزاب بر
فرق مبارک حضرت امیر علیه السلام زده بود جناب ولایت مآب در نوزدهم
یا بیستم یا بیست و یکم شهر مذکور بجوار مغفرت ملک غفور انتقال فرمود و سبطین
حضرت امام حسن و حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیهما بغسل آن برگزیده متعال

استقبال نموده و مدفن همایونش را بموجب وصیت از نظر خلق پنهان ساختند اخرج
الحاکم عن السدی قال کان عبد الرحمن ابن ملجم المرادی عشق امراة من الخوارج یقال لها
قطامة فنکحها واصدقها ثلثة الاف درهم وقتل علی علیه السلام ولما ضرب ابن ملجم
علیا قال علی فزت برب الکعبة ثم توفی علیه السلام فی الکوفة لیلة الاحد لتاسع عشر
من شهر رمضان سنة اربعین وغسله الحسن والحسین وعبد الله بن جعفر وکفن فی ثلثة
اثواب لیس فیها قمیص ولا عمامة قالوا ولما فرغ علی من وصیته قال السلام علیکم
ورحمة الله وبرکاته ثم لم یتکلم الا لا اله الا الله حتی توفی ودفن فی السحر وصلی علیه الحسن
وقیل کان عنده فضل من حنوط رسول الله اوصی ان یحنط به وتوفی وهو ابن ثلث
وستین سنة علی الاصح وهو قول الاکثر ودفن بالکوفة ورثاه الناس فاکثروا فیه المراثی
ومن المراثی ما یرثی به ابو الاسود الدولی شعر الا یا عین ویحک تسعدینا * الا ابکی
امیر المومنینا * ابکی ام کلثوم علیه * بعبرتها وقد رات الیقینا * الا قل للخوارج
حیث کانوا * فلا قرت عیون الحاسدینا * افی شهر الصیام فجعتمونا * بخیر الناس طرا
اجمعینا * قتلتم خیر من رکب المطایا * وذللها ومن رکب السفینا * ومن لبس النعال ومن
حذاها * ومن قرأ المثانی والمبینا * اذا استقبلت وجه ابی حسین * رایت البدر
فوق الناظرینا * وکنا قبل مقتله بخیر * نری مولی رسول الله فینا * یقیم الحق لا یرتاب
فیه * ویعدل فی العدی والاقربینا * ولیس بکاتم علما لدیه * ولم یخلق من المتجبرینا *
کان الناس اذ فقدوا علیا * نعام حار فی بلد سنینا * وکل مناقب الخیرات فیه *

وحسب رسول رب العالمينا * فلا تسمت معاوية ابن صخر * فان بقية الخلفا فينا * كذا في
تاريخ السيوطي وفي الاربعين للامام تاج الاسلام كانت خلافته على اربع سنين وتسعة
شهر وصلى عليه الحسن ابنه وقيل كبر عليه اربع تكبيرات وقيل تسع تكبيرات وغسله الحسن والحسين
وعبد الله بن جعفر ودفن بالكوفة وغمّ قبره وقيل دفن في مسجد الكوفة الى ان نبش عنه الحجاج
ودفنه حيث لم يعلم وقيل نقله الحسن الى المدينة وقيل ضلت به الراحلة التي كانت عليها
فلم يوجد وقيل دفن في قصر الامارة بالكوفة وقيل عمى الناس موضع قبره ودفن
بالليل ولم يزل قبره مخفيا الى زمن الرشيد ثم ظهر بالنجف بظاهر الكوفة يزوره اليوم
العالم انتهى عبارة الاربعين المذكور وقيل ان الحسن بن علي حمله بعد ما صالح اهل الشام
فدفنه بالمدينة مع فاطمة بنت رسول الله بوصية منه وعن بعضهم انه قال الحسن بن
علي اين دفنتم عليا فقال خرجنا ليلا من منزله حتى مررنا على مسجد الاشعث حتى اذ خرجنا
الى الظهر بجنب الغري من نجف الكوفة ودفناه هناك وعمينا موضع قبره بوصية منه وعن
الحاكم ابي عبد الله الحافظ باسناده رفعه الى بعضهم انه قال لما حضرت وفاة علي
قال للحسن والحسين اذا انا مت فاحملاني على سريره ثم اخرجاني ثم ائتيا بي الغريين فانكما سترايا
صخرة بيضاء يلمع نورا فاحفرا فانكما تجدان فيها ساجة فادفناني فيها رواية لابن الدنيا
قال بعضهم خرج الرشيد من الكوفة متصيدا ناحية الغريين فلجأت الظباء الى ناحية الغريين
فارسلنا عليه الصقور ورجعت الكلاب فاخبرنا به الرشيد فاحضر شيخا من مشايخ
الغريين وسأله فقال اخبرنا عن آبائنا انه قبر علي فاستبق الرشيد وكان يزوره

١٨٩

فی کل عام الی ان مات وفی تاریخ الکامل لابن الاثیر رحمہ اللہ فی سنۃ اربعین ولما
استشہد امیر المومنین دفن عند مسجد الجماعۃ وقیل فی القصر وقیل غیرہ ذلک والاصح ان
قبرہ ہو الموضع الذی یزار ویتبرک بہ واللہ اعلم وقیل والصحیح انہ دفن بالرحبۃ
اولاً فی مسجد الکوفہ فیما یلی باب کندۃ ثم نقلا لیلاً الی الغری الخفی ہو موضع قبرہ وروی
عن زید بن علی انہ قال لاصحابہ وہم یمشون معہ فی طریق الغری اتدرون این نحن
نحن فی ریاض الجنۃ نحن فی طریق امیر المومنین علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ
وروی ان جعفر الصادق علیہ السلام قال لابنہ اسمعیل وہو بالغری ہذا قبر جدک
بالغری وما یقولہ العوام لیس بشئ وقال الامام ضیاء الملۃ والدین ابو رشید الحافظ
المحدث فی ذکر علی لم یزل قبرہ مخفیا الی زمن الرشید ثم ظہر بالغری بظاہر الکوفۃ ویزورہ
الیوم عالم من الناس وصار قبرہ ماوی لکل ہارب ہذا فی فصل الخطاب فی تاریخ السیوطی
قال ابوبکر بن عباس عمی قبر علی لئلا ینبشہ الخوارج وقال شریک نقلہ الحسن ابنہ الی المدینۃ
وقال المبرد عن محمد بن حبیب اول من حمل من قبر الی قبر علی واخرج ابن عساکر عن
عمر بن عبد العزیز قال لما قتل علی بن ابی طالب صلوات اللہ وعلیہ حملوہ لیدفنوہ مع
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فبینما ہم فی مسیرہم لیلاً اذ ند الجمل الذی ہو علیہ یدروا
این ذہب ولم یقدروا علیہ فلذلک یقول اہل العراق ہو فی السحاب وقال
غیرہ ان البعیر وقع فی بلاد طی فاخذوہ ودفنوہ وکان لعلی حین قتل ثلاث
وستون سنۃ وقیل اربع وستون وقیل خمس وستون وقیل سبع وخمسون وقیل ثمان

وخمسون وکان له تسع عشرة سرية انتهى كلام السيوطي قدوة المحدثين و در موضع قبر شریف
حضرت علی مرتضی صلوات الله وعلیه علی نبینا اختلاف بسیار است نزد بعضی در قصر امارت
کوفه مدفون است وقبر حضرت را پنهان ساخته اند تا خوارج نبش نکنند و نزد بعضی حضرت
امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه نعش حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه بمدینه
بردند و نزد حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بموجب وصیت حضرت علی مرتضی علی نبینا
وعلیه الصلوة والسلام دفن کردند و نزد بعضی در غری بغین معجمه که بنائی مشهور در کوفه
است مدفون است و نزد بعضی اول در صحن مسجد کوفه متصل باب کنده دفن ساختند
بعدازان بشب در غری بردند و بوقت صبح دفن نمودند و نشان قبر نگذاشتند
و در روایتی آمده که حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله نعش مبارک
را بر شتر بار کردند و ناگاه شتر گریخت و معلوم نه شد که کجا رفت هر چند جستجو نمودند
نیافتند و نزد بعضے ان شتر در بلاد طی افتاد و مردمان آنجا گرفتند و نعش مبارک را
دفن ساختند و در وقت هارون رشید نشان قبر مبارک از اخبار بعضی مشایخ
در غریین که بنائی مشهور در کوفه ست ظاهر گشت وطیور و وحوش آنجا پناه
می گرفتند و هر چند هارون رشید می خواست که شکار کند قدرت نیافت وسگها را
بر آهوها سر دادند قدم پیش نگذاشتند و برگشتند ازان روز هارون رشید هر سال
بزیارت مشرف می شد و اصح آنست که مزار حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا
وعلیه در نجف اشرف است تا امروز عالمی بزیارت آنجا مشرف میشود و ما و اے مستمندان

ومجاب مستجابان واکسیر اعظم برای اجابت دعا و برآمدن مدعاست اللهم ارزقنا
زیارته فی الدنیا و الحقنا بصاحبه فی الآخرة انک علی کل شیٔ قدیر و بالاجابت جدیر
و سن شریف علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه در وقت شهادة ولقاء خدا
بروایت صحیح شصت و سه سال موافق سن رسول یزدمتعال فی وقت انتقال بود
و قبل از بعثت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله او را در تربیت خود گرفته
و پرورش و تعلیم فرمود و در سن ده سالگی کلمه شهادة بر زبان رانده بعبادة
خدا با محمد مصطفی صلی الله علیه وآله در بطحا مشغول بود وبعد از ان هجرة همراه
رسولخدا فرمود و در جمیع مشاهد و محارب همراه رسولخدا صلی الله علیه وآله بود
و شجاعت وجوانمردی دستور و دلاوری بیقیاس نمود و در وقت وفات
رسول مقبول صلی الله علیه وآله سی سال عمر شریف آنحضرت صلوات الله علی نبینا
وعلیه وآله بود وحسب فرمودهٔ رسول مقبول صلی الله علیه وآله صبر نمود وعهدے که
رسولخدا از ان حضرت گرفته بود ایفا آن کما هو احری فرمود بیست وپنجسال
حل مشکلات مسائل دین واظهار سنت سید المرسلین صلی الله علیه وآله وسلم
در آوان خلافت خلفاء راشدین کرده هرگاه که خود بر خلافت نشست
وافتراق واختلاف ونزاع وخلاف در مردمان پیدا گشت و مورد محن
وبلا گردید و تقاتل وجدال با آن گزیدهٔ متعال پیش آمدند و قدر و منزلت او
نشناختند هرچند مساعی جمیله وکوششهای بلیغه بکار برد چون تقدیر مساعد نبود

هیچ سودی نمود پر از غم و غصه برحمت حق پیوست و بارسولخدا ملحق گشت انا لله وانا
الیه راجعون نقش نگین خاتم حضرت علی مرتضی علیه السلام الملک لله بود و از حضرت امام
محمد باقر صلوات الله علی نبینا و علیه روایت است که نعم القادر الله بود و روایت
است چون ابن ملجم لعین آن امام العالمین را شهید ساخت آن لعین را مردمان
بسته در حضور آن رحمة للعالمین آوردند هیچ زجر و توبیخ نه فرمود و تا زنده
بود تشفی آن شقی می نمود بعد ازان حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه
اعضاء او را بریده پاره پاره ساخته بجهنمش فرستادند چنانچه رسولخدا در حق کفار
روز احد فرمود اللهم اهد قومی فانهم لایعلمون همچنین آن امام العالمین صلوات الله
علی نبینا و علیه در حین حیات خود بدان لعین در انتقام حرفی نفرمود بلکه روایت
است که هرگاه جام شربت برائی آنحضرت تیار ساختند فرمود که حصه از انجام بدان
بد انجام برسید تا اگر نخورد البته شفاعتش کنم چون آن بدبخت را نیکفرجامے
روزی نبود بگمان آنکه زهر آلود باشد از خوردنش ابا نمود و بخبر صادق مصدوق
که ابن ملجم شقی جهنمی است بظهور پیوست و بدوزخیان ملحق گشت چنانکه چند بیت
درین باب از امیر عبدالجلیل بلگرامی واسطی تخلص منقول است **شعر**

ابن ملجم چو بر شه مردان	از سر بغی زخم زد کاری
گشت ازان بحر سر لاهوتی	هر طرف موجهائے خون جاری
طپش زخم شعله زد در دل	تشنگی ریخت رنگ بسیاری

شربتی ساختند چون کوثر — سرد و خوشبو چو مشک تاتاری
جام شربت چو پیشش آوردند — تا نشاند حرارت ساری
شاه گیتی پناه از سر لطف — گفت با خادمان درباری
که ازین جام بهره بخشد — بهر آن بجز نوشش خونخواری
ابن ملجم چو شربتش دادند — کرد ابا از سر زیانکاری
تا مگر زخم سوده الماس — نزند نشتر دل افکاری
زین ابا شاه صورت و معنے — کرد از ابر لب گهر باری
که بدل داشتیم عهد درست — خورده سوگند حضرت باری
که اگر جرعهٔ خورد زین جام — ابن ملجم باین سیه کاری
نخورم جرعه از مے کوثر — بر دهم جام تا بدین ناری
و آسطی چون شنید این قصه — خوند این بیت از طلب کاری
دوستان را کجا کنی محروم — تو که با دشمنان نظر داری

و امامیه آورده اند که در شب جمعه نوزدهم ماه مبارک رمضان در وقت طلوع صبح ضربت خورد و چون ثلثی از شب بگذشت در بیست و یکم ماه مذکور طائر روح مقدس آنحضرت بریاض رضوان پرواز نمود و مشهور است که عمر شریف آنحضرت در آن وقت شصت و سه سال بود مروی از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام و از حضرت امام محمد باقر و امام محمد تقی علیهما السلام

شصت وپنجسال و موافق مشهور با حضرت رسالت بعد از بعثت سیزده سال
در مکه ماند و دوازده سال از عمر شریفش گذشته بود که آنحضرت مبعوث گردید و
با آنحضرت ایمان آورد و ده سال در مدینه با حضرت رسول الله صلی الله علیه وآله
بسر برد و چون در خدمت آنحضرت شروع بجهاد نمود شانزده ساله بود شجاعان عرب
را بکشت و هیچ یکی از ایشان جرأت بمبارزت با آن حضرت نداشت و چون در خیبر
را کند بیست و دو سال از عمر شریفش گذشته بود و چون بر تخت خلافت نشست قریب
پنجسال خلافت کرد و نیز از حضرت امام جعفر صادق و امام محمد باقر علیهما السلام روایت
کرده اند که در وقت شهادت شست و پنجسال بود و در سال چهلم از هجرت از دنیا
رحلت نمود و چون حضرت رسالت صلی الله علیه وآله مبعوث گردید از عمر حضرت امیر
علیه السلام دوازده سال گذشته بود و بعد از بعثت سیزده سال در مکه ماند با
آن حضرت بمدینه هجرت نمود و ده سال در مدینه با آنحضرت ماند و بعد از وفات
حضرت رسالت صلی الله علیه وآله سی سال در شب جمعه بدرجه شهادة فائز گشت و
عمر شریف آنحضرت شست و پنجاه سال رسیده و در نجف اشرف مدفون شد هذا
ما قالوا ازواج حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه در تاریخ حافظ ابرو
مذکور است که امیر المؤمنین علی صلوات الله علی نبینا وعلیه نه زن را بعقد نکاح آورده
اول حضرت فاطمه زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها بنت رسول الله و تا او زنده بود
میل زن دیگر نه نمود دوم ام البنین بنت حرام بن ربیعه سیوم اسما بنت عمیس چهارم

ام حبیبہ دختر ربیعہ ہفتم امامہ بنت ابی العاص کہ از زینب کبری بنت خدیجہ متولد شدہ
و دختر کلان تر خیر البشر بود ششم خولہ دختر جعفر بن قیس ہفتم مخیاۃ بنت امرالقیس ہشتم
لیلی بنت مسعود نہم ام سعید بنت عروہ و پسران علی علیہ السلام بروایت اشہر
پانزدہ بودند حسن و حسین و محسن و عبداللہ و عباس و عثمان و جعفر و یحیی و عون
و محمد اکبر کہ بمحمد بن حنیفہ مشہور است و عمر و محمد اوسط و محمد اصغر و عبداللہ و ابوبکر
و در تاریخ ابرو مسطور است کہ نسل امیرالمومنین حیدر از پنج پسر ماند حسن حسین
و محمد حنفیہ و عباس و عمر و اما دختران امیر علیہ السلام بقولی ہفدہ بودند زینب
کبری ام کلثوم کبری دختران فاطمہ زہرا رقیہ رملۃ الکبری ام ہانی میمونہ ام الحسین
ام کلثوم صغری فاطمہ ام صدقۃ الکرام ام سلمہ تامہ تقیہ و نفیسہ ام جعفر امامہ و فی
فصل الخطاب ثم اعلم ان العقب من اولاد امیرالمومنین علی بن ابیطالب صلوات اللہ
علی نبینا علیہ و آلہ من خمستہ نفر وہم الحسن ابو محمد السبط و الحسین ابو عبداللہ السبط
علیہما السلام و امہما سیدۃ نساء العالمین الزہرا البتول فاطمہ بنت الرسول و
ابو القاسم محمد بن الحنفیہ ام خولہ بنت جعفر بن قیس الحنفیہ و ابو القاسم عمر امہ الصہباء
ام حبیبہ الثعلبیہ و ابو الفضل العباس امہ ام البنین الکلابیہ و قالوا اولاد امیرالمومنین
علی فی اکثر الروایات خمستہ و ثلثون ولدا ذکورہم ثم اکثر من اناثہم ذکورہم تسعۃ
عشر الحسن و الحسین و زینب الکبری و رقیۃ الکبری وہی ام کلثوم امہم فاطمہ بنت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و کانت زینب الکبری زفت عن امہا فاطمۃ وہی خرجت

ابی عبد اللہ بن جعفر بن ابی طالب فا ولدہا علیا وعونا وعباسا وغیرہم وخرجت رقیۃ الکبری
وہی ام کلثوم الی عمر بن الخطاب فاولدہا زیدا وماتت زید وامہ فی یوم واحد وزوجہا
العباس مع عمر برضا ابیہا علی واذنہ وہذہ الروایۃ ہی المعول علیہا عند الشیعۃ ہذا
فی فصل الخطاب وفی مفتاح النجا واما ازواج علی فاتفق الرواۃ منہن علی سبع واختلفوا
فی اثنین واما السبعۃ اللاتی لم یختلفوا فیہن فالاولی فاطمۃ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وآلہ سیدہ نساء العالمین وسیجی ذکرہا فی الباب الثالث ولم یتزوج علی علیہا حتی ماتت
بل ذہب فریق من العلماء الی انہ کان حراما علی ختنان رسول اللہ ان یتزوجوا علی بناتہ
الثانیۃ ام البنین بنت حرام بن خالد الکلابیۃ والثالثۃ اسماء بنت عمیس وکانت اولا
تحت جعفر بن ابیطالب فلما استشہد جعفر تزوجہا ابوبکر الصدیق ولما توفی ابوبکر تزوجہا
علی ولہا من کلا الازواج الثلثۃ اولاد امجاد کعبد اللہ ومحمد وعون ابنا جعفر ومحمد
بن ابی بکر ویحیی وعون ابنی علی ابن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ والرابعۃ امامۃ
بنت العاص ابن اخت خدیجۃ ام المومنین واما ام امامۃ فہی زینب بنت رسول اللہ
اکبر بناتہ وافضلہن بعد فاطمۃ وماتت فی حیوۃ النبی وتزوج علی امامۃ بعد فوت
فاطمۃ بوصیتہا وتزوجہا بعد فوت علی المغیرۃ بن نوفل ابن الحارث ابن عبد المطلب وکان
امیر المومنین علی قد اوصاہ بذلک لانہ خاف ان یخطبہا معاویۃ وماتت امامۃ
عند المغیرۃ سنۃ خمسین من الہجرت والخامسۃ المخبات بنت امرء القیس بن عدی الکلابیۃ
والسادسۃ ام سعید بنت عروۃ بن مسعود الثقفیۃ والسابعۃ لیلی بنت مسعود بن خالد

التميمة وتزوجها بعد فوت علي وابنته زينب عبداللہ بن جعفر واما الاثنان فاختلفوا
فيهما انها هل كانت مملوكة من سبايا المرتدين ام اعتقها وتزوجها فاحديها خولة بنت جعفر
بن قيس الحنفية والاخرى ام حبيب الصهبا بنت ربيعة التغلبية واما اولاد امير المومنين ففيه
اختلاف كثير واخترت ما كان اثبت عندي فالحسن والحسين والمحسن الذي مات صغيرا واختاهم
زينب وام كلثوم وامهم سيدة النسا بنت رسول الله ومحمد اكبر المكنى بابي القاسم المشهور بابن
الحنفية امه خولة بنت جعفر ومحمد الاوسط امه امامة بنت العاص ومحمد الاصغر المكنى بابي بكر
وقيل انهما وعبد الله امهم ليلى بنت مسعود وعمر واخته رقية وامهما ام حبيب بنت ربيعة
والعباس وجعفر وعثمان وعبد الله امهم ام البنين الكلابية ويحيى وعون امهما اسما
بنت عميس ورملة المكناة بام الحسن وقيل انهما بنتان امهما ام سعيد بنت عروة ونفيسة يقال
نفيسة وقيل انهما بنتان وحماة المكناة بام جعفر وقيل انهما بنتان وزينب الصغرى وامامة وميمونة
وخديجة وفاطمة وام هاني وام الكرام وام سلمة لامهات اولاد شتى والعقب من ذكور اولاده
في الحسن والحسين ومحمد بن الحنفية وعمر والعباس رضي الله عنهم وقد اخرج الله تعالى منهم
كثيرا طيبا هذا ما في مفتاح النجاة وهہنا نختم ذكر امير المومنين ونشرع في بيان احوال بضعة رسول
رب العالمين عليها وعلى ابيها وزوجها واولادها الكرام الصلوات والسلام والثناء
والتحيات الى يوم القيام **فصل** في ذكر سيدة النساء عليها التحية والثناء
هي فاطمة بنت رسول الله محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف القرشية
الهاشمية امها خديجة بنت خويلد بن اسد بن عبد العزى بن قصي بن كلاب بن مرة بن كعب

بن لوی القرشیۃ الاسدیۃ وکانت لخدیجۃ منتۃ ای نشوء وشان فی الجاہلیۃ وکانت
تکنی بام ہند وید عی بالطاہرۃ وتزوجہا اولاً عتیق بن عبد اللہ المخزومی ثم بعد موتہ
ابو ہالۃ التمیمی ثم لما مات ابو ہالۃ کان اشراف قریش یخطبونہا ولاتجیب احدا حتی
خطبہا النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فاجابت فتزوجہا قبل البعثۃ بخمسۃ عشر سنۃ وولدت لہ ابنین
القاسم وعبد اللہ واربعۃ بنات زینب ورقیہ وام کلثوم وفاطمۃ اما الابنان فماتا
فی الصغر واما البنات فادرکن الاسلام وہاجرن وکل ولد النبی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم من خدیجۃ الا ابراہیم فمن ماریۃ القبطیۃ وکانت خدیجۃ اول من آمن من النساء
والرجال علی قول الاکثر وکان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ بشرہا ببیت فی الجنۃ من قصب
لاصخب فیہا ولا نصب اخرجہ البخاری عن عائشۃ وعبد اللہ بن ابی اوفی وابی ہریرۃ
والخطیب عن عائشۃ فقط وابن قانع والباوردی عن جابر بن عبد اللہ بن رئاب
والطبرانی عنہ وعن ابی سعید وماتت خدیجۃ بمکۃ فی رمضان سنۃ عشر من البعثۃ
ولہا یومئذ خمس وستون سنۃ وقیل اقل من ذلک ودفنت بالحجون ومات بعدہا
بایام ابو طالب والد علی وعم النبی وحزن النبی علی موتہما حزنا شدیدا ولذا سمی ذلک العام
عام الحزن ومتصل میشود نسب خدیجۃ الکبری بانسب محمد مصطفیٰ در قصی وآنحضرت از
اولاد قصی غیر از خدیجہ وام حبیبہ دیگری را نخواستہ وکنیت او ام ہند ہست ومادر فاطمہ
بنت زایدہ بن الاصم از بنی عامر بن لوی بودہ وودی نخست تحت ابی ہالہ بن نباش
بن ابی زرارہ تمیمی بودہ وزائیدہ برای وی دو پسر ہند وہالہ واسم ابی ہالہ

مالک وبقولی زراره وبقولی هند بود وبعد ازان تزویج کرد اورا عتیق بن عاید
بتحتانیه وذال معجمه مخزومی پس زائید برائی وی جاریه را که اسم او هند بود کذا فی المواهب
ودر روضة الاحباب گفته پسری ودختری وهند اسمی است که مرد وزن هردو را بدان
می نامند چنانچه جویریه وبعضی تقدیم کرده اند عتیق را بر ابی هاله بعد ازان تزویج
کرد او را رسول خدا صلی الله علیه وآله وهند ربیبهٔ او بود وعمر خدیجه در آنوقت چهل سال بود
وعمر رسول الله بست وپنج سال بود وبقولی بست ویکسال وقول اول صحیح تر است
وبعضی سی نیز گفته اند والله اعلم وهمهٔ اولاد آنحضرت از ذکور واناث ازوی بودند
الا ابراهیم که از ماریه قبطیه بود ومعاشرت او با حضرت بست وچهار سال بود ودر
صحیحین از حدیث ابی هریره آمده جبرئیل بر آن حضرت آمد وگفت یا محمد این خدیجه بتحقیق
آورده است ترا ظرفی که دروی طعام وشراب است چون بیاید ترا بخوان بروی
سلام از پروردگار وی وازمن وبشارت ده اورا بخانه در بهشت از قصب که نیست
بانگ وفریاد دروی ونه تعب ورنج وقصب بفتح قاف وصاد مروارید کاواک ودر
بهشت خانه ها خواهد بود از یک مروارید وفات وی پیش از هجرت به پنجسال یا سه سال بود
وعمر او شست وپنج سال ووفات او در رمضان سال دهم از بعثت ودر مقبره
حجون که کوهی است بمکه مدفون گشت وآنحضرت خود بقبر او درآمد ودعای خیر کرد ونماز
جنازه هنوز مشروع نشده بود وآنحضرت بر فوت وی بسیار ملول ومحزون
گشت وسال وفات وی را عام الحزن نامیدند وفضائل ومناقب او بسیار است

در فضیلت وی که فاطمه زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها از شکم او بوجود آمد

فصل در بیان ولادت حضرت سیدة النساء العالمین علیها التحیة والثنا

انّ فاطمة علی ابیها وعلیها الصلوة والسلام وکانت اصغر بنات رسول الله فی السن
واکبرهن فی القدر والمنزلة والفضل والکمال واحب اولاده الیه وکانت ولادتها
قبل البعثة بخمس سنین وقیل سنة البعثة وقیل بعدها بخمس سنین وگفته اند که قول ابو عمر
اینست که ولادة باسعادة وی علیها التحیة در سنه احدی واربعین از مولد نبی صلی الله
علیه وآله است ودر روایت ابن اسحق ولادت آنحضرت پیش از نبوت بیکسال است
مگر ابراهیم که او بعد نبوت پیدا شده وابن جوزی گفته ولادت فاطمه پیش از نبوت است
به پنجسال واشهر روایت اینست واو کوچک ترین بنات رسول الله است از روی
سن وبزرگترین آنها از روی مرتبه ومنزلت ودر قولی در سن بزرگ تر از
رقیه وبقولی از ام کلثوم بود وصاحب نمایش از روضة الواعظین نقل کرده
که چون خدیجه کبری به فاطمه زهرا آبستن شد جبرئیل نزول کرده التماس نمود که مولود
این مرتبه را به فاطمه مسمی سازد چون هنگام تولد در رسید خدیجه به درد زه مبتلا
گردید شخصی را فرستاد وزنان قبیله را طلبید زنان چون از خدیجه بسبب ازدواج
سرور جهان رنجیده خاطر بودند اجابت ننمودند ازین راه ملال بخاطر خدیجه
رسید وبسبب تنهائی اندیشناک گردید درین اثنا چهار زن بر وی ظاهر شدند
خدیجه بترسید یکی از آنها گفت ای خدیجه مترس وهراس را بدل خود راه مده که من

خواہر تو سارہ ام موسی مریم بنت عمران است و این سیومی کلثوم خواہر موسی و چہارمی آسیہ زن فرعون است حقتعالی ما را نزد تو فرستادہ تا در نیوقت بخدمت تو قیام نمائیم یکی بپیش و دیگری بر یسار و ثالثہ در مقابل و رابعہ بپس پشت خدیجہ نشستند تا فاطمہ متولد شد و ہنگام تولد وی نوری ساطع گشت کہ خانہ ہای مکہ را روشن ساخت و در شرق و غرب بر روی زمین ہیچ خانہ نماند کہ ازین نور منور نگردید آنحضرت بنا بر اشارہ جبرئیل آن مولود مسعودہ را بفاطمہ زہرا تسمیہ نمودند در صواعق محرقہ از حافظ ابو القاسم دمشقی روایت کردہ کہ روزی علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ از رسول خدا علیہ التحیۃ والثناء پرسید کہ زہرا را فاطمہ چرا نام نہادی آن حضرت فرمود زیرا کہ حقتعالی او را و ذریت او را از آتش جہنم باز داشتہ و اما میہ از حضرت امام محمد باقر علیہ السلام می آرند کہ ولادت آنحضرت پنج سال بعد از مبعث رسول خداست و نقل کردہ اند کہ ولادت آنحضرت در بستم ماہ جمادی الثانی واقع شدہ و گفتہ اند کہ در روز جمعہ در سال دویم از بعثت و بعضی در سال پنجم از بعثت ہذا ما قالوا اما کنیت آنحضرت علی ابیہا و علیہا الصلوٰۃ والسلام ام الحسن و ام محمد و القاب شریفش بسیار و آنچہ مشہور است اینست سیدۃ النساء و الزہراء و المبارکۃ و الطاہرۃ و الزاکیۃ و الراضیۃ و المرضیۃ و البتول و معنی البتول المنقطعۃ عن الدنیا الی اللہ تعالی و قال فی القاموس البتول فاطمۃ بنت سید المرسلین لانقطاعہا عن نساء زمانہا و نساء الامۃ فضلا و دینا و حسبا و نسبا و قال

بعض العلماء البتول من لم یر حمرة تطلای لم تحض ج الفسانی انه قال رسول الله ابنتی فاطمة حوراء
ادمیة لم تحض و لم تطمث و انما سماها فاطمة لان الله فطمها محبیها عن النار اما وجه تسمیه وی
بفاطمه زیرا که حقتعالی باز داشت او را و محبان او را از آتش دوزخ
هذا فی الصواعق و بتول از جهته انقطاع وی از نساء زمان خود در فضل و
دین و حسن و جمال و انقطاع وی از ما سوی الله و زهرا از جهته زهرت
و بهجت و جمال و کمال و زاکیه از جهته طهارة و عصمت و راضیه و مرضیه از
جهته رضا بقضا در محن و بلا بود شبیه ترین مردم به رسولخدا صلی الله
علیه و آله در راه و روش و سیرت و صورت و سخن کردن جمیع حرکات
و سکنات و طاعات و ریاضات و اخلاق و حسنات و چون در می آمد
فاطمه رسولخدا می ایستاد و میرفت بسوی وی و میگرفت دست او را
و می بوسید جبین او را و می نشاندش بر جای خود و همچنین چون در مے آمد
آنحضرت حضرت زهرا می ایستاد و میرفت بسوی آنحضرت و میگرفت دست
آنحضرت را و می نشاند بر جای خود و در بعضی روایات آمده که رسولخدا
صلی الله علیه و آله می بوسید فاطمه را و می فرمود بوی بهشت می آید ازین
خاتون جنت جبرئیل میوه از بهشت آورده بود آنرا خوردم و فاطمه
ازان متولد گشت

فصل

فضائل و کمالات و مناقب و حسنات آن بضعه سیده کائنات لاتعد و لاتحصی ست لیکن بقلیلی از قلیل اکتفا
رفت از آنجمله در مشکات شریف از حضرت عائشه روایت میکند که گفت عائشه ندیدم هیچکس را
که باشد ماننده تر در سمت و هدی برسولخدا صلی الله علیه وآله از فاطمه زهرا صلوة الله علی ابیها
وعلیها و ابن عساکر از خدیجه روایت کرده که فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله
احب اهلی الی فاطمة الزهرا و از جمله آنست که روزے پیغمبر صلعم با علی و فاطمه
مباسطت می فرمود و هردو را تلطف می نمود علی گفت یا رسول الله او
دوست تر است بتو از من یا من از وی حضرت فرمود وی دوست تر است
بسوے من از تو و تو عزیز تری بر من از وی هذا فی الصواعق وغیره و از آنجمله
است که فرمود اتانی ملک فلم علی نزل من السماء ولم ینزل قبلها فبشرنی ان الحسن
والحسین سیدا شباب اهل الجنة وان فاطمة سیدة نساء اهل الجنة و از آنجمله
آنست که از عایشه صدیقه پرسیدند از زنان که دوست تر بود به رسولخدا
صلی الله علیه وآله گفت فاطمه گفتند از مردان که گفت شوهر او را از آنجمله بصحت
پیوسته از عایشه صدیقه و ام سلمه وغیره به روایت مسلم و ترمذی وغیرهما
که گفتند بیرون رفت پیغمبر و بود بر وے کسائی از صوف حسن بن علی صلوات الله
علی نبینا وعلیهما پیش آمد آنحضرت در زیر کسا در آورد او را بعد از آن حسین
ابن علی صلوات الله علی نبینا وعلیه آمد او را نیز در آورد آنگاه جناب فاطمه
وعلی آمدند ایشان را نیز دران کسا در آورد پس این آیه خوند یرید الله

لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وعن انس ان رسول اللہ کان یمر بباب فاطمۃ
اذا خرج الی الصلوۃ حین نزلت ہذہ الآیۃ قریبا من ستۃ اشہر یقول الصلوۃ
اہل البیت انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا اخرجہ الترمذی
وفی تبیین المعانی فی ہذا الحدیث دخل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ تحت الکساء
فنزل جبرئیل علیہ السلام بالآیۃ ودخل تحت الکساء تبرکا وعن ابی ملیکۃ عن اسمعیل
بن عبد اللہ بن جعفر الطیار عن ابیہ عن عبد اللہ انہ قال لما نظر رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ الی ان الرحمۃ ہابطۃ من السماء قال صلعم من یدعو لی
مرتین فقال زینب انا یا رسول اللہ قال ادعی لی علیا وفاطمۃ والحسن والحسین
صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم فجعل حسنا عن یمینہ وحسینا عن یسارہ وعلیا وفاطمۃ
وجاہہ ثم غشاہم کساء ثم قال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اللہم لکل نبی اہل وہولاء اہلی وفی روایۃ
ہولاء اہلی واہل بیتی احق انی تارک فیکم الثقلین کتاب اللہ وعترتی لن تضلوا ما استمسکتم بہما ثم قال فی
کشف الثعلبی فانزل اللہ تعالی انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت الآیہ
واز آنجملہ آنست کہ سعد بن ابی وقاص روایت کردہ قال لما نزلت ہذہ الآیۃ
ندع ابناءنا وابناءکم ونساءنا ونساءکم الآیۃ دعا رسول اللہ علیا وفاطمۃ
وحسنا وحسینا فقال اللہم ہولاء اہلی واز آنجملہ آنست کہ حضرت زہرا یکے
از انہاست کہ در شان ایشان لا اسئلکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربی نازل
گشت ویکی از آنہاست کہ در شان ایشان سورہ ہل اتی فرود آمدہ ورسول خدا

صلی اللہ علیہ وآلہ در حق وی فرمود کہ حبّہا امان من النّار ومنزلتہ محبّتہا مع منزلتہ سید الابرار واحادیثی کہ در فضیلت اہلبیت وارد گشتہ آنحضرت رضی اللہ عنہما راس ورئیس آنہاست وثواب محبت ومودۃ وی حدی ندارد وملخص آنکہ مودۃ وی موجب مغفرت ودخول جنانست وبغض وعداوت او باعث عقوبت ودخول نیران است فرمود حبیب حق در حق وی ان فاطمہ احصنت فرجہا فحرمہا اللہ وذریتہا علی النّار واخرج الطبرانی بسند الرجال ثقاۃ انہ صلعم قال لہا ان اللہ غیر معذبک ولا احدا من ولدک فرمود کل بنی آدم ینتمی الی عصبۃ الا ولد فاطمہ علیہا السّلام وفرمود در حق وی اذا کان یوم القیمۃ نادی منادٍ من وراء الحجب غضوا ابصارکم عن فاطمۃ بنت محمد صلّی اللہ علیہ وآلہ حتی تمر وفی الصواعق تمر معہا سبعون الف جاریۃ من الحور العین کمرّ البرق وہم فرمودہ است کہ تا روز قیامت ہر کہ در ذرّیت وی مقر بتوحید خدا ورسالت من خواہد بود ہر چند بنا مشروع مرتکب گردد وحق تعالے او را عذاب بخواہد کرد ہذا فی الصواعق وفی الجامع الصغیر للسیوطی وفی الصواعق ایضا عن علی قال رسول اللہ وعدنی ربی فی اہل بیتی من اقر منہم بالتوحید ولی بالبلاغ ان لا یعذبہم وقال رسول اللہ ان نسب الانسان ینقطع یوم القیامۃ غیر نسبی وصہری چنانچہ آیہ کریمہ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ہم مشعر باین معنی است کہ حقتعالے ذریت حضرت رسالت را این عالم پاک وطاہر از لوث

عصیان و شائبہ نقصان با ایمان خواہد برد مولوی جامی در سلسلة الذهب آورده

ابیات

معنی انما یرید اللہ — آن بود پیش عارف آگاہ
کہ خدا را ز لوث رجس و فساد — ہست تطہیر اہل بیت مراد
نیست پوشیده بر ذوی الافہام — کہ بود رجس بدترین آثام
چون بود رجس ذلت و عصیان — نیست تطہیر آن بجز غفران
پس ہمہ اہلبیت مغفور اند — وز عقوبات آخرت دور اند
از گنہ چون برست ذمہ شان — نتوان بہر آن مذمت شان
تو مواخذ شوی بآن ہذیان — کہ ترا یافت بر زبان جریان
اہل بیت طہارتند اینہا — نور چشم بصارتند اینہا
اختر برج شرع و ایمانند — گوہر درج صدق و احسانند

از آنجملہ آنست کہ ملائکہ برای کار و خدمت آنحضرت رضی اللہ عنہا از جناب رب العزت مقرر بودند و عند الحاجت حاضر می شدند چنانچہ حدیث طحن رحی در خانہ آن برگزیدۂ خدا کہ ابی ذر غفاری دیده متعجب میشد در فضائل علی مرتضی صلوٰۃ اللہ علی نبینا و علیہ سابقاً گذشت و آنحضرت صلعم فرمود ای اباذر اللہ ملائکۃ سیاحین فی الارض قد وکلوا لمعونۃ آل محمد صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم ہذا کلہ فی الصواعق وغیرہ و از آنجملہ آنست کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ خبر داد اولا

که سیدهٔ نساء عالمین است و از اکثر احادیث علی سبیل العموم مستفاد میشود که فاطمه
زهرا صلواة الله علی نبینا و علیها از جمیع نساء عالم افضل است حتی مریم ام عیسی
و خدیجه کبری و عایشه صدیقه چنانچه در مشکوة از حذیفه روایت است که آن
حضرت فرمود ای حذیفه این فرشته است که پیش از این بر زمین فرود نیامده
دستوری خواست از خدا تا نزد من بیاید و بر من سلام کند و مژده رساند که فاطمه
سیدهٔ نساء بهشت است و از ابی داود که روایت است که بدرستیکه
رسول خدا صلی الله علیه و آله گفته است فاطمه گوشت پارهٔ از من است پس برابر
نمی کنم من به گوشت پارهٔ رسول خدا صلی الله علیه و آله هیچ یکی را اهـ اما قال ملا علی
فی شرح المشکواة و مختار امام سبکی همین است و از آنجمله آنست که رسول خدا صلی الله
علیه و آله خبر داد او را که تو و من در یک مقام خواهیم بود و بروز قیامت
فی الصواعق و فی ازالة الخفاء عن ابی سعد الخدری ان النبی صلی الله علیه و آله
مرّ علی علی و فاطمه صلواة الله علی نبینا و علیهما فقال انی و ایاک و هذا النایم یعنی
علیا و هما یعنی الحسن و الحسین لفی مکان واحد یوم القیامة و ملا علی قاری از علی
مرتضی صلواة الله علی نبینا و علیه روایت کرده و شیخ عبدالحق دهلوی فی ذکر اوی
آورده که سرور انبیا بفاطمه زهرا خطاب کرد و فرمود من و تو و علی و حسنین
در یک مقام خواهیم بود و از آنجمله آنست که در شان وی و زوج وی و پسران
وی رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود من جنگ کننده ام باکسیکه جنگ کنند

با ایشان وصلح کننده ام باکسیکه صلح کند با ایشان ہذا فی الصواعق وغیرہ واز
عمر بن الخطاب آمده که در آمد روزی بر فاطمه وگفت ای فاطمه صلواة اللہ علی
ابیها وعلیها واللہ ندیدم ہیچ یکی را محبوب تر نزد رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ از تو
بخدا سوگند ندیدم یکی را از مردم بعد از پدر تو محبوب تر بسوی خود از
تو وآنچه قدر ومنزلت وعزت وحرمت وعظمت و وجاهت میان خلق حضرت
فاطمه زہرا را بود ہیچکس را نبود تا او زنده بود علی مرتضی عظمتی عظیم ووجاہتی جسیم
داشت میان صحابه خیر الوری وہرگاه حضرت زہرا وفات یافت استنکار وتحیر
از علی مرتضی در مردمان هویدا گشت چنانچه در صحیح بخاری در حدیث قصه فدک
ودلگیر شدن حضرت زہرا صلوات اللہ علی ابیها وعلیها از حضرت ابی بکر ومهاجرت
علی مرتضی علیه السلام مذکور ہست فی البخاری فی باب فرض الخمس عن صالح عن ابن
شہاب عن عروه بن الزبیر ان عائشه ام المومنین اخبرت ان فاطمه بنت رسول اللہ
صلی اللہ علیه وآله وسلم سألت ابا بکر الصدیق بعد وفات رسول اللہ ان
یقسم لها میراثها مما ترک رسول اللہ مما افاء اللہ علیه فقال لها ابو بکر ان
رسول اللہ قال لا نورث ما ترکناه صدقة فغضبت فاطمه بنت رسول اللہ
فهجرت ابا بکر فلم تزل مهاجرته حتی توفیت وعاشت بعد رسول اللہ صلی اللہ
علیه وآله ستة اشہر قالت وکانت فاطمه تسأل ابا بکر نصیبها مما ترک رسول اللہ
من خیبر وفدک وصدقته بالمدینة فابی ابو بکر علیها ذلک وقال لست تارکا شیئا

كان رسول الله يعمل الا عملت به فاني اخشي ان تركت شيئا من امره ان ازيغ
فاما صدقته بالمدينة فدفعها عمر الي علي وعباس واما خيبر وفدك فامسكها عمر وقال هما
صدقة رسول الله صلی الله علیه وآله كانت لحقوقه التي تعروه ونوائبه وامرهما
الي من ولي الامر قال فهما علي ذلك الي اليوم وعن عقيل عن ابن شهاب في غزوة
خيبر عن عروة عن عائشة ان فاطمة بنت النبي صلی الله علیه وآله ارسلت الي ابي بكر
تسئله ميراثها من رسول الله مما افاء الله علیه بالمدينة وفدك وما بقي من خمس خيبر
فقال ابوبكر ان رسول الله صلی الله علیه وآله قال لا نورث ما تركناه صدقة انما
ياكل آل محمد في هذا المال واني والله لا اغير شيئا من صدقة رسول الله عن حالها
التي كانت عليها في عهد رسول الله صلی الله علیه وآله ولاعملن فيها بما عمل به رسول
الله صلی الله علیه وآله فابی ابوبكر ان يدفع الي فاطمة منها شيئا فوجدت فاطمة علي
ابي بكر في ذلك فهجرته فلم تكلمه حتي توفيت وعاشت بعد النبي صلی الله ستة اشهر فلما
توفيت دفنها زوجها علي ليلا ولم يوذن لها ابا بكر وصلي عليها وكان لعلي من الناس وجه
حياة فاطمة فلما توفيت استنكر علي وجوه الناس فالتمس مصالحة ابي بكر ومبايعته ولم
يكن يبايع تلك الاشهر فارسل الي ابي بكر ان ائتنا ولا ياتينا احد معك كراهة لحضر
عمر فقال لا والله لا تدخل عليهم وحدك فقال ابوبكر وما عسيتم ان يفعلوه بي والله
لاتينهم فدخل عليهم ابوبكر فتشهد علي فقال انا قد عرفنا فضلك وما اعطاك الله ولم
ننفس عليك خيرا ساقه الله اليك ولكنك استبددت علينا بالامر وكنا نري

٢١١

لقرابتنا من رسول الله نصیبا حتی فاضت عینا ابی بکر فلما تکلم ابو بکر قال والذی نفسی
بیده لقرابة رسول الله احب الی ان اصل من قرابتی واما الذی شجر بینی وبینکم من
هذه الاموال فانی لم آل فیها عن الخیر ولم اترک امرا رایت رسول الله صلعم یصنعه فیها
الا صنعته فقال علی لابی بکر موعدک العشیة للبیعة فلما صلی ابو بکر الظهر رقی علی المنبر فتشهد و
ذکر شان علی وتخلفه عن البیعة وعذره الذی اعتذر الیه ثم استغفر وتشهد علی نعظم
حق ابی بکر وحدث انه لم یحمله علی الذی صنع نفاسة علی ابی بکر ولا انکارا للذی فضله
الله ولکنا کنا نری لنا فی هذا الامر نصیبا فاستبد علینا فوجدنا فی انفسنا فسر بذلک المسلمون
وکان المسلمون الی علی قریبا حین راجع الامر المعروف وفی کتاب الفرائض فی باب
قول النبی لا نورث ما ترکنا صدقة عن الزهری عن عروة عن عائشة ان فاطمة
والعباس اتیا ابا بکر یلتمسان میراثهما من رسول الله وهما حینئذ یطلبان ارضهما من
فدک وسهمهما من خیبر فقال لهما ابو بکر سمعت رسول الله صلی الله علیه وآله یقول لا نورث
ما ترکنا صدقة انما یاکل آل محمد من هذا المال قال ابو بکر والله لا ادع امرا رایت
رسول الله یصنعه فیه الا صنعته قالت فهجرته فاطمة فلم تکلمه حتی ماتت انتهی کلام البخاری
وروی البیهقی عن الشعبی ان ابا بکر دخل علیها وفاطمة فی مرضها فقال علی هذا ابو بکر یستاذن
علیک قالت تحب ان اذن قال نعم فاذنت له فدخل علیها فرضاها حتی رضیت کما فی الولا
وفی ریاض النضرة للمحب الطبری دخل ابو بکر علی فاطمة فاعتذر الیها وکلمها فرضیت منه
وعن الاوزاعی قال بلغنی ان فاطمة غضبت علی ابی بکر فخرج ابو بکر حتی قام علی بابها فی یوم

عارثم قال لا ابرح مکانی حتی ترضی عنی بنت رسول اللہ صلعم فدخل علیہا علی علیہ السلام
فاقسم علیہا فرضیت منہ اخرجہ ابن السمان فی الموافقہ وفی مدارج النبوۃ صاحب
ریاض نضرہ اعتذار حضرت ابوبکر صدیق در راضی شدن حضرت فاطمہ زہرا صلوات
اللہ علی نبیہا وعلیہا نقل کردہ آوردہ اند کہ گفت بیرون آمد ابوبکر وایستاد بر در حضرت
فاطمہ علیہا السلام در روز گرم وگفت نمیروم ازینجا تا راضی نگردد از من دختر رسول خدا
صلی اللہ علیہ وآلہ پس آمد نزد فاطمہ علی مرتضی وسوگند داد بفاطمہ کہ راضی شود پس راضی شد
ہکذا فی مدارج النبوۃ وفی البخاری والمسلم وفی المشکاۃ عن المسور بن مخرمہ ان
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ قال فاطمۃ بضعۃ منی فمن اغضبہا فقد اغضبنی وفی روایتہ
یریبنی ما ارابہا ویوذینی ما اذاہا متفق علیہ وفی مدارج النبوۃ نیز در حدیث
آمدہ ان اللہ یغضب بغضب فاطمۃ ویرضی برضاہا وبصحت پیوستہ کہ پیغمبر صلی اللہ
علیہ وآلہ فرمود فاطمہ بضعۃ منی من اذاہا فقد اذانی ومن اغضبہا فقد اغضبنی وفی الصواعق
اخرج سعد فی شرف النبوۃ وابن المثنی انہ صلعم قال یا فاطمۃ ان اللہ یغضب لغضبک ویرضی
برضاک فمن اذی احدا من ولدہا فقد تعرض لہذا الخطر العظیم لانہ اغضبہا ومن احبہم
فقد تعرض لرضاہا بہ ودر صحیح بخاری ومسلم از مسور بن مخرمہ روایت میکنند کہ رسول خدا
صلعم فرمود فاطمہ گوشت پارۂ است از من پس کسیکہ در خشم آرد او را در خشم می آرد
مرا ودر روایتے فرمود بد می آید وناخوش میگرداند مرا آنچہ بد می آید وناخوش
میگرداند فاطمہ را وایذا میرساند مرا آنچہ موذیست او را مناقب فضائل اہل بیت

بیشمار است و دو قسم است یکی مجمل بعنوان اہل بیت و دیگر مفصل بخصوص فاطمہ و علی و حسن و حسین علیہم السلام و چون مقصود درینجا ذکر فاطمہ زہرا است اقتصار برین نمودہ شد

فصل در بیان تزویج حضرت فاطمہ زہرا با علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہما

بدانکہ تزویج او بامر خدا بود عن جابر ان اللہ تعالی امرنی ان ازوج فاطمۃ من علی ہذا مافی تبویب الجامع الصغیر للسیوطی و ایضا فی الصواعق و اخرج النسائی فی خصائص علی عن عبد اللہ بن بریدۃ عن ابیہ قال خطب ابو بکر و عمر فاطمۃ علیہا السلام فقال رسول اللہ انہا صغیرۃ فخطبہا علی علیہ السلام فزوجہا منہ و در سال دویم از ہجرت در شہر رمضان تزوج کرد و بنا کرد در ذی الحجہ و بعضی گفتہ اند تزویج کرد در رجب و بعضی گفتہ اند در صفر و بعضی بعد غزوہ احد کذا فی جامع الاصول و بود زہرا در وقت تزوج شانزدہ سالہ و بعضی ہیجدہ سالہ گفتہ اند و بعضی پانزدہ سالہ و بود علی بست و یکسال و پنج ماہ و در روایتی آمدہ کہ خواستگاری کرد فاطمہ را ابو بکر پس تعلل کرد آنحضرت و گفت من انتظار وحی دارم در تزویج وی پس نیز خواستگاری کرد عمر او را و ہمین جواب یافت از رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ و در مشکاۃ آوردہ چون خطبہ کردند فاطمہ را ابو بکر و عمر آنحضرت فرمود کہ او صغیرہ است پس گفت علی و ام ایمن و در روضۃ الاحباب گفتہ گفتند بوی اہل و خواص او کہ تو برو نزد آنحضرت و خواستگاری کن دختر او را گفت علی شرم دارم من

از رسولخدا صلی الله علیه وآله وگفت رد کرد حضرت خواستگاری ابوبکر و عمر را من چون
بر هر گفتند تو نزدیک ترین مردمی بوی و ابن عم اوئی و پسر ابوطالبی برد و شرم
لکن پس آمد علی نزد رسولخدا صلی الله علیه وآله وسلام داد بروی پس جواب سلام
وی داد آنحضرت وگفت چه چیز آورده است ترا نزد ما ای پسر ابوطالب گفت
آمده ام تا خواستگاری کنم فاطمه را پس گفت رسولخدا صلی الله علیه وآله مرحبا واهلا
وزیاده نه کرد بر این و روایت می کند انس که بودم من نزد رسولخدا صلی الله
علیه وآله پس در گرفت آنحضرت را حالتیکه در میگرفت او را نزد وحی و ربوده شد
از خود پس گشاده شد آنحالت و بحال خود باز آمد پس گفت آمد مرا جبرئیل از نزد
پروردگار عرش وگفت بدرستیکه خدا تعالی امر می کند ترا که تزویج کنی فاطمه را با علی
ای انس برو و بخوان ابابکر و عمر و عثمان و طلحه و زبیر را و جماعه انصار را
پس حاضر شدند این قوم و خطبه خواند آنحضرت خطبه بلیغ پس حمد گفت مر خدایرا و ثنا
کرد بروی و ترغیب کرد در نکاح پس تزویج کرد فاطمه را بعلی مرتضی علیه السلام بر مهر
چهارصد مثقال از فضه وگفت قبول کردی و راضی شدی ای علی پس برگرفت
آنحضرت طبقی از خرما و پراگنده کرد میان قوم و ازینجا گفته اند قومی از فقها که
مستحب پراگنده کردن شکر و بادام در ضیافت عقد نکاح و در مواهب لدنیه نقل
می کند خطبه را الحمد لله المحمود بنعمته المعبود بقدرته المطاع بسلطانه المرهوب من
عذابه وسطوته النافذ امره فی سمائه وارضه الذی خلق الخلق بقدرته ومیزهم باحکامه

واعزہم برنیہ واکرمہم بنبیہ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ان اللہ تبارک اسمہ وتعالے
عظمتہ جعل المصاہرۃ سببا لاحقا وامرا مفترضا وشج بہ الارحام والزم الانام فقال
عز من قائل وہو الذی خلق من الماء بشرا فجعلہ نسبا وصہرا وکان ربک قدیرا ولکل
اجل کتاب یمحو اللہ ما یشاء ویثبت وعندہ ام الکتاب ثم ان اللہ امرنی ان ازوج
فاطمہ من علی ابن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ الخ وفی الصواعق قال رسول اللہ
فاشہدوا انی قد زوجتہ علی اربعمائۃ مثقال فضۃ ان رضی بذلک علی ثم دعا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم لطبق من بسر ثم قال انتہبوا ودخل علی فتبسم النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فی وجہہ
ثم قال ان اللہ عز وجل امرنی ان ازوجک فاطمہ علی اربعمائۃ مثقال فضۃ رضیت بذلک
قال قد رضیت بذلک یا رسول اللہ فقال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جمع اللہ شملکما واعز جدکما
وبارک علیکما واخرج منکما الکثیر الطیب وذکر کردہ است خبر ری در حصن حصین
از ابن حبان در صحیح خود کہ چون تزویج کرد آنحضرت صلعم علی را با فاطمہؑ در آمد در
در خانہ او وگفت مر فاطمہ را بیار برائے من آبے پس گرفت فاطمہ قدحی چوبین را وپر کرد
آنرا بہ آب پس گرفت آنحضرت صلعم آنرا وانداخت آب دہن مبارک خود در وے
وگفت فاطمہ را ابیش آی پس پیش آمد فاطمہ پس پاشید آب را درمیان سینہ و بر سرے
وگفت خداوندا من پناہ میدہم تو را و ذریت او را از شیطان راندہ
شدہ پس گفت پشت بکن ای فاطمہ بجانب من پس پشت کرد بجانب حضرت
پس ریخت آنحضرت آب را میان شانہای وی وگفت خداوندا پناہ میدہم تو

او را و ذریت او را از شیطان رجیم باز گفت آنحضرت بیارید آب را گفت علی دانستم
من آنچه میخواهد آنحضرت پس برخواستم و کاسه را آب پر کردم و آوردم پس گرفت
آنحضرت آنرا و بینداخت آب دهن خود را در وی و گفت مرا پیش آئی پس پیش
رفتم پس انداخت آب را بر سر و روی من و گفت اللهم انی اعیذه بک
و ذریته من الشیطان الرجیم پس گفت در ای باہل خود بسم اللہ و البرکۃ و در بعضی
روایات آمده که آمد رسولخدا صلی اللہ علیه و آله روز نکاح فاطمه با علی بعد از نماز
عشا بسوی خانهٔ ایشان پس برداشت ظرفی از آب و انداخت آب دهن
مبارک خود را در وی و خواند معوذتین را و دعا کرد و امر کرد علی را که بیاشامد
آن آب را و وضو سازد بعد از ان امر کرد فاطمه را که بیاشامد آن آب را و وضو
سازد از ان پس گفت خداوندا این هر دو از من اند و من از ایشانم خداوندا
چنانکه دور کردی از من پلیدی را و پاک ساختی مرا پاک گردان این هر دو را پس
گفت ایشان را برخیزید بسوی خوابگاه خود و گفت خداوندا پیوند ده الفت
ده میان ایشان و برکت ده در ایشان و ذریت ایشان و فراهم آر بر ایشان
از ایشان ذریت بسیار پاک و در روایت کرده است خطیب از ابن عباس که چون
تزویج کرد رسولخدا فاطمه را با علی گریه گرفت فاطمه را پس گفت آنحضرت چه چیز گریانید
ترا ای دختر من گفت یا رسول اللہ تزویج کردی تو مرا با مردی که نیست او را
مال و نه چیزی پس گفت اما راضی نیستی تو که خدا تعالی برگزیده از زمین دو مرد را

کہ یکی ازان دو مرد پدر تست و دیگرے شوہر تو و در روایت حاکم از ابی
ہریرہ آمدہ کہ گفت آیا راضی نیستی تو کہ تزویج کردم ترا با اولین مسلمانان از
روی اسلام و داناترین ایشان از روی علم و تو بہترین بنات امت منی چنانکہ
مریم در قوم خود و در روایت طبرانی آمدہ تزویج کردم ترا با نیکبختی در
دنیا و در آخرت از صالحان است و منقولست کہ آنحضرت از علی پرسید کہ
ہیچ چیز در دست داری علی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ گفت اسپے و زرہے
دارم فرمود اسپ ترا ضرور است لیکن زرہ را بفروش و بہای آنرا پیش
من بیار پس آنرا بچہار صد و ہشتاد درہم فروخت و نزد حضرت صلعم آورد حضرت
مشتی ازان بگرفت و بہ بلال داد تا در بوی خوش صرف کند و بقیہ بام سلمہ
سپرد کہ در جہاز فاطمہ صرف کند و کارسازی او کنند و متاع خانہ و اثاث البیت
بجز دو پس دو جامہ بردو و نہالی از کتان و چار بالش و دو بازوبند نقرہ و قطیفہ
و تکیہ و قدحی و آسیائی و سبوئی و مشکی و مشربہ و امثال آن خرید و در مواہب اللدنیہ
گوید کہ ولیمہ کرد علی بر فاطمہ صلوات اللہ علی نبینا علیہما و نبود ہیچ ولیمہ در ان
زمین بیشتر از ولیمہ وی گرو نہاد زرہ خود را نزد یہودی بنصف پیمانہ شعیر و بود
ولیمہ وی چند صاع شعیر و تمر و حلیس و ان طعامی است کہ از تمر و سمن و قرت بہم آمیختہ
می شود روایت کرد آنرا احمد در مناقب ہذا ما فی مدارج النبوۃ و قال الشیخ
الامام الاجل ابو نصر محمد بن عبد الرحمن الہمدانی رحمۃ اللہ علیہ فی السبعیات فی المجلس السابع فی یوم الجمعۃ

فلما بلغت فاطمة مبلغ النساء كان رسول الله يغتم لاجلها ويقول ليست لها والدة
يربيها وتهيئ اسباب تزويجها فنزل جبرئيل وقال الجبار يقرئك السلام ويقول
يا محمد لا تغتم في امر تزويجها فانها احب الي منك ففوض امر تزويجها منك الي فاني ازوجها
ممن احب فسجد رسول الله سجدة الشكر ثم رجع جبرئيل فلما كان يوم الجمعة جاء جبرئيل
الى رسول الله وبيده طبق وميكائيل واسرافيل وعزرائيل عليهم السلام بيد كل واحد
منهم طبق مغطى بمنديل وعند كل واحد منهم الف ملك ووضعوا الاطباق بين يدي
رسول الله فقال ما هذا يا جبرئيل قال فان الله يقول اني زوجت فاطمة من علي ابن ابي طالب
صلوات الله على نبينا وعليه وهذا ثواب الجنان واثمارها البس عليها الثياب وانثر
عليها النثار فسجد رسول الله ثم رفع راسه فقال له جبرئيل فاطمة ترضا بما يرضى والي
احب منك هذه الهدايا والعطايا في دار البقاء لا في دار الفناء ولكن يا جبرئيل
اخبرني كيف كان تزويج فاطمة في السماء قال جبرئيل يا محمد ان الله تعالى امرنا بان
نفتح ابواب الجنان ونغلق ابواب النيران فغلقت ثم زين العرش والكرسي وشجرة طوبى
وسدرة المنتهى ثم امر الله تعالى الولدان والغلمان بان ينصبوا في كل قصر اي خيم
وكل غرفة اي حجلة ويجلسوا الوليمة عرس فاطمة وامر ملائكة السموات المقربين والحافين
بان يجتمعوا تحت شجرة طوبى ثم ارسل الله تعالى الريح المثيرة فهب في الجنان فاسقطت من
اشجارها الكافور والمسك والعنبر على الملائكة ثم امر الله تعالى طيور الجنة بان تغني
ورقصت الحور العين ونثرت الاشجار الحلي والجواهر اليتيمين وحفت الولدان والغلمان

ثم نادی الخلیل جل جلاله و اثنی علی نفسه وقال انی زوجت سیدة نساء العالمین فاطمه من
علی بن ابی طالب صلوات الله علی نبینا وعلیه قال یا جبرئیل کنت خلیفه علی و انا خلیفه
رسولی محمد فزوجها الیه وقبلها من علی فهذا عقد نکاح فاطمه فی السماء فاعقدا انت یا
محمد فی الارض فاخبر رسول الله علی بن ابی طالب ثم فاطمه وجمع اصحابه فی المسجد فنزل
جبرئیل وقال ان الله تعالی امر علیا بان یقرا الخطبة بنفسه فقرء خطبته الحمد لله
المتوحد بالجلال المتفرد بالکمال خالق بریته ومحسن صفات خلیقته الذی لیس
کمثله شیئ ولا یکون کمثله الا هو خلق العباد فی البلاد فالهم بالثناء فسبحوه بحمده وقدسوه
وهو الله الذی لا اله الا هو امر عباده بالنکاح فاجابوه والحمد لله علی نعمائه وایادیه
اشهد ان لا اله الا الله شهادة تبلغه وترضیه تنجی قائلها وتقیه یوم یفر المرء
من اخیه وامه وابیه وصاحبته وبنیه وصلی الله علی محمد النبی الذی اجتباه بوجهه ومرتضیه
صلوة تبلغه الرتبة وتحظیه ورحمة الله علی آله واصحابه ومحبیه والنکاح مما قضاه الله
تعالی واذن فیه وانی عبده وابن عبده وابن امته الراغب الی الله والخاطب
خیر نساء العالمین وقدرت لها من الصداق اربع مائة درهم عاجلة غیر اجلة
فهل زوجتها یا ایها الرسول النبی الامی علی سنة من مضی من المرسلین وقال النبی
قد زوجت فاطمه منک یا علی وزوجک ورضیتک واخترک قال علی قبلتها
من الله ومنک یا رسول الله صلی الله علیه وآله فلما سمعت فاطمه بان اباها زوجها
وجعل الدراهم مهرها قالت یا ابت ان بنات سائر الناس تزوجن علی الدراهم

والدنانير زوجتي على الدراهم والدنانير فما الفرق بين بنتك وبين سائر الناس
فاسئل الله تعالى ان يجعل مهري شفاعة عصاة امتك فنزل جبرئيل من ساعته وبيده
حرير وفيه مكتوب جعل الله مهر فاطمة الزهرا بنت محمد المصطفى صلى الله عليه و آله
شفاعة امته العاصين فاوصت فاطمة وقت خروجها من الدنيا بان يجعل ذلك
الحرير في كفنها وقالت اذا حشرت يوم القيامة ارفع هذا الحرير واشفع عصاة امة
النبي انتهى كلامه وفي الصواعق اخرج ابو بكر الخوارزمي انه صلعم خرج عليهم ووجهه
مشرق كدايرة القمر فساله عبد الرحمن بن عوف فقال بشارة اتتني من ربي في
اخي وابن عمي وابنتي بان الله تعالى عزوجل زوج عليا من فاطمة و امر
رضوان خازن الجنان فهز شجرة طوبى فحملها رقاقا يعني صكاكا بعدد محبي اهل البيت
وانشا تحتها ملائكة من نور ودفع الى كل ملك صكا فاذا استوت القيامة
باهلها نادت الملائكة في الخلائق فلا يبقى محب لاهل البيت الا دفع اليه صك فيه
فكاك من النار فصار اخي وابن عمي وبنتي فكاك رقاب رجال ونساء من امتي
من النار وفي مفصل الخطاب عن ابي بكر انه قال لما تزوج النبي صلى الله عليه وآله
وسلم ابنته فاطمة من علي قال صلى الله عليه وآله وسلم زينوا حبيبتي وقرة عيني فاطمة
يحيى وقرة عيني بافضل زينتكم واكثر والطيب ولا تنسوا الجبار عن فاطمة ونزد بعضي تزويج
وي در ماه مبارك رمضان بعد مراجعت از بدر ونزد بعضي بعد از وقعه
احد اخرج ابو عمر عن عبيد الله بن محمد بن سماك بن جعفر الهاشمي يقول انكح

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فاطمۃ علی بن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہما بعد وقعہ
اُحد وکان سنہا یوم تزوجہا خمس عشرۃ سنۃ وخمسۃ اشہر ونصفا وسن علی یومئذٍ احدی
وعشرین سنۃ وخمسۃ اشہر وزفاف کرد در ذی الحجہ ودعا کرد اسماء بنت عمیس را
کہ در زفاف حضرت زہرا حاضر بود اخرج النسائی عن اسماء بنت عمیس قالت کنت فی
زفاف فاطمۃ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فلما اصبحنا جاء النبی فضرب الباب
ففتحت لہ ام ایمن فقالت لقال اذ کان فی لساننا لغتہ وسمعت النساء صوت النبی صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم فتحبین قال اختہ احتبس انا فی ناحیۃ فقالت فجاء علی صلوات اللہ علی علیہ
الصلوٰۃ والسلام فدعاء النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ونفخ علیہ من الماء ثم قال ادعوا لی
فاطمۃ فجاءت علیہا السلام وعلیہا خرقتہ من الحیاء فقال قد انکحتیک احب اہل بیتی الی
ودعاء لہا ونفخ علیہا من الماء فخرج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فرای سوادا فقال
من ہذا قلت اسماء قال ابنۃ عمیس قلت نعم قال کنت فی زفاف فاطمۃ بنت رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ تکرمیہا قلت نعم قالت فدعا لی ہذا ما فی ازالۃ الخفاء ودر شواہد النبوۃ است
کہ اسماء بنت عمیس از فاطمہ زہرا صلوات اللہ علی نبینا وعلیہما روایت میکند کہ گفت
در شبے کہ علی بن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ با من زفاف کرد ترسیدم
زیرا کہ شنیدم کہ زمین با وی سخن میگفت بامداد آن را با رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ
حکایت کردم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ سجدہ دراز کرد پس سر برآورد و
گفت ای فاطمہ بشارت باد ترا بپاکیزگی نسل بدرستیکہ خدا تعالی فضیلت نہاد شوہر ترا

فصل بیان ولادت حضرت سیدة النساء العالمین فاطمه زهرا

بر سائر خلائق و زمین را فرمود که با و بگوید اخبار خود را آنچه بر روی زمین خواهد گذشت از مشرق تا مغرب انتهی کلامه و اما مه آورده اند که این مزاوجت با سعادت در شب پنجشنبه بست و یکم ماه محرم از سال دویم هجرة و بعضی گفته اند که در روز شنبه ماه ذی الحجه بود و به روایت شیخ طوسی زفاف آنحضرت به شانزده روز بعد از زفاف رقیه بوده است بعد رجوع از جنگ بدر و چند روز از ماه شوال گذشته بود و از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه روایت کرده اند که تزویج آنحضرت در ماه رمضان بود و زفاف ذالحجه بود از سال دویم هجرت و رسولخدا صلی الله علیه و آله از درهم های بهای زره امیر المومنین علی بن ابیطالب صلواة الله علی نبینا و علیه که آمده بود دو کف برگرفت و بانی بکر داد و فرمود بهبازار برو و از برای فاطمه آنچه درکار است از جامه و اثاث البیت بیار و عمار بن یاسر و جمعی از صحابه را در پی او فرستاد تا همگی در بازار در آمدند پس هر یک از ایشان چیزی را که اختیار نمودند ابوبکر مینمود و بمصلحت او میخریدند پس پیراهنی خریدند به هفت درهم و مقنعه بچهار درهم و قطیفه سیاه [illegible] ابریشم و حصیری و دستاسیائی و بادیه مسی و ظرفی برای آب [illegible] و کاسه چوبی از برای شیر و مشکی از برای آب و مطهره اندوده و سبوی سبز و کوزه های از سفال چون همه اسباب را خریده حضرت ابوبکر بعضی را بر داشت و هر یک از صحابه بعضی را بر داشتند و بخدمت حضرت رسول الله آوردند حضرت صلعم هر یک را از انها بدست می گرفت و ملاحظه می نمود و می فرمود خداوندا

فصل در بیان صبر وی

بر مصائب و مشقتہا و تنگی معیشت و محنتہائی کہ برائی رضائی خدا و رفع درجات عقبی در دنیا کشیدہ و بر نفس نفیس خود گوارا ساختہ اخرج ابو بکر عن ضمرۃ قال قضی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ علی ابنتہ فاطمۃ الخدمۃ فی البیت وقضی علی علی بما کان خارجا من البیت واخرج ابو بکر عن ابی البختری قال قال علی لامہ فاطمۃ بنت اسد اکفی فاطمۃ بنت رسول اللہ الخدمۃ خارجا سقایۃ الماء والحاجۃ وتکفیہا العمل فی البیت العجن والخبز والطحن واخرج احمد عن عطا ابن السائب عن ابیہ عن علی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ لما زوجہ فاطمۃ بعث معہا بخمیلۃ ووسادۃ من ادم حشوہا لیف ورحی وسقاء وجرتین فقال لی بفاطمۃ ذات یوم واحد واللہ لقد شنوت حتی قد اشتکت صدری قال وقد جاء اللہ اباک بسبی فاذہبی فاستخدمیہ فقالت وانا واللہ قد طحنت حتی محلت یدی فاتیت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ فقال ما جاء بک ای بنیۃ قالت جئت لاسلم علیک فاستحییت ان تسالہ فرجعت فقال ما فعلت قالت استحییت ان اسالہ فاتیاہ جمیعا فقال علی یا رسول اللہ واللہ لقد شنوت حتی اشتکیت صدری وقالت فاطمۃ طحنت حتی محلت یدای وقد جاءک اللہ بسبی وسعۃ فاخدمنا فقال واللہ لا اعطیکما وادع اہل الصفۃ تطوی بطونہم لا انفق علیہم لکن ابیعہم وانفق علیہم اثمانہم فاتیاہما النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وقد دخلا فی قطیفتہما اذا غطیا رؤسہما تکشفت اقدامہما واذا غطیا اقدامہما تکشفت رؤسہما

فتارا فقال مکا نکما قال لا اخبر کما بخیر مما سالتمانی قال بلی فقال کلمات علمنیهن جبرئیل

فقال تسبحان دبر کل صلوة عشراً وتحمدان عشراً وتکبران عشراً فاذا اویتما الی

فراشکما فسبحا ثلثا وثلثین وحمدا ثلثا وثلثین وکبرا اربعا وثلثین قال علی واللہ ما

ترکتهن منذ علمنیهن رسول اللہ قال له ابن الکوا ولا لیلة الصفین فقال قاتلکم اللہ یا

اہل العراق نعم ولا لیلة الصفین **حاصل ترجمہ** آنکہ حضرت رسول اللہ صلی اللہ

علیہ وآلہ وسلم مقرر کرد کہ کار و بار درونی خانگی مثل نان پختن وخانہ جاروب کردن

وآسیا برای آرد گردانیدن فاطمہ بنت رسول اللہ بتقدیم رساند وکارہای

بیرونی مثل شتر آب دادن واز بازار چیزی خریدن علی مرتضے صلواۃ اللہ

علی نبینا وعلیہ بدان قیام نماید ومرویست کہ فاطمہ از بسکہ پیش آتش نشستہ و

نان پختہ وخانہ جاروب کردہ وآسیا گردانیدہ بود رنگ روی مبارکش متغیر شدہ بود

ودست وی آبلہ کردہ وجامہ او پر بود وغبار چرکین گشتہ باری بطلب خادمی

پیش آنحضرت رفتہ حضرت فرمود من شمارا چیزی تعلیم کنم کہ بہ از خادم باشد وقتیکہ

بجامہ خواب بروید بگوئید سی وسہ بار سبحان اللہ وسی وسہ بار الحمد للہ وسی وچہار بار اللہ اکبر

علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ میفرماید کہ ہرگز این ورد را ترک نکردم

ابن الکوا گفت نہ در شب صفین یعنی در شب صفین کجا فرصت دست داد کہ این ورد ادا شدہ باشد

فرمود علی مرتضی صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ کہ خراب کند شمارا خدا ای اہل عراق

من در شب صفین ہم ترک نکردم چون از کرامات وی مشہور ہست کہ در رکاب

اسپ پائی می گذاشت و تا بر پشت اسپ میرسید قرآن ختم می کرد پس ای دانای این
در در چه قدر کار داشت که ابن الکوا ازان متعجب شد **ابیات**

کار پاکان را قیاس از خود مگیر	گرچه ماند در نوشتن سیر و شیر
اولیا اطفال حق اند ای پسر	غائبی و حاضری بس با خبر

روزی آنحضرت صلعم بخانه فاطمه زهرا علیها السلام تشریف آورد و دید که جامه
سطبر از پشم شتر پوشیده نشسته است آنحضرت آب در دیده بگردانید و گفت ای
فاطمه امروز بر مشقت و تنگی دنیا صبر نمائی تا فردای قیامت نعیم بهشت ترا باشد
منقولست که روزی آنحضرت دست مبارک خود بر سینه فاطمه زهرا علیها السلام
نهاد و دعا کرد که خداوندا او را از گرسنگی امین گردان فاطمه میفرماید ازان
باز هرگز در خود زحمت گرسنگی نیافتم و از ابی هریره آمده است که گفت سیر
نشدند آل محمد از طعام سه روز پیاپی تا رفتند ازین عالم رواه الشیخان
و از ابن عباس آمده که میگذرانید آنحضرت و اهل و عیال وی شبها پیاپی
که نمی یافتند طعام شب و نبود طعام ایشان مگر نان جو رواه الترمذی و صححه
و در حدیث بخاری و مسلم آمده که سیر نشدند آل محمد از نان جو دو روز پیاپی
و از حسن بصری آمده که خطبه خواند آنحضرت و گفت بخدا سوگند شام نکردند
آل محمد یک صباح را بطعامی و در روایت است که در خانه حضرت زهرا
پرده از حریر بود آن حضرت تشریف آورد و آنرا گرفت و بفقرا داد حضرت

فاطمه زهرا عرض کرد که یا رسول الله صلی الله علیه وآله تو پوشیدن این را بر نسا ر
امت خود روا داشتی حضرت فرمود بر نسا راحت خود نه بر تو که فضل وکمال
داری وخدا تعالی برائی تو در آخرت همه چیز مهیا ساخته نه برائی دنیا ولهٰذا
آن آفریده فی الصواعق واخرج احمد وغیره انه صلعم کان اذا قدم من سفر اتی
الی فاطمة واطال المکث عندها ففی مرة لنفسها وسانه مسکتین من ورق وقلادة
وقرطین وستر الباب بیتها فقدم صلعم ودخل علیها ثم خرج وقد عرف الغضب فی
وجهه حتی جلس علی المنبر فظننت انه انما فعل بما رای ما صنعته فارسلت به الیه لیجعله
فی سبیل الله تعالی فقال فعلت فداها ابوها ثلاث مرات لیست الدنیا من محمد ولا من
آل محمد ولو کانت الدنیا تعدل عند الله تعالی فی الخیر جناح بعوضة ما لقی منها
کافرا شربة ماء ثم قام فدخل صلی الله علیه وآله وسلم علیها وزاد احمد انه صلعم امر ثوبان
یدفع ذلک الی بعض اصحابه وبان یشتری لها قلادة من عصب وسوارین من
عاج وقال ان هولاء اهل بیتی ولا احب ان یاکلوا طیباتهم فی حیوتهم الدنیا واخرج
ابو بکر عن الحارث عن علی قال اهدیت لی وتحتنا الا جلد کبش هذا ما فی ازالة الخفا وغیره
وابن ضیق وقلت معیشت مر آنحضرت را وآل واصحاب او را از جهة احتیاج وافلاس
ونایافت نبود بلکه گاهی بجهة اختیار وایثار بود وگاهی بجهت کراهت سیری
وکثرت خوردن واختیار ریاضت وتکلیف اختیاری بود برای رضائی باری
نه اضطراری بناچاری ورنه اگر میخواستند کوهها برای ایشان حقتعالی از طلا میساختند

فصل در بیان وفات حضرت سیدة النساء و موضع قبر شریف و اختلاف آن

روایت کرده است دارمی که چون نازل شد اذا جاء نصر الله والفتح خواند آنحضرت فاطمهٔ زهرا را و گفت که بموت خود خبر داده شده ام پس بگریست فاطمه پس گفت آنحضرت گریه مکن که تو اول اهل بیت منی که بخواهی پیوست بمن پس خنده کرد فاطمه سلام الله علیها و در بعضے روایت آمده که آنحضرت عرض میکرد قرآن را بر جبرئیل و میخواند با وی از قرآن مجموع آنچه بتفریق نازل شده بود بر آنحضرت در هر سالے یکبار و آن درین سال دو بار بمیان آمد و این از علامات رحلت ازین عالم بود تو حضرت فاطمه را طلب فرمود و خبر به رحلت خود داد و صحیح آنست که در حین اشتداد مرض حضرت صلی الله علیه و آله وسلم حضرت فاطمه زهرا را طلبید و چون حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نزد آنحضرت آمد فرمود مرحبا یا بنتی و در پهلوی خود نشاند و دائما آنحضرت در حالت صحت چون فاطمه را دیدی برخواستی و متوجه استقبال وے شدی دا و را ببوسیدی و ببوئیدی و بر جائی خود نشاندی و چون بسفر میرفتی آنحضرت آخر کسیکه وداع کردی فاطمه زهرا بودی و چون مراجعت فرمودی اول کسیکه از اهلبیت ملاقات با وے نمودی وی بودی آنگاه بحجرات ازواج تشریف می بردند پس در وقت اشتداد مرض در گوش حضرت فاطمه زهرا صلواة الله علی نبینا و علیها سخنے گفت فاطمه گریان شد باز بهمان طریق سخنی گفت

خباب زہرا مسرور و خندان گشت حضرت عایشه گوید که با فاطمه گفتم هیچ گریه را
بخنده و هیچ غم را بشادی مقارن و متصل ندیده ام چنانکه امروز در تو دیدم سبب
چیست فاطمه گفت که این سریست میان من و رسول خدا صلی الله علیه و آله که
فاش نتوانم کرد آنرا حضرت عایشه گفت پس فاطمه آن سر را فاش نکرد تا آنحضرت
از دنیا رحلت نمود بعد از فوت آنحضرت باز پرسیدم که آن چه سخن بود گفت که اول بار
رسول خدا فرمود بر ستیکه جبرئیل با من هر سال قرآن یکبار است میخواند و امسال
دو نوبت خواند گمان نمی برم الا آنکه اجل من نزدیک رسیده است که جبرئیل در
خواندن قرآن این اهتمام نمود پس بگریستم و در بار دویم گفت اول کسیکه از اهل بیت
من بمن ملحق گردد تو باشی و ازین بشارت خندان گشتم و در روایتی آمده که فرمود
اجل من نزدیک رسیده است اول کسیکه از اهل من ملحق میشود بمن تو باشی پس گریستم و در بار
دویم گفت راضی نیستی که سیده نساء اهل بهشت تو باشی اما روایت اولی دلالت
دارد بر اینکه فرح و خنده فاطمه زهرا برای لحوق وی است با آنحضرت صلعم و خبر
خیریت السیادت از همه نساء اهل جنت زائد است بران فی المشکاة عن عایشة
قالت کنا ازواج النبی صلی الله علیه و آله عنده فلما اقبلت فاطمة ما تخفی مشیتها من مشیة
رسول الله فلما راها قال مرحبا یا بنتی ثم اجلسها ثم سارها فبکت بکاء شدیدا فلما رای حزنها
سارها الثانیة فاذا هی تضحک فلما قام رسول الله صلی الله علیه و آله سالتها عما
سارک قالت ما کنت لافشی علی رسول الله سره فلما توفی قالت عزمت علیک

بمالی علیک من الحق لما اخبرتنی قالت اما الآن فنعم اما حین سارنی فی الامر الاول فانہ
اخبرنی ان جبرئیل کان یعارضنی القرآن کل سنۃ مرۃ فانہ عارضنی بہ العام مرتین ولا اری
الاجل الا قد اقترب فاتقی اللہ و اصبری فانی نعم السلف انا لک فبکیت بکائی لما رای جزعی
سارنی الثانیۃ قال یا فاطمہ الا ترضین ان تکونی سیدۃ النساء اہل الجنۃ او نساء العالمین
وفی روایۃ فسارنی فاخبرنی انہ یقبض فی وجعہ فبکیت ثم سارنی فاخبرنی انی اول
اہل بیتہ تبعہ فضحکت متفق علیہ ہذا الحدیث فی البخاری والمسلم وبود وفات فاطمہ بعد از آنحضرت
صلعم بقول اشہر شش ماہ سیوم ماہ مبارک رمضان وبعضی سہ ماہ گفتہ اند وروی عن الامام
ابی جعفر الباقر انہ قال ما رایت فاطمہ ضاحکۃ منذ قبض النبی حتی قبضت ولما توفیت غسلہا
علی و اسماء بنت عمیس وروی انہا ماتت بعد فوت ابیہ ستۃ اشہر لیلۃ الثلثاء لثلث خلون
من رمضان سنۃ احدی عشرۃ من الہجرۃ علی الصحیح وقیل ماتت بعد ابیہ بثلثۃ اشہر وقیل
بشہرین وقیل بثمانیۃ اشہر وقیل ثمانیۃ یوم وقیل بخمس وسبعین یوما وقیل باربعین یوما
و در بقیع در شب مدفون گشتہ ونماز گذارد و بروی علی عزم و بہ قولی عباس گویند
روز دیگر ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ و عمر فاروق رضی اللہ عنہ و دیگر صحابہ رضی اللہ عنہم
با علی مرتضی شکایت کردند کہ چون ما را خبر نکردی تا شرف نماز بر وی دریافتمے
علی عذر گفت کہ بنا بر وصیت وی کردم کہ چون از دنیا بروم مرا بہ شب دفن کنی
تا چشم نامحرم بر جنازہ من نیفتد مشہور میان مردم و مذکور در روضۃ الاحباب
وغیرہ است و در روایت بخاری علی مرتضی بر فاطمہ زہرا نماز گذارد وصلی العباس

على ما رواه الدولابي وابو بكر على ما رواه ابو سعيد السمان ودفنت ليلا بالبقيع
او في بيتها على اختلاف الروايات وكان بيتها متصلا بالمسجد فلما زاد بنو امية
في المسجد صار فيه ورثاها على رضي الله عنه بعده الابيات شعر لكل اجتماع من خليلين فرقة
وكل الذي دون الفراق قليل * وان افتقادي فاطمة بعد احمد * دليل على ان
لا يدوم خليل * وكيف هناك العيش من بعد فقدهم * لعمرك شيء ما اليه سبيل * هذا في
مدارج النبوة وكانت لها يوم ماتت ثمان وعشرون سنة وستة اشهر وقيل ثلث وعشرون سنة وقيل
اربع وعشرون سنة واليه ذهب الذهبي رحمة الله عليه واما مروياتها فقليلة فانها روت
عن ابيها صلى الله عليه وآله وسلم يسيرا لانها لم تعش بعده صلى الله عليه وآله وسلم الا قليلا
روى عنها على كرم الله وجهه وولداها الحسن والحسين رضي الله عنهما وعائشة وام سلمة
وسلمى ام ولد ابي رافع واسماء بنت عميس وغيرهم وكل ما روى عنها ثمانية عشر حديثا اتفق
البخاري ومسلم على واحد منها الذي روى عنها عائشة عن رسول الله صلعم اخبرها ان
يقبض في وجعه وانها اول اهل بيته تبعه وانها سيدة نساء اهل الجنة واما اولادها
فانها ولدت ثلثة بنين الحسن والحسين سيجي ذكرهما والمحسن فمات رضيعا وبنتان زينب و
ام كلثوم وقال الليث بن سعد وثالثة رقية وماتت صغيرة فاما زينب فزوجها
ابوها من ابن اخيه عبد الله بن جعفر ابن ابي طالب وولدت له وماتت عنده واما
ام كلثوم فزوجها ابوها من عمر ثم لما ماتت عمر تزوجها عون بن جعفر بن ابي طالب
وبعد فوته تزوجها اخوه محمد بن جعفر وبعده عبد الله بن جعفر وماتت في الوقت الذي

مات فیہا منہا زید بن عمر ابن الخطاب و صلی علیہما عبد اللہ بن جعفر او عبد اللہ بن عمر او سعد
بن ابی وقاص و قدم زید علی امہ مما یلی الامام والعلم عند اللہ ذی الجلال والاکرام
ہذا فی مفتاح النجا فی مناقب آل عبا و قد روی انہا اغتسلت فی مرضہا فلما فرغت
اضطجعت مستقبلۃ القبلۃ وجعلت یدہا تحت خدہا ثم قبضت فدفنوہا یغسلہا ذلک ولم تغسل
بعد الموت فکان شیٔ خصصہا بہ ابوہا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم واما انکار ابن الجوزی غسل
الفاطمہ قبل الموت و دفنہا بثیابہا فنحوانہ ان ذلک لعلہ خصوصیۃ لفاطمہ خصہا ابوہا کما
خص اخوہا ابراہیم بترک الصلوۃ کذا قال حافظ احادیث النبوی جلال الدین سیوطی
و در محل دفن حضرت زہرا اختلاف است بعضی برانند کہ مرقد مطہر او در بقیع است در
رقبہ عباس آنجا کہ سایر اہلبیت نبوۃ آسودہ اند و بعضے برانند کہ دفن او ہم در بیت
اوست کہ داخل مسجد شریف نبوی ست صلی اللہ علیہ وآلہ وجنازہ او را از خانہ بیرون
نبردند و آآن زیارت وی ہم درینجا متعارف ست و قول دیگر آمدہ کہ قبر
آنحضرت در مسجد بیست در بقیع کہ بوی منسوب است در جہت قبلہ قبہ عباس مائل
بشرق وگفتہ اند کہ وی معروف است بہ بیت الحزن کہ فاطمہ در ایام حزن و مصیبت
رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از صحبت مردم توحش وجدائی گزیدہ در آنجا اقامت
کردہ روزہا بہ گریہ وزاری ونالہ و بیقراری بسر میبرد و ہر صبح و شام جامۂ تسکین
و آرام چاک زدہ از گذارش الام فغان و فریاد میکرد تا آنکہ بعد از ششماہ رحلت
نمود وکسے درین ایام او را متبسم ندید و بزیارت قبر شریف میرفت و خاکی از آن

٢٣١

برمیداشت و می بوئید و بر دیدهٔ غمدیده می نهاد و گریه می کرد و این شعر میخواند

شعر عربی

ماذا علی من شم تربة احمد ÷ ان لا یشم مدی الزمان غوالیا ÷ صبت علی مصائب لو انها ÷ صبت علی الایام صرن لیالیا ÷ و در وقت بعضے زیارات گفته است

شعر

اذا اشتد شوقی زرت قبرک باکیا ÷ انوح واشکو ما اراک مجاوبی ÷ یا ساکن الغبراء علمتنی البکا ÷ وذکرک انسانی جمیع المصائب ÷ فان کنت عنی فی التراب مغیبا ÷ فما کنت عن قلب الحزین بغائب ÷ و از جمله مراثی که منسوب بحضرت زهرا صلوات الله علی نبینا وعلیها این دو بیت آمده است ۔ نفسی علی زفراتها محبوسة ÷ یا لیتها خرجت مع الزفرات ÷ لا خیر بعدک فی الحیوة وانما ÷ ابکی مخافة ان یطول حیاتی ÷ و مسعودی در مروج الذهب می آرد که در موضع قبور حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا وعلیه و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق سلام الله علیهم اجمعین سنگی یافتند بر وی نبشته بود هذا قبر بنت رسول الله سیدة نساء العالمین و قبر الحسن بن علی و علی بن الحسین بن علی و قبر محمد بن علی و جعفر بن محمد علیهم التحیة والثنا و ظهور این سنگ در سنه اثنین وثلاثین وثلاثمائة بود و در قضیه دفن امام المومنین حسن بن علی آمده است که آنحضرت وصیت کرده بود که اگر مردم نگذارند مرا در پهلوی جد من بسپارند پس در بقیع پیش مادر من فاطمهٔ زهرا دفن کنید و بالجمله

مختار در قبر شریف این مکان است و اما مه آورده اند که در مدت بقای حضرت
فاطمه زهرا صلوات الله علی نبینا و علیها بعد از رسولخدا صلی الله علیه و آله خلاف
بسیار است از شش ماه بیشتر و چهل روز کمتر نگفته و احادیث معتبره دلالت می کند بر آنکه
بقائے آنحضرت بعد از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله هفتاد و پنجروز بوده و در
در کتاب مقاتل الطالبین از حضرت امام محمد باقر صلوات الله علی نبینا و علیه روایت
کرده که مدت بقائے آنحضرت بعد از پدر بزرگوار خود سه ماه بوده و در روز
وفات نیز خلاف بسیار است اکثری بران رفته اند که در سیوم ماه جمادی الآخری
واقع شده و اینقول مخالفت با روایات هفتاد و پنجروز دارد و موافق آن می آید
که در اوائل جمادی الاولی واقع شده باشد و از ابن عباس روایت کرده اند که
در بیست و یکم رجب واقع شده و از کشف الغمه نقل کرده اند که در شب سیوم ماه مبارک
رمضان و از ابن شهر آشوب سیزدهم ماه ربیع الاول نقلکرده اند هذا ما قالوا

الباب الثانی در احوال برگزیدهٔ خدا جل و علا نور دیدهٔ محمد مصطفی گلدستهٔ حدیقه علی مرتضی قرة العین فاطمه زهرا حضرت امام حسن مجتبی صلوات الله علیهم اجمعین

فی نصف شهر رمضان و قیل فی النصف من شعبان و قیل لخمس خلون منه سنة ثلاث
من الهجرة علی الصحیح و قیل سنة اربع و قیل سنة خمس و روی ابن الخشاب انه ولد

بستة اشهر ولم يولد لستة اشهر مولود فعاش الا الحسن بن علی وعيسى بن مريم وفی روايۃ
غيره الا الحسن ويحيى بن ذكريا والمشهور انه ولد لتسعة اشهر ولما ولد اذن النبی فی اذنه اليمنى
واقام فی اذنه اليسرى وختنه يوم السابع من ولادته وعق عنه كبشا وفی روايۃ كبشين
وقال لفاطمة زنی شعره وتصدقی بوزنه فضة واعطى القابلة رجل العقيقة ولادت
باسعادتش بقول اصح روز سه شنبه پانزدهم شهر رمضان سنه ثلث از ہجرة در
مدينه منوره وقوع يافته از طلحه مرويست كه چون آن مولود مسعود تولد نمود
حضرت خير الانام صلى الله عليه وآله وسلم پرسيد كه اين فرزند ارجمند را چه نام
كرده آيد گفتند حرب پس خير العباد نام انوار انژاد بحسن تغير داد ودر اخبار آمده
كه جبريل نام ويرا بهديه پيش رسول خدا صلى الله عليه وآله آورد بر قطعه از حرير بہشت
نوشته ودر مشكاة از حضرت امام محمد باقر صلوات الله على نبينا وعليه آورده كه
رسول خدا صلى الله عليه وآله از حضرت امام حسن صلواة على نبينا وعليه بيك گوسفند
عقيقه كرد وبوزن موی سرش نقره تصدق نمود وزنش يك درم يا بعض درم
بود ودر روايت نسائی گوسفند عقيقه دو تا آمده اما حليه مبارك آن امام وكان
ابيض مشربا بحمرة ادعج العينين سهل الخدين دقيق المسربة كث اللحية ذا وفرة وكان عنقه
ابريق فضة عظيم الكراديس بعيد ما بين المنكبين ربعة ليس بالطويل ولا القصير مليحا من
احسن الناس وجها وكان اشبه الناس برسول الله صلى الله عليه وآله وكان جعد الشعر
يخضب بالسواد وقيل بالحناء والكتم يعنی بود حضرت حسن سرخ وسفيد وبود چشمهای

آنحضرت بزرگ وسیاه گویا سُرمه کشیده است و رخسارهائی آنحضرت هموار وصاف
ولطیف بود خطی باریک از موها میان سینه از بالا تا ناف وریش مبارکش انبوه بسیار بود
گردن شریف آنحضرت بصفا مانند کوزهٔ نقره وسر استخوانهائی شانه وبازویش گنده
ومیان دو شانه وبازوئی آنحضرت فاصله بسیار بود یعنے پهن سینه بود ومیانه
قد نه دراز ونه کوتاه ورنگ مبارکش نمکین بود ونیکوترین آدمیان در خَلق وخُلق
ومرغول موئی وخضاب سیفر شود ریش مبارک را بسیاهی گفته اند بکتم وحنا ومشابه
ترین مردمان بود به رسولخدا صلے اللہ علیه وآله در صورت وسیرت وفی المشکوٰة
عن عقبه بن الحارث قال صلی ابو بکر العصر ثم خرج یمشی ومعه علی فرای الحسن یلعب
مع الصبیان فحمله علی عانقه وقال بابی شبیه بالنبی صلی اللہ علیه وآله وسلّم لیس شبیها
بعلّی وعلیّ یضحک رواه البخاری وعن علی قال الحسن اشبه برسول اللہ ما بین الصدر
الی الراس رواه الترمذی والقاب شریفش السید والتقی والطیب والزکی والسبط
والولی وغیر ذلک ولقب کرده میشد به کریم وحلیم وزاهد وبود صاحب سکینه
ووقار وامامه آورده اند که ولادت حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیه در
شب شنبه نیمه ماه مبارک رمضان سال سیم هجرت واقع شد وبعضے سال دویم
گفته اند وام الفضل زن عباس دایه حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیه بود
وآورده اند رنگ مبارکش سُرخ وسفید ودیدهای مبارکش بسیار سیاه بود
وقد مبارکش هموار بود وبرآمده نبود وموئی باریک درمیان شکم وریش مبارکش انبوه

۲۳۵

و موی سر خود را بلند میگذاشت و گردن آنحضرت در روز و صفا مانند شمس و نقره صیقلی کرده و سرهای استخوان گنده بود و میان دستهایش کشاده بود و میانه بالا بود و از همه مردم خوشتر بود خضاب به سیاهی میکرد و موهایش مجعد بود و بدن شریفش در نهایت لطافت و از سر تا سینه آنحضرت بحضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم شبیه تر بود از سائر مردم هذا ما قالوا

فصل در کمالات وی علیه السلام

اما کثرت مناقب و فضائل آنحضرت بحدیست که قلم زبان و زبان قلم از تحریر و تقریر آن عاجز و قاصر است لیکن اندکے از بسیار و یکے از هزاران هزار مسطور و مذکور میشود و از آنجمله اینست که براء روایت می کند که دیدم رسولخدا صلی الله علیه وآله را که امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه بر دوش آنحضرت بود و آنحضرت میفرمود اللهم انی احبه فاحبه متفق علیه و عن ابی هریره قال خرجت مع رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فی طائفة من النهار حتی اتی خباء فاطمة فقال اثم لکع یعنی حسنا فلم یلبث ان جاء یسعی حتی اعتنق کل واحد منهما صاحبه فقال رسول الله صلی الله علیه وآله انی اللهم احبه فاحبه واحب من یحبه متفق علیه و عن ابی بکر رایت رسول الله علی المنبر والحسن بن علی الی جنبه و هو یقبل علی الناس مرة و علیه اخری و یقول ان ابنی هذا سید ولعل الله ان یصلح به بین فئتین عظیمتین من المسلمین رواه البخاری و عن ابن عباس قال کان النبی حامل الحسن بن علی علی عاتقه فقال رجل نعم المرکب رکبت یا غلام فقال النبی ولنعم الراکب هو رواه الترمذی لکع

بضم لام و فتح کاف مخفف بچه معنی می آید یکے ازان بمعنی صغیر است و اینجا همین معنی مراد است
وخبا بکسر خاء معجمه و باء موحده بمد بمعنی خیمه و مراد اینجا خانه است و از انجمله آنست که ابوہریره
روایت کرده که دیدم من آنحضرت را که می کشاد دهن حسن را پس در می آورد زبان
مبارک خود را به دهن وی و میگفت خداوندا من دوست میدارم او را
تو نیز دوست دار او را و کسی را که دوست میدارد او را همچنین تا سه بار فرمود
و از انجمله آنست که آنحضرت می مکید لب و زبان حسن صلوات الله علی نبینا و علیه را
هذا ما فی مدارج النبوة وغیره و از انجمله آنست که در صحیح بخاری از ابی هریره
روایت کرده که گفت ابی هریره کنت مع رسول الله صلی الله علیه و آله فی سوق من
اسواق المدینة فانصرف و انصرفت فقال این لکع ثلاثا ادع الحسن بن علی فقام
الحسن بن علی یمشی و فی عنقه السخاب فقال النبی بیده هکذا فقال الحسن بیده هکذا
فالزمه فقال اللهم انی احبه فاحبه و احب من یحبه قال ابو هریرة فما کان احد احب الی
من الحسن بن علی بعد ما قال رسول الله ما قال انتهی هذا فی تبویب الجامع الصغیر
السخاب بالکسر گردن بندی که بی جواهر باشد و از انجمله آنست که در وقت نماز بر
دوش مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله می نشست فی تبویب الجامع الصغیر وغیره عن
عایشة کان رسول الله یصلی و الحسن و الحسین یلعبان و یقعدان علی ظهره فی الصواعق
اخرج الدارقطنی ان الحسن جاء لابی بکر و هو علی منبر رسول الله صلی الله علیه و آله فقال
انزل عن مجلس ابی فقال صدقت والله انه مجلس ابیک ثم اخذه و اجلسه فی حجره و بکی

فقال علی اما واللہ ماکان عن رای فقال صدقت واللہ ما اتہمتک فانظر تعظیم محبہ ابی بکر وتوقیرہ للحسن حین احلسبہ کما فی حجرہ ویکی وا آنحضرت یکی از اہلبیت است کہ بشان ایشان آیہ تطہیر نازل شدہ ویکی از انہاست کہ روز مباہلہ ایشانرا رسولخدا درکنار خود گرفتہ فرمود اللہم ہولاء اہلی ویکی از انہاست کہ رسولخدا برائی محبت ومودت ایشان نصیحت فرمود وگفت من جنگ کنندہ ام باکسیکہ جنگ کند با ایشان ومن صلح کنندہ ام باکسیکہ صلح کند با ایشان واز انجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ فرمود الحسن منی والحسین من علی فی الصواعق اخرج الطبرانی عن فاطمہ ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ قال اما الحسن فلہ ہیبتی وسودی واما الحسین فلہ جرأتی وجودی جمیع احادیث مذکورکہ در فضائل آل عبا وخصائص اولاد مصطفی وارد گشتہ شامل آنحضرت است واوکوہ حلم وصبر بودہ نقل کردہ اند کہ آنحضرت درکوفہ بر در سرای خود نشستہ بود اعرابی از بادیہ وارد شد وباوی بےادبی پیش آمد ودرحق آنحضرت ومادر وپدرش سخنان ناسزا گفت ودشنام داد آنحضرت خادم را آواز داد وفرمود یک بدرۂ سیم بیار تا آورد آن اعرابی را داد وفرمود مرا معذور دار کہ در خانۂ من جز این نماندہ است والا بیشتر زیادہ ترازین میدادم چون اعرابی این سخن شنید گفت اشہد انک ابن رسول اللہ من گواہی میدہم کہ تو پسر پیغمبری ومن اینجا بتجربہ حلم تو آمدہ بودم ودر فصل الخطاب آوردہ کہ روزی امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ نشستہ بود ونان میخورد ومردی درآمد وگفت مرا ہزار درہم وام است

آنحضرت فرمود تا ویراده هزار درهم دادند و آنحضرت بیرون رفت وحاضران گفتند یا ابن رسول الله ده هزار درهم بخشیدی و نه گفتی که بیا نان بخور گفت بخدائی که جدّ مرا به راستی فرستاد که من تا امروز ندانسته ام که کسے را بنان خوردن تکلیف باید کرد و از آنجمله آنست که در بعضے از مواسم پیاده بمکه میرفت و پائی مبارکش ورم می کرد و حج ماشیاً خمساً وعشرین حجته والنجائب تقاد بین یدیه یعنی بست و پنج حج پیاده ادا ساخت با وجود آنکه شتر لمے پسندیده پیش او می آوردند سوار نمیشد بر آنها و از آنجمله آنست که مال نگاه نمیداشت و آنچه می یافت در راه خدا تعالے صرف مے نمود و مقروض می گشت وخرج من ماله مرتین وقاسم الله ماله ثلث مرات حتی انه کان یعطی نعلا ویمسک نعلا ویعطی خفا ویمسک خفا نعلا فی الصواعق وکان عطاوه کل سنته مائته الف فحبسها عنه معاویه فی بعض السنین فحصل له اضافته شدیدة قال فدعوت بداوات لاکتب الی معاویته لاذکره نفسی ثم امسکت فرایت رسول الله صلی الله علیه و آله فی المنام فقال لی کیف انت یا حسن فقلت بخیر یا ابت وشکوت الی تاخیر المال عنی فقال دعوت بدواة لتکتب الی مخلوق مثلک تذکره ذلک قلت نعم یا رسول الله فکیف اصنع فقال قل اللهم اقذف فی قلبی رجاک واقطع رجائی عمن سواک حتی لا ارجو احداً غیرک اللهم وما ضعفت عنه قوتی وقصر عنه املی ولم ینته الیه رغبتی ولم یبلغه مسالتی ولم یجر علی لسانی مما اعطیت احدا من الاولین والاخرین من الیقین فخصنی به یا الرحیم الرحمین قال فوالله ما الححت به اسبوعا حتی بعث الی معاویته بالف الف وخمسمائته الف فقلت الحمد لله الذی لا ینسی من ذکره ولا یخیب من دعاه فرایت النبی صلی الله علیه و آله فقال یا حسن کیف انت فقلت

بخیر یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصدقہ حدیثی فقال یا بنی ہکذا من جار الخالق ولم
ترج المخلوق وجود وسخا را او راحدی نبود شخصی انجاہ ہزار درہم و پنجہزار دینار داد
و در کرایہ حمال آن ردای مبارک خود عطا فرمود خادم عرض کرد کہ یک درم برای
فوت باقی نماندہ فرمود از جوان یکون لی عند اللہ اجر عظیم شعر

کے کند فضل خدایت پایمال		گر نماند از جود در دست تو مال

وہمچنین پیرزالی را ہزار گوسفند و یکہزار دینار خود داد واز امام حسین علیہ السلام
وعبد اللہ بن جعفر دہانیدہ کہ چہار ہزار گوسفند و چہار ہزار دینار آن عجوزہ یافت
چنانچہ در احیاء العلوم فی حکایات الاسخیا مذکور است و نوشت شخصی برای آنحضرت

شعر عربی

وکفاک منظر حالتی عن مخبری		لم یبق لی مما یباع بحبۃ
من ان یباع فقد وجدت المشتری		الا بقیۃ ماء وجہ صنتہا

پس دہ ہزار درہم باو فرستاد و رقعہ فرمود عاجلتنا فاتاک عاجل برنا قلا وان
امہلتنا لم تقلل فخذ القلیل وکن کانک لم تسل ونکون نحن کانا لم نسال ومرویست
کہ سایلی دہ ہزار درہم عطا فرمود واو با خازن تقاضی و مستعجل بود خازن گفت مگر
چیزے فروختہ امام علیہ السلام شنید و بر خازن را فرمود کہ او بہترین امتعہ
خود را فروختہ یعنی عرض خود بعرض غرض .. از انجملہ آنست کہ مروان سب حضرت
علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ روز جمعہ بر منبر میکرد وامام حسن صلوات اللہ

علی نبینا و علیه می شنید و از زبان مبارک خود هیچ نمی فرمود و اخرج ابن سعد عن ابن عمر اسحق قال کان مروان امیرا علینا فکان یسب علیًا کل جمعة علی المنبر والحسن یسمع فلا یرد شیئًا ثم ارسل الیه رجلا بعلی بعلی و بک و بک و ما وجدت مثلک الا کبغلة یقال لها من ابوک فیقول امی الفرس فقال الحسن ارجع الیه فقل له انی والله لا امحو عنک شیئًا مما قلت بان اسبک و لکن موعدی و موعدک الی الله فان کنت صادقًا جزاک الله بصدقک و ان کنت کاذبًا فالله اشد نقمة و اخرج ابن سعد عن زرلق بن سوار قال کان بین الحسن و بین مروان فاقبل علیه مروان فجعل یغلظ له والحسن ساکت فامتخط مروان بیمینه فقال له الحسن ویحک اما علمت الیمین للوجه والشمال للفرج اف لک فسکت مروان بمیمنه و اخرج ابن عساکر عن جویریه بن اسماء قال لما مات الحسن بکی مروان فی جنازته فقال الحسین اتبکیه و قد کنت تجرعه ما تجرعه فقال کنت افعل ذلک الی احلم من هذا و اشار بیده الجبل هذا کله فی تاریخ السیوطی و از آنجمله آنست که روزے حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه برائے عیادت معاویه که بیمار بود تشریف فرما شدند معاویه چون آنحضرت را دید اظهار جلادت و شجاعت خود نمود و این شعر خواند شعر

وتجلدی للشامتین اریهم		انی لریب الدهر لا اتضعضع

مضمون این بیت انیست که من اظهار جلادت خود برائی دشمنان میکنم تا ببینند و بدانند که از حوادث دهر مرا اضطرابی نیست حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه هیچ نفرمود و این شعر خواند شعر واذا المنیة انشبت اظفارها +

الغیث کل تمیمۃ لا تنفع + یعنی وقتیکہ مرگ فرود می برد ناخنہائے خود را تعویز وحرز
ہیچ فائدہ نمیکند وحیلہ ومکرے بکارے آید واز آنجملہ آنست کہ گاہے کلمہ فحش
وسخنی کہ موجب رنجش خاطر کسے باشد بہ زبان نیاورد وباہر کس باخلاق حمیدہ پیش می آمد
اخرج ابن سعد عن عمر بن اسحٰق قال صحبت الحسن بن علی مدۃ وما سمعت منہ کلمۃ فحش
واذی الآمرۃ فانہ کان بین الحسین وعمر بن عثمان بن عفان خصومۃ فی ارض فعرض
الحسین امرا لم یرضیہ عمر فقال الحسن فلیس لہ عندہ الا ما رغم انفہ قال فہذا اشد کلمۃ وما
سمعنا منہ قط واخرج ابن سعد عن اشعث بن سوار عن رجل قال جلس رجل الی الحسن
فقال انک جلست الینا علی حین قیام منا افتاذن ہذا ما اوردہ السیوطی وغیرہ واز آنجملہ
آنست کہ مستجاب الدعوات بود روزے در سفر با یکے از اولاد زبیر در
نخلستانے کہ خشک شدہ بود فرود آمدند وبرائی امیر المومنین امام حسنؑ
در پائی نخلی فرش انداختند وبرائے ابن زبیر در پائے نخلی دیگر ابن زبیر گفت
کاش این نخلہ خرما تر داشتی تا بخوردمی امیر المومنین امام حسن صلوات اللہ علی
نبینا وعلیہ فرمود کہ خرمائی تر میخواہی ابن زبیر گفت آرے امام حسن علیہ السلام
دست بہ دعا برداشت ودر زیر لب چیزے میگفت کہ کسے نمی فہمید فی الحال
یکدرخت سبز شد وبرگ برآورد وبخرمائی تر بار ور شد شتربانے کہ با ایشان
بود گفت این سحر است امیر المومنین امام حسن صلوۃ اللہ علی نبینا وعلیہ فرمود این
سحر نیست بلکہ دعائے است مستجاب کہ از فرزند پیغمبر واقع شدہ است پس بالائے

درخت رفتند و بارش را چیدند و همه را کفایت کرد و از آنجمله آنست که از علم توحید
ودقائق آن حظی وافر داشت و وصیت فرمود علیکم بحفظ السرایر فان الله مطلع
علی الضمائر بر خود لازم بگیرید نگهبانی رازها را که خداوند عزوجل آگاه است بر آنچه
در دلهاست و از آنجمله آنست که چون قدریان غلبه گرفتند و مذهب اعتزال
در جهان پراگنده شد حسن بصری بخدمت حضرت امام حسن صلوٰة الله علی نبینا و علیه
نامه نوشت و گفت بسم الله الرحمٰن الرحیم السلام علیک یا ابن رسول الله و قرة
عینه و رحمة الله و برکاته اما بعد فانکم معاشر بنی هاشم کالفلک الجاریة فی البحر اللجج
و مصابیح الدجی و اعلام الهدی و الائمة القادة الذین من تبعهم نجا کسفینة نوح
المشحونة التی یؤل الیها المومنون و ینجوا فیها المتمسکون فما قولک یا ابن رسول الله
عند حیرتنا فی القدر و اختلافنا فی الاستطاعة لتعلمنا بما تقرر علیه آبائک فانکم ذریة
بعضها من بعض بعلم الله علمتم و هو الشاهد علیکم و انتم شهداء الله علی الناس و السلام
معنی این بود که سلام و رحمة و برکات خدا بر تو باد ای پسر پیغمبر و روشنائی
چشم وی که شما گروه بنی هاشم چون کشتیهائی روانید در دریائے ژرف
و چراغهائے تاریکیها و نشانهائے هدایت و امامان براه دین کشنده بخدا که
پیرو شما نجات یابد و شمائید چون کشتی نوح که رجوع آورند بدان مومنان
و نجات یافتند چنگ زنندگان بان پس چه میگوئی ای پسر پیغمبر در امر
حیرتی که در قدر و اختلافی که در قدرت داریم تا آگاه کنی ما را بچیزیکه رائے تو

برآن قرار گرفته پس شما آل کسلید که یکی از دیگری علم آلہی فرا گرفته اند و بعلم خدا تعالی
دانا شده اید و او جل وعلی گواہست بر شما و شما گواہا ہید بر مردم والسلام چون
این نامہ بحضرت امام حسن صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ رسید جواب نوشت بسم اللہ الرحمن الرحیم
اما بعد فقد انتہی الی کتابک عند حیرتک وحیرت من زعمت من امتنا والذی علیہ رائی
ان من لم یومن بالقدر خیرہ وشرہ من اللہ تعالی فقد کفر ومن حمل المعاصی علی اللہ
فقد فجر ان اللہ لا یطاع باکراہ ولا یعصی بغلبۃ ولا یمہل العباد من الملکۃ لکنہ المالک لما
ملکہم والقادر علی ما علیہ قدرہم فان ائتمروا بالطاعۃ لم یکن لہم صادا ولا لہم عنہا مانعا
وان اتوا بالمعصیۃ وشاء ان یمن علیہم فیحول بینہم وبینہا فعل وان لم یفعل فلیس ہو حملہم
علیہا اجبارا ولا الزمہم اکراہا باحتجاجہ علیہم ان عرفہم ومکنہم وجعل لہم السبیل الی اخذ ما دعاہم
اللہ وترک ما نہاہم عنہ وللہ الحجۃ البالغۃ والسلام یعنی رسید بمن نامہ تو در باب
حیرت تو وحیرت کسیکہ گمان میکنی او را از امت ما و آنچہ رائی من بر ان مستقیم است
آنست کہ ہرکہ ایمان نیارد بانکہ قدر خیر و شر ہمہ از خدا تعالیٰ است کافر است وہرکہ
گناہان را بخدا نسبت دہد فاجر یعنی انکار بقدر مذہب قدریہ بود وحوالہ معاصی
وگناہان بخدا مذہب جبریہ پس بندہ مختار ہست در کسب خود بمقدار استطاعت از
خدا جل وعلا ودین درمیان قدر وجبر است ہذا ما فی کشف المحجوب و فی الصواعق و فی
تاریخ السیوطی اخرج ابن عساکر عن المنبر و قال قیل الحسن بن علی ان ابا ذر یقول الفقر احب الی
من الغنی والسقم احب الی من الصحۃ فقال رحم اللہ اباذر واما انا اقول من لم یتمن غیر ما اختار اللہ

فقد اشکل علی حسن اختیار الیہ فہذا احد الوقوف علی الرضا بما یعرف الفضا

فصل دربیان خلافت آنحضرت وخلع آن برای حفظ خونہای مسلمانان

بدانکہ درروز وفات حضرت علی مرتضی علیہ السلام حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ خطبہ خواند ومردمان را از مرتبہ قدر ومنزلت خود خبردار ساخت وتحریص برمودۃ ومحبت اہلبیت نبوت نمود فی ازالۃ الخفا اخرج الحاکم مسلسلا بالسادات الاشراف حدثنا ابو محمد الحسن بن محمد بن یحیی بن اخی طاہر العقیلی الحسینی حدثنا اسمعیل بن محمد بن اسحق بن جعفر صادق بن محمد بن علی بن الحسین حدثنی عمی علی بن جعفر بن محمد حدثنی الحسین بن زید عن عمر بن علی عن ابیہ علی بن الحسین قال خطب الحسن بن علی الناس حین قتل علی فحمد اللہ واثنی علیہ ثم قال لقد قبض فی ہذہ اللیلۃ رجل لا یسبقہ الاولون بعمل ولا یدرکہ الاخرون قد کان رسول اللہ یعطی رایتہ فیقاتل جبرئیل عن یمینہ ومیکائیل عن یسارہ فما یرجع حتی یفتح اللہ علیہ وما ترک علی الارض صفراء ولا بیضاء الا سبعمائۃ دراہم فضلت عن عطایاہ اراد ان یبتاع بہا خادما لاہلہ ثم قال یایہا الناس من عرفنی فقد عرفنی ومن لم یعرفنی فانا الحسن بن علی وانا ابن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وانا ابن الوصی وانا ابن البشیر وانا ابن النذیر وانا ابن الداعی الی اللہ باذنہ وانا ابن السراج المنیر وانا من اہل البیت الذی کان جبرئیل ینزل الینا ویصعد من عندنا وانا من اہل البیت الذی اذہب اللہ عنہم

الرجس فطہرہم تطہیراً وانا من البیت الذی افترض اللہ مودتہم علی کل مسلم فقال تبارک وتعالی
ومن یقترف حسنۃ نزد لہ فیہا حسناً فاقتراف الحسنۃ مودتنا اہل البیت واخرج النسائی ہذا الحدیث
من طریق آخر الی قولہ خادماً لاہلہ فقط واخرج الطبرانی والبزار عن الحسن علیہ السلام من طرق
بعضہا حسان انہ خطب خطبۃ من جملتہا من عرفنی فقد عرفنی ومن لم یعرفنی فانا الحسن بن
محمد ثم تلا واتبعت ملۃ آبائی ابراہیم ثم قال انا ابن البشیر الخ ہذا فی الصواعق وبعد از
وفات پدر خود علی مرتضی علیہ السلام بوصیت آنحضرت بر سریر خلافت
نشست وششماہ خلافت کرد وبہ تتمیم الخلافۃ ثلثون سنۃ ودر بعضے روایات
باجماع اہل الحل والعقد ومبالغہ اہل کوفہ خلافت اختیار فرمود والا برائی ششماہ
وچند روز اختیارش نفرمود وبود خلافت آنحضرت در بست ودویم ماہ رمضان سنۃ
اربعین من الہجرۃ وعمال وامرا بجوانب واطراف روانہ ساخت ومتوجہ بانتظام
امور خلافت گردید چون معاویہ این خبر شنید ووفات علی مرتضی صلوات اللہ
علی نبینا وعلیہ وآلہ بسمعش رسید بلشکر کثیر باجم غفیر متوجہ بعراق گردید ودر
رکاب حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ چہار ہزار کس جمع بودند
چون بیوفائی مردم کوفہ معلوم کرد در سنہ احدی واربعین بہ معاویہ بچند شرط
مصالحہ نمود اول آنکہ ہیچ مواخذہ باہل مدینہ واہل حجاز وعراق کہ در ایام خلافت
حضرت علی مرتضی علیہ السلام میکرد بعد ازین مصالحہ نکند ودویم آنکہ آنچہ قرض آن
امام علیہ السلام است ادا کند وسیوم آنکہ اگر اورا واقعہ ناگزیر اجل موعود پیش آید

حضرت امام علیہ السلام را بر سریر امامت جلوس فرماید و این خلافت بہ دیگرے حوالہ نکند معاویہ قبول کرد و گفت ای ابومحمد بجنبری جوانمردی کردی کہ ہرگز نفوس مردان بمثل آن جوانمردی نکردہ اند بعد ازان آنحضرت خطبہ خواند و فرمود ای مردمان من ہمیشہ فتنہ را مکروہ میداشتم امروز مصالحہ کردم و این کار را بمعاویہ گذاشتم از جہت صلاح امت محمد صلعم و خدای تعالی ترا والی ساخت ای معاویہ از برای خیری کہ دانستہ است نزدیک خود یا از برای شری کہ دیدہ است در تو و آن ادری لعلہ فتنۃ لکم و متاع الی حین پس از منبر فرود آمد و یکی از حاضران مجلس روبوی کرد و گفت یا مسود وجوہ المسلمین بمعاویہ بیعت کردی حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا و علیہ فرمود خدا تعالے بملک بنی امیہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ را خبر داد و دید ایشان را کہ مانند بوزینہ بمنبروی بالا میروند یکی بعد از دیگری و بر پیغمبر دشوار آمد خدا تعالے انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناہ فی لیلۃ القدر بروی نازل کرد تا تسکین خاطر مبارکش شود اخرج عن یوسف بن سعد قال قام رجل الی الحسن بن علی صلوٰۃ اللہ علی نبینا و علیہ بعد آن بایع معاویۃ فقال سوّدت وجوہ المومنین فقال لا تو نبنی رحمک اللہ فان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ اری بنی امیۃ علی منبرہ فساءہ ذلک فنزل انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناہ فی لیلۃ القدر ہذا ما فی در المنثور و غیرہ و ولی الحسن الخلافۃ بعد قتل ابیہ بمبایعۃ اہل الکوفۃ و الا لما قام فیہا ستۃ اشہر و ایاما ثم سار الیہ معاویۃ یدعی ہذا الامر فارسل الیہ الحسین یسئلہ تسلیم الامر الیہ علی ان یکون لہ الخلافۃ

وبهمت الخلافة النبوية التي وردت في الحديث الذي روي عن احمد وابي داؤد
والترمذي وابن حبان في صحيحه عن سفينة قال النبي صلى الله عليه وآله الخلافة ثلثون
سنة ثم يكون ملكاً عضوضاً ولما تصالح الكتب به الحسن كتاباً لمعاوية صورته هذا بسم الله
الرحمن الرحيم هذا ما صالح عليه الحسن بن علي عليهما السلام معاوية بن سفيان صالحه على
ان يسلم اليه ولاية امر المسلمين على ان يعمل بكتاب الله وسنة رسول الله وسيرة الخلفاء
الراشدين المهديين وليس لمعاوية بن ابي سفيان ان يعهد الى احدٍ من بعده
عهداً بل يكون الامر من بعده شورى بين المسلمين وعلى ان الناس امنوا حيث كانوا
من ارض الله تعالى في شامهم وعراقهم وحجازهم ويمنهم وعلى ان اصحاب علي وشيعته
امنوا على انفسهم واموالهم ونسائهم واولادهم حيث كانوا وعلى معاوية بن ابي
سفيان بذلك عهد الله وميثاقه وعلى ان لا تبتغي الحسن بن علي ولا لاخيه الحسين
ولا لاحدٍ من اهلبيت رسول الله صلى الله عليه وآله غائلة سراً ولا جهراً ولا تخيف
احداً منهم في افق من الافاق شهد عليه فلان وفلان وكفى بالله شهيداً ولما انبرم
الصلح ودخل معاوية الكوفة كلم عمرو بن العاص معاوية ان يامر الحسن ان يخطب الناس
ذكره ذلك معاوية وقال لا حاجة لنا في ذلك قال عمرو ولكني اريد ذلك ليبدو عيه
فانك لا تدري هذه الامور ماهي فلم نزل بمعاوية حتى امره ان يخطب وقال له قم يا حسن
فكلم الناس فيما جرى بيننا فقام الحسن فحمد الله وصلى على نبيه ثم قال ايها الناس ان اكيس
الكيس التقي واحمق الحمق الفجور وانكم لو طلبتم بين جابلق وجابلص رجلاً جده رسول الله

لما وجدتمو ہ غیری وغیر اخی الحسین وقد علمتم ان اللہ تعالیٰ ہداکم بجدی فانقذکم بہ من الضلالۃ و رفعکم بہ من الجہالۃ واعزکم بعد الذلۃ وکثرکم بہ بعد القلۃ ان معاویۃ نازعنی حقا ہولی دونہ فنظرت اصلاح الامۃ وقطع الفتنۃ وقد کنتم بایعتمونی علی ان تسالمون من سالمت وتحاربون من حاربت فرایت ان اسالم معاویۃ واضع الحرب بینی وبینہ وقد بایعتہ ورایت الحقن الدماء خیر من سفکہا ولم ارد بذلک الا صلاحکم وبقائکم وان ادری لعلہ فتنۃ لکم ومتاع الی حین فلما فرغ جلس و قال معاویۃ بعمرو بن العاص ما اردت الا ہذا ثم ارتحل الحسن باہلہ وحشمہ الی المدینۃ النبویۃ ولم یزل بہا حتی مات سنۃ تسع واربعین علی ارجح الاقوال لخمس خلون من ربیع الاول وکان عمرہ علی اثبت الاقوال خمسا واربعین سنۃ وستۃ اشہر الا ایاما انتہی وہکذا فی الصواعق

فصل در بیان شہادت وسبب زہر دادن بآن امام معصوم صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ

جعدہ ناستودہ افاق باغوائی بعضے از اہل نفاق ومانع آمدن مردان از دفن آن امام مقتدا در روضۂ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وخبر دادن آن امام معصوم باین ماجرا ووصیت نمودن بحضرت امام حسین شاہ شہید دشت کربلا کہ ہرگز با مفسدان ومانعان جنگ نفرمائی ومرا در جنت البقیع دفن نمائی وسبب موتہ آن زوجتہ جعدہ بنت الاشعث بن قیس الکندی سمتہ باغواء یزید بن معاویۃ وکان یرید ضمن لہا ان

یزید وجهاد بذلها مائة الف درهم فعفلت فمرض الحسن اربعین یوما ثم مات فبعثت جعدة بنت الاشعث الی یزید تسأله الوفاء بما وعدها فقال اذا لم تکن برضا لما الحسن فترضاک لانفسنا فصارت موردة قوله تعالی خسر الدنیا والآخرة ذلک هو الخسران المبین ه‍ انتهی الصواعق

چون حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه خلافت را خلع نموده بمدینه منوره تشریف آوردند قریب ده سال دران بلدهٔ معظمه بسر بردند در اوائل سنه خمسین از هجرت سید المرسلین صلی الله علیه وآله جعده باغوائی یزید پلید الماس سوده آن جناب را خورانید وآنحضرت تا چهل روز بیماری کشیده روز پنجشنبه به شب اوائل ربیع الاول وبقولی بست وهفتم صفر سنه مذکوره ازین محنت سرای رحلت فرمود بفردوس اعلی منزل گزیدند ودر پهلوی جدهٔ خود فاطمه بنت اسد مدفون گردیدند فی تاریخ السیوطی کانت وفاته سنة تسع واربعین وقیل فی خامس ربیع الاول سنة خمسین وقیل سنة احدی وخمسین وهرچند حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه جد وجهد فرمود که خبر دهد که زهر خورانید آنحضرت راهرگز خبر نداد وفرمود الله اشد نقمة ان کان الذی اظن به والا فلا یقتل لی واند بری در فصل الخطاب است که شش بار امام همام را زهر دادند پنج بار کارگر نشد بار ششم کارگر شد حسین بن علی علیهما السلام به بالین وی آمده گفت ای برادر اگر دانی که ترا زهر داده است مرا خبر ده تا اگر کار تو آخر شود با خصمی کنم گفت ای برادر پدر ما علی مرتضی علیهما السلام غماز نبود ومادر ما فاطمه زهرا غماز نبود وجد ما محمد مصطفی غماز نبود وجدهٔ ما خدیجه کبری غماز نبود ازما اهلبیت غمازی نیاید

ودنیا یہ اگر خدائے عزوجل مرا بہ قیامت بیامرزد تا آنکس را کہ مرا زہر دادہ است بمن
نہ بخشید در بہشت نروم فی المسطوریات عن مسلم بن عیسیٰ قاری الکوفۃ قال لما حضرت الوفاۃ
جزع فقال لہ الحسین یا اخی ما ہذا الجزع انک ترد علی رسول اللہ وعلی علی وہما ابواک
وعلی خدیجۃ وفاطمۃ وہما اماک وعلی القاسم والطاہر وہما خالاک وعلی حمزۃ وجعفر وہما عماک
فقال لہ الحسن اے اخی انی ادخل فی امر من امر اللہ لم ادخل فی مثلہ واری خلقا من خلق
اللہ لم ار مثلہ قط فی الصوامع وراے کان مکتوبا بین عینیہ قل ہو اللہ احد فاستبشر بہ ہو
اہل بیتہ فقصوہا علی ابن المسیب فقال ان صدقت رؤیاہ فقل ما بقی من اجلہ فما بقی الا ایاما
حتی مات قال ابن عبد البر فی کتابہ روینا من وجوہ ان الحسن لما حضرتہ الوفاۃ قال
الحسین اخیہ یا اخی ان اباک حین قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ استشرف لہذا الامر
ورجا ان یکون صاحبہ فصرفہ اللہ عنہ وولیہا ابوبکر فلما حضرت ابابکر الوفاۃ تشوف
لہا ایضا فصرفت عنہ الی عمر فلما قبض عمر جعلہا شوری بین ستۃ ہو احدہم فلم یشک انہا
لا تعدوہ فصرفت عنہ الی عثمان فلما ہلک عثمان بویع لہ ثم نوزع حتی جرد السیف فی طلبہا
فما صفا لہ شیء منہا وانی واللہ ما اری ان یجمع اللہ فینا اہل البیت النبوۃ والخلافۃ ولا
عرفن ما استخفک سفہاء اہل الکوفۃ فاخرجوک وقد کنت طلبت الی عائشۃ اذا انا مت
ان ادفن فی بیتہا مع رسول اللہ فقالت نعم وانی لا ادری لعلہ کان ذلک منہا حیاء
فاذا انا مت فاطلب ذلک الیہا فان طابت نفسہا فادفنی فی بیتہا وما اظن القوم
الا سیمنعوا اذا اردت ذلک فان فعلوا فلا تراجعہم فی ذلک وادفنی فی بقیع الغرقد فان لی

بمن فیہ ستوہ فلما مات الحسن ابی الحسین ابی عایشۃ یطلب ذلک الیہا فقالت نعم وکرامۃ فبلغ
ذلک مروان فقال کذب وکذبت نعم وکراھتہ واللہ یدفن ھہناک ابدًا منعوا عثمان
من دفنہ ویریدون دفن حسن فی بیت عایشۃ فبلغ ذلک حسین فدخل ھو ومن معہ ولبسوا
السلاح فبلغ ذلک اباہریرہ فقال واللہ ماھو الاظلم یمنع الحسن ان یدفن مع ابیہ اللہ
انہ لابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ ثم انطلق الی الحسین فکلمہ وناشدہ ما اللہ وقال لہ
الیس قد قال اخوک ان خفت ان یکون قتال فردونی الی مقابر المسلمین ولم یزل بہ حتی نقلہ
وحملہ الی البقیع ولم یشھد یومئذٍ من بنی امیۃ الا سعید بن العاص وکان یومئذٍ امیرًا
علی المدینۃ فقدمہ الحسین فی الصلوٰۃ علیہ وقال ہی السُنّۃ وخالد بن الولید بن عقبہ ناشد
بنی امیہ ان یخلوہ ویشہد الجنازہ فترکہ فشھد ودفنہ الی جنب امہ فاطمۃ الزہرا صلوٰۃ اللہ
علی ابیہا وعلیہا انتہی کلامہ وہکذا فی تاریخ السیوطی وفی الصواعق وغیرہما گفت
ابن البرکہ از قدوہ علما است کہ رسیدہ است بمن بطریق متعددہ کہ حضرت امام حسن
صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ در وقت حضور وفات وارتحال خود ازین عالم
بحضرت امام حسین علیہ السلام وصیت کرد کہ اے برادر ہرگاہ وفات یافت رسول خدا
صلی اللہ علیہ وآلہ پدر تو علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ موصوف
بجمیع وصاف از سوابق اسلامیہ وقرابت مودۃ وعلم وغیرہ امید داشت کہ این
خلافت بوی خواہد رسید لیکن تقدیر الٰہی مساعد او نشد وخلافت برابوبکر صدیق
مقرر گشت وبعد از انتقال ابوبکر نیز متوقع این معنی بود کہ برعمر بن الخطاب تقرریافت

هرگاه عمر بن الخطاب ازین عالم رحلت نمود و خلافت را بشوری میان شش کس گذاشت که پدر تو یکی از ینها بود پس در آنوقت شک داشت که خلافت بر و مقرر خواهد گشت خلاف توقع بظهور آمد و خلافت بجانب عثمان عفان رفت و بعد از قتل عثمان مردمان بیعت او کردند و بعد از ان تخلف ورزیدند و شمشیر کشیدند در طلب خلافت پس صافی نشد مرا در امر خلافت و انتظام نیافت بدرستیکه من قسم بخدا گمان ندارم که جمع کند خدا درمیان ما که اهلبیت رسالت هستیم نبوة و خلافت را و میدانم ای برادر من امام حسین استخفاف تو خواهند نمود حمقا و سفها از اهل کوفه که بیرون خواهند کرد ترا از مدینه بعد از ان فرمود که من از عایشه اجازت خواسته ام که اگر بمیرم مرا در روضهٔ قدسیه جدم محمد مصطفی صلی الله علیه وآله دفن کنید و عایشه اجازت داده است و نمیدانم که این اجازت همین در زندگی من هست یا بعد از مرگ من هم برین مستقر خواهد ماند پس هرگاه بمیرم باز طلب اجازت کنید از عایشه اگر برضا و رغبت خود و طیب نفس اجازت دهد در روضهٔ منوره مرا دفن کنید و گمان می برم که مردمان ترا منع خواهند کرد و نخواهند گذاشت که مرا دفن کنی اگر این واقعه پیش آید جنگ با ایشان نکنی و مرا در جنت البقیع دفن نمائی هرگاه حضرت امام حسن ازین عالم انتقال فرمود حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه نزد عایشه آمد و طلب اجازت دفنش کرد عایشه گفت بهتر است و انجبر مروان که سید دی چون عناد ذاتی با اهلبیت رسول خدا صلی الله علیه وآله داشت گفت که دروغ

میگوید دروغ گفت عایشه چون عثمان را از دفن آنجا باز داشتند حسن را میخواهند
که در خانه عایشه دفن کنند سوگند بخدا که من امام حسن صلواة الله علی نبینا وعلیه وآله
را هرگز نخواهم گذاشت تا در روضهٔ مبارک مدفون گردد این خبر بحضرت امام حسین صلواة الله
علی نبینا وعلیه رسید بحضرت باچندی از بنی هاشم که در رکاب آنجناب بودند سلاح پوشیده
برآمدند و خواستند که در روضه دفن فرمایند مردان نیز با جماعهٔ کثیر مستعد بجنگ شده
آخر ابی هریره آمد و گفت این ظلم صحیست که جگر گوشهٔ رسولخدا را نمیگذارید که در پهلوی
پدر خود دفن شود والله این فرزند رسولخداست از خدا بترسید آن ظالم گوش نکرد
ناچار ابی هریره بجناب حضرت امام حسین صلواة الله علی نبینا وعلیه آمده عرض کرد و
قسم داد و گفت برادر تو حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا وعلیه وصیت فرموده
بود که اگر این واقعه پیش آید جنگ نکنی و مرا در مقابر مسلمین دفن نمائی وابی هریره بسیار
الحاح و منت کرد ناچار حضرت امام حسین حضرت امام حسن علیهما السلام را در جنت البقیع
پهلوی حضرت فاطمه زهرا صلواة الله علی نبینا وعلیها دفن کرد انا لله وانا الیه راجعون
وفی روایة دفن عند قبر ام ابیه فاطمه بنت اسد رضی الله عنها وقد اشار بعض المحققین
الی رجحان هذه الروایة واما ایام حیاتش بقولی چهل وهفت سال وبروایتی چهل و
شش سال وچند ماه وزمان خلافتش هفت و نیم ماه وبروایتی ششماه وسه روز
وائمه آورده اند که وفات حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا وعلیه در آخر ماه صفر
واقع شد وبعضی در هفتم ماه مذکور گفتند وبعضی در بست وهشتم از سال چهل ونهم

هجرت و عمر شریف آنحضرت در آنوقت بچهل و هفت سال رسیده بود و بعضی چهل و نه نیز
گفته اند و قول اول اشهر ست چنانچه از حضرت امام جعفر صادق صلواة الله علی نبینا
و علیه روایت است که چون حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه از دنیا
رفت عمر شریف آنحضرت چهل و هفت سال بود و در سال پنجاه از هجرت انتقال
نمود و بعد از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم چهل سال زندگانی کرد و ابن
ابی الحدید و ابو الفرج صفهانی از حضرت امام جعفر صادق صلواة الله علی نبینا و علیه
روایت کرده اند که چون وارد بلا و محن حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه
از دنیا رفت عمر شریف آنحضرت چهل و هفت سال بود و بسند دیگر از آنحضرت
روایت کرده اند که چهل و شش بود و در کتاب استیعاب گفته است که در وقت
وفات آنحضرت بعضی گفته اند که سال چهل و نهم هجرت بود و بعضی گفته اند که پنجاه و یکم
بود و عمر شریف آنحضرت را بعضی چهل و پنج سال گفته اند و بعضی چهل و نه سال و چهار ماه و نوزده روز
گفته و ابن طلحه در کتاب خود گفته است که شهادت آنحضرت در پنجم ماه ربیع الاول سال چهل و نه
از هجرت بود و در کشف الغمه از حضرت امام همام جعفر صادق صلواة الله علی نبینا و
علیه و امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که عمر شریف آنحضرت در وقت
وفات چهل و هفت سال و میان آنحضرت و برادرش حضرت امام حسین صلواة الله
علی نبینا و علیهما بقدر مدت حمل فاصله بود و مدت حمل حضرت امام حسین صلواة الله علی نبینا
و علیه شش ماه بود و حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه با جد امجد خود رسول خدا

هفت سال ماندہ و بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ با حضرت امیر المومنین
صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ سی سال بود و بعد از وفات جناب حضرت
امیر المومنین علیہ السلام دہ سال زندگانی کردند اما قالوا اما مرویات الحسن
صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ عن جدہ فثلثۃ عشر حدیثا و روی عن آبیہ وغیرہ
من الصحابۃ ایضا و روی عن ابو ہریرۃ و عایشۃ و ابناہ الحسن و عبد اللہ
بن الحسن و الشعبی و ابو وائل و شفیق بن سلمہ و ابو الحورا و ربیعہ بن سنان وغیرہم
واما ازواجہ فکان کثیر التزوج ولذا لم یضبط عددہن وکان یتزوج
ویطلق وکان لایفارقہ امراۃ الا ہی یحبہ و اخرج عن ابن سعد بن جعفر
بن محمد قال قال علی لا تزوجوا الحسن فانہ رجل مطلاق فقال رجل من ہمدان
واللہ لنزوجنہ فما یرضی مسک وما کرہ طلق واما اولادہ فالاتفاق ان امام
المسلمین بہ روایت اکثر مورخین پانزدہ پسر بودند زید و حسن و ابوبکر و عمر
وقاسم و عبد اللہ اکبر و حسین و عبد الرحمن و ابراہیم و عبد اللہ اصغر
و اسمعیل و محمد یعقوب و جعفر و طلحہ و اسحق و پنج دختر ام حسن و فاطمہ والدہ
حضرت امام محمد باقر صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ و ام عبد اللہ و ام الخیر و ام سلمہ
و باتفاق علما از زید بن حسن و حسن بن حسن نسل ماندہ و از فرزندان دیگر
نماندہ و اما اولادہ فاختلف اہل الاخبار فی عدد المذکور من خمستہ الی
خمستہ عشر والمتفق علیہ منہم اربعۃ زید و الحسن و عمر و عبد اللہ و اما الخلف

فیه فزاد الدولانی علی ہولاء الاربعۃ واحداً یسمی ابراہیم وقال ابن الخشاب کانوا احدی
عشر نفراً وعد سوی الاربعۃ الاولی قاسماً وحسناً وعبد الرحمان وعبد اللہ الثانی وا
سمعیل وعقیل وقال عن الاخضر کانوا اثنی عشر نفراً و وافق ابن الخشاب فی القاسم
والحسین وعبد الرحمن وعبد اللہ الثانی ونفی اسمعیل وعقیل و احمد واثبت مکانہم
ابا بکر وطلحہ ومحمداً وعد الثانی عشر ایضاً مسمی بمحمد وقال ابن طلحہ کانو خمسۃ عشر نفراً
وعد سوی الاربعۃ الاولی قاسماً وحسناً ومحمداً وابا بکر وحمزہ وجعفر وطلحہ واسمعیل
ویعقوب وعبد الرحمن وعبد اللہ الثانی واما الاناث من اولادہ فعدہا بعضہم
ولا یصح ہذا القول وذہب الاکثر الی انہ کانت لہ بنت واحدہ تسمی فاطمہ ویکنی
بہ ام الحسن وقیل ام عبد اللہ وہی ام محمد بن علی الباقر علیہ السلام وعد ابن الاخضر
خمسۃ ام الحسن وام الخیر وام عبد اللہ وام سلمہ وعامرہ وفی فصل الخطاب فالعقب من
ولد الحسن بن علی بن الحسن وزید بن الحسن فاما عمر بن الحسن والحسین فقد انقرض عقبہما
پسران امیر المومنین حسن علی از دو پسر بیش نماندہ الحسن بن الحسین وزید بن الحسن
وحسن بن الحسن حسن مثنی گویند و امامیہ آوردہ اند کہ کانوا ثمانیۃ نفر و عد سوی الاربعۃ
الاولی القاسم والحسین وطلحہ وعبد الرحمن واثبت بعضہم جمیع ہولاء جمعاً بین
الروایات فتکون اولادہ الذکور عشرین نفراً العقب منہم فی زید بن الحسن
والحسن بن الحسن فکان لہما عقب وقد انقرض واما الاناث فلن سبعۃ ام الحسن
وام الحسین وام عبد اللہ وام سلمہ ورقیہ وابنتان تسمیا فاطمہ ہذا ما قالوا المشہور

بالحسن المثنی بالاتفاق واما عمرو بن الحسن والحسین بن الحسن فرزید وفاطمۃ الکبری وام الحسن وام الحسین امہم ام بشیر بنت ابی مسعود بن عقبہ بن عمر البدری الخزرجی الانصاری والحسن المثنی امہ خولہ بنت منظور الغزاریۃ والحسین وطلحہ وفاطمۃ الصغری امہم ام اسحق بنت طلحہ بن عبد اللہ التیمیۃ وعمرو القاسم وعبد اللہ امہم ولد وبقیۃ اولادہ لامہات شتی والعلم عند الملک العزیز الاعلی

الباب الثالث فی ذکر سید الشہداء قدوۂ اہل صفا محبوب رسول خدا گلدستہ حدیقۂ علی مرتضی نور چشم فاطمہ زہرا اشجع الناس حضرت امام حسین شہید کربلا علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام ولدہ علیہ السلام

لخمس خلون من شعبان سنۃ اربع من الہجرۃ علی ارجح الروایات وکان بین ولادۃ الحسن وعلوق فاطمۃ بالحسین خمسون لیلۃ وروی عن جعفر بن محمد عن ابیہ قال لم یکن بین الحسن والحسین الا طہر واحد وقال بعض الرواۃ انہ ستۃ اشہر ودر رابع شعبان ریحانۂ رسول شد وقرۃ العین بتول امام سعید شہید ابو عبد اللہ الحسین علیہ السلام متولد شد وحاملہ شد وبار گرفت حضرت فاطمہ زہرا صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہا بحسین شہید کربلا بعد از ولادت امام حسن صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ

به پنجاه شب بود آن سیده را آنچه می باشد زنان را از حیض و نفاس و لهذا
تسمیه کرده شده است بحوری جنت و بقولی روز پنجشنبه دوازدهم ماه
مبارک رمضان و بروایتی آخر ربیع الاول سنه ثلث از هجرت و نزد
علمای امامیه مشهور آنست که ولادت با سعادت آنحضرت در مدینه مشرفه
سوم ماه شعبان از سال چهارم هجرت واقع شده و بعضی پنجم ماه مذکور نیز
گفته و اکثر گفته اند که روز پنجشنبه بود و در روز سه شنبه نیز گفته اند
و شیخ طوسی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که ولادت
آنحضرت در پنجم شعبان سال چهارم و شیخ طوسی در کتاب تهذیب گفته است
که ولادت آنحضرت در آخر ماه ربیع الاول بود در سال سیوم از هجرت
و این خلاف مشهور است هذا ما قالوا و لما ولد اذن النبی صلی الله علیه و آله
وسلم فی اذنه الیمنی و اقام فی اذنه الیسری و ختنه یوم السابع من ولادته
و عق عنه کبشا و فی روایته کبشین و قال بفاطمه زنی شعره و تصدقی بوزنه
فضته و اعطی القابلته برجل العقیقته و اما حلیه مبارک وی فکان یشبه اباه
و جده صلی الله علیه و آله وسلم در روایت است که مشابه بود از سر تا ناف
بعلی مرتضی صلوات الله و علی نبینا و علیه و از ناف تا پای محمد مصطفی صلی الله
علیه و آله وسلم بالجمله این هر دو گوهر درج جمال و دو اختر برج کمال ظاهراً
و باطناً جامع کمالات مصطفوی و حاوی کرامات مرتضوی بودند ابیات

میرم حسین است وحسن آرام جسم و جان تن	بیهوشیان دم مزن گر میزنی لاف از ولا
آن قرة العین علی وان میوۀ باغ نبی	آن یک امیر متقی وان یک امام مقتدا
آن روز و شب اندر تعب وان سال و مه اندر کرب	آن خستۀ زهر تعب وان کشتۀ تیغ جفا
از دست طعن فاجران نشو می آمد بکران	آن یک اسیر مدبران وان یک شهید کربلا

عن انس قال لم یکن احد اشبه برسول الله من الحسین رواه البخاری وفی الصواعق اخرج البغوی وعبدالغنی فی الایضاح عن سلمان رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وآله قال سمی هرون ابنیه شبراً وشبیراً وانی سمیت ابنی الحسن والحسین کما سمی هرون واخرج ابن سعد عن عمران بن سلمان قال الحسن والحسین اسمان من اسماء اهل الجنة ما سمعت العرب بهما فی الجاهلیة ویکنی بابی عبدالله ویلقب بالسید والطیب والزکی والسبط والرشید والتوفی والمبارک والتابع لمرضات الله والدلیل علی ذات الله

فصل دربیان فضائل و مناقب و مآثر آنحضرت علیه السلام

ذات بابرکاتش در اوصاف جمیله عدیم النظیر بود وشجاعت وسخاوت وفصاحت وبلاغت وعلم وعمل وزهد او بحدی داشت که به رقم قوا ندر آمد کان عالماً عاملاً عابداً زاهداً جواداً شجاعاً فصیحاً بلیغاً مستجمعاً لجمیع صفات الکمال البشریة لجده وابیه واخیه واز انجمله آنست که رسول خدا صلی الله علیه وآله او را بر ران خود می نشاند و میفرمود انی احبهما بارخدایا من دوست میدارم

این هردو را پس تو دوست دار ایشان را از انجمله آنست که فرمود انا حارب لمن
حاربهم وسالم لمن سالمهم رواه الترمذی واز انجمله آنست که فرمود الحسن والحسین سیدا
شباب اهل الجنة رواه الترمذی واز انجمله آنست که ابن مردویه از جناب علی
صلواة الله علی نبینا وعلیه روایت کرده که فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله
وقتیکه سوال کنید خدارا سوال کنید برای من وسیله گفتند یا رسول الله که سکونت
می کند با تو در ان گفت علی وفاطمه وحسن وحسین وابن حاتم از حدیث علی آورده
که بر منبر کوفه میفرمود ایها الناس در بهشت دو مروارید است یکی سفید و
دیگری زرد پس مقام محمود از مروارید سفید است وآنرا هفتاد هزار غرفه است
وهر بیت از وی سه میل است واسم آن وسیله وآن برای ابراهیم واهلبیت
او ست علیه السلام هذا ما فی مدارج النبوة وعن ابی عمران رسول الله
قال ان الحسن والحسین هما ریحانی من الدنیا رواه الترمذی والبخاری فی المشکوة
عن عبد الرحمن بن ابی نعیم قال سمعت عبد الله بن عمر ساله رجل عن المحرم قال
شعبة احسبه یقتل الذباب قال یا اهل العراق تسألونی عن الذباب وقد
قتلوا ابن بنت رسول الله وقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
هما ریحانی من الدنیا رواه البخاری ترجمه یکی از اهل عراق نزد عبد الله
بن عمر آمده سوال کرد که شخصی احرام حج بسته باشد ومگس را بکشد بروے
چه چیز لازم می آید عبد الله بن عمر جواب داد که ای اهل عراق از من پرسید

حال کشتن مگس را بر دستیکه کشیده فرزند دختر رسولخدا راکه در حق وے رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ فرموده بود که ایشان دو گل خوشبوئے من اند از دنیا

ابیات

ابلهان تعظیم مسجد مے کنند	در جفائے اہل دل جد مے کنند
آن مجاز است این حقیقت اے خران	نیست مسجد جز درون سروران
مسجد کان اندرون اولیاست	سجده گاه جملہ است آنجا خداست

وازانجمله آنست که روزے آن حضرت این هر دو مهر سپهر عصمت وطهارة را بر ران خود نشاند و فرمود که این هر دو پسران من اند و پسران دختر من اند ومن دوست دارم این هر دو را پس تو دوست دار اے خدا ایشان را و دوست دار کسے را که دوست دارد این هر دو را عن اسامة بن زید قال طرقت النبی صلی اللہ علیه وآله ذات لیلة فی بعض الحاجة فخرج النبی صلی اللہ علیه وآله وهو مشتمل علی شئی لا ادری ما هو فلما فرغت من حاجتی قلت ما هذا الذی انت مشتمل علیه فکشفه فاذا الحسن والحسین علی ورکیه فقال هذان ابنائی وابنا ابنتی اللهم انی احبهما فاحبهما واحب من یحبهما رواه الترمذی **وازانجمله آنست** که شخصے سوال کرد که کدام از اهل بیت نزد تو محبوب تر است

یا رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود الحسن والحسین ولفاطمه زهرا را
می فرمود که طلب کن پسران مرا و می بوئید حسنین را و در کنار خود میگرفت
عن انس قال سُئل رسول الله ای اهلبیت احب الیک قال الحسن
والحسین وکان یقول لفاطمة ادعی لی ابنی فیشمهما ویضمهما رواه الترمذی
وازانجمله آنست که رسولخدا صلی الله علیه و آله روزی خطبه میخواند که جناب امام حسنؑ
و امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیهما تشریف آوردند و برایشان پیراهنی
بود سرخ و با هم بازی میکردند و میدویدند و نزدیک بود که پاهای ایشان
بلغزد و بر زمین بیفتند جناب رسول الله خطبه را بگذاشت و از منبر فرود آمد و
ایشانرا بر دوش برداشت و بعد از ان پیش خود نشاند و فرمود مرا صبر نیامد
تا حدیث را قطع کردم و اینها را برداشتم عن بریده قال کان رسول الله صلی الله
علیه یخطبنا اذ جاء الحسن والحسین وعلیهما قمیصان احمران یمشیان ویعثران فنزل رسول الله
صلی الله علیه و آله وسلم عن المنبر فحملهما و وضعهما بین یدیه وقال صدق الله انما اموالکم
واولادکم فتنة نظرت الی هذین الصبیین یمشیان ویعثران فلم اصبر حتی قطعت حدیثی ورفعتهما
رواه الترمذی والداؤد والنسائی وازانجمله آنست که در حق وی فرمود حسین از من
است و من از حسینم و خدا دوست میدارد کسی را که دوست میدارد حسین را
حسین سبطی است از اسباط سبط بکسر سین و سکون موحده فرزند و درخت که
ورا شاخهای بسیار باشد اشارة بکثرت اولاد حضرت امام حسینؑ است عن یعلی بن مرة

قال قال رسول الله حسین منی وانا من حسین احب الله من احب حسینا حسین
سبط من الاسباط رواه الترمذی و از آنجمله آنست که در صورت ظاهری
وحسن وجمال شبیه پیغمبر خدا بود چنانچه در فضل وکمال باطنی مانند رسولخدا
صلی الله علیه وآله بود وعن علی صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله قال الحسن اشبه
رسول الله ما بین الصدر الی الراس والحسین اشبه النبی صلی الله علیه وآله بما کان
اسفل من ذلک رواه الترمذی وعن انس قال اتی عبید الله بن زیاد برأس الحسین
فجعل فی طست فجعل ینکت وقال فی حسنه شیئا قال انس فقلت والله انه کان اشبههم
برسول الله صلی الله علیه وآله وکان مخضوبا بالوسمة رواه البخاری وفی الترمذی
بزیادة هذا اللفظ فجعل یضرب بقضیب فی انفه ویقول ما رایت مثل هذا حسنا
و از آنجمله آنست که رسولخدا صلی الله علیه وآله نماز میخواند وحسن وحسین بازی
میکردند و بر پشت و بر گردن وی سوار میشدند و رسولخدا صلی الله علیه وآله
در نماز مشغول می ماند و در ادای ارکان درنگ می فرمودند تا ایشان خود
فرود می آمدند و از آنجمله آنست که اگر رسولخدا صلی الله علیه وآله وسلم در نماز می بود
و برکوع میرفت وامام حسین صلوات الله علیه می آمد خود میان هردو پای
خود را می گشاد تا حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه از یکجانب میان
پاهای او در می آمد واز جانب دیگر بر می آمد اخرج ابن سعد عن عبد الله بن
الزبیر قال اشبه الناس بالنبی صلی الله علیه وآله واحبهم الیه الحسین ابن علی علیه السلام

رایت یحیی و ہو ساجد فرکب رقبہ او قال ظہرہ فما ینزلہ حتی یکون ہو الذی ینزل و
لقد رایتہ و ہو راکع فیفرج بین رجلیہ حتی یخرج من الجانب الآخر و از انجملہ
آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ زبان خود را برای حضرت امام حسین صلوات اللہ
علی نبینا و علیہ از دہان مبارک برون می آورد و اخرج ابن سعد بن عبد الرحمن
کان لیدع لسانہ الحسین بن علی فاذا رای الصبیان حمرۃ اللسان یہش الیہ انتہی آوردہ
سیوطی فی تاریخہ وغیرہ و از انجملہ آنست کہ روزی جناب امام حسن و جناب امام حسین
صلوات اللہ علی نبینا و علیہما از تشنگی میگریستند جناب رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ
زبان مبارک خود را در دہان ایشان گذاشت پس مکیدند و تشنگی و گریہ ایشان
فرونشست و از انجملہ آنست کہ فرمود من سرہ ان ینظر الی سید شباب اہل الجنۃ فلینظر
الی الحسین رواہ جابر و رواہ ابو یعلی فی مسندہ و از انجملہ آنست کہ در غایۃ السئول
الحنبلی مذکور است کہ رسول الثقلین امام حسین را بر ران راست و ابراہیم فرزند خود را
بر ران چپ نشاندہ بچشم شفقت و دیدہ الطاف ہر دو را میدید و روی
ہر یکے را بار بار می بوسید جبرئیل علیہ السلام فرود آمد و پیغام رسانید کہ حقتعالی
این ہر دو را برای تو جمع نمی کند یکی ازین ہر دو را اختیار کن سید الابرار
نبی مختار بخاطر مبارک آورد کہ اگر حسین را واقعہ ناگزیر پیش آید از مفارقت
آن فرزند دلبند دریچہ الم وا نماید و بر مادر و بر علی و بر زہرا بگشاید و اگر ابراہیم
رحلت کند غم تنہا نصیب من باشد و از انجمل توانم کرد و بار آنرا توانم برداشت

پس فوت ابراہیم اختیار نمود بعد از سہ روز آن فرزند دل فروز رحلت نمود و آنجناب ہرگاہ حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ را می دید در کنارش میگرفت و میگفت اہلا و مرحبا بمن قدیتہ یا بنی براہیم روی صاحب کتاب کفایۃ الکلب و غایۃ السیول الحنبلی باسنادہ الی ابن عباس قال کنت عند النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و علی فخذہ الایمن الحسین و ہو یقبل ہذا تارۃ و ذلک اخری او سبط جبرئیل فقال الحمد للہ ان اللہ یقرئک السلام و قال ان اللہ تعالے لا یجمع لک ہذین فاختر ایہما شئت فنظر الی ابراہیم و بکی نظر الی الحسین و بکی ثم قال ان ابراہیم ان مات لم یحزن علیہ غیری و ام الحسین فاطمۃ و ابوہ علی ابن عمی لحمی و دمی متی مات حزنت ابنتی و حزن ابن عمی و حزنت انا فاوثر حزنی علی حزنہما فقبض ابراہیم فقد فدیت الحسین فقبض بعد ثلث و کان اذا رائی الحسین مقبلا قبلہ و ضمہ الی صدرہ و رشف ثنایاہ و قال فدیت من فدیتہ بابنی ابراہیم انتہی و آنرا تحلیہ عمر بن الخطاب روایت کردہ کہ روزی بخدمت پیغمبر خدا آمدم دیدم رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ را کہ حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ ا بر پشت خود نشاندہ بود و رشتہ اندر دہان خود گرفتہ و یک سر رشتہ بدست حسین دادہ تا حسین میراند و وی از عقب حسین میرفت بر زانوئی خود چون آن بدیدم گفتم نعم الجمل جملک یا عبد اللہ پیغامبر گفت نعم الراکب ہو یا عمر ہذا اسفے کشف المحجوب و در بعضے روایات آمدہ کہ حضرت امام حسین صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ گفت کہ شتر آواز می کند رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ برائی خاطر آن

برگزیدهٔ حق جل وعلا دو مرتبه عفٗ عفٗ فرمود که جبرئیل نازل گشت وگفت که اگر
بار سیوم خواهی فرمود آتش دوزخ بالکل سرد خواهد شد و از آنجمله آنست که روزی
جناب حسن وحسین پیش رسولخدا صلی الله علیه وآله کشتی میگرفتند رسولخدا مر حسن را
گفت که بگیر حسین را فاطمه گفت یا رسول الله بزرگ را میگوئی که خورد را بگیر
رسولخدا فرمود اینک جبرئیل حسین را میگوید که حسن را بگیر از آنجمله آنست که
روزی عمر بن الخطاب مالے را که از مدائن مفتوحه آمده بود تقسیم مے نمود
که حسن ابن علی صلوات الله علی نبینا وعلیهما پیش آمد و فرمود بده حق مرا از آنچه
فتح کردی خدائی تعالی بر مسلمانان پس گفت عمر بن الخطاب بالرحب والکرامت
پس هزار درهم بوی داد بعد از ان امام حسین تشریف آورد آن حضرت را
نیز هزار درهم داد بعده عبد الله پسر عمر بن الخطاب آمد وگفت بده حق مرا
واو را پانصد درهم داد عبد الله بن عمر گفت یا امیر المومنین من مردے قوی ام
وجنگ میکردم و شمشیر میزدم بر کافران در حضور رسولخدا صلی الله علیه وآله
وامام حسن وامام حسین در کوچه های مدینه بازی میکردند وطفل بودند
ایشان را هزار هزار درم دادی ومرا پانصد عمر بن الخطاب جواب داد که آنچه
مراتب علیا و درجات قصوی این هر دو ثمرهٔ شجرهٔ مصطفی عز وعلا صلعم دارند
ترا کجا میسر است برو بیار یاوری مانند مادر ایشان فاطمه زهرا و پدرے
همچو پدر ایشان علی مرتضی وجدے مثل جد ایشان محمد مصطفی صلی الله علیه وآله

وجده چون جدۂ ایشان خدیجة الکبری پس ترا با ایشان چه نسبت است عن ابن عباس
انه قال لما فتح الله تعالی المدائن علی اصحاب رسول الله فی ایام عمر فامر بالانطاع
فبسطت فی مسجد رسول الله وامر بالاموال فافرغت علیها ثم اجتمع اصحاب رسول الله
صلی الله علیه وآله فاول من بدر الیه الحسن بن علی فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی
مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامات فامر له بالف درهم ثم انصرف
فبدر الیه الحسین بن علی فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال
بالرحب والکرامة فامر له بالف درهم ثم انصرف فبدر الیه ابنه عبید الله بن عمر
فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامة فامر له
بخمس مائة دراهم فقال یا امیر المومنین انا رجل شدید کنت اضرب بالسیف بین یدی
رسول الله والحسن والحسین طفلان یدرجان فی سکک المدینة تعطیهم الفا الفا وتعطینی
خمس مائة درهم فقال ذهب فاتینی باب کابیهما وجد کجدهما وجدة کجدتهما وعم کعمهما وخال
کخالهما وخالة کخالتهما فانک لا تاتینی به اما ابوهما فعلی المرتضی وامهما الفاطمة الزهرا
وجدهما محمد المصطفی وجدتهما الخدیجة الکبری وعمهما جعفر بن ابی طالب وعمتهما ام هانی
بنت ابی طالب وخالهما ابراهیم بن رسول الله وخالتهما رقیة وام کلثوم بنتا
رسول الله واز انجمله آنست که بیست وپنج حج پیاده گذارده قال ابن طلحة حج
خمسا وعشرین حجة ماشیا واز انجمله آنست که در طریقت از رموز بسیار
ومعاملات بیشمار می راند فرمود شفق الاخوان علیک ونیک شفیق ترین

برادران بر تو دین است زیرا که نجات مرد اندر متابعت دین بود و هلاکش در مخالفت آن پس مرد خردمند آنست که بجز راه متابعت دین نرود و شفقت آن بر خود نراند

اشعار

شریعت را مقدم دار اگر ... کسی کو در شریعت واثق آمد

شریعت از طریقت نیست بیرون حقیقت راه بر وی خود کشاید

و از آنجمله آنست که سخی الناس و اجود ایشان بود روزی مردی نزد وی آمد و گفت ای پسر رسول خدا صلی الله علیه و آله من مردی درویشم و اطفال دارم مرا از تو قوت امشب می باید امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه ویرا گفت بنشین که ما را رزقی در راه است و می آرند بسی بر نیامد که پنج صره دینار بیاوردند از نزد معاویه در هر صره هزار دینار بود حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه اشاره با آن درویش کرد که بگیر و آن پنج صره باو بخشید و ازو عذر خواست که این اندک بجای انتظار بسیاری که کشیدی نتوانند شد و اگر من دانستمی که همقدار است ترا چندین مدت انتظار نفرمودمی ما را معذور دار که از اهل بلائیم و از همه راحات دنیا باز مانده ایم و مرادهای خود گم کرده زندگانی بمراد دیگران می باید کرد و از آنجمله آنست که روزی معاویه بمکه معظمه آمد و بخدمت حضرت امام حسین علیه السلام مال خطیر و پارچه و لباس نفیس و کثیر فرستاد آنحضرت آنرا قبول ننمود و رد فرمود روی ان معاویه لما قدم مکة وصله بمال کثیر و ثیاب وافرة و کسوات و فیة فرد الجمیع و لم تقبله و از آنجمله

انس روایت کرد که کنیزکان حضرت روزی شاخ ریحان برائی آنحضرت آورد پس
فرمود که ترا آزاد ساختم برائی خدا انس گفت من عرض کردم که این هدیه که کنیزک
آورد چندان قدر نداشت که تو او را آزاد فرمودی حضرت امام حسین علیه السلام
جواب داد همچنین ادب داده ما را خدائی تعالی و فرموده در کلام خود که هرگاه
بیارد کسے هدیه برائی شما پس بدهید با عوض آن هدیه بهتر ازان یا مانند
آن پس من هدیه بهتر را که آزادی است او را دادم روی عن انس قال کنت
عند الحسین فدخلت علیه جاریة فحیّته بطاقة ریحان فقال لها انت حرّة لوجه الله
فقلت جائتک بطاقة ریحان لاخطر لها فاعتقتها قال کذا ادبنا الله تعالے اذ قال
اذا حییتم بتحیة فحیّوا باحسن منها آورده اند که کان احسن منها عتقها و از آنجمله آنست که کوه
صبر و حلم بود روایت است که روزی با یاران خود بیرون مدینه سیر میفرمود شخصی
آمد و پرسید که این کیست عمامه رسول خدا صلی الله علیه و آله بر سر و پیراهن مبارکش
در بر دارد و شمشیرش حمائل کرده می آید مردمان گفتند که حسین ابن علی است صلوٰة الله
علی نبینا و علیه آنکس یکے از معاندان علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه بود حضور
آمده آنحضرت را دشنام داد و ناسزا گفت امام حسینؑ تبسم فرمود و گفت اے
عزیز اگر ترا خشکی بادیه اثر کرده است بیا نزد من و چندی باش تا مداوائے
تو نمایم و اگر زن تو عاجز ساخته و ناخوش کرده اینک زر بگیر و باو بده و زیاده
از حد باو مبکارم اخلاق پیش آمد و هرگز اثر ناخوشی بر چهره مبارکش ظاهر نگشت آنوقت

چهار صد تن از یاران که در رکاب سعادت بودند یکی از انها عرض کرد که اگر
امر شود این اشقیا را بسزا رسانیم فرمود نحن الجبال القواصف لا یزعزعنا العواصف یعنی ماییم
کوه پایه محکم استوار نمی تواند جنبانید بادها تند ناهموار **شعر**

که نیم کوه ز صبر و حلم و داد	کوه را کی در رباید تند باد

و از آنجمله آنست که روزی شخصی تقصیری کرد که حضار مجلس دانستند امام همام بر آنکس
کمال غضب خواهد فرمود و ازین جرم عظیم درنخواهد گذشت و آن جناب چین بر جبین
نیاورد و هیچ نگفت و روی مبارک بحاضران کرده فرمود که لا یدخل الملائکة
بیتا فیه کلب یعنی در نمی آید فرشتها در خانه که دران سگ می باشد یعنی دلی که جای
نزول لطف و رحمت خداست محل خشم و غضب و غصه که از عادات سگان است
نمیتواند شد و از آنجمله آنست که روزی طعام تناول میفرمود کنیزک وی بر سر شریف
ایستاده بود کاسه طعامی از دست وی بیفتاد حضرت امام بچشم خشم در روی وی دید
کنیزک گفت الکاظمین الغیظ حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود کظمت
غیظی یعنی فرو خوردیم خشم خود را کنیزک گفت والعافین عن الناس فرمود عفوت
عنک یعنی درگذشتیم از گناه تو کنیزک گفت والله یحب المحسنین فرمود انت حرة لوجه الله
آزاد کردیم ترا برای خدا و از آنجمله آنست که از ایام طفولیت شجاعت و دلاوری و
استغنا و بی نیازی داشت روایت است که روزی در مسجد نبوی آمد عمر بن الخطاب
را دید که بر منبر نبوی ایستاده خطبه میخواند فرمود فرود آی از منبر پدر و جد من

و بر و بر منبر پدران خود عمر بن الخطاب او را در کنار گرفت و تلطف نمود و گفت
که پدران مرا منبر نبود و بجانب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه نگاه کرد
علی مرتضی علیه السلام فرمود که هرگز کسی این طفل را تعلیم نکرده بلکه از خود این سخن گفته است
و در روایتی آمده که حضرت علی مرتضی فرمود که بخدا قسم این طفل را کسی تعلیم نکرده عمر بن الخطاب
مانع آمد و گفت راست گفته است منبر جد و پدر او ست اخرج ابن عساکر عن ابی
البختری قال کان عمر بن الخطاب یخطب علی المنبر فقام الیه الحسین بن علی فقال انزل عن
منبر ابی و جدی فقال عمر منبر ابیک لا منبر ابی من امرک بهذا فقام علی و قال ما امره
بهذا احد اما لاوجعنک یا غدر فقال لا توجع ابن اخی فقد صدق منبر ابیه اسناده صحیح
هذا فی تاریخ السیوطی و ازالة الخفاء و الصواعق و فی الریاض عن الحسین بن علی بن ابی طالب
قال اتیت علی عمر بن الخطاب و هو علی المنبر فصعدت الیه و قلت له انزل عن منبر ابی و اذهب
الی منبر ابیک فقال عمر لم یکن لابی منبر و اخذنی فاجلسنی معه فجعلت اقلب حصا بیدی فلما
نزل انطلق بی الی منزله فقال لی من علمک فقلت والله ما علمنی احد فقال یا بنی لو علمت
فشانا و از الجمله آنست که روزی بر در عمر بن الخطاب آمد و دید که پسرش عبد الله بن
عمر ستیذان خواست و اجازت نیافت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه اجازت
نطلبید و بازگشت و گفت هرگاه با بن عمر اجازت نشد مرا چگونه اجازت خواهد داد
این خبر به عمر بن الخطاب رسید فرمود آیا حجر تا الدام کسی است که بدولت شما نشود
و بر سر ما موها بتوجه شما رسته فی الریاض عن عبید بن حصین قال جاء الحسن الحسین یستاذن

علی عمر و جاء عبد اللہ بن عمر فلم یوذن لعبد اللہ فرجع فقال الحسن والحسین فالم یوذن عبد اللہ

بن عمر لا یوذن لی قال یا ابن اخی فہل نبت الشعر علی الراس غیرکم و فیہ عنہ قال فاتیتہ

یوما و ہو خال بمعاویۃ و ابن عمر بالباب فرجع ابن عمر فرجعت معہ فلقی بعد قال لم ارک

فقلت یا امیر المومنین انی جئت و انت خال بمعاویۃ و ابن عمر بالباب فرجع ابن

فرجعت معہ قال انت احق بالاذن من ابن عمر انما انبت ما فی روسنا عز و جل ثم انتم

و فی الصواعق و فی روایۃ ہل انبت الشعر علی روسنا الا ابیک ترجمہ روزی عمر

بن الخطاب با معاویہ بن ابی سفیان خلوت کردہ بود پسرش عبد اللہ بن عمر بر در

ایستادہ بود اجازت در آمدن نیافت و بازگشت درین ہنگام امام حسین صلوٰۃ اللہ

علی نبینا و علیہ تشریف آورد و برگشتن ابن عمر را دید خود نیز برگشت و اجازت

نطلبید پس عمر بن الخطاب شنید و نزد جناب امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ

آمد و گفت مرا اطلاع آمدن تو نبود امام حسین فرمود من آمدم و تو در خلوت بودی

و ابن عمر را اجازت نشد من نیز ہمراہ وی باز برگشتم عمر بن الخطاب گفت تو

لائق و سزاوار تری از پسر عمر و بر سر ما موہا خدا روئیانید بدولت شما و برکت

شما راہ رست یافتیم و باین مرتبہ رسیدیم و از آنجملہ آنست کہ اگر معاویہ بدینہ

آمد آنحضرت با وی ملاقات نمی کرد و اگر حضرت امام حسن نزد او تشریف می برد

و اظہار دین و غیرہ می ساخت و معاویہ نزا ادا می نمود حضرت امام حسین صلوٰۃ اللہ

علی نبینا و علیہ را خوش نمی آید و مطبوع نمی افتاد فی احیاء العلوم قال مصعب بن الزبیر

حج معاویه فلما انصرفت من المدینه فقال الحسین بن علی لاخیه الحسن لا تلقاه ولا تسلم علیه فلما خرج معویه قال الحسن ان علینا دینا ولا بد من اتیانه فلحقه فسلم علیه واخبره بدینه فمروا علیه بخبتی علیه ثمانون الف دینار وقد عیی وتخلفت عن الابل فقال معاویه هذا فذکر ذلک فقال احمله فوابها علیها الی الحسن و فضائل و مناقب حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه بحدی و بیرون است که بر هیچکس از امت محمدی پوشیده نیست و اشتراک آنحضرت در احادیثی که سابق در فضائل اهل بیت مرقوم شده اظهر من الشمس و ابین من الامس است

در بشر رو پوشیده است آفتاب		ختم کن والله اعلم بالصواب

فصل در بیان احادیثی که در شهادة آن سید الشهدا وارد گشته

وحقتعالی رسول خود صلی الله علیه و آله را باین آگاهی داده تا بخاطر مبارکش را تصور وقوع این واقعه هایله ملال آمد و آب از دیده روان ساخت و بازواج مطهرات و صحابه کرام از ان خبر داد از انجمله آنست که خبر داد بشهادت حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه یعنی بموضع کربلا و نشان داد که کشنده او را الکلب الابقع یعنی سگی که دو رنگ است و سفید و سیاه باشد فی کتاب حیوة الحیوان نقلا عن بهجة المجالس و انس المجالس قیل لجعفر الصادق صلوات الله علی نبینا و علیه و هو احد الائمة اثنا عشر کم تتاخر الرؤیا فقال خمسین سنة ان النبی رای کان

کلبا ابقع ولغ فی دمہ فاولہ ان رجلا یقتل الحسین ابن ابنتہ فکان الشمر ذو الجوشن
قاتل الحسین وکان ابرص فتاخرت الرویا خمسین سنتہ وہکذا فی مدارج النبوۃ
وغیرہ دبرآورد برست خاکی راکہ در مضجع حضرت امام حسین است فی المشکوۃ عن ام الفضل
بنت الحارث اخت میمونتہ زوجتہ النبی انہا دخلت علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ
فقالت یارسول اللہ انی رایت حلما منکرا اللیلتہ قال ما ہو قالت انہ شدید قال ما ہو قالت
رایت کان قطعتہ من جسدک قطعت ووضعت فی حجری وقال رسول اللہ رایت
خیرا تلد فاطمتہ ان شاء اللہ غلاما یکون فی حجرک فولدت فاطمتہ الحسین فکان فی حجری کما
قال رسول اللہ فدخلت یوما علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فوضعتہ فی حجری
ثم کانت منی التفاتہ فاذا عینا رسول اللہ تہریقان الدموع قالت فقلت یا نبی اللہ
بابی انت وامی مالک قال اتانی جبرئیل فاخبرنی ان امتی ستقتل ابنی ہذا فقلت ہذا
قال نعم واتانی بتربتہ من تربتہ حمراء روایت است از ام الفضل کہ رفتم
بخدمت رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ عرض کردم یا رسول اللہ امشب من خوابی
ہولناک دیدم آنحضرت فرمود آن چہ خواب است عرض کن ام الفضل عرض کرد کہ
بیان آن سخت و شوار است رسولخدا فرمود بگو و نقل بکن ام الفضل بعرض رسانید
کہ دیدم گوشت پارۂ از جسد مبارک تو بریدہ در کنار من گذاشتہ شدہ رسولخدا
فرمود بشارت باد ترا بہتر خوابی دیدی انشاء اللہ تعالی فاطمہ را فرزندی خواہد شد
و در بر تو خواہند گذاشت پس متولد شد بعد از چندی حضرت امام حسین علیہ السلام

و درکنار ام الفضل داد ناگاه دید که رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود و بعد دو روزی
حضرت امام حسین علیه السلام را ام الفضل نزد جناب رسولخدا برد آن حضرت صلی الله
علیه و آله سید الشهدا را دید آب از دیده ها بریخت و بگریست ام الفضل عرض کرد
یا رسول الله مادر و پدر من فدای تو باد چه چیز سبب شد ترا که گریه میکنی آنحضرت
فرمود که جبرئیل آمد و مرا خبر داد که امت تو این فرزند جگر بند ترا خواهند کشت
گفتم این را که این فضل و کرامت دارد و نزد من محبوب ترین مردم است
امت من خواهند کشت جبرئیل گفت بلی و داد مرا خاکی سرخ از مشهد وی
و از انجمله آنست که احمد بن حنبل روایت نموده آورده که فرشته که موکل بر باران
است آمده خبر این واقعه هائله به رسولخدا صلی الله علیه و آله و سلم رسانید
واخرج الامام احمد ایضا فی مسنده بسنده الی انس ان ملک المطر استاذن ان یاتی
رسول الله فاذن له وقال لام سلمة املکی علینا الباب لا یدخل علینا احد قال وجاء الحسین
لیدخل فمنعه فوثب فدخل فجعل یقعد علی ظهر النبی صلی الله علیه و آله وعلی منکبیه وعلی
عاتقه فقال الملک للنبی اتحبه قال نعم قال ان امتک ستقتله وان شئت اریتک المکان
الذی تقتل فیه فضرب بیده فجاء بطینة حمراء فاخذتها ام سلمة فی خمارها فصیرتها فی
قارورة فاذا الطین قد استحالت دما و در جذب القلوب از امیر المومنین
علی ابن ابیطالب صلوات الله علی نبینا و علیه و آله روایت کرده اند که روزی
آن حضرت بخانهٔ ما آمد و طعامی برای آنحضرت مهیا ساختم و ام ایمن برای ما شیر

فرستاده بود آن نیز حاضر داشتم سید امام طعام خورد و شیرینها دل کرد چون آب
بدست آنحضرت ریختیم بعد از شستن دستها را بر روی مبارک و محاسن شریف
فرود آورد و دعا کرد و روی بر زمین نهاد و اشک بسیار از چشم بریخت همچنین بسیار
از مایهٔ هیبت رسول خدای متعال مجال استکشاف اینحال نبود درین اثنا
حسین برجست و بر پشت مبارک نشست و بسیار گریه کرد تا سر در کنار بیخود را
فراموش کرده بحسین صلوات الله علی نبینا و علیه متوجه شد و فرمود بابی
انت و امی یا حسین چرا میگریی گفت ای پدر بزرگوار این حال که امروز داری
ترا ندیده ام این چه حال است برگوی فرمود ای پسر من امروز بحال شما
شما فرحی و سروری حاصل شد که مثل آن هرگز نشده بود جبرئیل از درگاه رب
العزت آمده خبر رسانید که امتان من شما را بغربت خواهند کشت و هلاک خواهند کرد
دعا کردم که اگر در دنیا محن و مصائب بر سر شما رود عاقبت کار شما بخیر باشد و ازانجمله
آنست که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم خبر داده شد که یحیی بن ذکریا را کشتند و عوض
خون آن نبی هفتاد هزار کس را کشتم و امت تو این فرزند دلبند ترا خواهند کشت
عوض آن هفتاد هزار کس را خواهیم کشت هذا ما فی الصواعق وغیره و احادیث
درین باب بطریق متعدده بسیار آمده و در کتب مطوله مرقوم است از آنجا باید دریافت

فصل در بیان سبب گذاشتن حضرت امام همام

علیه السلام مدینهٔ منوّره را و متوجه شدن او بسوی مکه
و از آنجا باز بجانب کوفه روان شدن و باز در کربلا فرود آمدن

بدانکه چون حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه وفات یافت معاویه خواست
پسر خود یزید پلید را ولیعهد نماید و سلطنت و ملک حواله وی کند پس مشورت
کرد درین امر با اهل شام همه قبول کردند و بیعت با یزید نمودند و آمد برای
حج از دمشق و بمدینه رفت و از اهل حرمین طلب بیعت کرد ایشان قبول نکردند
پس تهدید کرد و ترسانید ایشان را ناچار ایشان هم بیعت کردند مگر چهار کس حضرت
امام حسین و عبدالرحمن بن ابی بکر و عبدالله بن زبیر و عبدالله بن عمر پس تعظیم و
اعزاز ایشان بسیار کرد و بحسن سلوک و ارسال تحائف پیش آمد قبول نکردند و میگویند
که بحضرت امام حسین علیه السلام تکلیف بیعت نداد و تا زنده بود درخواست این معنی
نکرد و هرگاه دانست معاویه که عبدالرحمن بن ابی بکر و عبدالله بن زبیر و عبدالله
بن عمر هرگز بیعت قبول نمیکنند ایشان را در خلوت طلبید و طمع باموال کثیره
داد عبدالرحمن بن ابی بکر گفت اختیار کن فعل رسولخدا صلی الله علیه و آله را یا فعل
ابوبکر را و یا فعل عمر را رسولخدا انتقال فرمود مردمان را بطور خود گذاشت
و کسی را خلیفه بر آنها نساخت پس قصد کردند بسوی افضل مردی که ابوبکر بود بعد ازان
ابوبکر وفات یافت و والی نساخت پسر خود را و نه یکی از برادران خود را پس

مردمان تبفرس خود عمر بن الخطاب را افضل یافتند و خلیفه ساختند و اما عمر بن الخطاب
نظر کرد و قابل خلافت شش کس را یافت میان ایشان شوری گذاشت پس
اختیار کردند مردمان یکی را از آن شش تو نیز یکی از این طریق اختیار کن پس
خاموش شد معاویه بعد از آن گفت که فردا بر منبر جواب خواهم داد وقت موعود
بر منبر بر آمد و شجاعت وغیره اوصاف و احوال پسر خود بیان کرد و گفت که اهل شام
همه بیعت نمودند با او بعد از آن گفت که این سه کس هم بیعت کردند و اشارة
بجانب عبد الرحمن بن ابوبکر و عبد الله بن الزبیر و عبد الله ابن عمر کرد آن وقت
ایشان طاقت نیافتند که دم بزنند ساکت ماندند پس اهل حجاز این مقاله شنیده
بیعت نمودند و هر گاه که مجلس برشکست این سه کس بایستادند و گفتند که ما هرگز
بیعت نکردیم مردمان باور نکردند و در همین شب معاویه بشام رفت و بود این
معامله در سنه پنجاه و دو و هذا ما فی مفتاح النجا و فی اثبت بالسنه وغیره ان فی سنة
خمسین دعا معاویة اهل الشام الی البیعة بولایة العهد من بعد لابنه یزید فبایعوه
و هو اول من عهد بالخلافة لابنه و اول من عهد بها فی صحته ثم انه کتب الی
مروان بالمدینة ان یاخذ البیعة له فخطب مروان فقال ان امیر المؤمنین رای ان
یستخلف علیکم ولده یزید علی سنة ابی بکر و عمر فقام عبد الرحمن بن ابی بکر ا
لصدیق فقال سنة کسری و قیصر ان ابا بکر و عمر لم یجعلاها فی اولادهما و لا
فی احد من اهل بیتهما ثم حج معاویة سنة احدی و خمسین و اخذ البیعة لابنه فبعث

الی ابن عمر فتشہد و قال اما بعد یا ابن عمر انک حدثتنی انک لا تحب ان تبیت لیلۃ سوداء لیس علیک فیہا امیر وانی احذرک ان تشق عصا المسلمین او تسعی فی فساد ذات بینہم فحمد ابن عمر ابیہ واثنی علیہ ثم قال اما بعد فانک قد کانت قبلک خلفاء لہم ابناء ولیس ابنک بخیر من ابنائہم فلم یروا فی ابنائہم ما رایتہ فی ابنک لکنہم اختاروا للمسلمین حیث علموا الخیار وانک تحذرنی ان اشق عصا المسلمین ولم اکن لافعل انما انا رجل من المسلمین فاذا اجتمعوا علی امر فانما انا رجل منہم من المسلمین فقال یرحمک اللہ فخرج ابن عمر ثم ارسل الی ابن ابی بکر فتشہد ثم اخذ فی الکلام فقطع علیہ الکلام وقال انک واللہ لوددت انا وکلناک فی امر ابنک الی اللہ وانا واللہ لا نفعل واللہ لتردن ہذا الامر شوری بین المسلمین او لنعیدنہا علیک جذعۃ ثم وثب ومضی ثم ارسل الی ابن الزبیر فقال ابن الزبیر انما انت ثعلب رواغ کلما خرج من جحر دخل فی جحر آخر وانک عمدت الی ہذین الرجلین فنفخت فی مناخرہما وحملتہما علی غیر رایہما قال ابن الزبیر انک قد ملت الامارۃ فاعتزلہا وہلم ابنک فلنبایعہ اذا انا لا نبایع ابنک معک لا یمکنا نسمع ونطیع لا نجمع البیعۃ ابدًا ثم راح وصعد معویۃ المنبر فحمد اللہ واثنی علیہ ثم قال انا وجدنا احادیث الناس ذات عوار زعموا ان ابن عمر وابن ابی بکر وابن الزبیر لن یبایعوا یزید وقد سمعوا واطاعوا وبایعوا لہ فقال اہل الشام واللہ لا نرضی حتی یبایعوا لہ علی رؤس الاشہاد والا ضربنا اعناقہم فقال سبحان اللہ ما اسرع الناس الی قریش بالشر لا اسمع ہذہ المقالۃ من احد منکم بعد الیوم ثم نزل فقال الناس بایع ابن عمر وابن ابی بکر وابن الزبیر وہم یقولون لا واللہ فیقول الناس بلی وارتحل

معاویة فلحق بالشام وعن ابن المنکدر قال ابن عمر حتی بویع یزید انکان خیرا رضینا انکان بلاء صبرنا

ومات معاویة فی رجب سنة ستین و در بعضی روایات آمده که ابی صعصعه در مجلس

معاویه حاضر بود که مشوره بیعت یزید پلید میکرد و همه حضار ان مجلس تحسین کردند و

ابی صعصعه خاموش بود که معاویه گفت چرا سخن نمیگوئی گفت اگر دروغ میگویم

از خدا می ترسم و اگر راست گویم از تو می ترسم گویم مشکل و گر نگویم مشکل وعن ابی

عثمان النهدی قال قال مروان بن الحکم ابایع الناس لیزید سنة ابی بکر وعمر فقال

عبدالرحمن بن ابی بکر انها لیست سنة ابی بکر وعمر ولکنها سنة هرقل وقیصر فقال مروان

هذا الذی انزلت فیه والذی قال لوالدیه اف لکما الآیة فسمعت ذلک عایشه فقالت انها لم

تنزل فی عبدالرحمن ولکن نزل فی ابیک وللقطع کل حلاف مهین هماز مشاء بنمیم وروی

عن اسماء بنت ابی بکر عن ابی بکر الصدیق عن ابن عمران النبی قال رایت ولد الحکم بن العاص

علی المنابر کانهم القردة وانزل الله فی ذلک وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنة للناس

والشجرة الملعونة - الحکم وولده اخرج البخاری عن یوسف بن ماهک قال کان مروان

علی الحجاز استعمله معویة بن ابی سفیان فخطب فجعل یذکر یزید بن معویة لکی بایع له بعد

ابیه فقال عبدالرحمن بن ابی بکر شیئا فقال خذوه فدخل بیت عایشة فلم یقدروا علیه

فقال مروان هذا الذی نزل فیه والذی قال لوالدیه اف لکما فقالت عایشة من وراء

الحجاب ما انزل الله شیئا فینا من القران الا ان الله انزل عذری واخرج عبید

بن حمید وصححه ابن مردویه عن محمد بن زیاد وقال لما معویة لابنه قال سنة ابی بکر وعمر

فقال عبد الرحمن سنتہ ہرقل وقیصر فقال مروان ہذا الذی نزل لیہ فیہ الذی قال لوالدیہ
اف لکما الآیہ فبلغ ذلک عائشۃ فقالت کذب مروان واللہ ما ہو فیہ ولو شئت ان اسمی
الذی نزلت فیہ لسمیت ولکن رسول اللہ لعن ابا مروان ومروان فی صلبہ فمروان
فضض من لعنۃ ابیہ واخرج ابی حاتم عن عبد اللہ قال کنت فی المسجد حین خطب مروان
فقال ان معاویۃ واللہ قد اراہ فی یزید رایا حسنا ان یستخلفہ واستخلف ابو بکر وعمر فقال
عبد الرحمن بن ابی بکر ان ابا بکر ما جعلہا فی احد من ولدہ ولا احد من اہل بیتہ ولا جعلہا
معاویۃ الا رحمۃ وکرامۃ لولدہ فقال مروان الست الذی قال لوالدیہ اف لکما
فقال عبد الرحمن الست ابن اللعین الذی لعن اباک رسول اللہ وسمعتہا عائشۃ فقالت یا مروان
انت القائل لعبد الرحمن کذا وکذا ولکن نزل فی فلان ابن فلان ہذا فی در المنثور وغیرہ
واخرج ابو یعلی والحاکم عن ابی ہریرہ ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال رایت
فی النوم بنی الحکم ینزون علی منبری کما تنزو القردۃ فما رای النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ضاحکا
مستجمعا حتی توفی وفی ما ثبت بالسنۃ قال الحسن البصری افسد امر الناس اثنان عمرو بن
العاص یوم اشار علی معویہ برفع المصاحف فحملت وقال این القراء تحکم الخوارج ولا یزال
ہذا التحکم الی یوم القیامۃ والمغیرۃ بن شعبہ فانہ کان عامل معویۃ علی الکوفۃ فکتب
الیہ معویۃ اذا قرات کتابی فاقبل معزولا فابطا عنہ فلما ورد علیہ قال ما ابطا بک
قال امر کنت اوطئہ قال ما ہو قال البیعۃ من بعدک قال وفعلت قال نعم قال ارجع
الی عملک فلما خرج قال لہ اصحابہ ما وراک قال وضعت رجل معویۃ فی غرز غی لا یزال فیہ الی یوم القیامۃ

قال ابن سرین وقد عمرو بن خرام علی معویتہ فقال لہ اذکرامہ فی امتہ محمد بمن یستخلف علیہا قال نصحت وقلت برأی وانہ لم یبق الا ابنی وابناؤہم وابنی احق قال عطیہ بن قیس خطب معویتہ فقال اللہم ان کنت انما عہدت لیزید لما رایت من فضلہ فبلغہ ما آملت انما حملنی حب الولد للولد ولیس لما صنعت بہ اہلا فاقبضہ قبل ان یبلغ ذلک وولد یزید الشقی المرتد فی سنہ خمس وست وعشرین وجعلہ ابوہ ولیعہدہ واکرہ الناس علی ذلک کما تقدم فی الصواعق وسبب خروج الحسین علیہ السلام من المدینۃ ان یزید لما استخلف سنتہ ستین ارسل لعاملہ بالمدینہ ان یاخذ لہ البیعۃ عن الحسین ففر بمکتہ خوفا علی نفسہ فسمع باہل الکوفہ فارسلوا الیہ ان یاتیہم لیبایعوہ ویمحی عنہم ما ہم فیہ من الجور فنہاہ ابن عباس وبین لہ غدرہم وقتلہم لابیہ وخذلانہم لاخیہ قال فان مذہب فلا تذہب باہلہ فابی فبکی ابن عباس وقال واحسیناہ وقال لہ ابن عمر نحو ذلک فابی فبکی ابن عمر وقبل ما بین عینیہ وقال استودعک اللہ من قتیل ونہاہ ابن الزبیر ایضا فقال لہ حدثنی ابی ان بمکتہ کبشا بہ حرمتہا فما احب ان اکون انا ذلک الکبش ومر قول اخیہ ایاک وسفہاء الکوفۃ ان یستخفوک فیخرجوک ویسلموک فتندم ولات حین مناص وقد تذکر ذلک لیلۃ قتلہ فترحم علی اخیہ الحسن ولما بلغ مسیرہ اخاہ محمد بن الحنفیۃ کان بین یدیہ طست یتوضا فیہ فبکی حتی ملاہ من دموعہ ولم یبق بمکتہ احد الا من حزن لمسیرہ وقدم امامہ مسلم بن عقیل فبایعہ من اہل الکوفۃ اثنی عشر الفا وقیل اکثر من ذلک وامر یزید ابن زیاد فجاء الیہ فقتلہ وارسل براسہ الیہ فنکرہ وحذرہ من الحسین ولقی الحسین فی

میسرہ الفرزدق فقال لہ بین لی خبر الناس فقال الرجل علی الخبیر سقطت یا ابن رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ قلوب الناس معک وسیوفہم معہ بنی امیۃ والقضاء ینزل من السماء واللہ
یفعل ما یشاء وسار الحسین وہو غیر عالم بما جری لمسلم حتی کان علی ثلاث من القادسیۃ تلقاہ
الحر بن یزید التمیمی قال لہ ارجع فما ترک لک خلفی خیراً ترجوہ واخبرہ الخبر وقدوم ابن زیاد
واستعدادہ فہم بالرجوع فقال لہ اخو مسلم واللہ لا یرجع نصیب ثارنا او نقتل فقال لا خیر
فی الحیاۃ بعدکم ثم سار فلقیہ اوائل خیل بن زیاد فعدل الی کربلا ثانی المحرم سنۃ احدی
وستین وکان لما شارف الکوفۃ سمع بہ امیرہا عبید اللہ بن زیاد فجہز الیہ عشرین الف
مقاتل فلما وصلوا الیہ التمسوا منہ نزولہ علی حکم زیاد وبیعتہ لیزید فابی فقاتلوہ وکان
اکثر الخارجین لقتالہ کاتبوہ وبایعوہ ثم لما جاءہم اخلفوہ وفروا عنہ الی اعدائہ ایثاراً
للسحت العاجل علی الخیر الآجل فحارب اولئک العدد الکثیر ومعہ من اخوتہ واہلہ نیف
وثمانون نفساً فثبت فی ذلک الموقف ثباتاً باہراً مع کثرۃ اعدائہ وعددہم ووصول
سہامہم ورماحہم الیہ ولما حمل علیہم وسیفہ مصلت فی یدہ انشد یقول + انا ابن علی خیرۃ
آل ہاشم - کفانی بہذا مفخراً حین افخر - وجدی رسول اللہ اکرم من مضی - ونحن سراج
اللہ فی الناس یزہر - وفاطمۃ امی سلالۃ احمد - وعمی یدعی ذا الجناحین جعفر - وفینا کتاب اللہ
انزل صادقاً - وفینا الہدی والوحی والخیر یذکر - ولولا ما کادوہ بہ من انہم حالوا بینہ وبین الماء
لم یقدروا علیہ اذ ہو الشجاع القرم البطل الذی لا یزول ولا یتحول ولما منعوہ واصحابہ
الماء ثلاثاً قال لہ بعضہم انظر الیہ کانہ کبد السماء لا تذوق منہ قطرۃ حتی تموت عطشاً فقال

الحسین اللهم اقتله عطشا فلم یرو مع کثرة شربه للماء حتی مات عطشا ودعا الحسینؑ بما
الیشکری فحال رجل بینه وبین الماء بسهم ضربه فاصاب حنکه فقال اللهم اظمه فصار یصیح الحر فی
بطنه والبرد فی ظهره وبین یدیه الثلج والمراوح وخلفه الکانون وهو یصیح العطش فیؤتی
بسویق وماء ولبن لو شربه خمسة لکفاهم فیشربه ثم یصیح فیسقی کذلک الی ان تفسخ بطنه
ولما استحر القتل باهله فانهم لا یزالوا یقتلون منهم واحد بعد احد حتی قتلوا ما یزید
علی الخمسین صاح الحسین اما ذات مدت عن حرم رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فخرج
الحر بن یزید بن الحارث الریاحی من عسکر اعدائه راکبا فرسه وقال
یا ابن رسول الله لئن کنت اول من خرج علیک فانی الان من حزبک لعلی انال
شفاعة جدک ثم قاتل بین یدیه حتی قتل فلما فنی اصحابه وبقی منفردا حمل علیهم وقتل
کثیرا من شجعانهم فحمل علیه جمع کثیر منهم وحالوا بینه وبین حرمه فصاح کفوا سفهاءکم
عن الاطفال والنساء فکفوا ثم لم یزل یقاتلهم الی ان اثخنوه بالجراح وسقط علی الارض
فحزوا راسه یوم عاشوراء سنة احدی وستین وهرگاه معاویه مرد واین واقعه
در شهر رجب سنه پنجاه و نه بود و اهل شام بیعت یزید پلید شقی مرید کردند بعد از ان
قاصدی بجانب مدینه فرستاد و بعامل آنجا نوشت که از حضرت امام حسین صلوات الله
علی نبینا وعلیه بیعت بگیرد و عامل آنجا مروان بود و در بعضی روایات ولید بن
عقبه و در روز شنبه مروان حضرت امام حسین علیه السلام را طلبیده اکراه
بر بیعت یزید نمود و در بعضی روایات آمده که در آنوقت جناب امام حسین

صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله فرمود معلوم شد که معاویه مُرد مروان گفت چگونه دانستی
فرمود اگر زنده می بود مرا اکراه بر بیعت نمیکرد آخر مروان آنحضرت را بموت معاویه
خبر داد وتشدید بر بیعت نمود امام حسین علیه السلام فرمود امروز با بنی هاشم بکنم فردا جواب
تو بگویم شب یکشنبه بست وهفتم رجب متوجه شد ودر بعضی روایات آمده عبد الله ابن
زبیر راهم اکراه کرده هر دو گفتند ما را لایق نیست که مخفی بیعت بکنم علی رؤس الاشهاد
فردا انچه خواهد شد بظهور خواهد آمد پس بخانهٔ خود ها تشریف آوردند وحضرت امام حسینؑ
وعبد الله بن زبیر در شبیکه دو شب از ماه رجب باقیمانده بود از مدینه بیرون آمدند
وسیم شعبان در مکه داخل شدند ودر بعضی روایات در همین ماه قبل از ادای حج متوجه
کوفه شد وبعضی پنجم ذی حجه وبعضی هشتم ذیحجه گفته اند وهمان روز امیر مسلم شهید شده بود
وعبد الله بن زبیر خود در مکه ماند بلکه حضرت امام حسین را هم از رفتن منع کرد لیکن حضرت
امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه اهل کوفه مکاتیب بسیار ورسائل بیشمار فرستاده
وبمبالغه تمام نوشتند که ما را بیعت یزید ظالم فاسق فاجر قبول نیست اگر آن امام برحق
اینجا تشریف آرد گردن اطاعت پیش اقدام سید انام خواهیم نهاد وجان خود را
فدای آن مرجان رسول ملک علام خواهیم ساخت وهر چند در زمان امارت معاویه
هم همین می نوشتند حضرت امام حسین علیه السلام نظر بر بیوفائی این قوم که سابق با
پدر وبرادر بزرگوار او کرده بودند ابا وانکار میفرمود واصلا التفات باصرار
ایشان نمیفرمود چون الحاح وسماجت ولجاجت انقوم از حد درگذشت وبظاهر

استعداد و استقامت ایشان بر امتثال امر دین و اطاعت امام المؤمنین از عهود شدیده
و اقسام مغلظه که می نوشتند ثابت شد ناچار آنحضرت بحکم ظاهر شریعت برای
اتمام حجت متوجه بجانب کوفه گردید لیکن مغموم و محزون بود گاه گاهے بخاطر مبارکش
میگذشت که اقامت فرماید و گاهی اراده سفر تمام میگشت و چون تقدیر غالب بر
تدبیر است ناکه روان شد عبدالله ابن عباس آمده عرض کرد که این اراده فسخ باید کرد
و ابن عمر نیز عرض کرد که آن امام همام از مکه بیرون نرود زیرا که چون رسولخدا صلی الله
علیه و آله را حق سبحانه تعالی مخیر گردانید میان دنیا و آخرت رسولخدا آخرت را اختیار
کرد تو فرزند رسولی و بدنیا بخواهی رسید پس حضرت امام همام قبول نه فرمود عبدالله
بن عمر آنحضرت را بمعانقه و گریه و زاری بسیار و ناله بیشمار وداع نمود و گفت غالب
آمد برمن امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه و عرض من قبول نفرمود قسم است مرا که
دیدم مادر و پدر و برادر را و عبرت و آنچه کوفیان بیوفا با پدر و برادر حضرت امام حسین
صلوات الله علی نبینا و علیه نمودند معاینه کردم می ترسم که با حضرت امام حسین علیه السلام
چه خواهند کرد جابر بن عبدالله و ابوسعید الخدری و ابو واقد اللیثی و غیرهم نیز مانع
آمدند آنحضرت نپذیرا نفرمود و اراده مصمم بجانب عراق نمود عبدالله بن عباس گفت قسم بخدا
گمان می برم که ترا خواهند کشت میان زنان و دختران و فرزندان تو چنانچه عثمان کشته شد
حضرت امام حسین علیه السلام قبول نفرمود عبدالله ابن عباس گریه کرد و گفت خنک
کردی چشمان عبدالله بن زبیر را که مشوره داد و خود در مکه نشست و هرگاه میدید عبدالله

بن عباس ابن زبیر را میگفت حاصل شد مراد تو بدانچه خواستی که امام حسین علیه السلام بیرون
رود و تو در میان اہل حجاز بمانی چون حضرت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیه
بعد از ادای حج روان گشت و در رکاب عالیجناب اہل و عیال و زنان و اطفال
وی بودند طی منازل و قطع مراحل نموده بقول بعضی روز چہارشنبه یا پنجشنبه دوم
محرّم سال شصت و نزد بعضی روز ہشتم ماه مذکور داخل کربلا شد یزید پلید این خبر شنید
و عامل بصره عبد اللہ بن زیاد ملعون را نوشته فرستاد که با حضرت امام حسین
علیه السّلام قتال نموده کار شان با تمام رساند و عبد اللہ بن زیاد از بصره آمد چہار
ہزار کس که رئیس آنہا عمرو بن سعد را مقرر نمود بجانب کربلا روان ساخت و از
پس آنہا فوج دیگر فرستاد تا بست و دو ہزار و در بعضی روایت سی ہزار رسیده
روز ہشتم محرم جنود بدبختان در کربلا جمع شدند نہم محرم روز پنجشنبه یا روز جمعه مستعد
جنگ گردیدند حضرت امام حسین علیه السّلام مہلت خواست ندادند آخر روز دہم
محرّم شہیدش ساختند ہرچند مساعی جمیله و کوشش ہائے بلیغه در ہدایت ان
مرتدان نمود چون داغ ختم اللہ علی قلوبہم بر دل داشتند نصیحت حضرت امام
ہمام ہیچ ایشان را اثر نکرد و امام فرمود بکوفیان که اگر از عہد خود برگشتید مواعید
و مواثیق را که باقسام مغلظه نموده بودید آخر بطمع دنیا فراموش کردید و دین
را برباد دادید و دنیا را اختیار کردید مرا بگذارید تا بطرفی بروم یا نزد یزید
پلید بروم بدانچه شدنی است خواہد شد ہرگز بخاطر بدکاران نیامد پس آن اشقیا

حضرت امام ہمام را بارفقاو فرزندان عالیشان روز جمعہ و نزد بعضی روز شنبہ و نزد بعضی روز یکشنبہ روز عاشورا شہید کردند و قول اول اصح است و در روایتی ہشتاد و دو تن بودند و بجز حضرت امام زین العابدین ہیچکس را از فرزندان حضرت امام حسین علیہ السلام نگذاشتند و از حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام نگذاشتند و از حضرت امام جعفر صادق صلوات علی نبینا و علیہ مرویست سی و سہ زخم و بروایتی سی و چہار زخم بر بدن مبارک امام ہمام بودند و از اولاد حضرت فاطمہ زہرا علیہا السلام ہمراہ جناب سید الشہدا صلوات اللہ علی نبینا و علیہ در بعضی روایات ہفدہ کس شہید شدند و از حسن بصری آمدہ و گفت شانزدہ کس از اہل بیت رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ کہ ہمراہ امام با صفا شہید گشتند در روی زمین شبیہ و نظیر خود نداشتند و در بعضی روایات بست و سہ کس از اہل بیت نبوت بودند و بعد از شہادت امام المومنین آن بدبختان بے دین بجانب پردگیان عصمت رو کردند و آنچہ بے عزتی و بے حرمتی اولاد رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ و برگزیدگان جل و علا نمودند از ابتدای دم تا ایندم کسی با کسی نکردہ و حقتعالی آن روسیاہان را بخسران دنیا و عذاب نیران گرفتار ساختہ خسر الدنیا والاخرۃ در شان اینہاست و مشہور است کہ رئیس این مفسدان و سردار این بدبختان یزید لعین بود بدیدن سر مبارک آن سرور دین شاد و شادمان گردید و استخفاف و استحقار اہل بیت نبوت بالکلیہ کرد چنانچہ در صواعق محرقہ روایت ابن الجوزی آوردہ و این معنی بحدی مشہور گشتہ کہ متواتر المعنی شدہ قال العلامۃ التفتازانی فی شرح المقاصد

واما جرى بعد الصحابة من الظلم على اهل بيت من الظهور بحيث لا مجال للاخفاء ومن الشناعة
بحيث لا اشتباه على الاراء اذ يكاد يشهد به الجماد والعجماء ويبكي له الارض والسماء وينهدم منه الجبال
وتنشق الصخور ويبقى سوء عمله على كر الشهور ومر الدهور فلعنة الله على من باشر ورضي وسعى
ولعذاب الاخرة اشد وابقى وفي تاريخ السيوطي ومثله عن احمد في الصواعق واما يزيد
و بنو الحكم فهم ملعونون على لسان النبي صلى الله عليه وآله وسلم ولذا قال احمد بن حنبل رحمة الله
عليه حين سئل عن لعن يزيد قال كيف لا يلعن من لعنه الله في كتابه فقال قد قرأت كتاب الله
فلم ار فيه لعن يزيد فقال ان الله يقول فهل عسيتم ان توليتم ان تفسدوا في الارض
وتقطعوا ارحامكم اولئك لعنهم الله فاصمهم واعمى ابصارهم واي فساد وقطيعة اشد مما فعله
يزيد وهو امثاله نعم عمر بن عبد العزيز من الائمة الراشدين ومحب اهل البيت يجب استثنائه
كما استثناه النبي حيث قال الا الصالحون منهم وقليل ما هم بخلاف بقية بني امية و در تفسير آية
وما جعلنا الرؤيا التي اريناك الا فتنة للناس والشجرة الملعونة في القرآن بيضاوي وغيره
آورده كه هر گاه رسول خدا صلى الله عليه وآله بني اميه را ديد كه مانند بوزينه بر منبر شريف
مي جهند اين آيه نازل گشت و روايت است از نوفل بن ابي الفرات كه گفت بودم نزد
عمر ابن عبد العزيز كه مردي ذكر يزيد پليد كرد و نامش بتعظيم برد عمر بن عبد العزيز نام
كرد كه اورا بست تازيانه زدند وچنين وجوه دال بر محبت اهلبيت از بني اميه مستثنى
شده وابو هريره هميشه استعاذه از امارت شصت سال مينمود و دعا ميكرد اللهم اني
اعوذ بك من راس الستين وامارة الصبيان وآن امارت يزيد بدبخت بود كه رسول خدا

صلی اللہ علیہ و آلہ فساد و فتنہ با ابی ہریرہ بیان فرمود و از نام آن بدبخت ہم
بہ ابی ہریرہ خبر دادہ بود و ابوہریرہ میگفت کہ اگر بخواہم نام او بر زبان بیارم
لیکن مرا زندہ نخواہند گذاشت و اخرج البخاری من حدیث ابی ہریرہ ہلکۃ امتی
علی یدی اغلمۃ من قریش فقال مروان لعنۃ اللہ علیہم غلمۃ قال ابوہریرہ لو شئت عن
اقول فلان بن فلان اخرج الحاکم ان ابی ذر سمع النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول اذا بلغت
بنوامیۃ اربعین اخذوا عباد اللہ خولاً عبیداً و مال اللہ دولاً و کتاب اللہ دغلاً افساد
اخرج البیہقی عن ابن المسیب قال رای بنوامیۃ علی منبرہ فساءہ ذلک ثم لم یر ضاحکا فاوحی اللہ
انما ہی دنیا اعطوہا فقرت عینہ و فی روایۃ فنزلت انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناہ
فی لیلۃ القدر ہذا فی ازالۃ الخفاء و فی ما ثبت بالسنۃ عن ابی عبیدہ قال رسول اللہ لا یزال
امر امتی قائما بالقسط حتی یکون اول من یثلمہ رجل من بنی امیۃ یقال لہ یزید و اخرج الرویانی
فی مسندہ عن ابی ہریرہ سمعت رسول اللہ یقول اول من یبدل سنتی رجل من بنی امیۃ
یقال لہ یزید ہذا فی الصواعق **ترجمہ** رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمود
کہ امر امت من قائم خواہد ماند بعدل و انصاف و اول کسیکہ در دین رخنہ خواہد کرد
و سنت و طریقہ مرا مبدل خواہد ساخت نامش یزید خواہد بود چنانچہ یزید پلید بدبخت
ستون دین و بنیاد خانہ حضرت سید المرسلین را بر انداخت و امارت ایمان و قصر
امن و امان را منہدم ساخت بزرگی نوشتہ کہ کاریکہ یزید کرد کسی کافر فرنگ ہم نکردہ باشد
و بعد شہادت آنحضرت خانہ کعبہ را نیز خراب کرد و در آنجا بدعتہا پدید آورد و مدینہ منورہ

راحکم دار الحرب داد و در مسجد نبوی اسپہا بستہ وصحابہ سید الوری کہ آنجا بودند ہمہ را بیعزت وبیحرمت کرد و زنان آنجا را اباحہ گردانید وامر بہ زنا کرد وخود بہ شراب مخمور مست میماند و بالوزینہ کہ جنسیت معنوی در صورت مثالی وسیرت ظاہری باوی داشت لہو ولعب مینمود واو را باخود شراب میخورانید ودر سواری ہمراہ خود میداشت ودیگر فضایح وقبایح وی در کتب کبار مسطور است احتیاج بتکرار واظہار ندارد ودر مروج الذہب گفتہ ولیزید اخبار عجیبہ ومثالب کثیرۃ من شرب الخمور وقتل ابن الرسول ولعن الوصی علیہ السلام وہدم البیت واحراقہ وسفک الدماء والفسق والفجور وغیر ذلک مما قد ورد فیہ الوعید بالیاس من غفرانہ کورود فیمن جحد توحیدہ وخالف رسلہ وفی الصواعق قال ابن الجوزی وصنف القاضی ابو یعلی کتابا ذکر فیہ بیان من یستحق اللعن وذکر منہم یزید ثم ذکر حدیث من اخاف اہل المدینۃ ظلما اخافہ اللہ وعلیہ لعنۃ اللہ والملائکۃ والناس اجمعین ولاخلاف ان یزید اغزی المدینۃ بجیش اخاف اہلہا والحدیث الذی ذکرہ رواہ مسلم ووقع من ذلک الجیش من القتل والفساد العظیم والسبی واباحۃ المدینۃ ما ہو مشہور حتی فض نحو ثلثمایۃ بکر وقتل من الصحابۃ نحو ذلک ومن قراء القرآن نحو سبعمائۃ نفس وابیحت المدینۃ فلم یکن یدخل مسجدہا حتی دخلتہ الکلاب والزیاب ونزت علی منبرہ صلعم تصدیقا بما اخبر بہ صلعم ولم یکن امیر ذلک الجیش الا ان یبایعوا لیزید علی انہم خول ان شاء باع وان شاء اعتق فذکر لہ بعضہم البیعۃ علی کتاب اللہ وسنۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فضرب عنقہ وذلک فی الوقعۃ الحرۃ السابقۃ ثم سار جیشہ علی قتال ابن الزبیر فرموا الکعبۃ بالمنجنیق

وآخر قوۃ بالکفار فای شئی اعظم من ہذہ القبایح اللتی وقعت فی زمانہ تا شبہہ منہ وہو مصداق
الحدیث السابق لایزال امر امتی قایما بالقسط حتی تلیہ رجل من بنی امیتہ فقال لہ یزید
واو زائیدہ مطلقہ ثلثہ است کہ بعد از دو سال در شرا ورا حوالہ پدرش نمود
و در دشت پیدا شد کہ کسے خبر ندارد وقال فی حیوۃ الحیوان ولما تصلیت میسون
ابنتہ بجدل الکلبیہ ام یزید بن معاویہ ونقلہا من النجد الی الشام وکانت ذات جمال باہر وحسن
عام فاعجب بہا معاویتہ فانشدت وقالت لمعاویتہ علیج عنوق فلما دخل معاویتہ
عرفتہ من کانت سامعہ یقولہا ہذا فقال لہا ما رضیتنی حتی جعلتنی علجا عنوقا فہی طالق ثلاثا
فرد وفلما خذ جمیع ما ہو فی القصر فانہ لہا ثم سیرہا الے اہلہا بنجد وکانت حاملہ بیزید فولدتہ
فی البادیتہ وارضعتہ سنتین ثم اخذ یہ معاویتہ منہا واین در سنہ بست وپنج یا بست و
شش بود ومردنش در مستی در رقص در چند کتاب مذکور است کہ بعبارۃ آنہا می آریم
صاحب طبقات محمود شامی گوید سبب موت یزید آن بود کہ شبی بکمال مستی
وبیہوشی زبالائی بام بزیر افتاد وسرش دو پارہ شد ومغزش بدر افتاد
وبمرد صاحب حبیب السیر گوید در متون الاخبار مسطور است کہ سبب موت یزید
آن بود کہ روزی بشرب شراب اقدام نمود در وقتیکہ مست وبیشعور بود
برخواست وآغاز رقص کرد دران اثنا بعذاب عاجل واجل گرفتار گشتہ بیفتاد
وفرق سرش بزمین خوردہ شد تا درک اسفل در ہیچ محل فرا گرفت وصاحب
تاریخ صبح صادق نیز سبب موت اوہمین نوشتہ وبقول بعضی در شکار گاہ از اسپ

ببغداد وہلاک شد اما مصطفی افندی رومی در تاریخ خود مخالفت این جماعت نمودہ وگفتہ کہ بمرض ذات الجنب در گذشت وعبارتش اینست ہلک یزید فی شہر ربیع الاول سنہ اربعین وستین مخمورا بالذبحۃ وذات الجنب قد ذاب ذوبان والرصاص والرصاص وانچہ محاربان ناکسے وقساوت قلبان مرید یزید شقی ازلی بہ آن امام ہمام بضعۃ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وآل او در روز کربلا از ندادن آب وتیرباران کردن وطفلان شیرخوارہ را شہید ساختن وہتک حرمت ذریت رسول واولاد بتول کردند دفاتر کتب معتبرہ بآن مشحون نشت برہیچکس مخفی نیست قلب حزین ودل غمگین این محب اللہ الطاہرین الطیبین کجا متحمل تفصیل تحریر آن تواند شد لیکن علی سبیل الاجمال والتلخیص احوال ماجرای کربلا کہ در مفتاح النجا وغیرہ مسطور است بقلم می آرد ہذہ عبارتہ ولما وصل الخبر الی الکوفۃ بموت معاویۃ وولایۃ یزید وامتناع الحسین صلوات اللہ علیہ عن بیعتہ اتفق منہم جمع عظیم وجم غفیر وکتبوا کتابا الی الحسین یدعونہ الیہم ویبذلون لہ فی القیام بین یدیہ بانفسہم واموالہم بالغوا فی ذلک وتتابعت الیہ الکتب نحو مائۃ وخمسین کتابا من کل طائفۃ وجماعۃ کتاب یحثونہ فیہا علی القدوم واخر ما ورد علیہ کتاب من جماعتہم علی ید قاصد من اعیانہم بسم اللہ الرحمن الرحیم الحسین بن علی امیر المومنین علیہ السلام من شیعتہ وشیعۃ ابیہ علی امیر المومنین سلام علیک اما بعد فان الناس ینتظرون ولا رای لہم غیرک فالعجل العجل یا ابن رسول اللہ والسلام علیک ورحمۃ اللہ وبرکاتہ فکتب الیہم وسیر الیہم ابن عمہ مسلم بن عقیل بن ابی طالب وحشم

علی نصرته وحمایته فلما وصل مسلم الکوفه نزل فی دار المختار بن ابی عبیده وبایع الحسین
علیه السلام علی یده خلق کثیره فاطلع علی ذلک النعمان بن بشیر والی الکوفه وجمع الناس
فی المسجد ورہبہم عن مخالفته یزید ولکن اکتفی بمجرد التهدید ولم یتعرض لاحد فکتب مسلم بن
یزید الحضرمی وعمارة بن ولید بن عقبه الی یزید یخبر انه عن امر مسلم ومیل اہل الکوفه الیه
وتغافل النعمان بن بشیر فعزل یزید النعمان وولی مکانه عبد الله بن زیاد بن امیه فوض
امر الحسین وشیعته الله فتحز عبید الله من البصر الی الکوفه فلما قرب منها تنکر ودخلها لیلا
من جهته البادیه فی ذی اہل الحجاز واوہمہم انه الحسین فاستقبله الناس فی ظلمة لیل وسلموا
علیه السلام فیمشون بین یدیه الی ویقولون مرحبا بک یا ابن رسول الله قدمت خیر
مقدم فرای عبید الله من تباشیرہم بالحسین فاسا فسکت ولم یتکلم بشیء حتی دخل دار الامارة
بمن جامعه من البصرة فلما اصبح جمع الناس فی المسجد وقرا علیهم منشورا بالته وہددہم
وحذرہم عن مخالفته یزید وفرق جماعته مسلم بن عقیل بقوة التدبیر حسن تلیل واختفی
مسلم وبذل عبید الله الشقی فی طلبه حتی ظفر به فقتله مع ابنیه وابراہیم لثلث خلون
من ذی حجه سنته ستین من الهجرة وفی ذلک الیوم خرج الحسین من مکته الی الکوفته وقیل
لثمان خلون منه وشرح ذلک انه لما بایعه اکثر الکوفه علی ید مسلم بن عقیل کتب مسلم الیه
یلتمس قدومه فتجهد الخروج فمنعه ابن عباس وابن عمرو جابر وابو سعید الخذری وابو واقد
اللیثی فلم یقبل وصمم المسیر الی العراق وخرج مع اثنین وثمانین رجلا من اہلبیته وشیعته
ومو الله فسمع فی اثناء الطریق بقتل مسلم بن عقیل وتفرق جماعته فہم بالرجوع فقال

٢٩٧

له احدی بنی عقیل والیه لاترجع حتی نصیب ثارنا او نقتل فقال لاخیر فی الحیوة بعدکم
ثم سار نحو العراق حتی اذا صار بمرحلتین من الکوفة لاقاه انسان یقال له الحرّ بن یزید
الریاحی ومع الف فارس من اصحاب ابن زیاد شاکی السلاح فقال الحسین علیه السلام
ان الامیر عبدالله بن زیاد قد امرنی ان لاافارقک او اقدم بک علیه وانا والله
کاره ان یبتلینی الله بشئ من امرک غیر انی قد اخذت ببیعة القوم فقال له الحسین انی لم اقدم
ہذا البلد حتی اتتنی کتب اہله وقدمت علی رسلهم یطلبوننی وانتم من اہل الکوفة فان دمتم علی
بیعتکم وقولکم فی کتبکم دخلت فی مصرکم والا انصرفت من حیث اتیت فقال له الحر والله
ما اعلم ہذا الکتب ولا الرسل واما انا فما یمکننی الرجوع الی الکوفة ولا سبیل الی مفارقتک
او اقدم بک علیه وطال الکلام بینهما ودخل الحسین صلوات الله علی نبینا وعلیه ومعه
اہله واصحابه فنزل بکربلا فی الثانی محرم سنة احدی وستین فقال ہذا موضع کرب وبلا
وہذا مناخ رکابنا ومحط رحالنا ومقتل رجالنا فنزل القوم وحطوا الاثقال ونزل
الحر وجیشه قبالة الحسین علیه السلام بارض ثم کتب عبدالله بن زیاد کتابا الی الحسین علیه السلام
ویطالبه الی بیعة یزید فلما ورد الکتاب الی الحسین وقرأه القاه وقال للرسول ما له
عندی جواب فرجع الرسول الی ابن زیاد فاشتد غضبه وجمع الناس وجهز العساکر وصیّر
مقدمها عمر بن سعد بن ابی وقاص وکان ولاه الری واعمالها وکتب بها فاستعفی من
خروجه الی قتال الحسین فقال له ابن زیاد اما ان تخرج واما ان تعید علینا کتابنا بتولیتک
الری واعمالها وتقعد فی بیتک فاختار ولایة الری وطلع الی قتال الحسین بالعساکر فما زال

ابن زیاد وتجهز متقدما ومعه طایفه من الناس الی ان اجتمع عند عمر بن سعد اثنان وعشرون
الفا ما بین فارس وراجل فنزلوا الشاطی الفرات وحالوا بین الماء وبین الحسین واصحابه
وقال الکثر الخارجین لقتاله ویلکم ما تنظرون بالرجل وقد اثخنته الجراح فتوالت علیه
علیه السلام والرماح فسقط علی الارض فوقف علیه عمر بن سعد وقال لاصحابه انزلوا
او خبر دار اسه فنزل الیه نصر بن خوشبه الضبابی ثم جعل یضرب بسیفه نحو الحسین فغضب
عمو بن سعد وقال لرجل عن یمینه ویلک انزل الی الحسین صلوات الله علی نبینا وعلیه
فارحه فنزل الیه خولی بن یزید الاصبحی فاحتز راسه ثم سلبوه ودخلوا علی حرمه فاسروا
اثنا عشر غلاما من بنی هاشم واهل الحسین وبناته ومن کان من النساء معه وامر عمر بن سعد
والشمر ذی الجوشن نفرا فرکبوا خیولهم واوطاء الحسین علیه السلام ثم ارسل عمر بن سعد
بالراس المکرم الی عبید الله بن زیاد معه بشیر بن مالک او خولی بن یزید فوضع الراس
بین یدی ابن زیاد وانشد شعر املاء رکابی فضته وذهبا ❊ فقد قتلت الملک المحجبا ❊
ومن یصلی القبلتین فی الصبا ❊ خیرکم اذ تذکرون النسبا ❊ قتلت خیر الناس ابا وانا
فغضب ابن زیاد من قوله ثم قال له اذا علمت انه کذلک قلم قتلته والله لا نلت منی خیرا
ولالحقنک به ثم قدمه فضرب عنقه واختلف فیمن باشر قتل الحسین فقیل شمر بن ذی الجوشن
السکونی وقیل سنان بن انس النخعی وقیل خولی بن یزید اصبحی وقیل ان شمر ضربه علی وجهه
فادرکه سنان فطعنه فالقاه عن فرسه ونزل خولی بن یزید فنحز راسه ودفعه الی اخیه
خولی واشهد مع الحسین بکربلا من اهل بیته العباس وعثمان ومحمد وعبد الله وجعفر بنو علی

والقاسم وعبد الله وعمر وقيل ابو بكر بنو الحسن بن على وعلى عبد الله بن الحسين بن على ومحمد وعون ابنا عبد الله بن جعفر وعبد الله وعبد الرحمن وجعفر بنو عقيل بن ابى طالب رضى الله عنهم وروى عن الحسن البصرى انه قال اصيب مع الحسين ستة عشر رجلاً من اهل بيته ما على وجه الارض يومئذ لهم شبيه وذكر ابن عبد البر فى الاستيعاب عن ابن الحنفية قال قتل معه الحسين فى ذلك اليوم سبعة عشر رجلا كلهم من ولد فاطمة ولما احتز الاشقياء راس الحسين واسروا اهل بيته امرهم عمر بن سعد ان يذهبوا بهم معه راسه الى ابن زياد فاستاقوا الحرم كما يساق الاسارى حتى اتوا الكوفة وجلس ابن زياد فى قصر الامارة واذن الناس اذناً عاماً وامر باحضار الراس فوضع بين يديه فجعل ينظر اليه ويتبسم وبيده قضيب يضرب ثناياه ثم بعث الشقى بالراس المكرم فيدير فى سكك الكوفة وارسل بقبايا مع روس سائر الشهداء وسبايا اهل البيت الى يزيد بن معاوية مع شمر ذى الجوشن وجماعة من اصحابه فساروا الى ان وصلوا الى دير فى الطريق فنزلوا ليقيلوا فوجدوا مكتوبا على بعض جدرانه ساتر جوا امة قتلت حسينا شفاعة جده يوم الحساب فسالوا الراهب عن السطر ومن كتبه فقال انه مكتوب منها من قبل ان بعث نبيكم بخمسمائة عام ولما قدموا دمشق ودخلوا على يزيد رموا براس الحسين بين يديه فاستبشر الشقى بقتله وجعل ينكت راسه بالخيزران وينشد ابيات ابن الزبعرى ليت اشياخى ببدر شهدوا جزع الخزرج من وقع الاسل ورونى الاستهنوا فرحا ولقالوا يا يزيد لا تشل قد قتلنا القرن من ساداتهم وعدلنا ببدر فاعتدل لست من خندف ان لم انتقم من بنى احمد ما كان فعل لعبت هاشم بالملك فلا

حیرجا بہ ولا وحتی نزل * ہذہ ولابیات مشہورۃ وزاد بریدمنہا تبین مشتملتبین علی صریح الکفر ثم وجہ ذریتہ الحسین وراسہ معہ علی بن الحسین الی المدینۃ قال ابن الجوزی لیس العجب من قتال ابن زیاد الحسین وانما العجب من خذلان یزید وضربہ بالقضیب ثنایا الحسین وحملہ آل الرسول صلی اللہ علیہ وآلہ سبایا علی اقتات الجمال موثقین فی الحبال والنساء مکشفات الوجوہ والرؤس وذکر اشیاء من قبیح مااشتہر عنہ ورد الراس الی المدینۃ وقد تغیر قال وماکان مقصودہ الا الفضیحۃ فیجوز ان یفعل ہذا بالخوارج الیس بالاجماع من المسلمین ومثل ہذا فی الصواعق وفی شرح العقائد النسفیۃ والحق ان رضا یزید بقتل الحسین واستبشارہ بذلک واہانتہ اہل بیت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ مما تواتر معناہ وان کان تفاصیلہ احاداً فنحن لا نتوقف فی شانہ بل فی ایمانہ لعنۃ اللہ علیہ وعلی اعوانہ انصارہ وکان شہادۃ الحسین یوم عاشوراً سنتہ احدی وستین من الہجرۃ ولہ یومئذ سنتہ وخمسون سنتہ وخمستہ اشہر وخمسہ ایام علی الارجح قیل اکثر من ذلک وقیل اقل ودفن علیہ السلام بکربلا وہو موضع من مضافات الکوفتہ ویعرف بالطف ایضا ومشہدہ معروف یزار ویصان من الافات وقال السمہودی فی خلاصتہ الوفا جسد الحسین مدفون بکربلا وراسہ مدفون بالمدینتہ فی البقیع فی جنب اخیہ الحسن علیہ السلام واللہ اعلم انتہی کلامہ امیہ و آوردہ اند کہ توجہ فرمود امام حسین علیہ السلام بسوئی عراق در سوم شعبان سال ششم از ہجرت ومکہ معظمہ را بنور قدوم خود منور گردانید و بقیہ آن ماہ وماہ رمضان وشوال وذیقعدہ دران بلدۂ محترم بعبادت حقتعالے قیام نمود ودران مدت

جمعی از شیعیان اہل حجاز و بصرہ و سایر بلاد نزد آنحضرت جمع شدند تا ماہ ذیحجہ در آمد
احرام حج بستند و چون یزید پلید جمعی را فرستادہ بود کہ بہ بہانہ حج آنحضرت را گرفتہ
نزد او برند یا بقتل آورند حضرت احرام حج را بعمرہ عدول نمودہ اعمال عمرہ بعمل
آوردہ محل شد و متوجہ عراق گردید و از حضرت امام جعفر صادق صلوات اللہ
علی نبینا و علیہ نقل کردہ اند کہ چون آنحضرت میدانست نخواہند گذاشت کہ حج را تمام فرماید
احرام حج بعمرہ مفردہ بست و عمرہ را باتمام رسانید و در روز ہشتم ماہ ذیحجہ از مکہ
بیرون شد و بعضی گفتند کہ در روز عرفہ بیرون رفت و از سید ابن طاؤس
روایت کردہ اند کہ در روز سوم ماہ مذکور بیرون رفت و در ہمان روز حضرت مسلم
را شہید کردہ بودند و فرود آمدن کربلا بقول جمعی روز چہارشنبہ یا پنجشنبہ دوم
ماہ محرم سال شصت و یکم از ہجرت بود و بقولی روز ہشتم ماہ مذکور بود و در وقت
شہادت عمر شریف آنحضرت بہ پنجاہ ہفت و سال رسیدہ بود ہذا ما قالوا

فصل در بیان غم و الم کہ بر روح اعظم رسول مکرم گذشت

در روز واقعہ کربلا آن رسول با صفا را اہل مدینہ گریان و از درد و غم نالان در
خواب دیدند و از آنحضرت شنیدند کہ فرمودہ من در قضیہ نامرضیہ کربلا حاضر
بودم و خون ہای شہیدان نزد خدا می بردم فی المشکوٰۃ عن ابن عباس انہ قال
رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فیما یری النائم ذات یوم بنصف النہار اشعث
اغبر بیدہ قارورۃ فیہا دم فقلت بابی انت و امی ما ہذا قال ہذا دم الحسین و اصحابہ لم ازل التقطہ

منذ الیوم فاحصی ذلک الوقت فوجد قتل فی ذلک و آنوقت عن سلمی قالت دخلت علی ام سلمة وهی تبکی فقلت ما یبکیک قالت رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم یعنی فی المنام و علی راسه ولحیته التراب فقلت مالک یا رسول اللہ قال شهدت قتل الحسین انفا رواه الترمذی

ترجمہ ابن عباس گفت که دیدم رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ را که در خواب نیم روز که چهرهٔ مبارکش پر گرد و غبار آلوده ماتم زده و در دست آنحضرت شیشه است پر خون عرض کردم که یا رسول اللہ مادر و پدر من فدائی تو باد چه چیز است این فرمود این خون جگر گوشهٔ ام امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیه و یاران اوست وگفت ابن عباس انتظار میکشیدم و روز می شمردم آخر دریافتم که روزیکه این خواب دیدم همان روز شهادت امام حسینؑ شده بود و در همان روز این خواب را ام سلمه زوجهٔ مطهرهٔ آنحضرت دیده گریه و زاری نمود و اهل مدینه را بران اطلاع داد و ذکر امام القرطبی فی کتاب التذکرة عن امام احمد حنبل انه قال حدثنا عبد الرحمن بن مهدی قال حدثنا حماد بن سلمه عن عمار بن ابی عمار عن ابن عباس قال رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ نصف النهار اشعث اغبر ومعه قارورة فیها دم قال فقلت یا رسول اللہ ما هذا قال دم الحسین واصحابه لم ازل اتتبعه منذ الیوم قال فحفظنا ذلک فوجد قتل فی ذلک وخاکے که حواله ام سلمه نموده بود وخبر داده رسول مقبول که در روز شهادت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیه برنگ خون خواهد شد در نیم روز ام سلمه چون از خواب بیدار شد ان خاک را دید که خون شده بود

فصل در بیان کرامات که بعد از شهادت از امام همام صادر شد اولاً روز

شهادت آثار قیامت بر پا گشت و از آسمان خون بارید و زمین پر خون شد
و آفتاب را کسوف لاحق گشت و آفتاب برنگ سرخ معصفر طلوع کرد و بهمین
حالت غروب نمود و ستاره ها برهم و درهم بودند و بر زمین می افتادند و بسیاری
کرامات که از سر مبارک وقتی که بر نیزه بود و آن اشقیا به شام می بردند بظهور آمده
در کتب تواریخ مسطور است از انجمله آنست که در منزلی شب باش شدند دستی از
سر مبارک بیرون آمد و بقلم مس نوشته **شعر** اترجوا امة قتلت حسینا ٭ شفاعة
جده یوم القیامة رواه فی الصواعق و فی المواهب اللدنیه ایضا یعنی آیا امید
میدارند گروهی که جناب امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه را کشتند که
جد او محمد مصطفی صلی الله علیه و آله شفاعت آن اشقیا نماید آری هر مرتبه شقاوت
کردند که قابل شفاعت نماندند و باید که دست امید از شفاعت بردارند که
شفاعت نصیب این بدبختان نخواهد شد و بعذاب ابدی گرفتار خواهند ماند

شعر محتشم

ترسم جزای قاتل او چون رقم زنند	یکبار بر جریدهٔ رحمت قلم زنند
ترسم کزین گناه شفیعان روز حشر	دارند شرم کز گنه خلق دم زنند

و از زید بن ارقم می آرند که چون ابن زیاد بدنهاد گفت که سر امیر المؤمنین
امام حسین را بر نیزه کرده در کوچه های کوفه بگردانند من در غرفهٔ خانهٔ خود بودم
چون برابر من رسید از وی شنیدم که میخواند ام حسبت ان اصحاب الکهف و الرقیم

کانوسن آیا تنا عجبا و ازہیبت آن موی براندامم برخواست ندا کردم که و اللہ این سرتست یا ابن رسول اللہ و امر تو عجیب تر است و از آنجملہ آنست کہ در میدان کربلا نعش مبارکش را و فتادہ بود شخصی خواست کہ تکمہ قبای شریف را بگیرد آنحضرت طپانچہ زد او نابینا شد و با سعد ساعدی صحابی نیز سر مبارک دران سفر بہ سخن در آمد و سعد الساعدی خواست کہ سر مبارک را ازان اشقیا بگیرد وجد وجہد بسیار نمود لیکن پیش نرفت و در بعضی منازل دیدند کہ آدم و نوح وغیرہ انبیاء اولوالعزم آمدند و سر مبارک را در کنار گرفتہ نوحہ و زاری میکردند و ہمچنین بسیاری از حالات در صواعق وغیرہ منقول اند و معمر و زہری در مجلس ولید بن عبد الملک بودند ولید پرسید کدام از شما میدانید کہ در روز قتل امام حسین علیہ السلام سنگہائی بیت المقدس چہ بود زہری گفت چنین بمن رسیدہ است کہ ہیچ سنگی را بر نداشتند مگر آنکہ در زیر آن خون یافتند و از دیگری نقل کردہ اند کہ گفت چون حسین بن علی شہید شد از آسمان خون بارید و ہر چیز کہ از ما را بود پر خون شد و چندر روز آسمان در چشم با خون بستہ مے نمود و اخرج ابن ابی حاتم عن عبد الملک عن ابراہیم قال ما بکت السماء منذ کانت الدنیا الا علی اثنین قیل بعبد الملک السماء والارض تبکی علی المومن قال ذلک مقامہ حیث یصعد عملہ قال وتدری ما بکاء السماء قال لا قال تحمر وتصیر وردۃ کالدہان ان یحیی بن ذکریا لما قتل احمرت السماء وقطرت دما وان حسین بن علی یوم قتل احمرت السماء ولما قتل الحسین احمر افاق السماء اربعۃ اشہر وبکاء السماء حمرۃ اطرافہا ہذا ما فی

هذا ما في در المنثور وفيما ثبت باسناده ولما قتل الحسين بكت الدنيا سبعة ايام والشمس على الحيطان
كالملاحف المعصفر والكواكب يضرب بعضها بعضا وكان قتله يوم عاشورا وكسفت الشمس
ذلك اليوم واحمرة افاق السماء ستة اشهر بعد قتله ثم لازالت يرى فيها بعد ذلك اليوم ولم
يكن يرى فيما قبله وقيل انه لم تقلب حجر ببيت المقدس يومئذ الا وجد تحته دم عبيط وتكلم رجل
في الحسين بكلمة فرماه الله بكوكب من السماء فطمس بصره وفي صحيح مسلم في تفسيره قوله تعالى فما
بكت عليهم السماء والارض قال لما قتل الحسين بن علي بكت السماء وبكاها حمرتها في الصواعق ذكر
ابن سعد ان هذه الحمرة لم تر في السماء قبل قتله قال ابن الجوزي وحكمته ان غضبنا يؤثر حمرة
الوجه والحق منزه عن الجسمية فاظهر تاثير غضبه على من قتل الحسين بحمرة الافق اظهارا لتعظيم الجناية
قال وانين العباس يوم هو ماسور ببدر منع النبي صلى الله عليه وآله النوم فكيف بانين الحسين
ولما اسلم وحشي قاتل حمزة قال له النبي غيب وجهك عني فاني لا احب ان ارى قاتل الاحبة قال
هذا والاسلام يجب ما قبله فكيف بقلبه صلعم ان يرى من ذبح الحسين وامر بقتله وحمل
اهله على اقتاب الجمال وفي مسند احمد بن حنبل من دمعت عيناه لقتل الحسين دمعة وقطرة
بواه الجنة وفي تفسير الثعلبي باسناده قال مطرنا دما ايام قتل الحسين واز انجمله آنست که در
بعضے حکایات آمده عمر بن لیث کہ یکے از سلاطین خراسان بود و پہلوان و توانا و قوی
دولت بود دیگری او را درخواب دیدند و پرسیدند کہ چه کرد خدا تعالیٰ با تو و بہ چه
زید ترا گفت روزی بر بلندی کوہی بودم و نظر کردم و مشرف شدم بر لشکرہائے
خود پس خوش آمدم مرا کثرت ایشان و حسرت خوردم کہ کاش در روز محاربہ حضرت

امام حسین علیہ السلام واہلبیت آنحضرت حاضر می بودم ومخذول می گردانیدم یزید پلید را پس بسبب این نیت امر زیہ مرا خدا تعالے ہزار اماں بدارج النبوۃ و از انجملہ آنست کہ جنیان توجہ میکردند یکی از ثقات گوید کہ مردی از قبیلہ طی گفتہ کہ بما رسیدہ است کہ شما نوحہ جنیان را بر امیر المومنین امام حسین شنیدہ آید گفت آری از ہیچ آزاد وبندہ ازین قبیلہ پرسی مگر ترا ازین معنی خبر دہد گفتم من دوست میدارم کہ از تو بشنوم آنچہ خود از ایشان شنیدہ گفت من از ایشان شنیدہ ام کہ گفتند

شعر

مسیح الرسول جبینہ فلہ بریق فی الخدود ابواہ من علیا قریش جدہ خیر الجدود

ومیگویند کہ چون یکی از بدبختان در مدینہ خطبہ خواند وبقتل امیر المومنین حسین علیہ السلام بشاشت کرد شب آن روز در مدینہ آوازی شنیدند وصاحب آوازی را نمی دیدند

کہ میخواندند

شعر

ایہا القاتلون جہلاً حسیناً۔ ابشروا بالعذاب والتنکیل ۔ کل من فی السماء یدعو علیکم من نبی وملک وقبیل ۔ وقد لعنتم علی لسان داود ۔ وعیسی صاحب الانجیل

ودر الصواعق قالت ام سلمۃ فلما کانت لیلۃ قتل الحسین سمعت قایلا یقول ہذہ الکلمات

واز جملہ کرامات حضرت امام حسین علیہ السلام آنست کہ ہر کہ در قتل آنحضرت شریک بود یا موالیان یزید ومفسدان ہمہ بعذاب دنیا وعقبی گرفتار شدند وخسر الدنیا والآخرۃ در حق ایشان واقع شد وسابق احوال خسران مآل یزید بقلم آمدہ

در اشاعة فی اشراط الساعة آورده که آیهٔ کریمه انما السبیل علی الذین یظلمون الناس
ویبغون فی الارض فساداً اولئک لهم عذاب الیم اشاره است بسوی یزید و هرکه
بعد او از بنی امیه بوده اند و در احوال عبید الله بن زیاد ملعون یکی از ثقات گوید
وقد صح عن الترمذی که چون سر عبید الله بن زیاد و اصحاب او را به مسجد کوفه آوردند
در رحبه نهادند من آنجا رسیدم آواز مردم شنیدم که میگفت آمد آمد ناگاه ماری آمد
و در میان آن سرها در آمد و بسوراخ بینی عبید الله بن زیاد خزید و ساعتی درنگ
کرد و بیرون آمد و برفت تا غائب شد باز مردم گفتند که آمد آمد دیگر بار آن مار
آمد و آنچه پیشتر کرده بود باز کرد و همچنین چند بار تکرار نمود و هذا فی الصواعق و مختار
شمر ذی الجوشن وغیره بدبختان را بعذاب و عقوبت بسیار بکشت و بر نعشهای آن
بدبختان اسپها دوانیدند و در دنیا بخسران و در عقبی بعذاب نیران مبتلا شدند
جزاءً بما کسبوا والله شدید العقاب و رسول خدا خبر داد که همه قاتلان امام حسین ع
بعذاب دوزخ گرفتار اند روی عن عامر بن سعد البجلی انه قال یوم قتل الحسین ع
بن علی رأیت النبی صلی الله علیه وآله وسلم فی المنام فقال لی رأیت البراء بن عازب
فاقرأه منی السلام واخبره ان قتلة الحسین فی النار وان یحیی اهل الارض عن العذاب
الالیم فاتیت البراء فاخبرته فقال صدق الله ورسوله قال رسول الله من رآنی
فان الشیطان لا یتصور فی صورتی اخرجه ابن الاخضر و هذا عذاب الآخرة
وهو اشد و ابقی واما عذاب الدنیا فقد قال الزهری لم یبق احد ممن حضر قتله

الاعوقب فی الدنیا اما بقتل وسواد الوجہ اوعمی وزوال الملک فی مدۃ یسیرۃ ولاشک
فی ہذا فان یزید لم یتمتع من ملکہ الاقلیلا وکذا ابن زیاد وعمر بن سعد والشمر بن ذی الجوشن
وسائر الاشقیاء ومجمل ذلک ان یزید مات فی ربیع الاول سنۃ اربع وستین وعہد
عند موتہ الی ابنہ معاویۃ وکان معاویۃ ہذا رجلا صالحا دینا فلما ولی الخلافۃ ولہ یومئذ
عشرون سنۃ صعد المنبر فحمد اللہ واثنی علیہ وصلی علی رسول اللہ ثم قال ان ہذہ الخلافۃ
حبل اللہ وان جدی معاویۃ نازع الامر اہلہ ومن ہو احق منہ علی بن ابیطالب ورکب
بکم ما تعلمون حتی اتتہ منیتہ فصار فی قبرہ رہینا بذنوبہ ثم قلد ابی الامر وکان غیر اہل لہ ونازع
ابن بنت رسول اللہ فقصف عمرہ وابتر عقبہ وصار فی قبرہ رہینا بذنوبہ ثم بکی وقال
ان من اعظم الامور علینا علمنا بسوء مصرعہ وبئس منقلبہ وقد قتل عترۃ رسول اللہ واباح الخمر
وخرب الکعبۃ وانی لم اذق حلاوۃ الخلافۃ فلا اتجرع مرارتہا فشانکم امرکم واللہ لئن
کانت الدنیا خیرا فقد نلنا منہا حظا ولئن کانت الدنیا شرا فکفی ذریۃ ابی سفیان
ما اصابوا منہا وفی روایۃ قال فی آخرہ فشانکم امرکم خذوہ ومن رضیتم فولوہ فقد خلعت
بیعتی من اعناقکم والسلام ثم نزل ولغیب فی بیتہ وما خرج منہا حتی مات ولم یملک
بعد ذلک فی قطر من اقطار العالم احد من آل ابی سفیان یوما واستولی بعد معاویۃ
بن یزید مروان بن الحکم علی الشام ومصر وابن الزبیر علی الحجاز والعراق وہرب عبید اللہ
بن زیاد من الکوفۃ الی الشام ولحق بمروان وخالفہما الضحاک بن القیس الفہری ودعا الناس
الی بیعۃ ابن زبیر فجرت بینہما مقاتلۃ عظیمۃ بموضع مرج فرسط تجلت تعرقت عن قتل الضحاک ثم

محرم سنة خمس وستين خرج سليمان بن صرد الخزاعی والمسيب بن نجبة الفزاری بالكوفة يطلبان ثار الحسين ومعهما مائة الف رجل ولما سارا من الكوفة نحو الشام لم يخرج معهما الا عشرة الاف فارس وتقاعد سائرهم فوجه مروان اليهما عبيد الله بن زياد فی ثلثين الف رجل وجرت القتال بين اهل العراق واهل الشام بموضع عين الوردة من بلاد الجزيرة فغلب عسكر الشام وقتل سليمان والمسيب مع كثير من جيش العراق ومات مروان فی تلك الايام واستولی ابنه عبد الملك علی الشام ولما بلغ يعنی سليمان بن صرد والمسيب بن نجبة الی الكوفة خرج المختار بن عبد الله الثقفی يطلب ثار الحسين فی سنة ست وستين وتبعه جم غفير من اهل الكوفة لانهم ندموا علی خذلانهم الحسين وارادوا غسل العار عن انفسهم فغلب المختار علی الكوفة واخرج عبد الله بن مطيع العدوی الذی كان والی الكوفة من قبل ابن الزبير منها وسار عبيد الله بن زياد من الشام فی ثمانين الف رجل وقيل اربعين الفا وقيل ثلثين الفا فوجه المختار اليه ابراهيم بن مالك الاشتر فی اثنا عشر الف رجل وقيل ثمان الف رجل فالتقی الفريقان فی نواحی الموصل وجری بينهما قتال شديد قتل فيه ابن زياد والحصين بن نمير وشرحبيل بن ذی الكلاع مع كثير من رؤساء الشام وتمزق فی تلك الوقعة اكثر عسكر الشام حتی قيل قتل منهم سبعون الفا وكان ذلك يوم عاشورا سنة سبع وستين ثم ارسل ابراهيم رؤس ابن زياد وحصين بن نمير وسائر امراء الشام الی المختار وارسلها المختار الی محمد بن الحنفية ولما فرغ المختار من قتل ابن زياد تتبع وقتل كل من كان حضر كربلا مع عمر بن سعد او كان من اعوان ابن زياد ويزيد فقتل عمر بن سعد بن حفص والشمر بن ذی الجوشن

سع ایرالاشقیا بانواع العقوبات و بالغ فی القتل حتی بلغت القتلی علی قول بعض اہل الاخبار
مائة واربعین الفاوخمسمائة واربعًا وستین منجانب العدد وخص الشمر بمزید العقوبت
وامر حتی اوطاه بالخیول لانہ فعل ذلک بالحسین وشکر الناس المختار علی ذلک لکنہ اظہر لاخرۃ
عن سوء باطنہ بانقموا علیہ قیل انہ کان یقول ان جبرئیل ینزل علیہ وقیل کان یقول ان اللہ
تعالی حل فیہ فسار مصعب ابن زیاد بامر اخیہ عبد اللہ من البصرۃ الیہ وجری القتال
بینہما فقتل المختار وغلب مصعب علی الکوفۃ فی اواخر سنۃ سبع وستین ثم سار عبد الملک
بن مروان من الشام الی العراق فی سنۃ احدی وسبعین فاستقبلہ مصعب بالجیوش ووقع
بینہما حرب شدید فظفر عبد الملک ونزل فی قصر الامارۃ ثم تنزل بعد ذلک امر عبد اللہ
بن الزبیر فوجہ عبد الملک الحجاج بن یوسف الثقفی الیہ حتی حاصرہ فی مکۃ ودام الحصار
الی ان قتل ابن الزبیر فی سنۃ ثلث وسبعین وغلب بنو مروان علی ممالک الاسلام
کلہا الی ان زال دولتہم فی سنۃ اثنی وثلثین ومائۃ وطلع رایۃ بنی العباس فقتلوا من بنی
امیۃ المعاندین والمروانیین الاف الالف وظہر صدق الحدیث الذی رواہ ابن عباس
عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال اوحی اللہ الی انی قتلت بیحیی بن ذکریا سبعین الفًا وانا
قاتل بابن بنتک سبعین الفا کذا فی الصواعق اما عمر گرامی جناب حضرت امام حسین علیہ السلام
وقت شہادت پنجاہ وشش سال وپنجاہ وہشت روز بود ودر ہنگام رحلت سید الانام
شش سال وچند ماہ عمر داشت ودر زمان شہادت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ
سی وشش سال بود واما مرویات الامام عن جدہ فثمانیۃ احادیث وروی عن ابیہ وغیرہ

من الصحابة الصفيا وروى عنه ابنه زين العابدين عليه السلام وجماعة من كبار التابعين اما

اولاد امجاد والاتراد اين امام عالى نهاد بروايت ابن جوزى سه پسر على اكبر وعلى اصغر

وجعفر ودو دختر فاطمه وسكينه وبروايت ابن الاخضر وافقه الشيخ المفيد ولد الحسين

ستة اربعة بنين وبنتان فزاد ذى البنين عبد الله وقال ابن الخشاب وواقعه ابن طلحه

والمحب الطبرى ولد الحسين ستة بنين وثلث بنات فزاد وانى البنين على الاربعة المذكورة

على الاوسط ومحمد وفى البنات زينب انتهى فعلى الاكبر امه ليلى بنت ابى مرة بن عروة

بن مسعود الثقفية وعلى الاصغر امه شاهزنان بنت كسرى يزدجرد بن شهريار بن

خسرو بن پرويز بن هرمز بن نوشيروان بن قباد وجعفر امه قضاعة وعبد الله

وسكينه امهما الرباب بنت امرى القيس بن عدى الكلابية وفاطمه امها ام اسحق

بنت طلحه بن عبد الله التيميه فاما على الاكبر فانه قاتل بين يدى ابيه حتى قتل بكربلا واما على الاوسط

فهو زين العابدين على قول من قال كان ثلثة من ولد الحسين يسمون علياً واما من قال الموسوم

بعلى من ولده اثنان يقول زين العابدين عليه السلام هو على الاصغر وهو الصحيح ومن قال

زين العابدين هو على الاوسط يقول على الاصغر كان صغيرا يوم الطف فاتاه سهم فقتله واما

عبد الله فقتل صغيرا بكربلا جاء سهم وهو فى حجر ابيه فقتله واما محمد وجعفر فلم اقف على

احوالهما واظن انهما ماتا قبل ان يبلغا الحلم والعقب منهم فى على بن الحسين زين العابدين

فقط ومن الاناث فى فاطمه بنت الحسين فقط وهى ام عبد الله والحسين وابراهيم بن

الحسن المثنى بن الحسن السبط رضى الله عنهم وقد اخرج الله من صلب على ابن الحسين كثيرا وبسطهم

شرقا وغربا حتی لیس یخلو بلد ولا قطر من اقطار الآفاق منهم ولم یبق من یزید واولاده ساکن ج اریل نافخ نار مع انه لم یبق من الحسین صلوة اللہ علی نبینا وعلیہ الا ابن واحد وهو علی بن الحسین وترک یزید خمسة وعشر بنین واللہ تعالی اصدق القائلین حیث یقول انا اعطیناک الکوثر وقال غیر من قائل ان شانئک هو الابتر هذا فی مفتاح النجا واز اولاد حضرت امام ابی عبد اللہ الحسین علیہ السلام سید الساجدین علی بن الحسین امام زین العابدین علیہ السلام وامام ابو جعفر محمد باقر وامام ابی عبد اللہ جعفر صادق وابو ابراہیم وامام موسی کاظم وامام ابو الحسن علی الرضا وامام ابو جعفر محمد تقی وامام ابو الحسن علی ہادی النقی وامام ابو محمد حسن زکی عسکری وامام منتظر ابو القاسم محمد مہدی وهو من ولد فاطمہ صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم اجمعین اند تمام عالم از مشرق تا مغرب از فیوضات وبرکات آن معادن کرامات مملو ومشحون است

باب چہارم در بیان احوال جلیۃ التابعین وامام العالمین وارث علم نبوت معدن فضل وولایت چراغ امت اکبر سادات اہلبیت رسالت سید الساجدین حضرت امام زین العابدین علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام و وے امام چہارم است از ائمہ اثنا عشر علیہم السلام

فصل در بیان ولادت موفور السعادت واسم ولقب وکنیت

آنحضرت علیہ السلام وولادت شریف در مدینہ منورہ سنہ سی وسہ ہجری ونزد بعضے

سنه وسی وهشت هجری وبعضی سی وشش هم گفته پانزدهم جمادی الاولی است ونزد امامیه اثنا عشریه اختلاف بسیارست باتفاق کافی وتهذیب سنه سی وهشت وصاحب کشف الغمه گفته که ولادت آنحضرت پنجشنبه پنجم شعبان بود وشیخ مفید طوسی وسید ابن طاؤس در پانزدهم جمادی الاول سال سی وشش هجری ذکر کرده وکلینی سی وهشت گفته وصاحب جلاء العیون از شیخ طبرسی نقل کرده که ولادت آنحضرت روز جمعه یا پنجشنبه پانزدهم جمادی الاخره واقع شده وشیخ شهید گفته که روز شنبه پنجم شعبان متولد شد ودر کتاب ربیع الابرار ابوالقاسم زمخشری آورده هرگاه صحابه سبایای فارس در خلافت خلیفه ثانی بمدینه آمدند دران سبایا سه دختر بادشاه یزدجرد بودند پس خلیفه ثانی امر کرد که اینها را بفروشند علی مرتضی فرمود که بادختران بادشاهان اینچنین معامله نباید پس قیمت کرد وگرفت آنرا علی مرتضی پس یکی ازان به عبدالله بن عمر داد ودیگرے بحضرت امام حسین ویکی به محمد بن ابی بکر پس دختری که حواله امام حسین ع نمود شهربانو نام داشت دختر یزدجرد بن شهریار بادشاه عجم از اولاد نوشیروان عادل است وازان حضرت امام زین العابدین متولد شد وفرید العصر ووحید الدهر گردید چون عرب کمال اشیا نرا مشاهده کردند در گرفتن سراریه رغبت نمودند وکراهتی که داشتند از دل مردمان محو شد اسم شریف آنحضرت علی بن الحسین وکنیت مشهور ابو محمد وبعضی ابوالحسن گفته ولقب مشهور زین العابدین وسبب این لقب آن بود که شبے در نماز تهجد مشغول بود که شیطان بصورت اژدهای متمثل گشته تا آنحضرت

را از عبادت باز دارد آنحضرت هیچ التفاتی بوی نفرمود اژدها نزدیک آمده
انگشت پای مبارک را گرفت تاهم التفات نفرمود پس گزید که درد ناک شد تاهم نماز
را قطع نکرد حق سبحانه بروی منکشف ساخت که این شیطان است پس طپانچه بروی
زد و فرمود دور شو ای ملعون خوار و ذلیل پس دور شد و آنحضرت برخواست تا
ورد خود تمام کند آوازی شنید و قایل آن را ندید که میگفت انت زین العابدین یا زین
از آن روز از جناب رب العالمین ملقب به زین العابدین گردید بودار فی سعادته

فصل در بیان عبادت و طاعات و خضوع و خلوص نیات آنحضرت علیه السلام

روایت کرده شد که هر گاه که وضو میساختی رنگ روی مبارک متغیر و زرد گشتی و
ولرزه بر اندامش افتادی چون کسی از وی پرسید فرمودی نمی دانید که پیش که
خواهم ایستاد

در آن روز که سند از فعل و قول	اولو العزم را تن بلرزد ز هول
بجای که پشت خورند انبیا	تو عذر گنه را چه داری بیا

روزی در خانه آتش افتاد و به نماز اشتغال داشت و در سجده بود هر چند فریاد
کردند که یا ابن رسول الله النار النار سر از سجده بر نداشت چون
آتش فرونشست از وی پرسیدند که چه چیز ترا غافل گردانید از این آتش فرمود
غافل گردانید مرا از این آتش دنیا خیال آتش عقبی شعر لا تخافوا دان چو خوفت را حق

...ان فرستد چون فرستاده طبق + لا تخانو هست بذل خانقان + هست در خور از برای خانه آن
و مسجدی ساخته بود که دران عبادت می فرمود و هرگاه نصف شب یا ثلث شب گذشت
و همه مردمان در خواب میرفتند با علی صوت دعا و مناجات میفرمود و میگفت بار خدایا
هول قیامت و ترس ایستادن حضور تو روز نشور باز داشت مرا از تکیه زدن و
منع کرد مرا از خواب کردن بعد ازان رخساره مبارک بر خاک می نهاد و میگریست
و اهل و عیال گرد آن حضرت جمع میشدند و بر احوال آنحضرت گریه و زاری می نمودند
اصلا التفات بایشان نمیفرمود و می گفت الهی سوال می کنم و می طلبم از تو روح و
راحت هرگاه ملاقات بکنم ترا و تو از من راضی باشی **رباعی**

عاشقان جنت برای دوست میدارند دوست	در غم و راحت رضای دوست میدارند دوست
وعدهٔ دیدار چون در جنت آمد لاجرم	عاشقان جنت برای دوست میدارند دوست

طاوس یمانی گوید که شبی از شبها نزد حجر اسود بودم که علی بن الحسین تشریف آورده در
دل خود گفتم که این مرد صالح از خاندان خیر معدن رسالت است دعای او را
غنیمت می شمارم پس نشستم در پس پشت او آنحضرت نماز کرد و بسجده رفت بعد ازان
هر دو رخسارهٔ خود بر خاک مالیده و هر دو دست بسوی آسمان برداشت و میگفت
عبیدک بفنائک مسکینک بفنائک سائلک بفنائک طاوس گفت این دعا را یاد کردم
در هر غمی و رنجی که باین الفاظ دعا کردم آن رنج براحت مبدل شد و اکثر میفرمود
آنحضرت قومی که عبادت کردند خدارا از ترس و خوف و پس این عبادت بندگان

وغلامان است کہ از خوف مولائی خود طاعت و بندگی بجا می آرند و قومی عبادت کردند خدارا برائی رغبت جنت و نعیم پس این عبادت تجار و بازرگان است و دیگران عبادت کردند خدارا برائی ادائی شکر نعمت او کہ لا تعد ولا تحصی است پس این عبادت احرار و آزادگان است کما قال اللہ تعالی قلیل من عبادی الشکور و در کار خدا استعانت از کسی نمی جست و خود برائی وضو از چاہ میکشید و بر پشت برمیخواست اول مسواک میفرمود و وضو ساختہ شروع بنماز میکرد و آنچہ در روز از او فوت میشد آنرا در شب قضا می فرمود و میگفت ای فرزندان دوست دارید مرا بدوستی سلام و افراط حب شما بر من عار است و امر کرد در وز سے بمردی کہ بگو از شیعیان کہ شمارا از عذاب خدا باز نخواہم داشت تا آنکہ شما باعمال صالحہ خود را مزین بخواہید ساخت و بولایت ما نخواہید رسید مگر بورع و تقوی و طاعت خدائی جل و علا و صیت میکنم شمارا بہ عقبی نہ بہ دنیا رباعی

غم دین خور کہ غم غم دین است	ہمہ غمہا فسر و ترا زاین است
غم دنیا مخور کہ بیہودہ است	ہیچکس در جہان نیاسودہ است

فصل در بیان شدت بکاء آنحضرت صلوات اللہ علی نبینا و علیہ از خوف و خشیت رب العزۃ و مناجات آن معدن رسالت

ابو سعید اصمعی کہ از عدول محدثان است روایت میکند کہ شبی از شبہا طواف میکردم

۳۱۷

وشب ماه بود که ناگاه آواز اندوه ناکی شنیدم بجانب آن دویدم دیدم که
جوان خوشرو وخوشخو که آثار خیر وصلاح بر جبین مبینش لایح وبر سرش دو گیسوی مشکبار
بوی خوش از ان فایح بغایت بیقرارمی وبنهایت گریه وزاری دست به پرده کعبه
زده میگوید ای سید من وای مولائی من چشمها بخواب رفتند وستاره ها پوشیده
شدند وتو بادشاه مالک زنده وقایم هستی وبستند درهای خود را بادشاهان
ونشاندند بران دربانان ونگاهبانان را ملاقی شد هر محب بمحبوب خود ودر تو کشاده است
برای سائلان ومحتاجان پس سوال میکنم از تو وافتادم بدر تو گنهگار فقیر محتاج مسکین
تبه کار ایستاده است بدر تو آمده است امیدوار رحمت تو یارحیم بر من نظر لطف
فرما یا کریم یا ارحم الراحمین بعد ازان چند شعر خواند که مضمونش اینست اے
قبول کننده دعای بیقراران ومضطران در تاریکی شبها ای دور کننده بیماری وفتن
وای رفع کننده بلا ومحن بدرستی بخواب رفتند جماعتی گرد خانه تو وچشمهاے
بخشش تو ای قیوم بخواب نمی رود اگر بخشش تو بنیکوکاران وبزرگان مخصوص
باشد پس کدام است که جود وبخشش کند بر بندگان عاصی دعا می کنم بحضرت تو اے
پروردگار من وای مولائی من رحم کن بر گریه من بحق بیت وحرم یا ارحم الراحمین
نام تو غفور است گناهان مرا ببخش ودرگذر از من بفضل وکرم خود یا اکرم الاکرمین
بعد ازان دست بسوئے آسمان برداشت ومیگفت آلهی اگر اطاعت تو کردم
بعلم ومعرفت خود پس ترا است شکر ومنت بر من واگر عصیان تو کردم پس ترا است

حجت و ثابت است حجت تو بر من رحم کن و ببخشا بر حال ما و درگذر از گناهان ما و محروم
مدار مرا از دیدن جد خود که برگزیده و حبیب تست محمد مصطفی در بهشت بعد از ان
چند شعر دیگر بر زبان آورد و فرمود الهی دنیا خوش نیست مگر بذکر تو و عقبی
خوش نیست مگر بعفو تو و روزها خوش نیست مگر بعبادت تو و شبها خوش نیست
مگر بمناجات تو و مردمان خوش نیستند مگر بمحبت تو و جنت خوش نیست مگر بعفو تو
و دنیا و عقبی برای تست و حسنات و اعمال صالحه بندگان نفع نمیکنند ترا و سیات
و عصیان ایشان ضرر نمیکنند ترا پس بده مرا انچه نفع نمی کند ترا و ان حسنات و اعمال
صالحه است و درگذر از من و مواخذه مکن از چیزیکه ضرر نمیکند ترا و ان سیات
و اعمال قبیحه است بعد از ان چند شعر دیگر خوند باین مضمون ای بار خدا توشه راه
اندک است و باین اندک توشه مسافت بعید و راه دراز را چگونه طی خواهم کرد
پس برای کمی توشه بگریم یا برائی درازی راه گریه کنم سخت حیران و عاجز ام
و گنهگار و اعمال قبیحه دارم و نیست در خلق احدی که گناه کرده باشد مانند من اگر
بسوزی مرا به آتش پس کجاست امید رحمت از تو غریب عاجزم معترف هستم
بگناهان خود و شکایت از درد خود میکنم بتو پس زود راحت بمن رسان و همچنین
مناجات میکرد تا بیهوشی بر آنحضرت غالب شد و بر روی افتاد پس نزدیک
وی آمدم دیدم که حضرت زین العابدین است سر مبارکش در کنار گرفتم و بر
احوال وی مرا بسیار گریه آمد و قطره از اشک من بر روی مبارکش افتاد پس بهوش آمد

آ د وچشم را او افرمود و گفت کیست کہ مرا باز داشت از یاد مولای من عرض کردم کہ اصمعی ام ای سید من ای مولائی من اینچہ گریہ وزاری وآہ ونالہ وبیقراری ست شما از اہلبیت نبوت ومعدن رسالت ہستید ودرحق شما حق تعالے آیۂ تطہیر فرستاد پس آنحضرت برخواست وگفت ای اصمعی ہیہات ہیہات حقتعالے پیدا کرد جنت برائی مطیعان وعابدان اگرچہ غلام حبشی باشد وپیدا کرد دوزخ را برائی گنہگاران وعاصیان اگرچہ آزاد قریشی وبادشاہ ہاشمی باشد آیا نشنیدۂ آیۂ قرآن کہ چون دمیدہ شود در صور ہیچ نسب باقی نمی ماند وکسی را نمی پرسد وکسیکہ گران خواہد آمد میزان اعمال صالحہ او ہمون رستگاری خواہد یافت اصمعی میگوید باز مشغول بمناجات گشت ومن آنحضرت را بر آنحالت گذاشتیم وتاب نیاوردم ہذا ما فی تفسیر سورۂ یوسف الغزالی

فصل دربیان آنکہ آنحضرت جمال وجلال وصولت و

سطوت باکمال داشت ہرکرا نظر برچہرۂ مبارک می افتاد بجز اعزاز واحترام وعزت واکرام چارہ نمی دید چنانچہ روزی ہشام ابن عبدالملک بن مروان کہ از خلفائی امیہ بود در ایام خلافت پدر خود بحج رفت ودر طواف خانہ کعبہ بود ہرچند خواست کہ حجر اسود را استلام نماید بواسطہ اژدحام طایفان میسرش نشد بجای بنشست ومردم را نظارہ میکرد ناگاہ حضرت امام زین العابدین علی بن الحسین علیہ السلام باروی چون قمر وجمال منور وجامہ معطر درآمدند وبطواف خانہ کعبہ اشتغال نمودند چون بحجر اسود رسیدند ہمہ مردمان تعظیم نمودند ویکطرف

شدند حجر اسود را خالی کرده دادند تا تقبیل حجر اسود کرد یکی از اعیان شام که همراه هشام بود پرسید که این چه کس است تو که امیر المومنین بودی ترا الحجر اسود راه ندادند و آنجوان خوبرو که آمد جمله مردم از حجر یکسو شدند هشام گفت من او را نمی شناسم از بیم آنکه مبادا اهل شام بوی رغبت نمایند و تولی بوی کنند فرزدق شاعر آنجا حاضر بود گفت من او را می شناسم و در بدیهه این انشا کرد پس هشام بغضب آمد و فرزدق را بزندان فرستاد و همین را باینهمه حالتیکه گذشته صاحب سلسلة الذهب بنظم آورده

قصیده

پور عبدالملک بنام هشام	در حرم بود با اهالی شام
میزد اندر طواف کعبه قدم	لیک از ازدحام اهل حرم
استلام حجر ندادش دست	بهر نظاره گوشهٔ بنشست
ناگهان نخبهٔ نبی و ولی	زین عباد بن حسین علی
در کسائی بها و حلهٔ نور	بر حریم حرم فگند عبور
هر طرف میگذشت بهر طواف	در صف خلق میفتاد شگاف
زد قدم بهر استلام حجر	گشت خالی ز خلق راه گذر
شامی کرد از هشام سوال	کیست با این چنین جمال و جلال
از جهالت در و تعلل کرد	در شناسائیش تجاهل کرد
گفت نشناسمش ندانم کیست	مدنی یا یمانی یا مکی است

بو فراسش آن سخنور نادر — بود در جمع شامیان حاضر

گفت من می شناسمش نیکو — زو چه پرسی بسوئے من کن رو

آنکس است این کہ مکہ و بطحا — زمزم و بوقبیس و خیف و منا

حرم و حل و بیت و رکن و حطیم — ناو دان و مقام ابراهیم

مروہ و مسعی صفا حجر عرفات — طیبہ و کوفہ کربلا و فرات

ہر یک آمد بقدر آن عارف — بر علو مقام او واقف

قرة العین سید الشہداست — زہرہ شاخ دوحۂ زہراست

میوۂ باغ احمد مختار — لالۂ راغ حیدر کرار

چو کند جاے در میان قریش — رود از فخر بر زبان قریش

کہ بدین سرور ستودہ شیم — نے نہایت رسید فضل و کرم

نوردۂ عزت است منزل او — حامل دولت است محمل او

از چنین عز و دولت ظاہر — ہم عرب ہم عجم بود قاصر

جد او را بہ مسند تمکین — خاتم الانبیاست نقش نگین

لایح از روئی او فروغ ہدا — فایح از خوئی او شمیم وفا

طالعش آفتاب روز افروز — روشنائی فزائی ظلمت سوز

جد او مصدر ہدایت خلق — از چنین مصدر او شدہ مشتق

از حیا نایدش پسندیدہ — کہ گشاید بروے کس دیدہ

خلق از و نیز دیده خوابانند　　گر ز مهابت نگاه نتوانند
نیست بے سبقت تبسم او　　خلق را طاقت تکلم او
در عجم در عرب بود مشهور　　گو ندانش معقل و مغرور
همه عالم گرفت پرتو خور　　گر ضریری ندید زانچه ضرر
شد بلند آفتاب بر افلاک　　بوم اگر زان نیافت بهره چه باک
بر نکوسیرتان و بدکاران　　دست او ابر موهبت باران
فیض او ابر بر همه عالم　　گر بریزد نمے نگردد کم
هست زان معشر بلند آئین　　که گذشتند ز اوج علیین
حب ایشان دلیل صدق و وفاق　　بغض ایشان دلیل کفر و نفاق
قرب شان مایهٔ علو و جلال　　بعد شان مایهٔ عتو و ضلال
گر شمارند اهل تقوی را　　طالبان رضاے مولی را
اندران قوم مقتدا باشند　　وندران خیل پیشوا باشند
گر بپرسد ز آسمان بالفرض　　سائلی من خیار اهل الارض
بر زبان کواکب و انجم　　هیچ لفظی نیاید الا هم
هم غیوث الندا اذا وهبوا　　هم لیوث الثری اذا نهبوا
ذکر شان سابق است در افواه　　بر همه خلق بعد ذکر آله
سر هر نامه را رواج فزاے　　نام ایشانست بعد نام خداے

ختم هر نظم و نثر را الحق | باشد از مین نام شان رونق
چون هشام آن قصیدهٔ غرا | که فرزدق همی نمود انشا
کرد ز آغاز تا به آخر گوش | خونش اندر رگ غضب در جوش
بر فرزدق گرفت حالی دق | همچو بر مرغ خوشنوا زعفق [?]
ساخت در چشم شامیان خوارش | حبس فرمود بهر انکارش
اگرش چشم راست بین بودے | راست کردار و راست دین بودے
دست بیداد ظلم نگشادی | جای آن حبس خلعتش دادے
اے بسا راست بین که شد مبدل | از حسد چشم او شده احول
آنکه احول بود ز اول کار | چون شود جانش از حسد بیزار
آفت دیدهٔ خرد حسد است | رمد دیدهٔ خرد حسد است
از حسد دیدهٔ خرد شد کور | وز رمد دیدهٔ حسد نے نور
جان حاسد ز داغ غم فرسود | واز غم آسوده خاطر محسود
دائما از طبیعت فاسد | بر خدا معترض بود حاسد
که چنان مال یا منال چرا | مر فلان را همی دهد نه مرا
گر بداد هم نمیکند خوشدل | کاشل زو نیز سازدش زائل
حسد المرء یاکل الحسنات | و ان اعتاد سیما سنوات
نکشد از سر شرر هیزم [?] | آن ضرر کز حسد کشد مردم

آن حسد خاصه که اهل نفس و هوا | می برند از گزیدگان خدا

جائی ایشان مقر قرب و وصال | جای آنان جحیم بعد و ضلال

ز آسمان مه همی دهد پرتو | بر زمین سگ همی کند عوعو

ز آسمان خور همی درخشد فاش | بر زمین کور میشود خفاش

قصهٔ مدح بو فراس رسید | چون بدان شاه حق شناس رسید

از درم بهر آن نکو کردار | کرد حالی روان ده و دو هزار

بو فراسش آن درم نکرد قبول | گفت مقصود من خدا و رسول

بود از آن مدح نی نوال و عطا | زانکه عمر شریف را ز خطا

همه جا از برای هر هیچی | کرده ام صرف در مدیح و هجی

یافتم بوی این مدیح عیان | بهر کفارهٔ چنان سخنان

فلته خالصاً لوجه الله | لا لان استفیض ما اعطاه

قال زین العباد و العباد | ما نودیه عوض لا نرتاد

زانکه ما اهل بیت احسانیم | هر چه دادیم باز نستانیم

ابر جودیم بر نشیب و فراز | قطره از ما بما نگردد باز

آفتابیم بر سپهر علا | نفتد عکس ما و گر سوی ما

چون فرزدق بآن وفا و کرم | گشت بینا قبول کرد درم

از برای خدا است بود رسول | هر چه آمد از وجه رو چه قبول

بود از ان هردو قصدش الحق حق — می کنم من هم از **فرزدق** ق

رشحهٔ زان سحاب لطف و نوال — که رسیدش بآن خجسته آل

زان حریفم اگر رسد حرفی — بندم از دولت ابد طرفی

صادقی از مشایخ حرمین — چون شنید آن شنیده دو ازشین

گفت نیسل مراضی حق را — پس بود این عمل **فرزدق** را

که چرا پیش زد نبر حسنات — بر نیاید نجات یافت نجات

مستعد شد رضائے رحمن را — مستحق شد ریاض رضوان را

زانکه نزد یک حاکم جابر — کرد حق را برائے حق ظاهر

مادح اہل بیت در [illegible] — رحمت خویشتن کند یعنی

مومنم موقنم خدائی شناس — وز خدا ایم بود امید و ہراس

از کجیا وار عقلت دم پاک — نیست از طعن ہیچ نهادم باک

دوستدار رسول و آل ویم — دشمن خصم بدسگال ویم

جوہر من ز خاک ایشان است — رخت من از دکان ایشان است

همچو سلمان شدم ز اہل البیت — گشت روشن چراغ من ز زیت

انا مولے لہم و مولے القوم — کان نهم ولا اخاف اللوم

ہست عشق اند عاشقان ایم — لایخافون لومة اللائم

چون بود عشق صادقان درسم — کے ز کید منافقان ترسم

این نه رفض است محض ایمان است	رسم معروف اهل عرفان است
رفض گر هست حبّ آل نبی	رفض فرض است بزد کی و غبی

فصل در بیان علم و حلم و جود و سخا آن حضرت و او در کشف حقایق و حل دقائق و نطق عبارت بکمال فصاحت و بلاغت مشهور و معروف است

زهری از ثقات و عدول اعلم علما محدثان است میگوید که ندیدم هیچ یکی را در اولاد قریش بهتر از علی ابن الحسین و او افضل از همه بود و فی فصل الخطاب کان زین العابدین ثقة ماموناً کثیر الحدیث عالیاً رفیعاً و اجمعوا علی جلالته بر جلالت قدر و فور علم و کمال آنحضرت در همه چیز اتفاق است و ابیاتے که از ان حضرت منقول است دلالت میکند بر اختصاص او بعلوم خاصه

شعر

ابی لاکتم من علمی جواهره	کیلا یری الحق ذو جهل فیفتنا
و قد تقدم فی هذا ابو حسن	الی الحسین و وصی قبله الحسنا
و رب جوهر علم لو ابوح به	لقیل انت ممن تعبد الوثنا
ولاستحل رجال المسلمین دمی	یرون اقبح ما یاتونه حسنا

و روایت کرده اند از آنحضرت بسیار محدثان مثل ابو سلمه بن عبد الرحمن و یحیی انصاری و الزهری ابو الزیاد و زید بن اسلم و ابنه ابو جعفر محمد الباقر

وغیرہم وگفت ابو بکر بن شیبہ اصح الاسانید کلہا روی الزہری عن علی بن
الحسین عن ابیہ عن علی وہرگاہ کہ در سفر میشد خود را پوشیدہ میداشت
و اظہار نسب شریف از کسی نمیکرد عرض کردند کہ یا ابن رسول اللہ باعث
این چیست فرمود نمیخواہم کہ باظہار نسب رسولخدا مالی بگیرم کہ آنرا خود
بمردمان میدہم وہرکس را کہ چیزی عطا فرمود خفیہ میداد و بکسی اظہار نمی فرمود
و با وجود احتیاج ہیچ برای خود نمیداشت وہمہ را در راہ خدا صرف
مینمود در روزیکہ وفات یافت معلوم شد کہ قوت صد خانہ اہل مدینہ از طرف
آنجناب مقرر بود وہمہ پنہان میرسانید و بعد وفات دیدند کہ در پشت مبارک
پینہا ست زہری آنجا حاضر بود گفت بمن رسیدہ است کہ آنحضرت
آب میکشید برای کسانیکہ ضعیف وناتوان بودند و برپشت خود بار کردہ میرسانید
واین پینہا ازان بار ست وہرگاہ براہ میرفت ہیچ طرف ملتفت نمیشد و بدرجہ
جسم شریف وعنصر لطیف از کثرت عبادت وشدت طاعت نحیف ولاغر
گشتہ کہ بجز روح اعظم ہیچ باقی نبود روزی پسرش حضرت امام محمد باقر ع
عرض کرد تاکجا نوبت خواہد رسید فرمود آیا تو جواب خواہی داد بہ پروردگار
من ہر قدر کہ در راہ خدا مرا رنجی ومحنتی ومشقتی و ذلتی رسد محبوب تر است
نزد من از دنیا و مافیہا **ابیات**

کار او پیوستہ باشد بندگی	ہر کہ او در عشق یابد زندگی

ذوق یابد هر کسی در طاعتی لاجرم بشکیبد از وی ساعتی
هر که از دیدار برخوردار شد این چنان در چشم وی مردار شد

و از کلمات طیبات اوست اقرب ما یکون العبد من غضب الله اذا غضب نزدیک میشود بنده از خشم خدا وقتیکه خود در خشم می آید و فرمودان صدقة السر یطفی غضب الرب یعنی مخفی دادن صدقه فرو می برد خشم خدا را از وی پرسیدند که سعید ترین کیست فرمود اذا رضی لم یحمل رضاه علی الباطل و اذا سخط لم یخرجه عن الحق یعنی سعید آنست که چون راضی بود بر باطل راضی نبود و چون بخشم آید از حق بیرون نرود

بیت

بلی مرد است آن از روی تحقیق اگر خشم آیدش باطل نگوید

و من کلامه العافیة ملک خفی و من کلامه قنوطک اعظم من ذنبک نا امیدی از رحمت خدا بزرگ تر است از گناه هر چند گنهگار باشد نا امید از رحمت و ارحم الراحمین نشود انه هو الغفور الرحیم

ع

از چنین محسن نشاید نا امید دست در فتراک آن رحمت زنید
نا امیدی را خدا گردن زده است چون گنه مانند طاعت آمده است

و روایت است که فرمود **یقول الله عز و جل** اذا عصانی من خلقی من یعرفنی سلطت علیه من خلقی من لا یعرفنی حقتعالی فرمود هر که از خلق من که مرا می شناسد نافرمانی من کند مسلط میکنم بر ان کسی را که نمی شناسد مراد ظلم آن کوه تمکین برگزید

رب العالمین بعید و بجداست و ازانجمله آنست که شخصی تهمت و بهتان بحضرت

بست که آنحضرت ازان پاک و بری بود در جوابش فرمود که اگر هستم من

چنانکه میگوئی پس استغفار میکنم بجناب کبریا جل و علا و اگر نیستم چنانکه گفتی بخشد

ترا خدا پس برخواست آنشخص بوسه بر جبین مبارکش داد و معذرت خواست

و گفت مادر و پدر من فدائی تو باد نیستی تو چنانچه من گفتم تو پاک و منزه و

مقدس هستی ازانکه بزبان آوردم ازمن درگذر و عفو فرما فرمود بخشید

ترا خدا پس گفت آنمرد اعلم الله حیث یجعل رسالته خدا دانا است هرجا که میخواهد

میگرداند رسالت و نبوت خود را فی الواقع خاندان عالیشان آنحضرت

قابل رسالت و نبوت و ولایت و کرامت هست روزی مردی ازا شقیا

درحق آبا کرام آنمقتدا سخنی ناسزا گفت فرمود اگر ایشان این چنین بودند حقتعالی

ازایشان درگذرد و الا از تو درگذرد نظم

تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر	بل ز صد لشکر ظفر انگیزتر
صبر جمله انبیا با منکران	کرده شان خاص حق صاحبقران
کز شیطان است تعجیل و شتاب	لطف رحمان است صبر و احتساب

و چون حسین بن علی را با فرزندانش در کربلا شهید ساختند و حضرت

زین العابدین کسی باقی نماند و او بیمار بود ایشانرا با زنان و طفلان بر اشتران

برهنه سوار کرده به دمشق پیش یزید پلید بردند آورده اند که گفت کیف اصبحتم

یا علی و یا اہلبیت الرحمۃ قال اصبحنا من قومنا بمنزلۃ قوم موسی علیہ السلام من آل فرعون یذبحون ابنائنا و یستحیون نسائنا فلا ندری صباحنا من مسائنا و ہذا حقیقۃ بلائنا مردی عرض کرد چگونہ بامداد کردی ای علی بن الحسین علیہ السلام و ای اہل بیت رحمت علیہم السلام فرمود بامداد ما از جفا و ظلم قوم خود مانند بامداد قوم موسی علیہ السلام است از بلای قوم فرعون کہ فرزندان ما را کشتند و زنان را بردہ کردند ما بامداد نمی شناسیم و نہ شبانگاہ را اینست حقیقت ما و ما خدا را شکر ہا میگوئیم بر نعمتہا و صبر میکنیم بر بلاہا

نظم

چون محک آمد بلا و بیم جان	زان پدید آمد شجاع از ہر جبان
کہ بلای دوست تطہیر شماست	علم او بالای تدبیر شماست

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت علیہ السلام کہ مانند معجزات حضرت سیدہ کائنات است صلی اللہ علیہ و آلہ

از آنجملہ آنست کہ زہری نقل کردہ کہ عبد الملک بن مروان حکم کرد کہ حضرت زین العابدین علیہ السلام را زنجیر کنند و بشام برند و جماعت بسیار بر آن حضرت علیہ السلام موکل کردہ بود من رفتم و سعی بسیار کردم و از ایشان رخصت گرفتم کہ آنحضرت را سلام کنم چون بخدمت آنحضرت رسیدم دیدم کہ پای مبارک آنحضرت را بہ زنجیر ہا بستند و غل بر گردن آنحضرت انداختہ انداز

٣٣١

ازمشاهدهٔ آن حال بسیار گریستم وگفتم کاش بجائے تومی بودم وتو سالم می بودی
حضرت فرمود که تومی پنداری که اینها برمن گرانی میکند اگر خواهم می توانیم
ازخود رفع کرد ولیکن میخواهم که باشد تا خوف الٰهی بخاطر من بیاید پس
دستها و پاهائی از زنجیرها بیرون آورد که اگر خواهم چنین می توانم کرد
دباز دستها و پاهای خود را در غل و زنجیر داخل کرد و فرمود که دو منزل
بیشتر با ایشان نخواهم رفتن بعد از چهار روز دیدم که موکلان آن حضرت
برگشته اند و در مدینه تفحص آنحضرت می کنند من رفتم و حقیقت حال را از ایشان
سوال کردم گفتند کار این مرد بسیار غریب است ما در تمام شب بیدار
بودیم وحراست می نمودیم وچون صبح شد در محمل نظر کردیم بغیر از غل
و زنجیر چیزے در محمل ندیدیم زهری گفت که من بعد از ان رفتم نزد عبدالملک
او از من سوال کرد حال آنحضرت را من این واقعه را باو نقل کردم عبدالملک
گفت درهمان روز که پاسبان ما او را نیافتند نزد من آمد وگفت مرا
با تو چه کار است از آنحضرت علیه السلام خوفی برمن مستولی شد که نتوانستیم بدی
نسبت باو اراده کنم پس گفتم اگر خواهی نزد من باش تا ترا گرامی دارم
گفت من نمی خواهم و بیرون رفت و دیگر او را ندیدم من گفتم که علی بن
الحسین علیه السلام چنان نیست که تو گمان کردهٔ و اراده در خاطر ندارد
و پیوسته مشغول عبادت پروردگار خود است عبدالملک گفت نیکو شغلی است

شغل او و خوشا حال او و خوشا شغل و زهری هرگاه که علی بن الحسین را یاد
یاد میکرد بسیار می گریست و میگفت که زین العابدین است و از انجمله آنست
که روزی جوقی از عصافیر گرد وی میگشتند و بانگ می کردند فرمود ای جابر
هیچ میدانی که این عصافیر چه می گویند گفتند نه گفت تقدیس پروردگار
خود می کنند و قوت امروز خود می طلبند و از انجمله آنست که در میان شب سائلی
میگفت این الزاهدون فی الدنیا و این الراغبون فی الاخرة و از جانب بقیع
هاتفی آواز داد که او را می شنیدند و وی را نمی دیدند که ان علی بن الحسین است
و از انجمله آنست که روزی با جمعی از اولاد و موالی و غیر ایشان به صحرا
تشریف برد و برای چاشت سفره نهادند آهوئی آمد و نزدیک آنحضرت
ایستاد حضرت فرمود من علی ابن الحسین ابن علی بن ابی طالب ام و مادر من
فاطمه بنت رسول خدا است بیا و با ما چاشت بخور آن آهو خورد و بازیکسو
رفت بعضی از حضار مجلس عرض کرد که بازش بخوان پس باز کلمه اول فرمود آهو
آمده خوردن آغاز نمود من له المولی فله الکل و از انجمله آنست که روزی
ناقه در راه کاهلی میکرد و نمیرفت وی را بخوابانیدن و عصا بوی نمود و گفت تیز
برو و اگر نه ترا باین تازیانه و عصا بزنم آن شتر تیز رفتن گرفت و بعد از آن
کاهلی نکرد و از انجمله آنست که روزی با اصحاب خود در صحرا نشسته بود ناگاه
آهوئی آمد و حضور آنحضرت ایستاد و دست خود بر زمین می زد و بانگی میکرد

حضار مجلس عرض کردند یا ابن رسول اللہ این آہو چہ میگوید فرمود می گوید کہ
فلان قریشی دیروز بچہ مرا گرفتہ است و من از دیروز شیر بہ وی ندادم
در دل بعضی حاضران انکاری آمد آنحضرت کسی را فرستاد تا آن قریشی را
آورد فرمود کہ این آہو از تو شکایت می کند کہ بچہ وی را گرفتی و از آنوقت
وی را شیر ندادہ اکنون از من درخواست می کند کہ بچہ وی را باز دہی تا شیر
دہد و بتو باز گرداند آن قریشی بچہ وی را حاضر کردہ داد و وی را شیر داد
پس آنحضرت علیہ السلام از آن قریشی درخواست تا بچہ را بہ مادرش داد
و آن آہو با بچہ خود روان شد و بانگی میکرد عرض کردند یا ابن رسول اللہ
علیہ السلام چہ میگوید فرمود شما را دعای خیر میکند جزاکم اللہ و از آنجملہ آنست
کہ عبدالملک بن مروان بحجاج نوشت کہ از قتل بنی عبدالمطلب دست بردار کہ
آل ابوسفیان در و مبالغہ نمودند مدت ملک ایشان منقطع شد و آن نوشتہ
پنہان بحجاج فرستاد بر علی بن الحسین علیہ السلام منکشف گشت بعبدالملک نوشت
فلان روز فلان ساعت مکتوبی چنین چنین بحجاج نوشتی رسول خدا صلعم مرا
خبر داد کہ پسندیدہ خدا افتادہ و ملک ترا ثبات داد و آن نوشتہ را
بہ غلامی داد وی بر راحلہ خود سوار کردہ بسوی عبدالملک فرستاد چون
عبدالملک تاریخ آنرا موقوف کتابت خود یافت دانست کہ آن حق است
بسیار خوش شد و بہ راحلہ آنقدر درہم کہ طاقت داشت بار کردہ فرستاد

و از انجمله آنست که در طواف دست زنی و مردی بر حجر اسود چسپید هر چند جهد کردند از انجا باز نشد مردم گفتند که دستهای ایشان را می باید برید ناگاه انحضرت علیه السلام در انجا رسید و دست مبارک خود بر ایشان مالید دستهای ایشان کشاده شدند و رفتند و از انجمله آنست که بعد از شهادت حضرت امام حسین علیه السلام محمد بن الحنفیه پیش علی ابن الحسین آمده گفت من عم توام و از تو بزرگ ترم و با امامت سزاوار ترام سلاح رسول خدا بمن بده آن حضرت فرمود ای عم از خدای تعالی بترس دعوی انچه حق تو نیست مکن دیگر بار محمد بن الحنفیه مبالغه کرد فرمود ای عم بیا تا پیش حاکمی رویم که میان ما و شما حکم کند گفت آن حاکم کیست فرمود حجر الاسود و هر دو پیش وی آمدند فرمود ای عم سخن گو پس سخن گفت هیچ جواب نیامد آن حضرت دست بدعا بر داشت و خدای تعالی را باسماء عظام بخواند و طلب آن کرد که حجر الاسود را بسخن در آورد پس روی بحجر الاسود کرد و گفت بحق آن خدائی که مواثیق بندگان خود در اندر تو نهاده است ما را خبر کن که امامت و وصایت بعد از حسین بن علی علیه السلام حق کیست حجر الاسود بر خود بجنبید چنانچه نزدیک بود که از جائی خود بیفتد و به زبان عربی فصیح گفت که ای محمد مسلم دار که امامت و وصایت بعد از حسین بن علی حق علی ابن الحسین است و مناقبه و کراماته کثیرة شهیرة و هذه نبذة یسیرة هذا فی شواهد النبوة

فصل در بیان وفات آنحضرت

در شبی که وفات می کردند فرزند خود امام محمد باقر را فرمود ای پسر برای من آب وضو بیار آنحضرت آب آورد فرمود آب دیگر بیار که درین آب موشی مرده و آن شب تاریک بود چراغ آوردند موشی دران مرده بود پس آب دیگر آورد و وضو ساخت و فرمود ای فرزند امشب وعده من رسیده است وآنچه وصیت مذکور خاطر داشت بحضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود فی فضل الخطاب توفی زین العابدین علیه السلام بالمدینه سنه اربع وتسعین وکان یقال لها سنة الفقهاء لکثرة من مات فیها منهم وقیل توفی فی سنه خمس وتسعین وهو ابن ثمان وخمسین سنته دفن بالبقیع فی القبر الذی فیه عمه الحسن بن علی ثم دفن فی هذا القبر ابنه محمد الباقر وابن ابنه جعفر الصادق وهو الان فی القبة التی فیها قبر العباس بن عبد المطلب و وفات آنحضرت علیه السلام شهر دهم محرم الحرام سنه نود و چهار و نزد بعضی نود و پنج بود و نزد امامیه اثنا عشریه در روز وفات آنحضرت علیه السلام خلاف بسیار بعضی گفته اند هیجدهم محرم سال نود و چهار هجری واقع شده و شیخ طوسی در بیست و پنجم محرم این سال ذکر کرده است و بعضی نود و پنج گفته و کلینی این مذهب اختیار کرده و ابن شهر آشوب گفته که وفات آنحضرت علیه السلام در روز شنبه یازدهم یا دوازدهم محرم از سال نود و پنج از هجرت واقع شد و کفعمی در بیست و دویم محرم این سال ذکر کرده است و در مدت عمر شریف آنحضرت علیه السلام نیز خلاف است اکثر پنجاه و هفت سال گفته اند و کلینی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت علی

ابن الحسین علیہما السلام را در وقت وفات پنجاه و ہفت سال عمر بود و وفات
آنحضرت علیہ السلام در سال نود و پنج ہجری واقع شد و بعد از امام حسین علیہ السلام
سی و پنج سال زندگانی کرد و در کشف الغمہ از آنحضرت روایت کرده است
که عمر شریف آنحضرت پنجاه و ہشت سال بود و بعضی پنجاه و نه سال نیز گفته اند
ہکذا فی جلاء العیون ہذا ما قالوا و اولاد امجاد آنحضرت یازده پسر و نه دختر از
دختران سه دختر فاطمہ و سکینہ و خدیجہ صاحب اولاد بودند و اسامی پسران
آنحضرت ابو جعفر محمد بن علی الباقر علیہ السلام و زید و عبد اللہ و عمر و الحسین
ہو الاصغر و علی از این شش پسر اولاد باقیمانده و الحسن و الحسین الاکبر و القاسم
و سلیمان و عبد الرحمن و از اولاد امام حسین علیہ السلام روز کربلا بجز
حضرت علی الاصغر زین العابدین باقی نماند و حق سبحانہ تعالی از صلب
ایشان اولاد امجاد بیرون آورد و شرق و غرب از سادات عظام مملو
ساخت و یزید پلید که اولاد کثیر داشت منقطع حقیقی نامی و نشانی از و
نگذاشت و اللہ اصدق القائلین وعدهٔ خود را که از پیغمبر خدا صلی اللہ
علیہ و آلہ در سورهٔ کوثر فرموده بود بجا آورد انا اعطیناک الکوثر یعنی ترا
من اولاد کثیره بی‌نظیر در دنیا و خیر کثیر و حوض کوثر در عقبی عطا فرمودم ان
شانئک ہو الابتر یعنی دشمن تو دم بریده و منقطع النسل است اللہم احشرنا
فی زمرة محبی آل سید المرسلین و ارزقنا شفاعتہم القیام بحق الاعراہم یوم الدین امین

باب الخامس

فی امام الاولیاء و مقتدی العلماء حجت اہل معالمت برہان ارباب مشاہدہ گلدستہ حدیقۂ مصطفی و برگزیدۂ نسل علی مرتضی ابوجعفر محمد بن علی القریشی الہاشمی المدنی الملقب بالباقر علیہ السلام وی امام پنجم است از ائمۂ اثنا عشر علیہم السلام اسم شریفش محمد وجہ لقب وی بہ باقر برائے مہارت و توسع وی در علوم و کشف حقائق و دقائق و لطائف و اشارات و رموزات و مخفیات کتاب اللہ و رسولہ بود وھو امام جلیل بارع مجمع علی جلالتہ و معدود فی فقہاء المدینہ

فصل

ولادت آنحضرت در مدینہ روز جمعہ سیوم ماہ صفر سنہ سبع و خمسین من الہجرة پیش از شہادت حضرت امام حسین علیہ السلام بسہ سال است و مادر وے فاطمہ بنت الحسن ابن علی کہ او را ام عبد اللہ نیز میگفتند و آنحضرت نجیب الطرفین بود و نسب بزرگوارش با امام حسن علیہ السلام و امام حسین علیہ السلام ہر دو میرسید و اول علوی کہ از دو علوی ہم سید آن حضرت علیہ السلام بود لہذا اولاد آنحضرت را حسنی و حسینی میگویند و نزد علمای امامیہ در ولادت آنحضرت اختلاف است شیخ طوسی و ابن شہر آشوب و دیگران روایت کردہ اند کہ ولادت شریف آنحضرت در روز جمعہ یا سہ شنبہ غرۂ ماہ رجب واقع شد و بعضی سوم ماہ صفر نیز گفتہ و در مدینہ مشرفہ در سال پنجاہ و ہفت از ہجرة متولد شد کذا فی جلاء العیون

و در بعضی کتب آمده که غرهٔ رجب ظاهر است و باین قائل شده شیخ طبرسی و ابن شهر آشوب
و غیر آنها هذا ما قالوا و کنیت آنحضرت ابو عبد الله و ابو جعفر و القاب آنحضرت باقر
و شاکر و هادی و مشهور ترین القاب بود و رسول خدا صلی الله علیه و آله این لقب
او را ملقب ساخت روایت است از جابر بن عبد الله گفت که فرمود رسول خدا
روزے لو شکان تبقی حتی تلقی ولدا من الحسین یقال محمد یبقر علم الدین بقرا
افاذا لقیتہ فاقراہ منی السلام یعنی قریب است که در خواهی یافت اے جابر یکی
از فرزندان مرا که از اولاد امام حسین علیه السلام خواهد بود که لقب و باقر است
و علم را می شگافد برای مردم شگافتنی پس سلام ما باو برسان و از آنحضرت
منقولست که بر جابر در آمدم و بروی سلام کردم در وقتی که نابینا شده بود
جواب سلام من داد و گفت تو کیستی گفتم من محمد بن علی بن الحسین ام گفت پیش بیا
ای فرزند رسول خدا پیش آمدم دست مرا بوسید پس میل کرد تا پائے مرا ببوسد
من پا را کشیدم گفت رسول خدا ترا سلام گفته است من گفتم و علی رسول الله السلام
و رحمة الله و برکاته پس گفتم این چون بوده است جابر گفت روزی با رسول خدا
صلی الله علیه و آله و سلم بودم مرا گفت ای جابر شاید تو بمانی تا آن وقتیکه ملاقات کنی
با یکی از فرزندان من که ویرا محمد ابن علی الحسین علیه السلام گویند خدای تعالے
ویرا نور حکمت خواهد داد ویرا سلام از من برسان و در بعضی روایت چنین آمده
که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود ای جابر بقای تو بعد از ملاقات وے اندکی خواهد بود

روایت است که درین چند روز جابر وفات یافت ابو اسحق و عطا بن ابی رباح و عمر ابن دینار و الاعرج و الزہری و خلائق کثیر از علما و کبار تابعین از آنحضرت روایت حدیث کردند و بخاری و مسلم احادیث از آنحضرت علیہ السلام آوردند و از کلمات طیبات اوست من دخل قلبہ خالص دین اللہ عز و جل شغلہ عما سواہ هر کہ در آید در دل وی دین خدا بخلوص اعتقاد کامل باز میدارد او را از ما سوی اللہ و بجز خدا بچیزی دیگر التفات نمی کند **شعر** میگریزد ضد ہا از ضدہا * شب گریزد چون برافروزد ضیا * و فرمود آنحضرت انا اہل التقوی ایسر اہل الدنیا مؤنۃ و اکثرہم معونۃ ان نسیت ذکروک و ان ذکرت اعانوک **ابیات** کار تقوی دارد و زہد و فلاح * کز دو عالم بایدت دو فلاح * چونکہ تقوی بست دو دست ہوا * حق کشاید ہر دو دست عقل را * چون حواس خمسہ محکوم تو شد * پس خرد سالار مخدوم تو شد * در تفسیر قول خدای عز و جل فمن یکفر بالطاغوت و یومن باللہ فرمود کل من شغلک عن مطالعۃ الحق فہو طاغوتک یعنی ہر چیز کہ باز دارد ترا از مشاہدہ حق آن بت راہزن تست **شعر** کسی کو غافل از حق یکزمان است * در آن دم کافر است اما نہان است * و فرمود سلاح الئام قبیح الکلام سلاح لئیمان درشتی و زبان درازی و بدخلقی است و فرمود ایاک و الکسل و الضجر فانہما مفتاح کل شیء یعنی باز دار خود را از سستی و کاہلی و ناخوشی و دلتنگی کہ اینہا کلید ہمہ بدیہا ہستند و روی عنہ حدیث کثیر و ہذا بہ یسیر **فصل** کشف و کرامات آنحضرت نہ بحدیست کہ در حیطہ تحریر در آید لیکن قطرہ از بحرے می آید یکی از ثقات گوید کہ روزی با آنحضرت علیہ السلام بدار ہشام ابن عبد الملک گذشتیم

وقتیکه بنائی آن میکردند حضرت فرمود این خانه خراب خواهد شد وخاک این را
ازینجا نقل خواهند کرد وسنگهای این بنائی ظاهر خواهد شد من ازین سخن
تعجب کردم وگفتم که دار هشام راکه تواند خراب کرد چون هشام مرد ولید بن هشام
امر کرد که آن خانه را بکنند پس خراب کردند وخاک آنرا بیرون بردند وسنگهای
بنا نمایان شدند وآنچه حضرت فرموده بود بظهور پیوست واز آنجمله آنست که روزے
در حق برادر خود زید بن علی الحسین فرمود والله که این در کوفه خروج کند وویرا
بر دار کشند بعد چندے آنچه فرموده بود ظاهر گشت واز آنجمله آنست که بحضرت
امام جعفر صادق علیه السلام خبر داد که برادر تو عبد الله زود باشد که دعوے
امامت کند ومردم را با خود خواند بگذار عمر او کوتاه خواهد بود حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام می فرماید که عبد الله دعوی امامت با من کرد وچندانی بزیست چنانکه
پدر بزرگوار گفته بود واز آنجمله آنست که فیض ابن مطر باراده سوال جواز نماز نافله
بر محمل بخدمت شریف رفت چون در آمد پی آنکه سخن گوید حضرت فرمود کان رسول الله
یصلی علی راحلته حیث توجهت به واز آنجمله آنست که افاضه علوم بر عالم جن می فرمود
وایشان بخدمت فیضدرجت میرسیدند واز حلال وحرام می پرسیدند یکی از عدول
می گوید که اجازت خواستیم که برابو جعفر محمد بن علی الحسین علیه السلام در آییم مردمان
گفتند که تعجیل مکن نزد او جماعتی اند از اخوان که مشغول بهدایت ایشان است
بعد از ان دیدم که دوازده مرد از نزد آنحضرت علیه السلام بیرون آمدند قباهای تنگ در بر

و موزها در پا سلام کردند و گذشتند بعد از آن من بجناب او رفتم و عرض کردم
که این جماعت که از پیش تو بیرون آمدند ایشانرا نمی شناسیم فرمود که این برادران
شما اند از جن عرض کردم ایشان بر آنحضرت علیه السلام ظاهر میشوند فرمود آری
همچنانکه شما می آئید و از حلال و حرام میپرسید ایشان هم می آیند و کسب مسائل دینیه
می کنند و از انجمله آنست که شخصی به در خانهٔ آنحضرت علیه السلام رفت و در رکوبنت
کنیزکی بیرون آمد آن شخص دست خود بر پستانش زد و گفت که به مولای خود خبر ما
برسان آنحضرت علیه السلام از درون خانه آواز داد درون در آئی مادر مباد
ترا عرض کرد که من بآن کنیز بدی نیت کشیده بودم فرمود راست میگوئی اگر شما
گمان برید که این دیوارها پیش ابصار ما حاجب اند چنانچه پیش ابصار شما پس میان
ما و شما چه فرق باشد زنهار بار دیگر اینچنین نکنی و از انجمله آنست که جبار د ابلیه
روزی بجناب حضرت آمد فرمود چرا بدیر آمدی عرض کرد که سفیدی بر سر
پیدا شده که خاطر مرا مشغول میدارد حضرت فرمود بمن بنمائی بوی نمود دست
مبارک خود بر و مالید سفیدی غائب شد و سیاهی نمودار گشت آئینه بوی داد تا
دید که موی وی سیاه شده است و از انجمله آنست که ابوبصیر که بصره مکفوف بود
روزی بخدمت حضرت آمد و عرض کرد که شما ذریت پیغمبرید حضرت فرمود آری
گفت پیغمبر صلعم وارث همه پیغمبران است حضرت فرمود آری علوم ایشان بمیراث
گرفته است ابوبصیر گفت شما نیز میراث گرفتید علم پیغمبر را فرمود آری ابوبصیر گفت

شما را قدرت هست که مرده را زنده کنید و کور مادر زاد و ابرص را ببرا گردانید از کوری و برص و خبر کنید مردم را آنچه در خانهای خود میخورند و ذخیره می‌کنند فرمود آری باذن الله تعالی بعد از آن آنحضرت بابوبصیر گفت که پیش بنشین پس ابوبصیر پیش آنحضرت نشست دست مبارک خود را بر روی او فرود آورد فی الحال چشم او بینا گشت چنانکه کوه و دشت و زمین و آسمان را بچشم خود دید بعد از آن دست مبارک بر رویش مالید بحال خود بازگشت حضرت فرمود از این دو حال کدام را میخواهی آنرا که چشم تو بینا باشد و حساب تو بر خدا تعالی باشد یا آنکه چشم تو نابینا باشد و بحساب و در بهشت روی ابوبصیر عرض کرد نابینا باشم و بحساب بهشت درآیم

ابیات

اکمه و ابرص چه باشد مرده نیز	زنده گردد از فسون آن عزیز
هیچ نگشت نفس را جز ظل پیر	دامن ان نفس کش را سخت گیر

و از آنجمله آنست که راوی میگوید که قریب پنجاه تن در خدمت حضرت بودیم ناگاه شخصی از کوفه درآمد حرفه او آن بود که دانه خرما فروختی روی به آنحضرت علیه السلام کرد و گفت که فلان کس در کوفه چنین گمان دارد که با تو فرشته ایست که کافر را از مومن و محبان و دوستان ترا از اعدای تو جدا میسازد و ترا بان شناسا می گرداند حضرت از وی پرسید که حرفه تو چیست گفت گندم می فروشم فرمود دروغ میگوئی گفت گاه گاه جو می فروشم فرمود چنین نیست بلکه حرفت تو آنست که دانه خرما میفروشی

آن شخص گفت که ترا باین که خبر کرد فرمود که فرشته ایست ربانی که مرا شناسا میگرداند
بدوست من و عدو من و تو نخواهی مرد مگر بفلان علت راوی میگوید که بکوفه باز گشتم
واز احوال آنشخص پرسیدم گفتند که او در شب بهمان علت مرده که حضرت فرموده بودند
واز انجمله آنست که یکی از ثقات میگوید که در میان تکروه بودم ناگاه شکلی نمود گاهی
ظاهر میشد و گاهی پنهان چون نزدیک رسیدم دیدم که کودکی است هفت ساله یا
هشت ساله بر من سلام گفت جواب دادم بعد ازان گفتم از کجا مے آئی گفت
از جانب خدا گفتم کجا میروی گفت بسوی خدا گفتم چه توشه داری گفت تقوی
گفتم کیستی تو گفت مردی عربی قریشی هاشمی علوی ام بعد ازان بیتی خواند که مضمونش
اینست که من ساقی کوثرم دبوار و آن حوض کوثر توشه میدهم هرکس را که نعمت از من
رسید فلاح و رستگاری یافت و کسیکه از نعمت ما محروم گشت بنا امیدی بد گرفتار گردید
و فرمود که منم این علی ابن الحسین ام راوی گوید چون باز نگریستم ویرا ندیدم نمیدانم
که بآسمان بالا شد یا بزمین فرو رفت واز انجمله آنست که روزی بر اشتر سوار بود ناگاه
گرگے از بالای کوه فرود آمد تا نزدیک آنحضرت رسید آن حضرت اشتر خود را نگاهداشت
گرگ دست پیش زین اشتر نهاد و با آنحضرت سخن گفت و ان حضرت گوش میکرد پس
بگرگ فرمود برو و رخصت شو چنان کردم که میخواستی گرگ برفت و به حاضران
فرمود میدانید که چه می گفت عرض کردند که الله و رسوله و ابن رسوله اعلم فرمود که
گرگ گفت جفت مرا درین کوه درد زه سخت گرفته هست دعا کن تا خدا ویرا خلاصی دهد

وهیچ تن را از نسل من بر دوست تو مسلط نگرداند من گفتم که من دعا کرده ام
واز انجمله آنست که روزی شخصی از آنحضرت پرسید که ما حق المومن علی الله و گفت
آن شخص که آنحضرت روی خود را از من بگردانید و سه بار تکرار از ان سوال کردم
بار سیوم گفت حق مومن بر خدای تعالی آنست که اگر آن نخله را گوید که بیا بیاید چون
دران نخله که اشارت بان کرد نظر کردم دیدم که در حرکت آمد تا بیاید بسوی وی
آنحضرت اشارت کرد که بجائی خود قرار گیر که باین سخن آمدن ترا نخواستم واز انجمله آنست
که داود بن سلیمان و منصور دوانقی بخدمت آنحضرت علیه السلام آمدند داود
پیش آنحضرت آمد و دوانقی جائی دیگر نشست آنحضرت فرمود دوانقی چون پیش یا
نیامد داود عذری گفت آنحضرت فرمود که عنقریب دوانقی والی امر خلق شود
و عمر دراز یابد و چندان کنوز جمع کند که پیش از وی کسی نکرده باشد داود بر خاست
و آنرا با دوانقی گفت دوانقی پیش آنحضرت آمده عرض کرد مرا هیچ از آن پیش تو
باز نداشت مگر تعظیم و اجلال تو پرسید که آن چه سخن بود که داود گفت فرمود
راست است و چنان خواهد شد دیگر پرسید که مدت ملک ما بیشتر باشد یا مدت
ملک بنی امیه فرمود مدت ملک شما دراز تر باشد و هر آئینه بگیرند ملک را کودکان
شما و بآن بازی کنند چنانکه با گوی کنند از پدران من این چنین بمن رسیده است
چون ملک بدوانقی رسید از فرموده حضرت تعجب کردند و از انجمله آنست که شخصی
بر در سرای آنحضرت آمد و برا دستوری نداد دیگران را دستوری داد

آن شخص اندوهگین بخانه خود باز رفت و تمام شب متفکر ماند و خوابش نیامد و با خود گفت اگر بجماعت مرجیه باز گردم ایشان چنین میگویند و اگر بقدریه بردم ایشان چنین میگویند و اگر بخیریه چنین و اگر بزیدیه چنین و سخن هیچ یک بی فسادی نیست درین فکر بود تا بانگ نماز بامداد گفتند ناگاه آواز آمد که کسی در میکوبد گفتم کیست گفت رسول محمد بن علی بن الحسین ام آن شخص بیرون رفت رسول گفت که ترا محمد بن علی بن الحسین علیه السلام میخواند اجابت کن آن شخص جامه پوشید و بخدمت آنحضرت رفت چون بر آنحضرت در آمد فرمود ای فلان نه بمرجیه باز گرد و نه بقدریه و نه بزیدیه نه بخیریه بیا باز گرد و در طریق

ما بیا شعر

سایهٔ شاهان طلب هر دم شتاب تا شوی زان سایه بهتر ز آفتاب

و در شواهد النبوة وغیره کتب روایات معتبر بسیار در کشف و کرامات آن فرزند سید ابرار منقول است و طالب صادق را اینقدر کافیست

فصل در بیان وفات آنحضرت

روزی بحضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود از مدت عمر من پنجاه و هفت سال مانده است حضرت امام جعفر صادق می فرماید چون آنحضرت علیه السلام وفات یافت حساب کردیم پنجاه سال شده بود بی زیادت و نقصان چنانچه فرموده بود و آنحضرت رحلت نزدیک آمد آنحضرت به امام جعفر صادق وصیت فرمود که چون بمیرم تو مرا غسل ده چرا که امام را جز امام غسل ندهد و دیگر آنچه وصایای لائق حال و منصب و بود فرمود وفات

آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره سنه یکصد و چهار هجری و بقول یحیی بن معین سنه
یکصد و شانزده و بقول واقدی هفتاد و سه و در تاریخ بخاری از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده که عمر شریف پنجاه و هشت و نزد بعضی پنجاه و هفت
و در بقیع در قبری که دران پدر و عم وی حسن مجتبی است مدفون گشت و نزد علمای
امامیه هم اختلاف است و مشهور آنست که وفات آنحضرت در سال صد و چهاردهم
هجری بود و بعضی صد و هفتدهم و بعضی صد و شانزدهم نیز گفته اند و ماه
وفات آنحضرت را ذیحجه گفته و بعضی ماه ربیع الآخر و شیخ شهید و دیگران گفته اند
که وفات آنحضرت در روز دوشنبه پانزدهم ذیحجه بود و مشهور آنست که عمر شریف
آنحضرت در وقت وفات پنجاه و هفت سال بود و با جد خود حضرت امام حسین
علیه السلام چهار سال مانده و با پدر خود سی و چهار سال و مدت ایام امامت آن حضرت
نوزده سال بود و بعضی مدت حیات آنحضرت را پنجاه و هشت سال نیز گفته اند
و در کشف الغمه از محمد بن سنان روایت کرده است که ولادت آن حضرت
پیش از شهادت حضرت امام حسین علیه السلام به سه سال شده بود و در وقت
وفات پنجاه و هشت سال عمر داشت و وفات آنحضرت در سال صد و چهاردهم
هجری بود و با پدر خود علی ابن الحسین سی و پنج سال دو ماه کم ماند و بعد از وفات
پدر بزرگوار خود نوزده سال زندگانی کرد و کلینی بسند معتبر از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده است که وفات آنحضرت علیه السلام در

در سال صد وچهارده بود وسن شریف آنحضرت پنجاه وهفت سال بود ومدت
امامت آن حضرت نوزده سال و دو ماه بود وابن بابویه ودیگران ذکر کرده‌اند
که شهادت آنحضرت به امر ابراهیم بن ولید واقع شد وآنحضرت را مسموم گردانید
وبعضی هشام بن عبد الملک را نیز گفته اند وبه روایت قطب راوندی شهادت
آنحضرت صلواة الله علی نبینا وعلیه بامر عبد الملک بود مخالف اقوال مشهوره و
تواریخ مضبوطه وشاید از ان روایت هشام افتاده باشد وقبر مقدس
آنحضرت صلواة الله علی نبینا وعلیه باتفاق در بقیع است ودر پهلوی پدر و
وجد بزرگوار خود حضرت امام حسن علیه السلام وکلینی بسند معتبر روایت کرده است
که چون حضرت امام محمد باقر بدار بقا رحلت فرمود حضرت امام جعفر صادق هر شب
می فرمود که چراغ می افروختند دران حجره که آنحضرت علیه السلام دران حجره
وفات یافته بود هکذا فی جلاء العیون ودر بعضی کتب ایشان آورده که وفات
آنحضرت در ماه ربیع الاول ونزد بعضی ربیع الثانی وحدیث ابی نصر فی الجملة
این دو قول میکند زیرا که بنا بر مشهور دانستی که وفات حضرت امام زین العابدین
علیه السلام خارج از ماه محرم نبود پس انقضای دو ماه لامحاله آخر ربیع الاول خواهد بود

والله اعلم بالصواب هذا ما قالوا

باب ششم

در احوال قبله ارباب شریعت وکعبه اصحاب طریقت کشاف اسرار معرفت مبین آثار حقیقت

وفرین مسند امامت درہمہ امور رفائق ابوعبداللہ جعفر بن محمد الصادق علیہ السلام

فصل

ولادت آنحضرت علیہ السلام در مدینہ منورہ سنہ ہشتاد و سہ ہجری بود و نزد بعضی روز دوشنبہ ہفدہم ربیع الاول ما در ام فروہ بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر و ما در ام فروہ اسماء عبدالرحمن بن ابی بکر و لذلک قال الصادق لقد ولدنی ابو بکر مرتین و کنیت آنحضرت ابو عبد اللہ و قیل ابو اسمعیل و للالقاب اشہر الصادق لصدقہ فی مقالہ و نزد علمای امامیہ اختلاف است در ولادت آنحضرت موافق مشہور در سال ہشتاد و سہ ہجری بود و بعضی سال ہشتاد و شش نیز گفتہ اند و بعضی ہشتاد گفتہ و اشہر آنست کہ در ہفدہم ماہ ربیع الاول بود و غرہ ماہ رجب نیز گفتہ اند و روز ولادت را جمعہ و بعضے دوشنبہ گفتہ و اسم مبارک آنحضرت جعفر بود و کنیت او ابو عبد اللہ و القاب آنحضرت صابر و فاضل و طاہر و صادق بود مشہور ترین القاب آنحضرت صادق است و آنحضرت میانہ بالا و افروختہ رو و سفید بدن و کشیدہ بینی و موہای او سیاہ مجعد بود و بر خد و رویش خال سیاہی بود و در بعضی کتب آوردہ کہ ولادت آنجناب بر اتفاق کلینی و تہذیب سنہ ثلث و ثمانین از ہجرت بود و اشہر آنست کہ ہفدہم ماہ ربیع الاول بود و بعضی غرہ رجب گفتہ اند ہذا ما قالوا و اتفاق کردند بر جلالت قدر و امامت و عظمت و کثرت علوم و دقت کلام آنحضرت بدرجہ رسیدہ بود کہ حقتعالے علوم کہ بر قلب منور ایشان افاضہ فرمودہ از درک آن افہام فحول علما

عاجز گشت وجفر وجامعه که آن به بنو عبد المومن در مغرب به وراثت رسیده اما از کلام آنحضرت است وکتاب جفر مشهور ومعروف مشتمل بر علوم واسرار ایشان است وآنحضرت علیه الصلوة والسلام فرمود علمنا غابر ومزبور ونکت فی القلوب نقر فی الاستماع وان عندنا الجفر الاحمر والجفر الابیض ومصحف فاطمه وان عندنا الجامعة فیها جمیع مایحتاج الناس الیه ورسوال کردند از تفسیر این کلام فرمود علم غابر علم چیزها است که در زمان مستقبله خواهد شد وعلم مزبور علم چیزها که در زمان ماضی گذشتند واما النکت فی القلوب فهو الالهام یعنی نکت چیزیست که از جانب خدا بر قلوب ما القا بعض میشود اما النقر فی الاستماع کلام ملائکه است که باخود میکنند آنرا من می شنوم اگرچه اشخاص آنرا نمی بینیم اما الجفر الاحمر ظرفیست که دران سلاح رسولخدا است و بیرون نخواهد آمد تاکه ظهور خواهد کرد امام زمان از ماکه حضرت امام مهدی علیه السلام است اما الجفر الابیض ظرفیست که دران توریت موسیٰ وانجیل عیسیٰ وزبور داؤد ودیگر صحائف پیغمبران است واما مصحف فاطمه علیها السلام پس دران مرقوم است جمیع حوادث واسامی کسانیکه مالک ملک خواهند گردید تا روز قیامت واما الجامع کتابیست که طول آن هفتاد ذراع است آنرا رسولخدا صلی الله علیه وآله املا فرمود وعلی ابن ابی طالب علیه السلام بدست خود نوشته قسم بخدا که دران است جمیع مایحتاج الناس الی یوم القیمة وهیچ چیز را فرو نگذاشته هذا فی شواهد النبوة ودر شرح مواقف آورده که الجفر والجامع کتابان لعلی ابن ابی طالب علیه السلام واز بعضی ثقات منقولست که آنحضرت علیه السلام فرمود سلونی قبل

ان تفقدونی فانه لایحدثکم احد بعدی بمثل حدیثی یعنی سوال کنید از من پیش
از انکه گم کنید مرا در هر چیزے که خواهید بدرستی نخواهید یافت کسی را بعد از من
که سخن گوید باشما چیزیکه من بشما میگویم این علوم با اهلبیت رسالت است علیه السلام

شعر

سر رمز علم الاسما شنو	اسم هر چیزے تو از دانا شنو

وازکلمات طیبات اوست من عرف الله اعرض عمن سواه یعنی عارف خدا
معرض بود از غیر او و منقطع از اسباب و از خلق گشته و بحق پیوسته
غیر حق را در دلش آن مقدار نباشد که با و التفات کند ابیات

فرزند و عیال و خانمان را چه کند	آنکس که ترا شناخت جان را چه کند
دیوانهٔ تو هر دو جهان را چه کند	دیوانه کنی هر دو جهانش بخشی

وفرمود لا یصح العبادة الا بتوبة فقدم علی العبادة التوبة التائبون العابدون
یعنی عبادت جز بتوبه راست نیاید و خدا سبحانه مقدم کرد توبه را بر عبادت
توبه بدایت مقامات است و عبودیت نهایت مقامات است و او سبحانه تعالی
ذکر عصیان کرد و امر بتوبه فرمود قال توبوا الی الله جمیعا و رسول خدا را بعبودیت
یادکرد و فرمود فاوحی الی عبده ما اوحی ابیات

که فمن یعمل مثقال یره	توبه کن مردانه سر آور بره
کافتاب حق نپوشد ذره	در فسون نفس گم شو غره

عمر نے توبہ ہمہ جان کندنست — مرگ حاضر غائب از حق ماندنست

گر سیہ کردی تو نامہ عمر خویش — توبہ کن زانہا کہ کردستی زپیش

عمر گر بگذشت بیخش این دم است — آب توبہ اش دہ اگر او بی نم است

ہیچ عمرت را بدہ آب حیات — تا درخت عمر گردد با ثبات

جملہ ماضیہا ازو نیکو شوند — زہر پارینہ ازو گردد چو قند

سیاتت را مبدل کرد حق — تا ہمہ طاعت شود زو ما سبق

زندگی مقصود بہر بندگیست — زندگی نے بندگی شرمندگیست

گر تو خواہی خسرو دل زندگی — بندگی کن بندگی کن بندگی

بندہ باش و بندگی کن روز و شب — کہ این بود خوشنودی درگاہ رب

داؤد طائی روزی بخدمت آن حضرت آمد عرض کرد یا ابن رسول اللہ مرا پندے دہ کہ دلم سیاہ شدہ است فرمود ای ابا سلیمان تو زاہد زمانہ خویشی ترا بہ پند من چہ حاجت باشد عرض کرد ای فرزند رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ حقتعالے شمارا از ہمہ خلائق فضل کردہ پند دادن بر شما واجب است آنحضرت فرمود اے ابا سلیمان من ازان می ترسم کہ بقیامت جدمن اندر من آویزد و دست در من زند کہ چرا حق متابعت من بجا نیاوردی این کار بہ نسب صحیح قوی نیست این کار بمعاملہ شایستہ حضرت حق است و این کار بمعاملت خوبست اندر حضرت حقسبحانہ تعالے داؤد بسیار گریست و گفت ای بارخدایا آنکہ معجون طینت وی از آب نبوتست

وترکیب طبیعت وی از اصول برہان وحجت جدش رسولخدا و مادرش بتول زہراء
وپدرش علی مرتضی بدین حیرانی است که وداد که باشد که بمعاملت خود متعجب شود
روزی سفیان ثوری بخدمت حضرت آمد وصیت خواست وعرض کرد که وصیتی
فرما که آنرا نگاهدارم شاید که خدا تعالے آن وصیت را درحق من نافع گرداند
حضرت فرمود ای سفیان لامروة لکذوب یعنی نیست مروت مرد دروغگو را ولا راحة
لحسود یعنی نیست راحت مرحاسد را ولا سود ولیسئ الخلق نیست سرداری بدخلق را
والاخوة للملوک ونیست برادری وقرابت مرسلاطین را اسرار سفیان عرض کرد
زیاده ازین فرما فرمود ای سفیان کف عن محارم اللہ تکن عابدا باز دار خود را
از منہیات خدای تعالی تا بشوی عابد وارض بما قسم اللہ لک تکن غنیا یعنی
راضی شو بچیزیکه خدا در قسمت تو کرده تا غنی شوی واحسن جوار من جاورک تکن
مسلما با ہمسایگان نیکوئی کن تا مسلمان شوی ولا تصحب الفاجر فیعلمک من فجوره
با فاسق منشین که غالب آید بر تو در بدکاری وتجو سرایت کند زشت کردارش

بیت

صحبت صالح ترا صالح کند صحبت طالح ترا طالح کند

وشاور فی امورک الذین یخشون اللہ عزوجل یعنی مشاورت کن در کارہای خود
با مردانیکه طاعت خدا به نیکی واخلاص بخشوع ونیاز میکنند بعد ازان سفیان
عرض کرد که زیاده ازین فرما حضرت فرمود من اراد عزا بلا عشیرة وہیبة بلا سلطان

فلیخرج من ذل المعصیة الی عز الطاعة کسیکه عزت بخواهد بغیر برادران وخویشان
وصولت خواهد بغیر سلطنت و مددگاران پس باید که از خواری نافرمانی
خدا خود را بیرون آرد وبسوی عزت طاعت و بندگی خدا رجوع کند باز سفیان
عرض کرد که زیاده ازین بگو حضرت فرمود من یصاحب صاحب سوء لا یسلم
ومن یدخل مدخل السوء یتهم ومن لا یملک لسانه یندم یعنی کسیکه مصاحبت کند
صاحب بدی را سلامت نماند از بدی وکسیکه درآید در مقام بد البته متهم
شود وکسیکه زبانش در اختیار نباشد پشیمانی گردد قال الشیخ عبد الرحمن سلمی
رحمه الله فی کتاب تاریخ مشایخ الصوفیه فی اول حرف الجیم جعفر بن محمد الصادق
کنیته ابو عبد الله له الاخلاق العالیة والفتوة الظاهرة وشان فی فهم القران
ان صح عنه حسن حکی عنه انه قال کل معرفة لا ایقار بها دوام مراقبة الله عز وجل
وخوف تسلیط فهو نزرة وکل محنة لا ایقار بها دوام الموافقة فذلک غرور واستدراج
آنحضرت فرمود هر معرفتی که باد دوام مراقبه ومشاهده وترس حق سبحانه نباشد
پس آن ظلم وضلالت وغوایت وجهالت است وهر محنتی که با موافقت محبوب
وامتثال امر وے نبود پس آن محبت غرور ودروغ وفتور است مردے
ازان حضرت سوال کرد که فتوت چیست فرمود لیست بالفسق والفجور لکن
الفتوة طعام مصنوع ونایل مبذول وبشر مقبول وعفاف واذی مکفوف
یعنی نیست کرم وبزرگی بفسق وفجور بلکه طعام دادن بمردمان وعطا ونوال

در راه خدا و خوش خلقی و تبسم در روی مردم و باز ماندن از جور و جفا و اذیت
خلق خدا و فرمود من انس بالله عزوجل توحش عن الناس ومن انس بغیر الله سبحانه نهبه الوحشة
یعنی کسیکه انسیت گرفت بخدای عزوجل وحشت بهم رساند از مردمان و رمید از
مخالطت ایشان و کسیکه با غیر خدا مانوس گشت از خود برد او را وساوس شیطان
و از آنحضرت عجائب و غرائب علوم که از حد عقل و قیاس بیرون است نقل میکنند
خصوصًا اولیاء الله همه متمسک باحادیث آنحضرت اند و ابا یزید بسطامی که مشهور سلطان
العارفین است سقای درگاه و مستفیض از روحانیة آنحضرت بود و آنحضرت مدتی
در مدینه منوره افاضه علوم احادیث بر طالبان فرمود بعد از ان بسوی عراق تشریف
آورده افاضه علوم دینی فرمود و در مسند ابن حنیفه روایت کرده که ابوحنیفه
گفت که روزی منصور دوانقی بمن گفته فرستاد که ابوعبدالله جعفر صادق علیه السلام
در علم فقاهت مشهور گشته و بسیار مردمان باو رجوع می ارند پس ترا باید که مسایل
متعلقه که جواب آنها متعذر باشد برای جعفر صادق بیاری و از وی در مجلس من سوال کنی
ابوحنیفه میگوید که من در خانهٔ منصور دوانقی رفتم دیدم که او بر کرسی نشسته است
و بدست راست او حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نشسته هر گاه که نظر من بر ان
حضرت علیه السلام افتاد موها بر اندام من برخواست و دهشتی در دل من پیدا آمد
پس منصور دست مرا گرفت و نشاند بعد از ان التفات بسوی امام جعفر صادق
علیه السلام کرد و گفت ای ابوعبدالله این ابوحنیفه است حضرت فرمود بلی می شناسم

او را بعد ازان منصور گفت سوال بکن ای ابوحنیفه ازان مسائل که در دل داری
پس چهل مسئله بخدمت حضرت عرض کرد همه را جواب شافی فرمود ابوحنیفه گفت که
من انچنین اعلم الناس وافقه در وقت خود ندیدم و در شرح مثنوی ابوالفتاح
وغیره کتب اهل سلوک بنظر آمده که ابوحنیفه بعد تکمیل علوم ظاهری برای تحصیل علوم
باطنی دو سال دیگر در خدمت آن حضرت مانده علوم باطنی حاصل کرد و گفت
لولا السنتان لهلک النعمان اگر این دو سال نمی بودند ابوحنیفه هلاک میشد و در بعضی
کتب شجره بیعت ابوحنیفه منسوب بآنحضرت یافته شد والله اعلم بالصواب روایت
کرد از وی یحیی بن سعید الانصاری وابوحنیفه وابن جریج ومالک ومحمد بن اسحق
وپسر وی موسی بن جعفر وسفیان ثوری وسفیان ابن عیینه وشعبه ویحیی بن سعید القطان
وبسیاری از علما روایت احادیث ازان حضرت می آرند وسلاسل همه اولیاء الله
منسوب بآن مقتدای اهل صفا وپیشوای ائمه هدی است

فصل در بیان کشف وکرامات آنحضرت ع

کراماتش نهایت ندارد واز تبیین آن زبان قاصر است واز تحریرش زبان قلم عاجز
لکن تیمنا وتبرکا از بسیار اندکی واز هزاران هزار یکی به نگارش می آید وسالک را شد را
کفایت میکند از انجمله آنست ابن جوزی در کتاب صفة الصفوة باسناد خود از لیث
ابن سعد روایت کرده که وی گفته که در موسم حج در مکه بودم وبعد گذاردن
نماز دیگر ببالائی کوه ابوقبیس رفتم دیدم که مردی نشسته دعا میکند که گفت یارب یارب

چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت یا الله یا الله چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت
یا حی یا حی تا نفس وی منقطع شد پس گفت یا رحیم یا رحیم یا ارحم الراحمین تا نفس وی منقطع شد
هفت بار چنین کرد پس گفت اللهم انی اشتهی العنب وان بردی قد اخلقا ای بار خدایا
من خواهش انگور دارم و بدرستی هر دو چادر من کهنه گشته هنوز دعای خود تمام نکرده بود
که دیدم سله پر انگور و دو برد نو آنجا نهاده و آنوقت بر روی زمین انگور نبود چون خواست
که از آن انگور بخورد گفتم من شریک توام فرمود بچه سبب گفتم زیرا که تو دعا کردی و من
آمین گفتم فرمود که پیش آی و هیچ ذخیره مکن پس مرا داد انگور بود که دانه نداشت
و هرگز مثل آن نخورده بودم چندان خوردم که سیر شدم و هیچ از آن سله کم نشد
بعد از آن فرمود هر کدام از این دو ردا که میخواهی بگیر گفتم آن حاجت ندارم
فرمود که پنهان شو تا آنرا بپوشم پنهان شدم یکی را آزار ساخت و یکی را ردا و آن
دو برد کهنه را که در بر داشت بدست گرفت و روان شد من نیز بر اثر وی روان
شدم بمسعی رسید مردی وی را پیش آمد و عرض کرد اکسنی کساک الله یا ابن رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم آن دو برد کهنه را بوی داد و از آن مرد پرسیدم که این کیست
گفت این جعفر بن محمد بن علی ست بعد از آن از نظر من غائب شد هر چند طلبیدم نیافتم

ابیات

همه تو اند که ز رحمت نا ران دهد	ایکه او از آسمان باران دهد
مستی از وی جو مجو از بنگ و خمر	رزق از وی جو مجو از زید و عمر

منعمی زو خواه نے از گنج و مال	نصرت از وی خواه نی از عم وخال
هر کاؤل پاک شد از اعتدال	آن دعایش میرود تا ذوالجلال
پس بیفزا حاجت ای محتاج زود	تا بجوشد از کرم دریای جود

و از انجمله آنست که داؤد بن عبد الله بن عباس یکی از موالی آنحضرت علیه السلام را کشت و اموال وی را گرفت حضرت بروی در آمد در حالیکه ردای خود را بر زمین میکشید و فرمود موالی مرا کشتی و مال وی را گرفتی والله که دعای بد خواهم کرد داؤد بر سبیل استهزا گفت مرا از دعای خود می ترسانی آنحضرت بخانهٔ خود بازگشت و همه شب بیدار بود و در نماز چون وقت سحر شد شنیدند که بر داؤد دعای بد کرد ساعتی بر نیامد که وی را بکشتند **ابیات**

ای زننده بیگناهان از جفا	در قفای خود نبینی چه را
مر ضعیفان را تو خصمی مدان	از نبی اذا جاء نصر الله بخوان
گر تو پیلی خصم تو از تو رمید	نک جزا طیرا ابابیل رسید
گر ضعیفی در زمین خواهد امان	غلغل افتد در سپاه آسمان
گر بنالد آسمان گریان شود	ور بگیرد چرخ یارب خوان شود
تا دل مرد خدا نامد بدرد	هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

و از انجمله آنست که راوی میگوید با جماعتی پیش آنحضرت علیه السلام رفتیم و آنجماعت از آنحضرت سوال کرد که خداتعالی ابراهیم علیه السلام را گفت خذ اربعة

من الطیر فصرهن الیک و آن مرغان از یک جنس بودند یا از اجناس مختلفه حضرت فرمود
میخواهد که مثل آنرا بشما بنمایم گفتند آری حضرت فرمود ای طاوس فی الحال طاوسی
حاضر شد پس فرمود ای غراب فی الحال زاغی حاضر شد پس فرمود آنحضرت ای
باز فی الحال بازی حاضر شد پس فرمود ای کبوتر کبوتری حاضر شد پس فرمود
تا همه را بکشتند و ریزه ریزه کردند و با یکدیگر آمیختند و سرهای ایشان را
نگاه داشتند بعد ازان فرمود ای طاوس دیدند گوشت و استخوانها و پرهای
طاوس از دیگران جدا شده به سر وی پیوستند و بدن وی درست شد و زنده
گشت و بآن سه مرغ باقی هم همین معامله کرد همه زنده شدند **بیت**

همین که اسرافیل وقتند اولیا — مرده را از ایشان حیات است و نما

و از آنجمله آنست که جماعتی نقل میکنند روزی با آنحضرت بحج میرفتیم در زیر خرمای خشک
فرود آمدیم آنحضرت لب می جنبانید و چیزی میخواند که فهم آن نمیکردیم ناگاه
روی بآن خرما بن کرد و فرمود مارا طعام کن از آنچه خدای تعالی در تو ودیعت
نهاده است از برای بندگان آنجماعت دیدند که آن خرما بن بسوی آنحضرت
علیه السلام میل کرد با خوشها پر از خرمای تر آویخته حضرت آنجماعت را فرمود
پیش آئید و بسم الله بگوئید و بخورید همه خوردند و آن جماعت میگویند که هرگز
ازان شیرین تر و خوشتر گاهی نخورده بودیم اعرابی آنجا حاضر بود گفت هرگز
اینچنین سحری امروز دیدم گاهی ندیدم حضرت فرمود که ما وارثان پیغمبرانیم

درمیان ما سحر نباشد دعا می کنم و خدا اجابت میکند اگر خواهی بر تو دعا کنم تا خدا ترا مسخ کند و سگی گرداند اعرابی از جهل گفت دعا کن دعا کرد فی الحال سگ گردید پس بخانهٔ خود نهاد حضرت یکی از حاضران فرمود که عقبش بر و آنکس رفت دید که آن سگ پیش اهل و عیال خود رفت دم می جنباند و آنها عصا برداشتند و ویرا از پیش خود براندند آنکس بازگشت و بخدمت حضرت عرض نمود آن سگ نیز بخدمت آمده در خاک می غلطید و آب از چشمهای وی میرفت پس آنحضرت رحم فرمود و دعا کرد بصورت خود بازگشت فرمود ای اعرابی انچه گفته بودم ایمان آوردی گفت آری هزار بار ایمان آوردم و از آنجمله آنست که منصور خلیفه عباسی آنحضرت را طلبید در بیع را گفت که او را حاضر ساز چون ربیع ویرا حاضر کرد منصور گفت چند بحیله فتنه می انگیزی و میخواهی که خون مسلمانان بریزی اگر امروز ترا نکشم خدا مرا بکشد حضرت فرمود من هیچ نکرده ام و نخواسته ام اگر بتو رسیده باشد دروغ است و از زبان دروغگوی رسیده است منصور گفت از فلان این سخن رسیده است و آنکس را حاضر کرد و گفت تو خود شنیدی این سخن از آنحضرت علیه السلام آنکس گفت آری منصور گفت سوگند می توانی خورد گفت بلی پس آغاز سوگند کرد و بالله الذی لا اله الا هو عالم الغیب والشهادت آن حضرت علیه السلام فرمود ای منصور او را سوگند میدهم گفت تو سوگند ده آنحضرت علیه السلام بآن شخص فرمود بگو برائت من حول الله وقوة والتجات الی حولی و قوتی لقد فعل کذا وکذا جعفر و قال کذا و کذا جعفر آن شخص اندکی امتناع نمود و آخر سوگند خورد و بمجرد خوردن

سوگند دہ مجلس بنشیاد و بمرد منصور گفت پائی ویرا بکشید و از مجلس ببرید ربیع میگوید
کہ حضرت صادق صلوۃ اللہ علی نبینا و علیہ بر منصور در آمد لب خود می جنبانید و غضب
منصور فرو نشست تا ویرا نزدیک خود نشاند و از وی خوشنود شد چون از پیش وے
بیرون آمد از وی پرسیدم کہ این مرد خشمناک تر از ہمہ کس بود بر تو چون در آمدی
لب می جنبانیدی چہ میخواندی دیدم کہ غضب وے فرو نشست فرمود دعای جدم خود
حسین ابن علی میخواندم کہ یا عدتی عند شدتی و یا غوثی عند کربتی احرسنی بعینک التی
لا تنام واکنفنی برکنک الذی لا یرام ربیع گوید کہ این دعا را یاد کردم ہرگز شدتے مرا
پیش نیاید مگر این دعا را خواندم و از ان شدت فرج یافتم و ہم ربیع گوید کہ بحضرت
صادق گفتم کہ چرا نگذاشتی تا آن شخص سوگند خود را تمام کند و ویرا سوگند دیگر
دادی فرمود چون بندہ خدا تعالے را بیگانگی و بزرگواری یاد کند بادی حلم میورزد
و تاخیر در عقوبت وی می کند ویرا سوگند دادم بانچہ شنیدی خدای تعالی ویرا
زود گرفت و از انجملہ آنست کہ روزی منصور با حاجب خود گفت وقتیکہ جعفر ابن
محمد علیہ السلام بر من در آید پیش از انکہ بمن رسد ویرا بکش آنحضرت علیہ السلام در آمد
و پیش منصور نشست حاجب را طلبید آمد و دید کہ آنحضرت علیہ السلام نشستہ است
چون آنحضرت رفت از حاجب گفت ترا چہ فرمودہ بودم حاجب سوگند خورد کہ
من ویرا ندیدم مگر پیش تو نشستہ معلوم نشد کہ کدام آمد و رفت و از انجملہ آنست
کہ یکی از مقربان منصور گوید کہ روزے پیش وی در آمدم و ویرا متفکر یافتم گفتم موجب

تفکر چیست گفت ای فلان جمعی کثیر را از علویان فانی ساختم و پیشوائی ایشانرا
گذاشتم گفتم آن کیست گفت جعفر بن محمد علیه السلام گفتم وی مردیست مشغول بعبادت
خدا و اصلا نظر بدنیا ندارد گفت من دانستم که تو اعتقاد امامت وی داری من
سوگند خورده ام که شب در نیابم تا خاطر خود را از وی فارغ نسازم سیاف را
بخواند و گفت چون جعفر ابن محمد حاضر شود هرگاه که من دست بر سر خود نهم باید که ویرا
قتل کنی پس گفت تا صادق را حاضر کنند در وقت آمدن بوی پیوستم دیدم که لب
می جنبانید اما ندانستم که چه میگوید لیکن قصر منصور را دیدم که بجنبش در آمد چون کشتی
از تلاطم امواج بحر و منصور را دیدم سر و پای برهنه و لرزه بر اندامهای وی
افتاده استقبال آنحضرت علیه السلام کرد و بازوی آنحضرت را گرفته بر مسند خود نشاند
و گفت یا ابن رسول الله باعث آمدن چه بود فرمود مرا خواندی آمدم گفت حاجتی که
داری بخواه حضرت فرمود حاجت من آنست که مرا نخوانی تا من هر وقتی که خواهم
باختیار خود حاضر شوم آنگاه برخواست چون بیرون رفت منصور جامهٔ خواب طلبید
و تا نیم شب بخسپید و نماز ها از وی فوت شد چون بیدار گشت مقرب خود را خواند
و گفت در آنوقت که جعفر بن محمد حاضر شد اژدهائی را دیدم که یک لب وی
بر زمین و دیگر بر بالائی قصر من بود و بزبان فصیح بمن گفت که مرا خدا تعالی
فرستاده است که اگر بصادق گزندی رسانی ترا و قصر ترا فرو می برم حال بر من
متغیر شد چنانکه دیدی مقرب منصور گفت این سحر است منصور گفت مگو که سحر است این

خاصیت اسم اعظم است کہ برسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ آمدہ بود ہرچہ میخواست چنان میشد واز انجملہ آنست کہ چون زید را کشتند وبر دار کشیدند حکم ابن عباس کلبی این

دو بیت گفت **شعر**

صلبنا لکم زیدا علی جذع نخلة	ولم از مهدیا علی الجذع یصلب
وقستم بعثمان علیا سفاهة	وعثمان خیر من علی واطیب

چون این دو بیت بآنحضرت رسید دست بدعا بر داشت وفرمود اللهم ان کان عبدک کاذبا فسلط علیه کلبک بنی امیه ویرا بکوفہ فرستادند شیر ویرا در راه بدرید چون این خبر بآن حضرت رسید در سجده درافتاد وگفت الحمد للہ الذی انجزنا ما وعدنا

ہذا فی شواہد النبوة وغیرہ

فصل در بیان وفات آنحضرت علیه السلام

فی فصل الخطاب قال عمر بن المقدام کنت اذا نظرت الی جعفر بن محمد علمت انہ من سلالة النبیین ولد سنة ثمانین بالمدینة وتوفی بہا فی شوال سنة ثمان واربعین ومائة وھو ابن ثمان ستین سنة ودفن بالبقیع فی قبر فیہ ابوه وجده وعم جده فما اکرم ذلک القبر وبان اجمع من الاشراف الکرام ووفات آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره بود روز دوشنبه پانزدهم رجب سنه یکصد وچهل وهشت ودر بقیع در قبری که پدر وی امام محمد باقر علیه السلام وجد وی حضرت امام زین العابدین علیه السلام وعم جد وی امام حسن علیه السلام مدفون هستند مدفون گشت پس قبر آنحضرت علیه السلام

محبب مقام شرف ومکرم واعلی قدر ومنزلت نزد رب العزت است که علمای اہلبیت
راجمع کرده و نزد علمای امامیه وفات آن منبع سعادت در سال صد وچهل وہشت
واقع شد واشہر آنست که در ماه شوال واقع شد وبعضی دوشنبه پانزدہم رجب
سال مذکور گفته اند واکثر عمر شریف آنحضرت را شصت وپنجسال گفته اند وبعضے
شصت وہشت گفته اند ودر کشف الغمه ہفتاد ویک نیز روایت کرده است وخباب
از محمد بن سنان روایت کرده است که در ہنگام وفات عمر شریف آنحضرت علیه السلام
شصت وپنجسال بود ودر سال صد وچہل وہشتم از ہجرت وفات یافت وصاحب
کشف الغمه عبارتی از شیخ مفید نقل نموده که ازان مستفاد میشود که او مثل کلینی
قائل شده وکلینی تصریح نموده که وفات آنحضرت در ماه شوال بود وہذا ما قالوا

باب ہفتم

در بیان احوال برگزیده خدا زبدة الاولیا قدوة الاصفیا محبوب خالق اکبر حضرت امام
موسی بن جعفر علیه السلام وآنحضرت امام ہفتم از ائمه اہلبیت علیہم السلام است
اسم مبارکش موسی وکنیت وی ابو الحسن وابو ابراہیم وابو علی وابو اسمعیل نیز گفته اند
واول اشہر است والقاب شریفش کاظم وصابر وصالح وامین است ولقب مشہور آنحضرت
کاظم علیه السلام است فی شواہد النبوة انما لقب بالکاظم لفرط حلمه وتجاوزه عن المعتدین یعنی چونکه
حلم کمال داشت وبسیار درگذر میفرمود از حد درگذشتگان وظالمان لہذا ملقب بکاظم گشته
ولادت آنحضرت علیه السلام در ابوا بود در میان مکه ومدینه روز یکشنبه ہفتم صفر

سنہ یکصد و ہشت ہجری روایت کردہ اند کہ ابن عکاشہ اسدی بخدمت حضرت امام محمد باقر علیہ السلام آمد و حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام در خدمت آنحضرت علیہ السلام ایستادہ بود ابن عکاشہ عرض کرد کہ یا ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ چرا فرزند خود را تزویج نمیکنی کہ بحد تزویج رسیدہ است و ہمیان زری نزد حضرت علیہ السلام گذاشتہ بود حضرت فرمود کہ درین زودی بردہ فروشی از اہل بربر خواہد آمد و در خانہ میمونہ فرود خواہد آمد باین زر کنیزے برائے او خواہیم خرید راوی گوید کہ بعد از چند روز دیگر بخدمت آنحضرت علیہ السلام رفتیم فرمود کہ میخواہید خبر دہم شما را از بردہ فروشی کہ من گفتہ بودم برای جعفر علیہ السلام از و کنیزے خواہم خرید اکنون آمدہ است بروید با این ہمیان زر از و کنیزے بخرید چون نزد آن بردہ فروش رفتیم گفت کنیزانی کہ داشتیم ہمہ را فروختیم و نماندہ است نزد من مگر دو کنیز کہ یکی از دیگرے بہتر است گفتیم بیرون آور ایشان را تا ببینیم چون ایشان را بیرون آورد گفتیم آن جاریہ کہ نیکوتر است بچند می فروشی گفت قیمت آخرش ہفتاد دینار است گفتیم احسان کن و از قیمت چیزے کم کن گفت ہیچ کم نمیکنم گفتیم با نچہ درین کیسہ است می خریم مرد ریش سفیدی نزد او بود گفت او بکشائید و بشمارید نخاس گفت بکشائید کہ اگر یک حبہ از ہفتاد دینار کمتر است نمی فروشم آن مرد پیر گفت بکشائید و بشمارید چون شمردیم ہفتاد دینار بود نہ کم و نہ زیادہ پس آن جاریہ را گرفتیم و بخدمت آنحضرت آوردیم و حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام نزد آنحضرت ایستادہ بود و آنچہ گذشتہ بود بخدمت آنحضرت علیہ السلام عرض کردیم

حضرت بازحمد کرد و از جاریہ سوال کرد کہ چہ نام داری گفت حمیدہ حضرت فرمود
کہ پسندیدۂ ہستی در دنیا و ستایش کردہ خواہی بود در آخرت و خبر دہ کہ ایا بکری
یا ثیب گفت باکرہ ام حضرت فرمود کہ چیزے بدست نخاسان نمی آید کہ فاسد نکنند
چگونہ تو باکرہ ماندۂ گفت ہرگاہ کہ بہ نزد من می آمد و ارادۂ مقاربت سے نمود
حقتعالے مرد سفید موئی را برو مسلط میگردانید کہ طبانچہ می زد بروے و مانع میشد
و او را ازین عمل و مکر چنین واقع میشد و در ہر مرتبہ آنمرد پیر مانع او میشد پس
حضرت علیہ السلام فرمود ای جعفر علیہ السلام متصرف شو این کنیز را کہ از ان نست
و ازین فرزندی بہم خواہد رسید کہ بہترین اہل زمین باشد ہکذا فی شواہد النبوۃ سے
فصل الخطاب کان موسی الکاظم علیہ السلام صالحا عابدا جوادا حلیما کثیر القدر یدسعے
بالعبد الصالح من کثرۃ عبادتہ و اجتہاد نقلیست کہ حضرت امام موسی کاظم صلوۃ اللہ
علی نبینا و علیہ زیادہ از دہ سال بسجدہ میرفت بعد از طلوع شمس تا وقت زوال
و آنحضرت علیہ الصلوت والسلام عابد ترین اہل زمان و فقیہ ترین و سخی ترین و کریم ترین
ایشان بود و سخا و کرم دیرا حد نبود روزی از شخصے ایذائی بوی رسید صبر کرد
و صرہ ہزار دینار او را داد و در حق وی حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام فرمود
این فرزند سید و امام در فرزندان ماست و غوث ہذا الامۃ و بابی ہست از ابواب
خدائی عز و جل و خیر مولودی ہست و آنحضرت در مدینہ استقامت داشت و اول بار
مہدی ابن منصور حضرت را از مدینہ بہ بغداد آوردہ محبوس ساخت شبی امیر المومنین

علی مرتضی علیه السلام را بخواب دید که فرمود یا محمد فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
و تقطعوا ارحامکم ربیع گوید که شب بود که مهدی مرا طلبید چون من پیش وی رفتم شنیدم که
این آیت را به آواز خوش میخواند چون مرا دید گفت برو و موسی بن جعفر را بیار
من رفتم و آنحضرت علیه السلام را آوردم مهدی با حضرت معانقه کرد و بنشاند
و خواب را با آنحضرت علیه السلام گفت بعد از ان گفت هیچ توانی که مرا ایمن گردانی
از انکه بر من و فرزندان من خروج نکنی فرمود که والله هرگز نکرده ام و از شان من نیست
که بکنم مهدی گفت راست میگوئی پس ربیع را گفت که آنحضرت علیه السلام را دوازده
هزار دینار بده و بسوی اهل وی روان کن ربیع گوید که هم در شب ساختگی وی کردم
و وی را روان نمودم از خوف آن مباد امانعی پیدا نشود تا ایام رشید در مدینه بود پس
دویم بار رشید آنحضرت علیه السلام را به بغداد طلبید و در ان وفات یافت هذا فی
شواهد النبوة و فی فصل الخطاب روایت کرده شد که هارون رشید گفت من بخواب
دیدم که حضرت امام حسین علیه السلام تشریف آورد و در دست مبارکش حربه ایست
و می فرماید که اگر موسی بن جعفر را همین ساعت میگذاری فبها و الا نه ترا باین حربه ذبح
خواهم کرد برو و آنحضرت علیه السلام را از قید خلاص کن و سی هزار درم باو ده
و بگو هر جا که بخاطر شریف بیاید استقامت فرماید و اگر بخواهد بمدینه تشریف برد و هرگاه
که هارون بخدمت حضرت آمد و آنچه حضرت امام حسین امر کرده بود باو داد پس آنحضرت
فرمود که من رسول خدا صلی الله علیه و آله را در خواب دیدم که تشریف آورد و فرمود ای موسی

تو مظلومی و ناحق ترا حبس کردند بگو این کلمات را در همین شب از قید خلاص خواهی شد
پس عرض کردم یا رسول الله مادر و پدر من فدای تو باد بفرما ان کلمات را حضرت
فرمود بگو یا سامع کل صوت و یا کاسی العظام لحما و منشرها بعد الموت اسالک باسمائک الحسنی
و باسمک الاعظم الاکبر المخزون المکنون الذی لم یطلع علیه من المخلوقین یا حلیما ذا اناة
لا یعری عن اناته یا ذا المعروف الذی لم ینقطع ابدا و لا یحصی عددا فرج عنی وله اخبار
شهیرة و نوادر کثیرة

فصل

در بیان کشف و کرامات آنحضرت علیه السلام که اظهر من الشمس و ابین من الامس هست و یرا
کرامات بسیار است و از آنجمله آنست که ابن جوزی از شفیق بلخی نقل کرده که گفت در سفر حج
بقادسیه رسیدم جوانی دیدم خوبروی گندم گون بالای جامهای خود پشمینه پوشیده
شمله بر کتف خود زده و نعلین در پا کرده از میان مردم بیرون آمده و تنها نشسته
با خود گفتم که این از صوفیه می نماید همانا که میخواهد که درین راه سفر بر گردن مسلمانان
بار باشد بروم و ویرا سرزنش کنم تا ازین باز ایستد چون نزدیک وی رسیدم فرمود یا شقیق
اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم با خود گفتم این جوان هر آئینه بنده ایست صالح که
بر سرم و از وی بحلی خواهم از نظرم غائب شد چون بمنزل دیگر رسیدم دیدم که در نماز است
و لرزه بر اعضای وی افتاده و اشک از چشمهای روان است گفتم بروم و از وی
عذری بخواهم صبر کردم تا فارغ شد و روی بمن کرد و گفت یا شفیق بخوان این آیته
و انی لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اهتدی پس در دل من گذشت اینکه این جوان

از ابدال است که بضمیر من دو بار سخن گفت باز از چشم من پنهان گردید بمنزل زباله فرود آمدیم دیدیم که بر سر چاهی ایستاده و کوزه در دست دارد و میخواهد که آب بیاشامد ناگاه کوزه از دستش بچاه افتاد بجانب آسمان نگاه کرد و گفت تو سیراب کننده منی هرگاه تشنه شوم و قوت منی هرگاه که طعام بخواهم ای مولا من غیر از این کوزه ندارم شقیق گوید بخدا دیدم که آب چاه بلند شد و کوزه را برگرفت و آب پر کرد و وضو ساخت و چهار رکعت نماز گذارد پس بر تل ریگ رفت و مشتی از آنجا برداشته در کوزه ریخت و می جنبانید و می آشامید پیش رفتم و گفتم مرا هم بخوران از بقیه آنچه روزی داد ترا خدا تعالی و انعام کرد بر تو گفت ای شقیق همیشه نعمتهای ظاهر و باطن او بما میرسد گمان خود را بخدای خود نیکو ساز و کوزه بمن داد ازان خوردم سویق و شکر بود تا سیر شدم چند روز بطعام و شراب حاجت نیفتاد و بخدا لذیذتر و خوشبوتر ازان گاهی نخورده بودم باز ندیدم او را تا بمکه رسیدم شبی بجانب قبه میزاب دیدم که نماز میکرد بناله و گریه تا صبح بر آمد پس نماز و طواف کرد و برآمد دنبال و افتادم ناگاه خدم و حشم و غلامان و اموال با و دیدم برخلاف ایام راه و خلق انبوه گرد او سلام برو میکردند و تبرک میجستند و از حال او پرسیدم گفتند موسی بن جعفر است علیهما السلام پس با خود گفتم عجب داشتم که این فضائل و عجائب بوده باشد مگر باین سید برگزیده کرده و از آنجمله آنست که هارون رشید علی ابن یقطین را جامه های فاخر داد و در ان دراعه بود از خز سیاه زربفت و ابن یقطین بکمال ارادت و اعتقاد که بجناب آن حضرت علیه السلام داشت چیزی از اموال بر آن جامه ها افزود و همه را پیش آن حضرت فرستاد آنحضرت همه را

قبول کرد مگر آن درعه زربفت را رد کرد و فرمود که این را نگاه دار تا ترا بکار آید بعد
چند روز ابن یقطین بر یکی از غلامان خود غضب کرد و از پیش خود براند آن غلام پیش
رشید آمد و گفت که سیدم موسی بن جعفر علیه السلام را امام میداند و وی را اموال بسیار
می فرستد و از آنجمله درعه ایست که امیر المومنین وی را بآن اکرام و احترام کرده چون
رشید آنرا شنید غضب بر وی مستولی شد فی الحال گماشته بطلب وی فرستاد چون
حاضر شد از وی پرسید که آن دراعه که ترا پوشانیده بودم چه کردی گفت نزدیک
من است گفت حاضر کن غلامی را طلبید و گفت بفلان خانه رو از سرای من کلید آنرا
از فلان کنیزک بطلب و در انخانه صندوق است آنرا بگشا و دران صندوق
ظرفیست سر بمهر آنرا بیار غلام زود آنظرف را حاضر کرد رشید گفت تا مهر را
بر داشتند آن درعه دید که بو های خوش مطیب ساخته پس غضب وی فرو نشست
و گفت این را بجائے وے باز فرست و خوش باش که من بعد از این سخن کسی را در حق تو
نخواهم شنید و آنحضرت علیه السلام را معلوم بود که این معامله در پیش خواهد آمد لهذا
درعه را رد فرمود و قبول نکرد و از آنجمله آنست که راوی میگوید وقتیکه آنحضرت را
به بصره می بردند نزدیک بمدائن همراه حضرت علیه السلام در کشتی نشستیم و عقب ما کشتی بود
که دران زنی نوعروس همراه شوهر خود نشسته غوغا میکرد حضرت فرمود این چه غوغا است
که عروس رای بزند چون ساعتی بر آمد شنیدم که مردمان کشتی فریاد میکنند حضرت علیه السلام
این چه فریاد است گفتند آن عروس خواسته که مشتے از آب دریا بردارد دستوانه زرین

از دست او در آب افتاده است حضرت فرمود کشتی را نگاه دارید نگاه داشتند باز فرمود که ملاح ایشان را نیز بگویید که کشتی ایشان را نگاه دارد نگاه داشتند و بکنار کشتی آمد و در زیر لب چیزی بخواند پس فرمود که ملاح ایشان را بگویید که در آب در آید و آن دستوانه بگیرد چون نظر کردیم آن دستوانه بر روی زمین می نمود و اندک آبی بر بالای آن ملاح به آب در آمد و وی را برگرفت و از آنجمله آنست که راوی میگوید که مرا علی ابن یقطین با کسی دیگر گفت که بکوفه رو و فلانی را با خود همره کن و دو راحله بخرید و این مال را و این مکتوب را بحضرت امام موسی بن جعفر صلوٰة الله علی نبینا و علیه برسانید من بکوفه رفتیم و با آن دوکس دو راحله خریدیم چون بمدینه نزدیک رسیدیم جائی فرود آمدیم و چیزی میخوردیم ناگاه دیدیم که حضرت امام موسی بن جعفر بغلهٔ سوار ظاهر شد برخاستیم و بر وی سلام کردیم فرمود که بیارید آنچه با شماست هرچه داشتیم پیش وی بردیم پس مکتوب را بوی دادیم مکتوبی چند از آستین مبارک خود بر آورده فرمود که این جوابهای مکتوب شماست بازگردید در حفظ خدا تعالی عرض کردیم که توشهٔ راه ما تمام شده و مدینه نزدیکست اگر اجازت باشد زیارت رسول خدا بکنیم و توشه نیز برداریم فرمود که با شما هیچ زاد راه باقیمانده است گفتیم آری فرمود که پیش آرید پیش آوردیم آنرا بدست مبارک خود بگرفت و فرمود که این زاد شما را بکوفه رساننده است بازگردید در حفظ خدا تعالی بازگشتیم و آن زاد تا بکوفه ما را بس بود

فصل در بیان وفات آنحضرت علیه السلام

فی فصل الخطاب توفی یوم الجمعة لخمس خلون من رجب سنه ثلث وثمانین ومائة وقد تم غیره

اربعا وخمسین سنة و آنحضرت در حبس ہارون بہ بغداد روز جمعہ پنجم رجب سنہ یکصد ہشتاد وشش ہجری وفات یافت وقبر شریفش در بغداد است ومیگویند کہ یحیی بن خالد البرمکی آنحضرت را بگفتہ ہارون در رطب زہر داد روزیکہ زہر داد حضرت فرمود امروز مرا زہر دادند وفردا بدن من زرد خواہد شد پس نیمہ از وی سرخ خواہد شد ولپس فردا سیاہ ونیلہ خواہد شد انگاہ خواہم مرد چنان شد کہ فرمودہ بود فضائل ومناقب آنحضرت حدی ونہایتی ندارد کہ بقلم آید ونزد علمائی امامیہ اشہر در شہادت آنحضرت آنست کہ در سال صد وہشتاد وسیم ہجری واقع شد وبعضے صد وہشتاد وشش گفتہ اند وروز وفات مشہور روز جمعہ بست وپنجم ماہ رجب بود وبعضی پنجم ماہ مذکور نیز گفتہ اند وعمر شریف آنحضرت در وقت وفات موافق مشہور پنجاہ وپنجسال بود وبعضی پنجاہ وچہار گفتہ اند ودر کافی ششم ماہ رجب گفتہ ودر تہذیب تاریخ بست وچہارم وصاحب کشف الغمہ از کتاب کمال الدین نقل کردہ کہ بست وپنجم رجب وشیخ در مصباح باین قائل شدہ وبہ قال ابن الجوزی ہذا ما قالوا واللہ عالم بالصواب والعقب من ولد موسی بن جعفر وہم الموسویون فی اربعة عشر رجلا علی الرضا بن موسی ابرہیم بن موسی العباس بن موسی محمد بن موسے عبد اللہ بن موسی جعفر بن موسی حمزہ بن موسی زید بن موسی ہارون بن موسی اسحق بن موسی الحسن بن موسی الحسین بن موسی اسمعیل بن موسی عبید اللہ بن موسی لام ولد ولا بقیہ لہ واما ابنا الذین لم یعقبوا فسلیمان وعبد الرحمن والفضل واحمد وعقیل والقاسم ویحیی وداود وکان ولد الکاظم سبعا وثلثین ستة عشر ذکرا واحد وعشرین ابنا فیکون جمیع ولدہ تسعا وخمسین ولدا ومن بناتہ آمنہ

قالوا قبرها بمصر ومن بناته فاطمه قبرها ببلدة قسم وعن الرضا انه قال عن زارها فله الجنة وكان
موسى الكاظم يكنى باالحسن قيل باابراهيم وقبره مشهوره به بغداد ومحبه هناك وكان
عليه السلام عظيم الفضل رابط الجاش واسع العطا وقيل ان اهله كانو يقولون عجبا لمن جاريته
صرة موسى بن جعفر فشكا القلة وكان عليه السلام اسود اللون هذا في فصل الخطاب

باب هشتم در بیان احوال امام اتقیا محبوب خدا قدوة الاصفیا حجة اولیا حضرت ابی الحسن علی بن موسی الرضا علیه التحیة والثنا

اسم شریف آنحضرت علی بود وکنیت آنحضرت ابو الحسن ومشهورترین القاب آنحضرت
رضاست وصابر وفاضل ورضی وولی وقرة عین المؤمنین وغیظ الملحدین نیز میگفتند
واز حضرت موسی کاظم علیه السلام می آرند که فرموده است ویرا کنیت خود عطا کردم
ولقب وی رضاست روایت است که بخدمت امام محمد تقی علیه السلام عرض کردند
که گروهی گمان بردند که والد بزرگوار شما مامون ملقب به رضا گردانید در
وقتیکه آنحضرت را برای ولایت عهد خود اختیار کرد حضرت فرمود حق سبحانه وتعالی
اورا برضا مسمی گردانید برای اینکه پسندیده خدا بود در آسمان ورسول خدا
وائمه هدی در زمین از وخوشنود بودند وآنحضرت را باین لقب گرامی مخصوص
گردانیدند برای آنکه مخالفان ودشمنان اورا پسندیدند وراضی بودند
چنانکه موافقان ودوستان از وخوشنود بودند واتفاق دوست ودشمن
برخوشنودی مخصوص آنحضرت بود لهذا باین لقب مخصوص شد وحضرت

حضرت موسی کاظم علیہ السلام پیوستہ فرزند پسندیدۂ خود را رضا می نامید میفرمود
کہ بخوانید فرزند مرا رضا چون بآن حضرت خطاب میکرد آنحضرت را ابو الحسن می نامید
و مادر آنحضرت تکتم کنیزک حمیدہ مادر امام موسی کاظم بود ولہا اسماء منہا نجمۃ و شمانہ
و ام البنین و استقد اسمہا علی تکتم روایت است کہ حمیدہ کہ از جملہ اشرف و بزرگواران
عجم بود کنیزکے خرید و او را تکتم مسمیٰ گردانید و آن جاریہ سعادتمند بہترین زنان
بود در عقل و دین و حیا و خاتون خود حمیدہ را تعظیم مے نمود و از روزیکہ خرید
او را ہرگز نزد او نمی نشست برای تعظیم و اجلال او پس حمیدہ روزی با امام موسیٰ
گفت کہ اے فرزند گرامی تکتم جاریہ ایست کہ من از و بہتر ندیدم در زیرکی و محاسن اخلاق
و میدانم ہر نسلی کہ از و بوجود آید پاکیزہ خواہد بود و او را بتو مے بخشم و از تو التماس
مے کنم کہ رعایت حرمت او بکنی چون حضرت امام رضا از و بوجود آمد او را طاہرہ
مسمے گردانید حضرت امام رضا شیر بسیار مے آشامید روزے طاہرہ گفت کہ
مرضعہ دیگر بہم رسانید کہ مرا یاری کند گفتند مگر شیر تو کمی میکند گفت دروغ نمیتوانم گفت
بخدا سوگند کہ شیر من کم نیست ولیکن نوافل و اوراد یکہ بیشتر داشتیم و بآنہا عادت کردہ بودم
بسبب شیر دادن او کم شدہ است و باین سبب معاون میخواہم کہ اورا از خود ترک نمایم
و چون حمیدہ نجمہ مادر حضرت امام رضا را خرید شبے حضرت رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ
را در خواب دید آنحضرت باو گفت کہ اے حمیدہ نجمہ را بفرزند خود موسیٰ تملیک نما
کہ از و فرزندی بہم خواہد رسید کہ بہترین اہل زمین باشد و باین سبب حمیدہ نجمہ را

باآنحضرت داد و باکره بود و یکی از خواص حضرت امام موسی کاظم روایت کرده که روزی
حضرت موسی کاظم از من پرسید که آیا خبر داری که کسے از برده فروشان مغرب آمده باشد
گفتم نفرمود بلکه آمده است بیا تا برویم نزد او پس حضرت سوار شد و من در خدمت
حضرت سوار شدم چون بمحل معهود رسیدیم دیدم که مردی از تجار مغرب آمده است غلامان و
کنیزکان بسیار آورده است حضرت فرمود که کنیزان خود را بر ما عرض کن او نه کنیز
بیرون آورد و هر یک را حضرت میفرمود داری و باید که بیاوری گفت بجز اینها کنیز
که ندارم مگر یک جاریۀ بیمار حضرت فرمود که او را بیار چون او مضایقه کرد حضرت
مراجعت کرد و روز دیگر مرا به نزد او فرستاد فرمود به هر قیمتی که بگوید آن جاریۀ بیمار را
خریداری کن و به نزد من آر چون رفتم و آن کنیز را طلب کردم قیمت بسیار برای او
گفت من گفتم خریدم باین قیمت گفت من نیز فروختم ولیکن مرا خبر ده که آن مرد که بود که
دیروز با تو همراه بود گفتم مردی ست از بنی هاشم گفت از کدام سلسلۀ بنی هاشم گفتم
بیش ازین نمیدانم گفت بدانکه من این کنیز را از اقصای بلاد مغرب خریدم و زنی
از اهل کتاب این کنیز را با من دیده پرسید که این را از کجا آورده گفتم این را برای
خود خریدم گفت سزاوار نیست که این کنیز نزد مانند تو کسی باشد می باید که این نزد
بهترین اهل زمین باشد و چون تصرف او در آید بعد از اندک زمانی پسرے ازو بوجود آید
که اهل مشرق و مغرب زمین او را اطاعت کنند پس بعد از اندک وقتی حضرت امام
رضا علیه السلام از و بوجود آمد و از مادر آنحضرت روایت است که گفت چون حامله شدم

بفرزند بزرگوار بهیچ وجه ثقل حمل در خود احساس نمیکردم وچون بخواب مے رفتم صدای تسبیح وتهلیل وتمجید حق سبحانه وتعالی از شکم خود می شنیدم وخائف وترسان میشدم وچون بیدار میشدم صدا نمی شنیدم وچون آن فرزند سعادتمند از من متولد شد دستهای خود را بر زمین گذاشت وسر مطهر خود را بسوی آسمان بلند کرد ولبهای مبارکش حرکت میکرد وسخن میگفت که من نمی فهمیدم در آن ساعت حضرت امام موسیٰ بنزد من آمد وگفت که گوارا باد ترا ای حمیده کرامت پروردگار تو پس آنفرزند سعادتمند را در جامه سفید می پیچیدم وبآنحضرت دادم در گوش راستش اذان نماز گفت ودر گوش چپش اقامت گفت وآب فرات طلبید وکام اش را بآن آب برداشت پس بدست من داد وفرمود که بگیر این را که این بقیه خداست در زمین وحجت خداست بعد از من در فصل الخطاب آورده که ولادت آنحضرت در مدینه روز پنجشنبه یازدهم ربیع الاول سنه یکصد وپنجاه وسه هجری بعد وفات حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علی نبینا وعلیه پنج سال ونزد علمای امامیه در تاریخ ولادت آنحضرت اختلاف است در روز ولادت را بعضی پنجشنبه وبعضی جمعه گفته اند وابن بابویه بسند معتبر روایت کرده است موافق فصل الخطاب وکلینی ولادت آنحضرت در سال صد وچهل وهشتم ذکر کرده است وبعضی یازدهم ماه ذیحجه صد وپنجاه وسه گفته اند وشیخ طبرسی روز جمعه یازدهم ماه ذلقعده از سال مذکور گفته است هذا ما قالوا وفی فصل الخطاب عن ابی موسی الکاظم انه قال رایت

رسول اللہ فی المنام وامیر المومنین علی معہ فقال رسول اللہ علی ابنک ینظر بنور اللہ
عزوجل وینطق بحکمتہ یصیب ولا یخطی ویعلم ولا یجہل قد ملئی حکما وعلما یعنی رسول خدا
صلی اللہ علیہ وآلہ وعلی مرتضی علیہ السلام بحضرت امام موسی کاظم در رویا فرمودند
کہ فرزند تو علی الرضا می بیند بنور خدا ومیگوید بحکمت خدا کہ ہمہ صواب است واحتمال خطا
ندارد و عالم است کہ در آن جہل را دخلی نیست و پر کردہ شد سینہ نے کینہا واز علم و
حکمت فی جامع الاصول فی ذکر الرضا انتہب لیہ امامۃ الشیعۃ فی زمانہ وفضائلہ اکثر
من ان یحصی وابن اثیر در شرح کتاب نبوت از جامع الاصول گفتہ کہ مجدد مذہب امامیہ
بر سر مایۃ ثانیہ علی ابن موسی الرضا بود واز کلمات طیبات آنحضرت است کہ فرمود
لمحنا کفلان من الثواب ولمسنا ضعفان من العذاب من کان منا لم یطع للہ عزوجل
فلیس منا وانت اذا اطعت اللہ تعالی فانت منا اہل البیت وابن نوح علیہ السلام
اخرجہ اللہ تعالی من اہلہ بمعصیتہ ولیس بین اللہ عزوجل وبین احد قرابتہ ولا ینال
احد ولایۃ اللہ الا بطاعتہ سبحانہ ولقد قال رسول اللہ لبنی عبد المطلب ایتونی
باعمالکم لا باحسابکم وانسابکم یا اہل البیت وجب حقنا برسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
فمن اخذ برسول اللہ حقا ولم یعط الناس من نفسہ مثلہ فلا حق لہ وقال رجل واللہ انت
خیر الناس فقال لا تحلف یا ہذا خیر منی کان اتقی اللہ عزوجل واطوع لہ سبحانہ واللہ
ما نسخت ہذہ الایۃ ان اکرمکم عند اللہ اتقیکم وقال رجل ما علی وجہ الارض اشرف
منک ابا فقال التقوی شرفہم حضرت فرمود بدرگاہ خدا نسب وحسب بکار نمی آید وتقوی

وپرہیزگارے واطاعت وجانبارے باید بزرگی وشرف تقوی ہست وفرمود آنحضرت شرف اجداد وآبا باتقوی وانچہ یافتند از تقوے واعمال صالحہ یافتند تقوی باید فقط نسب بچہ کار آید

نظم

با نبی گفت ایزد متعال | کہ امانت رسان بلطف مقال
ان تحبوا الیہ فاتبعون | نیست کار از متابعت بیرون
مایۂ قرب حق متابعت است | پے روان را سبق متابعت ہست
ہرکہ در اتباع من شدہ گم | سرزد آخر ز جیب یحببکم
ہرکہ جان در متابعت درباخت | حکم یحببکم اللہش بنواخت
مصطفی کز مقام مجذوبی | شد مکرم بنام محبوبی
زآفرینش محب مطلوب اوست | لم یزل لایزال محبوب اوست
ہرکہ با او مشارکت خواہد | جان براہ متابعت کاہد
خویشتن را بدو کند مانند | تا شود ہمچو او سعادتمند
جذب حق پیش راہ او گیرد | وز سرش تا قدم فرو گیرد
نز نسب یافت انچہ جدم یافت | از نسب کس بقرب حق نشتافت
گر نسب ساختی سرافرازش | بولہب نیز بودی دمسازش
من ہم این از نسب نیافتہ ام | بلکہ در رہبری شتافتہ ام
بہرہ زلفقش فرو شدہ ام | تا بجدے کہ جملہ او شدہ ام

هستیم در وجود او برسید	حق به مجنونی خودم بگزید

و آنحضرت را از آبا و اجداد علم جمیع ما کان و ما یکون بوراثت رسیده چنانچه
هرگاه که مامون آنحضرت را تکلیف خلافت، نمود حضرت فرمود هرچند قبول میکنم
لکن جفر الجامعه دلالت میکند براینکه بدعهدی از تو بوقوع خواهد آمد هذا فی
شرح المواقف و همه درویشان و اولیاء الله سلسله خود منسوب بآنجناب میکنند
و معروف کرخی که سید طایفه فقرا است دربان در حضرت علی موسی رضا بود
چون رائی مامون بران قرار گرفت که حضرت امام رضا صلوات الله علی نبینا
و علیه را از مدینه طلب کند و او را ولیعهد خود نماید پس رجا ابن ضحاک را با جمعی
از مخصوصان خود بخدمت حضرت فرستاد بسوی مدینه که آنحضرت به سفر خراسان
ترغیب نماید چون ایشان بخدمت آنحضرت رسیدند حضرت در اول حال
امتناع بسیار نمود چون مبالغه ایشان از حد اعتدال متجاوز گردید آن سفر
محنت اثر اختیار نمود چون آنحضرت بمرو داخل شد مامون را ملاقات کرد بظاهر
آنحضرت را تعظیم و تکریم بسیار نمود و گفت یا ابن رسول الله من فضیلت و علم و زهد و
ورع و عبادت ترا دانستم و ترا از خود بخلافت سزاوارتر یافتم حضرت فرمود که
من به بندگی خدا افتخر میکنم و به زهد دنیا امید نجات از شرور آن دارم و به پرهیزگاری
از محرمات الهی امیدوارم بفوائض گردانیدن نعمایم تا متنهائی و بتواضع در
دنیا امیدوار رفعت خود نزد حقتعالی هستم مامون گفت اراده کرده ام که

خود را از خلافت عزل کنم و امامت را بتو گذارم و با تو بیعت کنم حضرت فرمود که
اگر خلافت را خدا برای تو قرار داده است ترا جائز نیست که بدیگری بخشی
و خود را ازان معزول کنی و اگر خلافت از تو نیست ترا اختیار آن نیست
که بدیگری تفویض کنی مامون گفت یا ابن رسول اللہ لازم است که این را
قبول کنی حضرت فرمود که برضای خود هرگز قبول نخواهم کرد و تا مدت دو ماه این
سخن درمیان بود و چندانکه او مبالغه میکرد حضرت چون غرض میدانست
امتناع میفرمود چون مامون از قبول خلافت آنحضرت مایوس گردید گفت
هرگاه که خلافت را قبول نمیکنی پس ولایت عهد من اختیار کن که بعد از من خلافت
با تو باشد حضرت فرمود که پدر بزرگوارم مرا خبر داده اند از رسول خدا که پیش از تو
از دنیا بیرون خواهم رفت و مرا بسم خواهند کشت و بر من ملائکه زمین خواهند گریست
و در زمین غربت در پهلوی هارون رشید مدفون خواهم شد هرگاه که حضرت را
خبر کردند فرمود قبول می کنم بشرطیکه کسے را نصب نکنم و احدی را عزل ننمایم
و رسمی را بر هم نزنم و احداث امرے نکنم و از دور بر بساط حکومت نظر نکنم
مامون باین شرط از آنحضرت راضی شد پس حضرت روی بسوی آسمان
برداشت و گفت خداوندا تو میدانی که مرا اکراه کرد و بضرورت این امر را
اختیار کردم پس مرا مواخذه مکن چنانچه مواخذه نکردی دو بنده پیغمبر خود
یوسف و دانیال را در هنگامیکه قبول کردند ولایت از جانب بادشاهان

در زمان خود خدا وندا عهدی نیست مگر عهد تو و ولایتی نمی باشد مگر از جانب تو پس
توفیق ده که دین ترا بر پا دارم بدرستیکه تو نیکو مولائی و نیکو یاوری پس محزون و گریان
ولایت عهد را از مامون قبول کرد و مامون روز دیگر مجلس عظیم ترتیب داد و کرسی
برای آنحضرت در پهلوی کرسی خود گذاشت و جمیع اکابر و اشراف و سادات و علما را
جمع کرد اول پسر خود عباس را امر کرد که با حضرت بیعت کرد بعد از او سائر مردم
بیعت کردند و جواهر بسیار بمردم بخشید و مواهب یکساله لشکر بایشان رسانید و مداحان
و شعرا را امر کرد که قصائد غرا در شان آنحضرت کنند و جواهر بسیار بایشان داد و دروس
منابر و مناشیر و وجوه دنانیر و دراهم را بنام نامی و لقب گرامی آنحضرت مزین گردانید
و مردم را امر کرد که سیاه پوشی که بدعت بنی عباس بود ترک کنند و جامهای سبز بپوشند
و یک دختر ام حبیبه را با آنحضرت عقد کرد و دختر دیگر ام الفضل را با امام محمد تقی علیه السلام
نامزد کرد و دختر حسن بن سهیل را برای خود تزویج نمود اینهمه در یک روز بود و چون
دید که روز بروز انوار علم و کمال و آثار رفعت و جلال آن برگزیدهٔ ایزد متعال
بر مردم ظهور میشود و محبت آنحضرت در دلهای ایشان بیشتر جا میکند نائرهٔ حسد در
سینه پر کینه اش مشتعل گردید و در مقام تدبیر دفع آنحضرت در آمد روایت است
که هرگاه بیعت آنحضرت منعقد گشت در روز عید آمد مامون بآن حضرت گفت که برای
نماز سوار شوند و نماز و خطبه برای مردمان بخوانند حضرت فرمود که تو میدانی که
من با تو شرط کرده ام که از دورویه بساط حکومت نظر کنم مرا از نماز عید و خطبه

معاف دار مامون گفت که مرا منظور اظهار بزرگی و فضل آنحضرت است تا بدلهای
مردمان اطمینانی حاصل گردد و از قدر و منزلت و رفعت و جلالت آنحضرت واقف شوند
قبول نمی فرمود تا مباحثه بسیار بطول کشید و مامون بسیار بالحاح و زاری پیش آمد
ناچار حضرت فرمود که اگر معاف داری بهتر و اگر معاف نمیداری پس بیرون خواهم آمد
بسوی مصلی عید چنانچه بیرون می آمد رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ مامون گفت
بهر طوریکه بخاطر شریف بیاید تشریف فرما شود امر کرد بخادمان و غلامان و لشکریان
که بدر حضرت علی موسی الرضا حاضر شوند مردمان در راه ها و سقف ها و زنان و طفلان
جمع شدند و منتظر خروج آنحضرت بودند و سواران همه بر اسپان خود ها سوار شده
ایستاده بودند تا آفتاب طلوع کرد و آنحضرت غسل فرمود و جامها پوشید و
دستار سفید بر سر مبارک بست و یکطرف شمله آن بر سینه بے کینہ خود گذاشت
و خشبو مالید و عصا در دست گرفت و بموالیان حکم فرمود که شما هم غسل کنید و جامها
بپوشید همه امر بجا آوردند پس اراده رفتن بیرون فرمود بعد از دو سه گام
ایستاده شد و سر خود را بسوی آسمان برداشت و گفت اللہ اکبر اللہ اکبر موالیان
همه نیز گفتند و هر گاه که خادمان و غلامان و لشکریان مامون آنحضرت را باینحال
مشاهده کردند بر زمین افتادند آنحضرت بر در ایستاد و تکبیر گفت و همه مردمان
تکبیر گفتند راوی میگوید که بنظر ما چنان می آمد که در و دیوار و زمین و آسمان جواب میدهند
آنحضرت را و تمام اهل مرو در گریه و زاری و آه و ناله و بیقراری در آمدند

وفات حضرت امام علی رضا

در این خبر به مامون رسید فضل بن سهل که وزیر و مشیر او بودی گفت که اگر امام علی
موسی رضا علیه السلام بمصلی عید بهمین حال خواهد رفت خدا داند که چه فتنه برپا گردد
وچه هنگامه شود ما می ترسیم که چگونه بسلامت خواهیم ماند پس مامون یکی از خواص
خود را بخدمت حضرت فرستاد که من آنحضرت را تکلیف دادم و در مشقت و محنت
انداختم و دوست ندارم که با نحضرت مشقتی و رنجی برسد آنحضرت مراجعت بخانه خود
فرماید و به مصلی عید تشریف نه برد کسیکه همیشه نماز عید میکرد بدستور بامردمان
خواهد کرد پس حضرت موزه های خود طلب فرمود و پوشیده سوار شد و مراجعت
بخانه نمود پس مختلف شدند مردمان در این روز و انتظام نیافت امر ایشان در
نماز عید انتهی از ترجمه فی فصل الخطاب آنحضرت از جمله اولیائیست که تصرفش در حیات
وممات یکسانست و دیگر کرامات بعید و بیکران لیکن قطره از بحر ذخار می آریم از انجمله
آنست که بعد از انکه مامون آنحضرت را ولیعهد خویش ساخت هرگاه که آنحضرت
تشریف فرما بملاقات وی شدی حاجبان و خادمانش استقبال آنحضرت کردندی
و پرده را که بر در سرای مامون آویخته بودی بالا برداشتندی تا آنحضرت در آمدی
و آخر الامر بموجب تقابلیکه اصحاب نفس و هوا با ارباب صدق و صفا میدارند
نفرتی از جناب آنحضرت پیدا کردند و با یکدیگر اتفاق نمودند که بعد ازین بر قاعده
معهود استقبال نکنند و پرده را بر ندارند چون دیگر بار حضرت تشریف آورد
ایشان که نشسته بودند بے اختیار برجستند و استقبال آنحضرت کردند و پرده را

بالا داشتند چون حضرت تشریف بدرون برد با یکدیگر گفتند این چه بود که ما کردیم دیگر
اتفاق کردند که باز این چنین هرگز نکنند اتفاقا روزی حضرت تشریف آورد برخاستند
و سلام کردند اما در برداشتن پرده توفیق نمودند خدا تعالی بادی برانگیخت که آن
پرده برداشت پیش از آنکه ایشان برمیداشتند چون حضرت بدرون درآمد آن باد
ساکن شد باز چون قصد بیرون آمدن فرمود باز آن باد برخاست و آن پرده را
بالا داشت آن جماعت چون آنرا دیدند گفتند هر که را خدا تعالی عزیز گرداند هیچکس
خواری نمیتواند کرد تعز من تشاء و تذل من تشاء بیدک الخیر انک علی کل شئ قدیر
و از انجمله آنست که دعبل ابن علی الخزاعی که از شعرای فصیح العصر بود گوید که من قصیده
مدارس را در مدح اهلبیت گفتم و پیش آنحضرت بردم آنحضرت در خراسان ولیعهد
مامون بود چون آن قصیده بر آن حضرت خواندم تحسین کرد و فرمود که این را
پیش هیچکس دیگر بخوان مگر آنکه من گویم و این خبر به مامون رسید مرا طلب کرد و
و احوال من پرسید و گفت قصیده مدارس آیات را بخوان من تعلل کردم گفت که
آنحضرت را حاضر کنند حضرت تشریف آورد مامون گفت یا ابا الحسن دعبل را از
قصیده مدارس آیات پرسیدم نخواند حضرت فرمود ای دعبل بخوان آن قصیده
را خواندم مامون استحسان کرد و پنجاه هزار درهم بمن داد و آنحضرت نیز همین قدر
عطا فرمود عرض کردم یا سیدی میخواهم که مرا از جامه های خود چیزی
عطا فرمائی تا کفن من باشد پیراهنی که در بدن مبارک داشت عطا فرمود نسقه

بغایت لطیف داد و فرمود که اینها را نگاهدار که بآن از آفات نگاهداشته خواهی شد
بعد از آن مراجعت به عراق کردم و در راه بعضی از کردان بیرون آمدند و قافله
ما را غارت کردند چنانچه با من سوای پیراهن کهنه هیچ نماند و بر هیچ چیز تاسف نداشتم
که بر آن پیراهن و منسقه عطاے آنحضرت متاسف بودم و در سخن آنحضرت که آنرا
نگاهدار که بآن نگاهداشته خواهی شد متفکر بودم ناگاه دیدم که یکی از کردان بر
اسپ من سوار و جامه بارانی من در بر آمد و نزدیک من بایستاد منتظر آنکه اصحابِ وی
جمع شوند و این بیت را خواندن گرفت که مدارس آیات خلت من تلاوة و گریه آغاز
کرد با خود گفتم عجب است که دزدی از کردان طریق محبت اہلبیت میورزد پس طمع کردم
مگر پیراهن و منسقه آن حضرت بدست من آید و بیا گفتم این قصیده را که گفته است
گفت ترا با این چه کار گفتم مرا درین سری ست که خواهم گفت گفت صاحب این قصیده
از آن مشهورتر است که کسے بداند گفتم کیست آن گفت دعبل ابن علی الخزاعی شاعر
آل محمد گفتم اے سید والله که دعبل منم و این قصیده من گفته ام اعتذار بسیار
کرد و اہل قافله را طلب کرد و از ایشان استفسار نمود همه گواهی دادند که این
دعبل است هرچه از قافله گرفته بود باز پس داد و هیچ نگاه نداشت و بدرقه شد
و از محل خطر ما را گذرانید پس من و قافله به برکت آن پیراهن و منسقه از بلا
برستیم و نگاهداشته شدیم و این قصیده در بعضی روایات از پنجاه بیت
زیاده است و در آنجا ذکر قبور اہلبیت کرده است و چنین روایت است

کہ دران قصیدہ چون باین بیت رسید کہ

وقبر ببغداد لنفس زکیۃ — تضمنھا الرحمن بالغرفات

حضرت امام رضا فرمود کہ ای دعبل بہ این موضع بیت دیگر الحاق کنم کہ قصیدہ تو بآن تمام شود گفت بلی یا ابن رسول اللہ فرمود **شعر**

وقبر بطوس نالہا من مصیبۃ — الحت علی الاحشار بالزفرات

دعبل پرسید کہ این قبر کہ خواہد بود یا ابن رسول اللہ فرمود کہ قبر من خواہد بود و طوس محل آمد و شد دوستان اہل بیت شود ہر کہ مرا زیارت کند درین غربت با من باشد و در درجہ من روز قیامت و از انجملہ آنست کہ یکی از اہالی بناج گفتہ است کہ رسولخدا را در خواب دیدم کہ بناج تشریف آوردہ و در مسجدیکہ فرود می آیند فرود آمدہ است پیش وی رفتم و سلام کردم در نظر وی طبقی بود از برگ خرما بافتہ پر از خرمای تر رسولخدا کفی از ان خرما بمن داد بشمردم ہفتدہ بود تعبیر چنان کردم کہ بعدد ہر خرما سالے خواہم زیست چون بعد از بست روز شنیدم کہ حضرت امام رضا علیہ السلام دران مسجد فرود آمدہ است فی الحال بخدمت او شتافتم وی را در ہمان موضع کہ رسولخدا را دیدہ بودم یافتم طبقی بر ہمان صفت پیش وی نہادہ سلام کردم جواب دادمرا نزدیک خود خواند وکفی از خرما بمن داد بشمردم آنہم ہفتدہ خرما بود گفتم یا ابن رسول اللہ خرما بیشتر ازین میخواہم فرمود اگر رسولخدا بیشتر بتو میداد من ہم نیز می دادم و از انجملہ آنست قطاع طریق تاجرے را در راہ کرمان برگرفتند

اشلست امر امیرالمومنین و رضاه و اللہ لیعصمنی و ایاه و از انجملہ انست کہ حضرت امام
رضا فرمود کہ چون مرا از مدینہ طلبیدند عیال پریشان خود را جمع کردم و خبر شہادت
خود را بایشان دادم و گفتم کہ من ازین سفر معاودت نخواہم کرد اکنون تبعزیہ من
قیام نمائید و بر من زاری کنید و آب حسرت از دیدہ خود بیارید پس ہر یک از اہلبیت
خود را وداع نمودم و دوازدہ ہزار درہم برایشان قسمت کردم و گفتم ہرگز
بسوئے شما معاودت نخواہم کرد و این آخرین ملاقات ماست قال فصل الخطاب
وکان الرضا اسود اللون کابیہ الکاظم و فی الانساب ایضا الرضا علی بن موسی الرضا
کان من اہل العلم والفضل مع شرف النسب والخلل فی روایتہ عن رواتہ در
انساب ذکر کردہ کہ حضرت امام رضا علم وافر بسیار و فضائل بیشمار و شرف نسب
باکمال داشت و خلل در روایات از ان حضرت از خلل روایانست اگر از
ثقات و عدول بسند صحیح حدیثی از انحضرت در روایتی از ابا ر کرام و اجداد
عظام ثابت شود بالراس والعین مقبول و عمل بران واجب و لازم است

شعر

انچہ ثابت شود بقول ثقات	کہ محمد علیہ الف صلوٰۃ
داد ما را خبر بموجب آن	واجب آمد بان زمان ایمان

فصل در بیان وفات آنحضرت

توفی اخر یوم من سنۃ ثلاث و مائتین وقد سم فی مامۃ الزمان وسقی وفی تاریخ الامام الیافعی

٣٨٥

توفی الرضا مسموما خامس ذی الحجة وقیل الثالث عشر من ذیقعد سنه ثلاث و مائتین
وقیل فی آخر یوم من صفر سنه اثنین و مائتین بمدینه طوس وصلّی علیه المامون ودفنه
فی مالصق قبر ابیه الرشید وکان سبب فائته علی ما حکوا انه اکل عنبا واکثر منه وقیل بل توفی
مسموما وفات آنحضرت در ولایت بوده است وقبر وی در خانه حمید
ابن قحطبه طائی است در قبری که دران هارون رشید است روز جمعه بست ویکم
رمضان سنه دوصد ودو وفات یافت ودر تاریخ یافعی پنجم ذیحجه ونزد بعضی
سیزدهم ذیقعده سنه دوصد وسه ونزد بعضی آخر ماه صفر وفات یافت حضرت
را در انار وانگور زهر دادند چنانچه در شواهد النبوت از ابوصلت آورده که
مامون غلام خود را به طلب آن حضرت فرستاد وحضرت بر مامون در آمد
در پیش مامون طبقهای میوه نهاده بودند وخوشه انگور در دست داشت
ومیخورد چون ویرا دید از جای خود برجست وویرا معانقه کرد وبر میان چشم
وی بوسه داد وویرا به نشاند وآن خوشه انگور را آلوده داد وگفت یا ابن
رسول الله زین انگور خوب تر انگور دیده رضا فرمود که انگور نیکو از بهشت باشد
پس مامون گفت که این انگور بخور رضا فرمود که مرا معاف دار مامون مبالغه کرد
وگفت مرا متهم میداری وآن خوشه را بستد وبعضی از آن بخورد ودیگر بار به رضا
داد وسه دانه آنحضرت از آن بخورد وبینداخت وبرخواست مامون گفت
کجا میروی فرمود که بآنجا که فرستادی پس در سرای خود آمد ووفات یافت ومامون

وغلامان وی بردربودند درآمدند گریان واندوهگین گریبان میدریدند وطپانچه
برسری زدند ومامون میگفت واسیداه فجعت بک یاسیداه بعدازان به تکفین و
وتجهیز مشغول شدند وامر کرد تا بحفر قبروی اشتغال نمایند دران موضع حاضر شدم
هرچه رضا فرموده بود همه ظاهر شد ونزد علماء امامیه اشهر در تاریخ شهادت
آنحضرت ماه صفر گفته اند وبعضی چهاردهم وبعضی روز شنبه هفتدهم گفته وبه روایت
محمد بن سنان ودیگران سال دویست هجری بود وبعضی سال دوبست ویکم نیز گفته اند
وماه را بعضی هفتم وبعضی غره ماه رمضان نیز گفته اند وبعضی بست وسیوم ماه ذیقعده
گفته اند وابن بابویه از ابراهیم بن عباس روایت کرده است که بیعت آنحضرت
در پنجم ماه رمضان سال دویست ویکم بود ودر اول سال دویست دویم مامون
ام حبیبه دختر خود را با آنحضرت تزویج نمود ودر بارۀ رجب سال دویست وسیوم
آنحضرت را به زهر شهید کرد پس ابن بابویه گفته است که صحیح آنست که وفات آنحضرت
در روز جمعه بست ویکم ماه مبارک رمضان دویست وسیوم هجرت واقع شد واز
عمر شریف آنحضرت چهل ونه سال وشش ماه گذشته بود با پدر بزرگوار خود بست ونه
سال ودو ماه زندگانی کرد وایام امامتش بست سال وچهار ماه بود وبسند دیگر
روایت کرده است که وفات آنحضرت در صفر سال دویست وسیوم بود ودر آن وقت
عمر شریفش پنجاه ودو سال بود وبه روایتی دیگر پنجاه وپنج سال هذا اما قالوا حلیه مبارک
آنحضرت کان اسود اللون یعنی رنگ مبارکش مایل به سیاهی بود برنگ پدر بزرگوار خود

حضرت موسی کاظم چنانچه نقل است که روزی برای غسل در حمام تشریف آورد حمامی آنحضرت را نشانده برای خرید اسباب غسل بیازار رفته اتفاقاً در آنوقت شخصی دیگر در آمد و خواست که غسل کند حضرت را نشسته دید خیال کرد که حمامی است گفت برخیز و مرا غسل ده حضرت برخواست و غسل میداد چونکه واقف از طریق غسل نبود آنشخص بر حضرت غضب و غصه می نمود و ناسزا می گفت حضرت می فرمود که من نا واقف ام مرا عفو فرمایند درین اثنا حمامی آمد و گفت که این علی موسی رضا است آنکس ترسان لرزان بر قدم حضرت افتاد و عفو تقصیرات خواست حضرت فرمود که اینهمه از جانب خداست چرا در ما علامتی ننهاد که هرکه و مه مرا می شناخت و آنحضرت را پنج پسر بود محمد و حسن و جعفر و ابراهیم و حسین و عقب او از فرزندان بجز از فرزند بزرگوارش محمد تقیؑ کسی نیست

باب نهم در بیان احوال امام عباد و معدن ارشاد حجة الاقطاب والاوتاد حضرت امام ابو جعفر محمد بن علی جواد

اسم مبارک آنحضرت محمد بود و کنیت مشهورش ابو جعفر رضی الله عنه است چونکه نام آنحضرت موافق حضرت امام محمد باقر علیه السلام بود لهذا آنحضرت را ابو جعفر ثانی گفته اند و بعضی ابو علی نیز گفته اند و متروک است و اشهر القاب تقی و جواد است و مختار و مجتبی و مرتضی و قانع و عالم و القاب دیگر نیز گفته اند

فصل

ولادت موفور السعادت آنحضرت

روز جمعه ده روز از رجب گذشته سنه یکصد و نود و پنج هجری و مادر آنحضرت ام ولد
بوده است و نام وی خیزران و قیل ریحانه و قیل کان من اهل المارية القبطية و نزد علمای
امامیه اشهر آنست که روز ولادت آنحضرت جمعه بوده است پانزدهم ماه مبارک رمضان
یا نوزدهم و شیخ طوسی از عباس روایت کرده است که ولادت آنحضرت در دهم
ماه مبارک رجب بوده است و دعائی که از ناحیه مقدس حضرت صاحب الامر عن امره
فی الجمله شهادتی بر حقیقت این قول میدهد و مکان ولادتش باتفاق مدینه طیبه است
و مادر بزرگوار آنحضرت ام ولد بود که او را سکینه میگفتند و بعضی خیزران و ریحانه نیز
گفته اند و اشهر آنست که نوبیه بوده است و بعضی مرلیه نیز گفته اند و مرویست
که در اهل بیت ماریه مادر ابراهیم فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بوده است
هذا ما قالوا و در اولاد حضرت امام علی موسی الرضا علیه السلام عقب از حضرت امام محمد تقی
علیه السلام مانده زیرا که حضرت امام علی موسی رضا علیه السلام را و پسر بود دیگری را
نام موسی است و دیگر آنحضرت علیه السلام ویک دختر فاطمه بود از موسی عقب نمانده
و از کمال علم و ادب و فضلی که از حضرت امام محمد تقی علیه السلام داشت در صغر سن
مامون مشغوف وی شد و دختر خود ام الفضل را بزنی بوی داد و همراه آنحضرت
بمدینه روان ساخت و هر سال هزار هزار درهم بوی فرستادی و بعد وفات
پدر خود حضرت امام موسی رضا علیه السلام در سن چهارده سالگی در بعضی از کوچه های
بغداد با جمعی از کودکان ایستاده بود اتفاقاً مامون بقصد شکار بیرون رفت میگذردی

بر آنجا افتاد همه کودکان از سر راه بگریختند وحضرت امام محمد تقی جواد علیه السلام برجای خود
ایستاده بود چون مامون نزدیک رسید ویرا دید وحق سبحانه وتعالی ویرا در دلها
قبولی عظیم داده بود مامون ایستاد وپرسید که ای کودک توچرا با کودکان دیگر از سر راه
نرفتی بر فور جواب داد که ای مامون راه تنگ نیست که از رفتن خود بر تو گشاده گردانم
و مرا جرمی نیز نبود که از ترس بگریزم وحسن ظن من تو اینست که بی جرمی آزار بهیچ کس
نرسانی مامون را صورت وتکلم آن حضرت بغایت خوش آمد پرسید که نام تو چیست
فرمود که محمد پرسید که فرزند کیستی فرمود که فرزند امام رضا علیه السلام بر پدر آنحضرت
ترحم وترضی کرد وبجانبی که میرفت روان شد وباخود بازهای شکاری داشت چون از
عمارات بیرون رفت بازی را بر تدروی سر داد وآن باز غائب شد وبعد از
دیری از هوا فرود آمد ماهی خورد نیمجان بمنقار گرفته مامون سخت متعجب گردید ماهی بدست
خود گرفته بازگشت وبموضعی رسید که حضرت امام محمد تقی سابقا با کودکان ایستاده بود
همچنان کودکان از راه بیکسو شدند وحضرت ایستاده ماند چون مامون نزدیک
آنحضرت رسید گفت ای محمد حضرت فرمود لبیک پرسید این چه چیز است در دست من
فرمود ان الله تعالی بمشیته فی بحر قدرته سمکا صغارا یصید بها بزات الملوک فیختبرون
سلالة اهل بیت النبوة چون مامون این سخن شنید تعجب نمود بسیاری بوی نگریست
وگفت انت ابن الرضا علیه السلام حقا وانعام واحسان نسبت بوی که داشت
مضاعف ساخت وچنین روایت کنند که ام الفضل به پدر خود مامون از مدینه شکایت نوشت

که حضرت امام محمد تقی بر من سرپه گرفته است و زن خواسته است مامون در جواب نوشت
که ترا برای آن بوی ندادم که حلالی را بر وی حرام کنم می باید که بعد ازین مثل این
سخنان بمن نگوئی و نه نویسی و از کلمات قدسیهٔ آنحضرت است انه قال العامل بالظلم والمعین له
والراضی به شرکاء یعنی عمل کننده بظلم و کسیکه مددگار ظالم و راضی بظلم باشد همه باشریک
اند در ظلم یعنی ظالم و معین و راضی همه ستمگر اند و فرمود یوم العدل علی الظالم اشد
من یوم الجور علی المظلوم روز عدل و انصاف یعنی روز قیامت بر ظالم سخت تر است
از روز ظلم او بر مظلوم و فرمود العلماء غرباء لکثرة الجهال بینهم یعنی علماء و فضلاء غربا اند
زیرا که جهلا میان ایشان بسیار اند و فرمود الصبر علی المصیبة مصیبة علی الشامت یعنی
صبر کردن بر مصیبت و رنج هست بر کسیکه بر درد دیگرے شادی میکند ابیات

تو چه دانی ذوق صبر ای شیشه دل	قافیه صبر از بر آن نقش چگل
هفت سال ایوب با صبر و رضا	در بلا خوش بود با ضیف خدا
صبر مه تا شب منور دارد ش	صبر گل ناچار از فرد ار دش

و فرمود من امل فاجرا کان ادنی عقوبته الحرمان کسیکه امید از فاجری و فاسقی دارد کمترین
عقوبت آنکس آنست که محروم ماند و بمقصد خود نرسد و حضرت فرمود اثنان علیلان ابدا
صحیح محتمی و علیل مخلط یعنی دو کس همیشه بیمار اند تندرست و صحیح که پرهیز کند و بیمار که پرهیز نکند

فصل در بیان کشف و کرامت آنحضرت

کراماتش لا تعد و لا تحصی است و از آنجمله آنست که چون مامون دختر خود ام الفضل را با آن حضرت

نکاح کرد ہمراہ آنحضرت ساخت تا بمدینہ برد چون بکوفہ رسید آخر روز نزول فرمود و بمسجد

درآمد کہ در صحن آن درخت سدر بود کہ ہنوز باری نیاوردہ کوزۂ آب طلبید و در بیخ

آن درخت وضو ساخت بعد از ان با مردم نماز شام گذارد بعد از فراغ در وقت

بیرون آمدن بپائے آن درخت رسیدہ میوۂ تازہ بار آوردہ بود شیرین و نیکو

مردم آنرا بہ تبرک گرفتند و میخوردند و از انجملہ آنست کہ یکی در سلف گفتہ کہ در عراق

بودم شنیدم کہ کسے در شام دعوے پیغمبری کردہ است و بندہا آہنی بروے نہادہ آوردہ اند

در فلان جا محبوس است بآنجائے رفتم و در بانہا را چیزے دادم و پیش وی رفتم وی را

با عقل و فہم تمام یافتم از وے پرسیدم کہ قصۂ تو چون بودہ است گفت من مردے بودم

از شام بعبادت مشغول دران مسجدے کہ میگویند سر مبارک حضرت امام حسین علیہ السلام

آنجا نصب کردہ بودند یک شب روئی بقبلہ نشستہ و بہ ذکر خدا مشغول بودم ناگاہ

دیدم کہ شخصے پیش روئی من آمد و گفت برخیز برخاستم مرا اندکے راہ بہ برد خود را

در مسجد کوفہ دیدم فرمود کہ میدانی کہ این کدام جائے است گفتم بلے مسجد کوفہ است

در نماز ایستاد و من نیز در نماز ایستادم چون از نماز فارغ شد بیرون آمد و من نیز

با وے بیرون آمدم اندکے برفت من نیز برفتم خود را در مسجد رسول اللہ صلی اللہ علیہ

وآلہ وسلم یافتم بر روضۂ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم سلام کردم و در نماز

ایستاد من نیز در نماز استادم پس بیرون آمد من نیز بیرون آمدم اندکے راہ رفتم

وخود را در مسجد مکہ یافتم طواف کرد و من نیز طواف کردم پس بیرون آمد من نیز بیرون آمدم

از نظر من غایب شد و من خود را دران موضع یافتم از شام که بعبادت مشغول می بودم ازین حال در تعجب ماندم و هیچ ندانستم که آنکه بود چون سال آینده آنوقت رسید باز آن شخص پیدا شد و مرا همراه برد و هرچه در سال گذشته کرده بود بجا آورد و چون در وقت مفارقت سوگند بروی دادم که بآن خدائیکه ترا بر آنچه مشاهده کردم قدرت داده است مرا بگوئی که تو کیستی فرمود که من محمد بن علی بن موسی جعفرم چون با مداد قصهٔ آنرا با انان که نزد من تردد داشتند بازگفتم خبر بوالی شام رسید مرا متهم داشتند بآنکه دعوی نبوت میکنی مرا بند بر نهادند و همراه خود تا باینجا آوردند زندان کردی گویدکه بوالی شام رقعه نوشتم و عرض حال ان متهم کردم بر پشت رقعه نوشت که آنکس را که در یک شب ویرا از شام بکوفه برد و از کوفه بمدینه و از مدینه بمکه و از مکه به شام بگوئید که ویرا از حبس خلاصی دهد این سخن بسیار بر من گران آمد مغموم و محزون گردیدم چون بامداد کردم بجای حبس روان شدم تا ویرا ازان حال آگاه کنم لشکریان و نگاهبانان را در اضطراب تمام یافتم پرسیدم که حال چیست گفتند این شخص که دعوی نبوت کرده بود ویرا حبس کرده بودند دوش غایب شده ندانیم که ویرا زمین فرو برده است یا مرغان به هوا برده اند

ابیات

آنکه بر افلاک رفتارش بود	بر زمین رفتن چه دشوارش بود
دامن او گیر زود تر بیگمان	تا رهی از فتنهٔ اخر ازمان

و از انجمله آنست که شخصی گفته است که بر حضرت امام محمد تقی علیه السلام در آمدم

ولفتم که فلان صالحه بشما دعا رسانیده است و از جامه های شما جامه طلبیده است که کفن به وی کنند فرمود که وی از ان مستغنی شده است من بیرون آمدم و هیچ ندانستیم که معنی آن سخن چه بود ناگاه بمن خبر رسید که وی پیش از بن سیزده روز یا چهارده روز مرده است و از انجمله آنست که راوی گوید که با یکی از اصحاب قصد سفری داشتم بر حضرت امام محمد تقی علیه السلام در آمدم که وداع کنم فرمود که امروز بیرون مروید تا فردا صبر کنید چون بیرون آمدیم صاحب من گفت که من بیرون می روم که یار من بیرون رفته است من باز ماندم و وی برفت و شب آن وادی را که دران فرود آمد سیل گرفت که دران غرق شد و بمرد

فصل در بیان وفات آنحضرت ع

فی فصل الخطاب توفی الجواد محمد بن علی الرضا علی نبینا و علیه الصلوة والسلام سنة عشرین ومائتین وله خمس وعشرون سنة وصلی علیه الواثق ابوجعفر هارون المعتصم محمد بن هارون الرشید وفات آن حضرت روز سه شنبه شش روز از ذی الحجه گذشته سنه دو صد و بیست هجری در عهد معتصم و گویند که آنحضرت را به زهر شهید ساختند و قبر شریفش در بغداد است در قفای قبر جد وی حضرت امام موسی کاظم علیهما السلام و علمای امامیه در شهادت آنحضرت چنین نقل کرده اند که آنحضرت از مامون رخصت طلبید و متوجه بیت الله الحرام گردید و از انجا بمدینه جد خود حضرت رسول صلعم معاودت فرمود و در آنجا سکینه اختیار نمود در سال دویست و هزده مامون مرد و معتصم برادر او خلیفه گردید و بتکرار از استماع

و فو فضایل و کمالات آن معدن خیرات و سعادت نائره در کانون سینه نفاق گنجینه اش مشتعل شد و در صدد دفع آنحضرت در آمد و او را از مدینه به بغداد طلبید آنحضرت هنگام اراده بغداد حضرت امام علی النقی علیه السلام را وصی و خلیفه و جانشین خود گردانید و در حضور اکابر شیعه و ثقات اصحاب خود نص صریح بر امامت آنحضرت نمود و کتب علوم الهی و اسلحه و آثار حضرت رسالت پناهی و سایر پیغمبران را بفرزند دلبند خود تسلیم نمود و دل بر شهادت نهاده آن فرزند گرامی را وداع کرد و با دل پر خون مفارقت تربت مقدس خود اختیار نمود و روانه بغداد گردید و در روز بست و نهم محرم سال دویست و بستم هجری داخل بغداد شد و معتصم در همین سال آنحضرت را شهید کرده و بعضی گفته اند که واثق باشد که بعد از معتصم خلیفه شد آنحضرت را شهید کرد و وفات آنحضرت در آخر ماه ذیقعده سال دویست و بستم هجرت واقع شد و بعضی روز شنبه ششم ماه ذیحجه گفته اند و بعضی سه شنبه پانزدهم ذیقعده گفته اند و در آنوقت از عمر شریف آنحضرت بست و پنج سال و دو ماه کسری گذشته بود و موافق مشهور مدت امامت آنحضرت هفده سال و کسری بوده است و ابن شهر آشوب روایت کرده است که در وقت وفات والد بزرگوار هفت سال و چهار ماه و دو روز از عمر شریفش گذشته بود مدت امامتش هجده سال بست روز کم بود و در کشف الغمه روایتی نقل کرده است که وفات آن حضرت در روز سه شنبه پنجم ماه مذکور واقع شد و به روایت دیگر از محمد بن سنان روایت کرده است که عمر شریف آنحضرت در وقت وفات بست و پنجسال و سه ماه و دوازده روز بود ولادت

آن حضرت در سال صد و نود و نهم هجرت بود و با پدر خود هفت سال و سه ماه زندگانی
کرد وفات آنحضرت در روز سه شنبه ششم ماه ذیحجه سال دویست و بستم هجرت واقع شد
و بروایتی دیگر وقت وفات والد بزرگوار خود سال در چند ماه عمر داشت و از کتاب دلائل حمیری
بسند محمد بن سنان روایت کرده است که در وقت وفات آنحضرت از عمر گرامی او
بست و پنج سال و سه ماه و دوازده روز گذشته بود و در روز سه شنبه ششم ماه ذیحجه
سال دویست واقع شد بعد از پدر بزرگوار خود نوزده سال و بست و پنج روز زندگانی
کرد و باتفاق وفات آنحضرت در بغداد واقع شد در مقابر قریش در پهلوی جد
بزرگوار خود امام موسی کاظم علیه السلام مدفون گردید و در موضعی که اکنون آنحضرت زیارت میکنند با قالب

باب دهم

در احوال نهال مصطفوی و گل بوستان مرتضوی حضرت امام علی النقی علیه السلام

فصل در بیان اسم و لقب و کنیت و تاریخ ولادت آن حضرت ع

اسم مبارکش علی بود و کنیت وی ابو الحسن و وی را ابو الحسن الثالث گفتند و لقب وی
هادی و ذکی و به عسکری مشهور است و نزد بعضی مشهورترین القاب آنحضرت نقی و هادی
بود و آنحضرت را نجیب و مرتضی و عالم و فقیه و مامون و امین و موتمن و طیب و متوکل
نیز گفته اند و سبب شهرة آنحضرت و فرزندش امام حسن به عسکری آن بود که هرگاه لشکر
معتصم به کثرتی رسید که در بغداد گنجایش استقامت آن نماند و بر مردمان اذیت میرسید
بالشکر خود از انجا بیرون آمد و شهری دیگر آباد ساخت با مکانهای رفیع و سیع تبفرقات

وتکلفات وآنرا سُرمن رای بضم السین وفتحها نام کرد وسامره نیز از نام های آن بود
وبعلت قیام لشکر آنرا عسکری می نامیدند این هر دو جناب را بسبب سکونت دران
عسکری میگفتند ومادر آن حضرت ام ولد بود سمانه نام فی فصل الخطاب ولد علیه السلام
فی سنة اربع عشر ومائتین وقیل سنة ثلاث عشرة ومائتین وکان ولادته فی الثالث
عشر من رجب وقیل فی یوم عرفه وکان مولده بالمدینه ولادت آنحضرت در مدینه
بوده است سیزدهم ماه رجب سنه دوصد وچارده هجری ونزد علمای امامیه در سال
ولادت آنحضرت اشهر آنست که سال دویست ودوازدهم هجرت بود وجمعی کثیر در
سال دویست چاردهم نیز گفته اند وماه ولادت مشهور پانزدهم ذی الحجه است وبروایت
آنکه شیخ در مصباح نقل کرده که بست وهفتم ذی الحجه است وبروایت ابن عباس
در دوشنبه یا سه شنبه پنجم رجب واقع شده وبروایت علی بن ابراهیم قمی در روز
سه شنبه سیزدهم رجب واقع شده وزیاتی که از ناحیه مقدسه بیرون آمده دلالت میکند
بر آنکه ولادت آنحضرت در ماه رجب بود ومکان ولادت شریف موضعی است در
حوالی مدینه طیبه که آنرا صریا میگویند فی فصل الخطاب کان الهادی ابوالحسن علی بن الجواد
علیهم السلام متعبدا فقیها اماما یعنی بود آنحضرت عابدترین وفقیه ترین مردم
وامام عباد وزهاد وفقها بود ونقل است که متوکل در اوائل خلافت خود بیمار گشت
ونذر کرد که اگر شفا یابد دینارها بسیار تصدق کند پس یکی از مقربان خود را بخدمت
حضرت امام علی النقی فرستاد وسوال کرد که چه قدر دینارها تصدق کنم فرمود که هشتاد دینار

پس همه حاضران تعجب کردند و بعضی گفته اند این مسئله از کجا میگوید متوکل گفت سوال کن
که این مسئله از کجاست حضرت فرمود که حق تعالے در قرآن فرمود ولقد نصرکم الله فی مواطن
کثیرة ویوم حنین روایت کردند که مواطن وقائع وغزاوات و سرایا هشتاد و سه بودند
پس حق تعالے هشتاد و سه را کثیر گفته کمتر ازین تصدق نباید کرد و هر قدر که زیاده
دهد از ذخیره و صدقات خواهد داد در دنیا و عقبی نافع و بهتر است در جود و سخائی آنحضرت
مشهور است روزی یکی از دهیا که در نواحی سرمن رای بود تشریف برد و اعرابی وی را
طلب کرد گفتند که بفلان دیه رفته است در عقب رفت چون بخدمت آنحضرت رسید
فرمود که بچه حاجت آمده گفت من از آنانم که بولائے جد تو علی ابن ابیطالب تمسک
نموده اند مرا دینی عظیم است که از ادای آن عاجزم و غیر تو هیچکس نا امیدم که آنرا از
گردن من بردارد فرمود که خاطر خویش خوش دار و او را همراه خود آورد چون بامداد
کرد با اعرابی فرمود که با تو سخنی خواهم گفت می باید که دران مخالفت من نکنی اعرابی گفت
نکنم آنحضرت بدست مبارک خود خطی نوشت باین مضمون که اعرابی را مبلغ کذا کذا زیادة
از دین وی بود در ذمه آنحضرت دین است فرمود که این را بستان چون من بسرمن
رائی مراجعت کنم پیش من آئی و چون در میان جماعتی نشسته باشم طلب دین خود بکن
و با من سخن درشت گوئی و الله می باید که درین امر موافقت نکنی اعرابی گفت نکنم و خط را
گرفت چون آنحضرت بسرمن رای باز آمد و جمعی کثیر از اصحاب خلیفه و غیره پیش وی
حاضر بودند آن اعرابی حاضر شد و خط را بیرون آورد چنانچه آنحضرت وصیت کرده بود

مطالبہ نمود آنحضرت با وی نرم نرم سخن میفرمود و عذر میخواست و وعدہ ادای آن میکرد
خبر آن بمتوکل رسید فرمود کہ سہ ہزار درہم پیش آنحضرت برند چون پیش آنحضرت آوردند
نگاہداشت و بہ آن اعرابی فرمود کہ این را بگیر و دین خود را ادا کن و آنچہ زیادہ آید
بر عیال خود نفقہ کن و مارا معذور دار اعرابی گفت یا ابن رسول اللہ واللہ کہ آنچہ
امید میداشتیم از ثلث آنچہ دادی کمتر بود ولیکن اللہ اعلم حیث یجعل رسالتہ در فصل الخطاب
آوردہ کہ در حق آنحضرت سعایت نزد متوکل کہ از خلفاء عباسی بود کردند وگفتند کہ
در خانہ خود سلاح و ہمہ اسباب حرب مہیا دارد و میخواہد کہ خلافت بگیرد پس متوکل
شخصی را بخانہ آنحضرت فرستاد آن شخص دید کہ در خانہ بستہ و آنحضرت در آن نشستہ
و جامہ پشمین در بر و کلاہ پشمین بر سر و بر زمین و سنگ ریزہا رو بقبلہ نشستہ مشغول
بہ عبادت خدا و بہ آواز خوش میخواند کلام اللہ پس آن شخص آنحضرت را بحالیکہ بود در
مجلس متوکل حاضر ساخت و ہرگاہ متوکل آنحضرت را دید تعظیم کرد و نزد خود نشاند و گفت
کہ شعری بخوان حضرت فرمود کہ من چندان التفات بہ شعر ندارم معاف دار متوکل
گفت البتہ می باید خواند حضرت چند ابیات خواندند

باتوا علی قلل الجبال تحرسہم ۔ غلب الرجال فلم ینفعہم القلل
واستنزلوا بعد عز عن معاقلہم ۔ الی مقابرہم یا بئس ما نزلوا
ناداہم صارخ من بعد ما قبروا ۔ این الاسرۃ والتیجان والحلل
این الوجوہ التی کانت منعمہ ۔ من دونہا تضرب الاستار والکلل

فانفصح القبر عنهم حين سألهم | | تلك الوجوه عليها الدود تنتقل

مضمون این اشعار آنست کہ شب گذرانیدہ بر سر کوہ ہائی وسکونت ورزیدند برائے نگہبانی خود ہا تا در پناہ باشند واز فتنہ ہا غالب آیند مردان بر ایشان نفع نکرد سکونت کوہستان د پناہ نیافتند و فرود آمدند و عجز بعد از عزت وغلبہ از پناہ گاہہائی خود بہ قبر خود ہا و بعد از انکہ در قبر کردہ شدند آواز داد ایشان را در حالیکہ فریاد زنندہ بود کجاست ان تختہائی رنگین و کجاست ان کلاہ زرین و کجاست آن رویہائی خوش و تازہ کہ برائی آنہا پردہ ہا و سائبان ہا زدہ میشد پس بفصاحت جواب میدہد قبر از جانب ایشان در حال سوال از ایشان کہ بر ان رو ہا کرمہا مسلط شدہ و مالہا و سبابہا برباد رفتہ

ابیات

در زمانہ مرترا سہ ہمراہ اند | | آن یکی رانی و دیگر عذر مند
آن یکی یاران و دیگر رخت و مال | | آن سیوم وانی الستآن حسن الفعال
مال ناید با تو بیرون از قصور | | یار آمد لیک تا بالین گور
چون ترار وزی اجل آید بہ پیش | | یار گوید از زمان حال خویش
تا بدینجا بیش ہمرہ نیستیم | | بر سر گورت زمانے ایستیم
فعل تو وانی است زو کن ملتحد | | کہ درآید با تو در قعر لحد
ہم پیمبر گفت بہر این طریق | | بادفا ترا زعمل نبود رفیق
گر بود نیکو ابد یارت شود | | ور بود بد در لحد مارت شود

پس متوکل هرگاه که مضمون اشعار دریافت کرد چندان بگریست که ریش او
از اشک تر شد و حضار مجلس بگریه درآمدند پس گفت ای ابوالحسن آیا بر تو دینی هست
حضرت فرمود بلی چهار هزار دینار همان وقت داد و آن حضرت را رخصت کرد

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت است

و آن از ضبط و حصر بیرون است و از اندازه احصا افزون حرفی از دفتری می نگارد
و قطره از بحر محیطی می آرد از آنجمله آنست که چون متوکل آنحضرت را از مدینه بعراق
طلبید چون وارد شد سعید بن صالح حاجب امر کرد تا آنحضرت را در منزلی فرود آوردند
که محل نزول گدایان و غریبان بی نام و نشان بود یکی از محبان آنحضرت که وی را
صالح بن سعید نام بود بخدمت حضرت آمد و عرض کرد که یا ابن رسول الله من خود را
فدای تو سازم این جماعت در همه امور اخفای قدر و اطفای نور تو میخواهند که
ترا درین منزل پر وحشت فرود آوردند حضرت فرمود ای پسر سعید گمان میکنی
که اینها با رفعت شان ما منافات دارد و نمیدانی که کسی را خدا بلند کرد با اینها پست
نمیشود پس بدست مبارک خود اشاره کرد بجانب ابن سعید میگوید که چون بآنجانب
نظر کردم دیدم بستانها بالوان شقایق و ریاحین آراسته و باغهائی بانواع ثمرها
و میوه ها پیراسته و نهرها در صحن آن باغها روان و قصرهائی پر از حور و غلمان و آنچه
مشاهده کردم هرگز در خیال خواب نظیر در نیامده بود از مشاهده این احوال دیدهام
حیران و عقلم پریشان شد پس حضرت علیه السلام فرمود ای پسر سعید ما هر جا که هستیم

دیا شیم انها برائی ما بهاست بلطف الٰهی ابیات

آن بهاران مضمر است اندر خزان — در بهار است آن خزان مگریز از ان

غیب را ابری و آبی دیگر است — آسمان و آفتاب دیگر است

ناید الا آنکه بر خاصان پدید — باقیان فی لبس من خلق جدید

دور کن از مغز و از بینی زکام — تاکه ریح الله آید در مشام

و از آنجمله آنست که دنبلی بر بدن متوکل بهم رسید که مشرف بر هلاک گردید و کسی جرأت نمیکرد که نیشتری بآن برساند پس مادر متوکل نذر کرد که اگر او عافیت یابد مال بسیاری برائی حضرت امام علی النقی علیه السلام بفرستد پس فتح بن خاقان با متوکل گفت که اگر میفرمائی بخدمت امام علی النقی علیه السلام کس بفرستیم شاید دوائی این مرض بفرماید گفت بفرستید چون بخدمت حضرت رفتند و حال متوکل را عرض کردند حضرت فرمود که پشک گوسفند را در گلاب بجبنانید و بر آن جراحت به بندید چون آن خبر را آوردند جمعی از اتباع خلیفه که حاضر بودند خندیدند و استهزا کردند و فتح ابن خاقان گفت میدانم که حرف آنحضرت بی اصل نیست اگر آنچه فرموده است بعمل آوریم ضرری نخواهد داشت چون دوا را بآن موضع بستند در آن ساعت دنبل منفجر شد و متوکل از درد والم آن جراحت راحت یافت و مادرش دو هزار دینار در کیسه کرده و سر کیسه را مهر کرده برائی آنحضرت فرستاد چون متوکل شفا یافت مردی شکایت آن حضرت نزد متوکل کرد که اسلحه و اموال بسیار جمع کرده است و داعیه خروج دارد پس

پس شبی متوکل سعید حاجب را طلبید و گفت بیخبر بخانه حضرت امام علی النقی برود و
هرچه در آنجا اسلحه و اموال بیابی برائی من بیار سعید گفت که در میان شب نردبانی
برداشتیم و بخانه آنحضرت رفتم و نردبانی را بر دیوار خانه گذاشتم و بر بام بر آمدم چون
خواستیم که بزیر روم راه گم کردم و حیران شدم ناگاه حضرت از اندرون حجره مرا ندا کرد
که ای سعید باش تا شمع برائی تو بیاورند و بزیر رفتم دیدم که حضرت جبه از پشم پوشیده
و عمامه از پشم بر سر بسته و سجادهٔ خود را بر روی حصیر گسترده و بر بالائی سجاده رو بقبله
نشسته است پس فرمود که برو در این خانه بگرد و آنچه بیابی بردار پس رفتم و جمیع
خانه ها و حجره ها را تفتیش کردم و در آنها هیچ نیافتم مگر یک بدره که بر سرش مهر مادر متوکل بود
و یک کیسه دیگر سر بمهر پس فرمود که مصلای من بردار چون برداشتیم زیر مصلا شمشیری
یافتم که غلاف چوبین در آن هست شمشیر را با هر دو بدره برداشتیم و نزد متوکل رفتم
چون مهر مادر خود را بر بدره دید او را طلبید و از حقیقت آن حال سوال کرد مادرش
گفت که در مرض تو نذر کرده بودم که اگر عافیت یابی من دو هزار دینار برائی او بفرستم
و این بدره همان است که من برائی او فرستاده بودم و هنوز مهرش را بر نداشته است
چون کیسه دیگر را گشودند چهارصد دینار در آن بدره بود پس متوکل یک بدره دیگر
با آن بدره ها ضم کرد و گفت ای سعید این بدره ها را با آن کیسه و شمشیر برائی او ببرد
و عذر خواه چون آنها را بخدمت آنحضرت بردم گفتم ای سید من از تقصیر من بگذر که من
بی ادبی کردم و بی رخصت بخانهٔ تو در آمدم چون از جانب خلیفه مامور بودم معذورم

حضرت فرمود وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون و از انجمله آنست شخصے از قاضی کوفه پیش آنحضرت شکایت کرد که مرا ایذه البسیار میرساند فرمود که دو ماه صبر کن چون از ان سخن دو ماه بر آمد قاضی را عزل کردند

گر توئی از ظلم چاهے میکنی ‌‌ ‌ از برائی خویشتن آن میکنی

هم دران چه عاقبت خود افگنی ‌ ‌ این بدانی کز پئے من چه کنی

اے درنده پوستین یوسفان ‌ ‌ گر بدر د گرگت این از خویش دان

هر که او بنهاد ناخوش سُنّتے ‌ ‌ سوئے او نفرین رود هر ساعتی

چون بخنجر خویش خود اندر رسی ‌ ‌ پس بدانی کز تو بودن آن نکسی

آن توئی ان زخم بر خود میزنی ‌ ‌ بر خود آن دم بار لعنت میکنی

صد هزاران کیمیا حق آفرید ‌ ‌ کیمیائے همچو صبر آدم ندید

صبر آر دار زور راو رشتاب ‌ ‌ صبر کن والله اعلم بالصواب

واز انجمله آنست که زن شخصے را آبستن بود از وی التماس کرد که دعا کنند تا پسر باشد فرمود که شما را دختر از پسر بهتر باشد چون متولد شد دختر بود و بدیگر فرمود ترا فرزندی متولد شود او را محمد نام کن چون متولد شد پسر بود او را محمد نام کرد و از انجمله آنست که متوکل را خانه بود در وی مرغان بسیار که هر کس آنجا در آمدی از اختلاف آوازهای ایشان نه سخن کسی مے توانستی شنید و نه کس سخن وی هر وقت که حضرت امام علی النقی علیه السلام بآن خانه در آمدی همه مرغان خاموش گشتندے و چون

بیرون آمدی آغاز آواز کردندی و از انجمله آنست که شعبده بازی از هند پیش
متوکل آمده بود و شعبده های عجیب و غریب مینمود روزی متوکل ویرا گفت که اگر
شعبده پیش آری که علی بن محمد را خجل سازی ترا هزار دینار بدهم شعبده باز گفت
نانی چند تنک سبک بر مائده بگذارید و مرا پهلوی وی نشانید چنان کردند حضرت
امام علی النقی علیه السلام دست دراز کرد تا نانی بردارد و آن شعبده باز عملی
کرد که آن نان از پیش دست وی بپرید و چون دست کشید باز آمد سه بار این
عمل کرد حضار مجلس بخندیدند در ان مجلس مشوره بالکستر تکیه و بالش از پوست بود
بران شیری کشیده حضرت امام علی النقی علیه السلام اشاره بآن صورت کرد که بگیر
این را آن صورت شیری شد و برجست و شعبده باز را فرو برد و باز بمشوره
آمد هرچند متوکل درخواست کرد که شعبده باز را باز گرداند قبول نکرد و فرمود که
والله هرگز بعد ازین ویرا نبینید دشمنان خدای را بر دوستان متسلط میگردانید
پس از مجلس بیرون آمد و آن شعبده باز را بعد ازان هیچکس ندید و از انجمله آنست
که روزی در ولیمه بعضی اولاد خلفا بود و جمعی کثیر بعزت و عظمت نشسته جوانی
بی ادب حق تعظیم و تکریم آنحضرت بجا نمی آورد و سخن بسیار میگفت و می خندید
حضرت رو بآن جوان کرد و فرمود مالک تضحک بملاء فیک و تذهل عن ذکر الله و انت
بعد ثلث من اهل القبور یعنی چه میخندی ای جوان در مجلس و غفلت میکنی از ذکر خدا
حال آنکه بعد از سه روز خواهی شد از جمله موتی آنجوان از ان بی ادبی باز ایستاد

وچون طعام خورد و بیرون آمد روز دیگر بیمار شد و روز سیوم مرد و ازانجمله آنست که روزی دیگر در ولیمه یکی از اهل سامرا بود بی ادبی در مجلس سخنان بیهوده میگفت وحق تعظیم آنحضرت رعایت نمیکرد آنحضرت علیه السلام فرمود این شخص ازین طعام نخواهد خورد و ازخانه وی چیزی خواهد آمد که زندگی را بروی تلخ گرداند چون طعام حاضر آوردند آنشخص دست بشست وخواست که ازان تناول کند غلام وی گریان و فریاد کنان از در درآمد که مادر تو از بام افتاده است و مشرف بر موت ست زودتر خود را آنجا برسان باشد که ویرا زنده دریابی آن شخص طعام ناخورده برخاست و برفت **فصل در بیان وفات آنحضرت** فی فصل الخطاب توفی علیه السلام بسرمن رائی فی یوم الاثنین للیال بقین من جمادی الاخر سنه اربعین وخمسین ومائتین و دفن فی دار السامره فی شارع ابی احمد الرشیدی وفات آنحضرت در زمان منتصر بود در سرمن رائی از نواحی بغداد روز دوشنبه از اواخر جمادی الاخره سنه دو صد و پنجاه وچهار و قبر وی هم در سرائی ویست که در سرمن رائی داشت وقیل ان مشهد علی الهادی بقم ولیس الصحیح وانما الصحیح ان مشهد فاطمه بنت موسیٰ بن جعفر ابن محمد به بلدة قسم وقد نقل عن الرضا علی بن موسی علیه السلام انه قال من زارها دخل الجنته هذا ما فی شواهد النبوة و نزد علمائی امامیه سال شهادت آن حضرت علیه السلام باتفاق سال دوصد و پنجاه وچهارم هجرت بود و در روز وفات خلاف است بروایت

علی بن ابراہیم قمی و ابن عباس روز دوشنبه نهم ماه رجب و به روایت خشاب بست و پنجم ماه جمادی الاخری بود و روایت دیگر بست و هفتم ماه مذکوره بود و بروایت دیگر بست و ششم ماه مذکور و سن شریف آنحضرت در آنوقت به روایتی بچهل سال رسیده بود و بروایت دیگر بچهل یک سال و چند ماه و در هنگام وفات پدر بزرگوار خود که بمنصب جلیل القدر امامت کبری و خلافت عظمی سرفراز گردید از عمر شریفش شش سال و پنج ماه تقریباً گذشته بود و مدت امامت آنحضرت سی و سه سال و کسرے بود و قریب سیزده سال در مدینه طیبه اقامت فرمود و بعد ازان متوکل آنحضرت را به سرمن رای طلبید بست سال در سرمن رای توطن فرمود در خانه که اکنون مدفن شریف اوست و بنابر قول ابن بابویه و جماعتی دیگر معتمد عباسی آنحضرت را شهید کرد به زهر و در وقت شهادت آنحضرت حضرت امام

حسن عسکری علیه السلام نزد حضرت بودند هذا ما قالو

باب یازدهم دربیان احوال قدوة اولیا مستند اصفیا کاشف اسرار لم یزلی حضرت امام ابی محمد حسن بن علی عسکری علیه السلام

فصل دربیان ولادت و اسم و لقب و کنیت آنحضرت اسم شریف آنحضرت حسن بود و کنیت او ابو محمد و القاب شریفش زکی و هادی و عسکری است و خالص و سراج و وجه تلقب وی بعسکری گذشت و دربعضی چون پدر بعسکری مشهورست ولهذا او را عسکری ثالث میگویند و مادر آنحضرت ام ولد بود نام وی سوسن و بعضی

سلسبیل گفته اند وحضرت امام علی النقی وی را حدیث نام نهاد وآن عفیفه کریمه در
نهایت صلاح وورع وتقوی بوده است فی فصل الخطاب کانت ولادته فی
سنة احدی وثلاثین ومائتین وقیل سنة اثنین وثلثین ومائتین ونزد علماء امامیه
در تاریخ ولادت باسعادت آنحضرت اشهر آنست که در سال دویست سی ودوم
هجرت واقع شد وبعضی دهم ماه مذکور وبعضی دوشنبه چهارم نیز گفته اند وشیخ
مفید ربیع الاول سال دویست وسی هجرت نقل کرده ومکان ولادت مدینه مشرفه
است وبعضی سر من رای نیز گفته اند

فصل در بیان کرامات آنحضرت

وآن بسیار وبیشمار است از انجمله آنست که محمد ابن علی ابن ابراهیم
ابن موسی ابن جعفر گفته که وقتی معیشت بر ما بنهایت تنگ شد وپدر من گفت بیا تا
پیش ابومحمد زکی برویم زیرا که وی را بجود وسماحت وصف میکنند گفتم تو وی را
می شناسی گفت من وی را نمی شناسم وهرگز ندیده ام پس بقصد وی
در راه ایستادیم پدر من در راه گفت که بس حاجتمندیم بآنکه ما را پانصد درهم بدهد
دویست درم را جامه سازیم ودویست درم را آرد خریم وصد درم را در سائر اخراجات
نفقه کنم من با خود گفتم که چه باشد که مرا سیصد درم دهد صد درهم را جامه سازیم
وصد درهم را نفقه کنم وصد درهم را دراز گوش بخرم
وبجانب کوهستان روم چون بدر خانه وی رسیدیم

بی آنکه با کسی سخن گویم غلام وی بیرون آمد و گفت علی بن ابراهیم و پسر وی محمد
درون آیند چون در آمدیم و سلام کردیم فرمود که ای علی ترا چه چیز باز داشت
که تا اینوقت پیش ما نیامدی پدرم گفت ای سید من شرم میداشتم که باین حال پیش تو
آیم غلام آنحضرت در عقب آمد و صره به پدر من داد و گفت درین پانصد درهم است
دویست درهم از برای جامه و دویست درهم بهای آرد و صد درهم برای نفقه
و صره دیگر بمن داد و گفت این سی صد درهم صد برای کسوة و صد برای نفقه
و صد برای دراز گوش امای باید که بکوهستان بروی و بفلان جا روی پس آنجا که
اشاره کرد رفتم و کتخدا شدم و در همان سفر مرا دو هزار دینار رسید و از انجمله است
که دیگری گفته است که پدر من بیطار بود و چهار پایان حضرت امام محمد عسکری علیه السلام
بیطاری می کرد و مستعین را استری بود و بغایت سرکش هیچکس وی را رام نتوانستی کرد
و زین و لگام نتوانست کردن تا بسواری خود چه رسد یکی از مقربان مستعین را
گفت چرا نمیگوئی که حسن ابن علی النقی را حاضر کنند و وی این استر را سواری کند
تا این استر وی را بکشد مستعین آنحضرت را طلبید چون به سرای وی در آمد آن
استر در صحن سرای ایستاده بود آنحضرت پیش وی رفت و دست مبارک بر کفل وی
مالید عرق از وی روان شد بعد از ان پیش رفت مستعین وظیفه تعظیم و توقیر
بجا آورد آنحضرت را نزدیک خود نشاند پس گفت یا ابا محمد این استر را لگام کن
ابو محمد علیه السلام پدر مرا گفت ای فلان این استر را لگام کن مستعین با وی گفت

که خود لگام کن ابومحمد علیه السلام طیلسان بنهاد و برخاست و ویرا لگام کرد
و باز آمد و بجای خود نشست باز مستعین گفت که ویرا زین کن ابومحمد به پدر من
اشاره کرد که ای فلان آن استر را زین کن مستعین گفت که خود زین کن دیگر بار
برخاست و آن استر را زین کرد و بجای خود باز گشت مستعین گفت چه باشد
که سوار شوی سوار شد و در صحن سرای ویرا راهوار براند تا آنکه هیچکس
سرکشی کند پس فرود آمد مستعین پرسید که چون یافتی این را فرمود که ازین
خوب تر استری ندیدم مستعین ویرا پیشکش گردید آنحضرت به پدر من گفت
که این را بگیر و ببر پدر من آنرا گرفت نه آنکه هیچ سرکشی کند ببرد شعر

هر محال از دست او ممکن شود		هر حرون از بیم او ساکن شود

و از انجمله آنست شخصی گفته که پیش آنحضرت از فقر شکایت کردم تازیانه بدست
داشت زمین را بان بکاوید و پانصد دینار از انجا بیرون آورد و بمن داد و از انجمله
شخصی دیگر گفته که در زندان بودم از تنگی زندان و گرانی قید با آنحضرت شکایت
نوشتیم و میخواستیم که از تنگدستی خود نیز چیزی بنویسیم اما شرم داشتیم و نتوانستیم در
جواب من نوشت امروز نماز پیشین را در خانه خود خواهی گذارد و نماز پیشین
مرا از زندان بیرون آوردند و نماز در خانه خود گذاردم ناگاه دیدم که قاصد
فرستاده می آید و برای من صد دینار آورده و همراه آن کتابتی بدین مضمون که هر وقت
ترا حاجتی باشد آنرا طلب کن و شرم مدار که آنچه طلب کنی بآن خواهی رسید

انشاء الله تعالی و از انجمله آنست شخص دیگر گفته که بآنحضرت رقعه نوشتیم و دران
از آنحضرت مسئله پرسیدم و میخواستم که از حمی ربع نیز سوال کنم اما فراموش کردم
و نه نوشتیم آنحضرت بمن نوشته که جواب مسئله تو اینست و میخواستی که از حمی نیز بپرسی
و فراموش کردی این آیت را که یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم بر پارهٔ کاغذ
بنویس و بر گردن محموم بیاویز چنان کردم آن محموم شفا یافت و از انجمله انست
که شخص دیگر گفته که بوی کتابتی نوشتم و درانجا معنی مشکوة پرسیدم و خاتون من
حامله بود و خواستیم که وی را دعا خیر کند و فرزند وی را نام نهد و جواب نوشت که
مشکوة قلب محمد است و از حال خاتون و فرزند هیچ ننوشت و در آخر کتابت
این بود که عظم الله اجرک و اخلف علیک خاتون من فرزند زاد مرده بعد از ان حامله شد
پسری آورد

فصل دربیان وفات آنحضرت

فی فصل الخطاب وفاته فی ربیع الاول سنة ستین و مائتین فی یوم الجمعة السادس
من ربیع الاول وقیل فی الثامن منه وقیل غیر ذلک من السنة المذکورة بسر من رای
و دفن بجنب ابیه فی هذه البلدة وکان اقام هو و ابوه فیها والحسن العسکری عند الامامیة
والد ابی القاسم محمد المنتظر صاحب سرداب و کانت مدة بقاء الحسن العسکری بعد
ابیه علی الهادی ست سنین ولم یخلف الحسن العسکری ولدا ظاهرا ولا باطنا غیر
ابی القاسم محمد المنتظر الملقب بالقاسم عند الامامیة وکان مولد المنتظر لیلة النصف من شعبان

سنة خمس وخمسين ومائتين امام ولد یقال لها نرجس توفی ابوه وله سنة ستین وخمس ستین وفات آنحضرت درماه ربیع الاول وتاریخ ششم ماه مذکور روز جمعه سنه دوصد وشصت وبعضی ثامن ماه مذکور گفته ونزد علماء امامیه تاریخ شهادت آنحضرت باتفاق اکثر مورخان ومحدثان هشتم ماه ربیع الاول سال دوبست وشصت هجرت بود وشیخ طوسی در مصباح اول ماه مذکور نیز گفته است واکثر گفته اند که روز جمعه بود وبعضی چهارشنبه وبعضی یکشنبه نیز گفته اند واز عمر شریف آنحضرت علیه السلام بست ونه سال گذشته بود وبعضی بست وهشت سال نیز گفته اند ومدت امامت آنحضرت قریب شش سال بود وابن بابویه ودیگران گفته اند که معتمد عباسی آنحضرت را زهر شهید کرد ودر کتاب عیون المعجزات از احمد بن اسحق روایت کرده است که آنحضرت درماه ربیع الآخر سال دوبیست وشصت از دنیا رحلت کرد ودر سرمن رای در پهلوی پدر بزرگوار خود مدفون گردید وعمر شریف آنحضرت بست ونه سال بود

باب دوازدهم

دربیان احوال حضرت صاحب الزمان خلیفة الرحمان حجة الله المشابه برسول الله المنان حضرت امام محمد مهدی علیه وعلی آبائه الصلوة والسلام فی فصل الخطاب وابو محمد الحسن العسکری ولده محمد علیه السلام معلوم عند خاصة اصحابه وثقات اهله ویروی ان حکیمة بنت ابی جعفر محمد الجواد عمة ابی محمد الحسن العسکری کانت تحبه وتدعوله

وتتفرع ان ترى له ولدا وكان ابو محمد الحسن العسكري اصطفى جارية يقال لها نرجس فلما
كان ليلة النصف من شعبان سنة خمس وخمسين ومائتين دخلت حليمة فدعت لابي
محمد الحسن العسكري فقال لها يا عمة كوني الليلة عندنا لامر فاقامت فلما كان وقت
الفجر اضطربت نرجس فقامت اليها حكيمة فلما رات المولود اتت به ابا محمد الحسن العسكري
وهو مختون مفروغ منه فاخذه وامر يده على ظهره وعينيه وادخل لسانه في فيه واذن
في اذنه اليمنى واقام اليسرى ثم قال يا عمة اذهبي به الى امه فاتت به ورددته الى امه
قالت حكيمة فجئت الى ابي محمد الحسن العسكري فاذا المولود بين يديه في ثياب صفر و
عليه من البهاء والنور ما اخذ بمجامع قلبي فقلت سيدي هل عندك من علم في
هذا المولود المبارك فتلقيه الي فقال اي عمة هذا الذي بشرناك به قلت حكيمة
فخر رب الله تعالى ساجدة شكرا على ذالك قالت ثم كنت اتردد الى ابي الحسن العسكري
فلما لم اره فقلت له يوما يا مولاي ما فعل سيدنا ومنتظرنا قال استودعناه الذي
استودعته ام موسى عليه السلام ابنها وروي عن ابي الحسن الرضا انه قيل له ما
اسم قائمكم قال ستغنان ان تسميه قبل ولادته فزعمت الشيعة الامامية ان ابا القاسم
محمد بن الحسن العسكري هو الامام القائم وكان عمره عند وفات ابيه خمس اوستين
اتاه الله تعالى فيها الحكمة وفصل الخطاب وجعله آية للعالمين كما قال عز من قائل
في حق يحيى عليه السلام يا يحيى خذ الكتاب بقوة وآتيناه الحكمة صبيا وقال عز من
قائل في قصة عيسى عليه السلام فاشارت اليه قالوا كيف نكلم من كان في المهد صبيا

٢١٧

قال لی عبد الله آتانی الکتاب و اجعلنی نبیا وقالوا اطول عمره کما طول عمر الخضر علیه السلام
وقالت الشیعة الامامیة القائم المهدی مشهده لیس من رای حکیمة عمه ابو الحسن محمد الزکی
گفته است که روزی پیش ابو محمد درآمدم فرمود که ای عمه امشب در خانه ما باش که
خدای تعالی ما را خلفی خواهد داد من گفتم این فرزند از که خواهد بود که در نرجس
هیچ اثری نمی بینم فرمود که ای عمه مثل نرجس همچو مثل ام موسی است علیه السلام که حمل وی
خبر وقت ولادت ظاهر نخواهد شد آن شب بخانه بودم چون شب به نیمه رسید
برخواستم و تهجد گذاردم و نرجس نیز تهجد گذارد بعد از ان با خود گفتم که وقت فجر
نزدیک رسید و آنچه ابو محمد حسن عسکری فرموده بود ظاهر نشد ابو محمد از مقام خود
آواز داد که ای عمه تعجیل مکن بانخانه که نرجس آنجا بود باز گشتم مرا در راه پیش آمد
لرزه بر وی افتاده وی را بسینه خود باز گرفتم و قل هو الله احد و انا انزلنا
و آیة الکرسی بر وی خواندم از شکم وی آواز خواندنی می شنیدم همچنانکه من میخواندم
بعد از ان دیدم که خانه روشن شد نظر کردم فرزند وی بر زمین آمده بود
و در سجده افتاده ابو محمد از حجره خود آواز داد که ای عمه فرزند مرا پیش من آر
پیش وی بردم و برا برکنار خود نشاندم و زبان در دهان وی کرد و گفت که
سخن گوای فرزند من باذن الله تعالی گفت بسم الله الرحمن الرحیم و نرید ان نمن
علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین بعد از ان دیدم که
مرغان سبز ما را فرو گرفتند ابو محمد علیه السلام یکی از ان مرغان را بخواند و گفت

قدره فاحفظه حتی یاذن الله فیه فان الله بالغ امره یعنی نگبر این فرزند را ونگاهدار تاکه حکم الٰهی شود در وی بدرستی خدا تعالے رساننده حکم خود است از ابو محمد پرسیدم که این مرغ که بود واین مرغان دیگر کیانند فرمود که آن جبرئیل و دیگران ملائکه رحمت اند بعد از ان فرمود که یا عمه ویرا به مادر وی باز گردان کی تقر عینها ولاتحزن ولتعلم ان وعد الله حق ولکن اکثرهم لایعلمون ویرا پیش مادر وی بردم چون متولد شد ناف زده بود وختنه کرده وبر ذراع ایمن وی مکتوب بود جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل کان زهوقا واز دیگری روایت کرده اند که گفته است چون متولد شد بدو زانو در آمد وانگشت سبابه بجانب آسمان برداشت پس عطسه زد وگفت الحمد لله رب العالمین وروایت کرده اند که شخصے از ابو محمد پرسید که یا ابن رسول الله خلیفه وامام بعد از تو که خواهد بود بخانه در آمد پس بیرون آمد کودکے بر دوش گرفته گویا که ماه شب چهاردهم بود در سن سالگی پس فرمود ای فلان اگر تو پیش خدا تعالے گرامی نبودی این فرزند خود را بتو ننمودی نام این نام رسول است وکنیت این کنیت وی است هو الذی یملاء الارض قسطا کما ملیت جورا وظلما وشخصی روایت کرده است که روزی برابو محمد در آمدم بر دست وی خانه دیدم پرده بان فرو گذاشته گفتم یا سیدی صاحب این امر بعد ازین که خواهد بود فرمود که این پرده را بردار برداشتم کودکی بیرون آمد در کمال طهارت وپاکیزگی بر رخساره راست وی خالی وگیسوان گذاشته آمد وبر کنار ابو محمد نشست ابو محمد فرمود که

۴۱۵

آنیست صاحب شما بعد از ان از زانوی وی برخاست ابو محمد گفت وی را یا بنی ادخل الی الوقت المعلوم به آن خانه در آمد و من بوی نظر کردم پس ابو محمد مرا گفت برخیز و ببین که در خانه کیست بخانه در آمدم هیچکس را ندیدم و در روایتی است که شخصی گفته که معتضد مرا با دو کس دیگر طلبید و گفت حسن ابن علی در سر من رای وفات یافت زود بروید و در خانه وی را فرو گیرید و هر که در خانه وی ببینید سر وی را بمن آرید راوی میگوید که رفتیم به سرای وی در آمدم منزلی دیدیم در غایت خوبی و پاکیزگی گویا که حالی از عمارت وی فارغ شده بودند و در آنجا پرده دیدیم فرو گذاشته پرده را برداشتیم سردابی دیدیم به آنجا در آمدیم دریائی دیدیم و در اقصای آن حصیری بر روی آب انداخته و مردی خوب ترین صورت بر بالای آن حصیر در نماز ایستاده بما هیچ التفات نکرد یکی از آن دو نفر که با من بود سبقت گرفت و خواست که پیش وی رود در آب غرق شد و اضطراب می کرد تا دست وی گرفتم و خلاص گردانیدم بعد از آن نفر دیگر خواست که پیش رود وی را نیز همان حال پیش آمد و خلاص کردم من حیران بماندم پس گفتم ای صاحب خانه از خدا تعالی و از تو عذر میخواهم و الله که من ندانستم که حال چیست و به کجا می آییم از آنچه کردم بخدا تعالی بازگشتم هر چند گفتم بمن هیچ التفات نکرد بازگشتم قصه پیش معتضد گفتم گفت این سر را پوشیده دارید و الا بفرمایم که شما را گردن زنند بلفظه انتهی فی شواهد النبوة و این همان مهدی موعود آخر الزمان است که خدا مسمی بقائم خلیفة الرحمان خاتم الائمة الاثنا عشر نزد امامیه است میگویند که ولادت شریف

۴۱۹

آنحضرت در سال دویست و پنجاه پنجم هجرت واقع شد و بعضی پنجاه و شش و بعضی
پنجاه و هشت نیز گفته اند و مشهور آنست که روز ولادت شب جمعه پانزدهم شعبان
بود و بعضی هشتم شعبان نیز گفته اند و در کشف الغمه از بعضی نسبت سیوم ماه رمضان نقل
کرده است و باتفاق ولادت آنحضرت در سر من رای واقع شد و اسم و کنیت
آنحضرت با حضرت رسول موافق است و در زمان غیبت اسم آن حضرت را مذکور
ساختن جائز نیست و حکمت آن مخفی است و القاب شریف آنحضرت مهدی و قائم
و منتظر و حجت و فصاحت هست از حضرت امام رضا علیه السلام نقل کرده که حضرت
امام مهدی علیه السلام اعلم الناس و احلم الناس و اتقی الناس و اسخی الناس و اشجع الناس
و اعبد الناس خواهد بود و ختنه کرده متولد خواهد شد و پاک و طاهر و مطهر و از
پیش و پس یکسان بیند چنانچه از رسول خدا منقول است و هرگاه که از بطن مادر
جدا شود بر زانوی خود نشیند و کلمه شهادت بر زبان راند و احتلام وی را نباشد
چنانچه انبیا را نمی باشد و هر چند بظاهر چشمانش بخواب روند اما دلش همیشه بیدار
باشد و زره رسول خدا و سلاح وی و ذو الفقار علی مرتضی و مصحف فاطمه همراه او
خواهد بود و یک صحیفه هم دارد که در ان اسامی تابعان و محبان او و دشمنان و
مخالفان او که تا قیامت باشند نوشته و بول و غایط او را زمین فرو برد و بوی
خوش از بدن مبارکش فائح و ظاهر و منتشر گردد و صاحب مکارم اخلاق باشد
و هر چه دعا کند خدا تعالی آنرا اجابت فرماید و موید بروح القدس باشد

و هیچ چیز از اعمال بندگان بروی مخفی نماند و الامام یولد و یلد و یصح و یمرض و یاکل و یشرب و ینکح و ینوح و یحزن و یضحک و یبکی و یحیی و یمیت و یقبر و یزار

فصل

در بیان احادیثے کہ در تفضل و بزرگی و ظہور آنحضرت وارد گشتہ است ــ فی جامع الاصول فی اشراط الساعة و علاماتها عن ابن مسعود ان رسول الله قال لو لم یبق من الدنیا الا یوم واحد لطول الله ذالک الیوم حتی یبعث الله فیه رجلا منی او من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم ابی یملاء الارض قسطا و عدلا کما ملیت ظلما و جورا و فی روایة اخری لا تنقضی الدنیا حتی یملک العرب من اهل بیتی رجل یواطی اسمه اسمی اخرجه ابو داؤد و روی ابو العباس المستغفری فی کتاب دلائل النبوة و المعجزات فی ذکر المهدی باسناده عن عاصم زر عن عبد الله انه قال قال رسول الله لا یذهب اللیالی و الایام حتی یبعث الله تعالی رجلا من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی یملاء الارض عدلا کما ملیت قبل ذالک جورا و عن ابن شیبه باسناده عن ابراهیم بن محمد بن حنیفه عن ابیه علی انه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم المهدی منا اهل البیت یصلحه الله تعالی فی لیلة و باسناده الامام جعفری الیه عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحه عن انس بن مالک انه قال قال رسول الله نحن عبد المطلب سادات اهل الجنة انا و علی و الحسن و الحسین و حمزه و جعفر و المهدی و باسناده الیه عن ابی سعید الخدری انه قال قال رسول الله یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع و الا فثمان و الا فتسع تنعم فیها

۴۲۱

امتی نعمة لم ینعموا مثلها قط یرسل السماء علیهم مدرارا ولا تدخر الارض شیئا من النبات وباسناده الصرعن عبد اللہ ابن عمر انہ قال یخرج المهدی عن قریة بالیمن یقال لها کرعہ قال ابن عمر سمعت رسول اللہ یقول وملک من السماء ینادی تحت علیه انه المهدی فاجیبوہ وعن طاؤس المهدی یخرج فی آخر الزمان شدید علی العمال باذل المال رحیم بالمساکین عن ابی اسحق انه قال رایة المهدی فیها المکتوب البیعة للہ وباسناد الامام المستغفری عن عقبه بن عامر قال کنت امشی مع معاویه فقال واللہ ما علی الارض رجل کان احب الی من علی بن ابیطالب قبل الذی کان ابینی وبینه وفی الاعلم انه یملک من ولده من هو خیر اهل الارض فی زمانه وان له اسما فی السماء یعرفه اهل السماء وان له علامة تکون فی زمانه لخصب ویمیت الباطل ویحیی الحق وهو زمان الصالحون یرفعون رؤسهم وینظرون فی شرق الارض وغربها هذا فی فصل الخطاب احادیث کثیره دلالت بر خروج حضرت امام مهدی علیه السلام میکند من انکر خروج المهدی فقد کفر بما انزل علی محمد صلی اللہ علیه وآله وسلم

فصل در بیان مولد وحلیہ مبارک آنحضرت ع

جلال الدین سیوطی در تاریخ خود وشیخ شهاب الدین ابن حجر در اسئلہ عدیدہ وعبد الرسول العلوی الموسوی الحسینی البرزنجی در اشاعة فی اشراط الساعة وحسام الدین متقی در رسالہ خود آوردہ است کہ آنحضرت از سادات حسنی است ونام او وتام پدر او موافق حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیه وآله وسلم یعنی محمد بن عبد اللہ

وتولد او در مدینه مشرفه باشد وظهور او از مکه وهجرت او بسوی بیت المقدس باشد وهمانجا وفات یابد ودر کتف او علامتی باشد چنانچه حضرت رسالت پناه را بوده ورروی او همچو ستاره درخشنده مانند ماه شب چهاردهم بود وپیشانی کشاده وبینی دراز وباریک ومیانه بینی بلند نماید وکمان ابرو باشد ودرازی ابرو چشمهای او فراخ باشد ودرمیانه دندانهای او فرقی باشد یعنی سخت متصل نباشد رنگ او گندم گون وچشم او چشم بنی اسرائیل باشد یعنی در عرض وطول وبه رخساره راست آنحضرت خال سیاه باشد وهمچنین برکف دست راست نیز باشد ودرمیان هردو زانوی او کشادگی وبعدی باشد وانبوه ریش باشد وچشمهای او سرمه رنگ خلقی باشد ووقت ظهور چهل ساله باشد وصاحب کرامات مخصوصه باشد از انجمله آنست که چون از وی علامتی بر دعوائی او بطلبند اشاره به پرنده بکند بیا بیاید وبر دست او بنشیند وچون شاخی خشک در زمین به نشاند فی الحال سبز وبرگ دار شود وهر قلعه وحصاری که متوجه کشادن وی گردد همین که تکبیر گوید دیوارها خود بیفتد وبر سر او ابری باشد که دران فرشته ندا کند که مهدیست او را بیعت کنید وبروایتی آوازش از مشرق تا مغرب شنیده شود چنانچه هرکه در خواب بوده باشد بیدار شود وبر سر لشکر او حضرت جبرئیل باشد ودر مدار لشکر او حضرت میکائیل علیهما السلام وسه هزار فرشته برای مدد او ملازم باشند ودر زمان او گوسپند با گرگ بچرد وکودکان با مار وکژدم بازی کنند

وزمین خزینه های خود مثال ستون زر ونقره بیرون اندازد و در زمین برکت
پیدا آید که یک دانه نهصد بروید و دلهائی مردمان چنان غنی کنند که فقیری را
نیابند تا زکوة قبول کند و علاماتی که پیش از ظهور آنحضرت در عالم پیدا گردد
یکی آنکه سیدی بیگناه هاشمی میان حجر اسود و مقام ابراهیم کشته شود و دیگر آن
که پیش از ظهور مهدی مردی از اهلبیت بیرون آمد به مشرق تا یکسال و شش ماه
تیغ بر دوش خود دارد و قتل کند بعد از ان متوجه شود به بیت المقدس و قبل از
رسیدن بیت المقدس بمیرد و نیز پیش از ظهور او امیری باشد که نام سفیانی
باشد. از اولاد سفیان بن حارث برای طلب مهدیؑ لشکر عظیم بفرستد و در مدینه
از آن محمد هر که را یابند اسیر سازند و بسیاری از مردان بنی هاشم و زنان ایشان را
بقتل رسانند و امام مهدیؑ از آنجا بمکه بیاید و لشکر سفیان متوجه بمکه گردد چون
در محلی برسند که نام آن محل بیدا است در میان مکه و مدینه تمام لشکر او
در زمین فرو رود دو کس سلامت بمانند یکی خبر بد برائی سفیان برود دوم
خبر خوش برائی مهدیؑ در مکه آرد و بعد از ان مردمان بیعت وی کنند و مهدی
باز از مکه برائی جنگ سفیانی بیرون آید آخر کار سفیانی را ذبح کند دیگر آنکه
دیهی باشد که نام آن دیه خرستا باشد بجانب شهر که نام ان شهر غوطه باشد
در زمین شام آن تمام در زمین فرو رود دیگر آنکه در غره ماه رمضان
خسوف ماه شود و در پانزدهم کسوف آفتاب شود که گاهی نشده است

فصل بیان وفات آنحضرت

و بروایتی دو بار خسوف قمر شود در یک ماه دیگر آنکه فتنه در مدینه واقع شود که سنگهای
ریت که در مدینه اند غرق خون گردند و خلق از مدینه بیرون روند مقدار
دو فرسنگ بعد از ان مهدی بیرون آید دیگر بادشاه شام و بادشاه مصر جنگ کنند
که اهل شام چند قبیله اهل مصر را اسیر کنند و دیگر از جانب مشرق مردی پیدا شود
همراه بر جهائی سیاه باشد با لشکر بسیار برای اعانت مهدی دیگر آنکه اهل مصر
بر طرف شام بروند دیگر آنکه تاریکی در عالم پیدا شود چنانچه دود باد دیگر آنکه
پیش از مهدی مردمان هر یکی از فرزندان امیر المؤمنین علیه السلام جمع شوند و بیعت
کنند با نکه او لائق بیعت نباشد پس کشته شود یا بمیرد بعد از ان مهدی ظهور کند

فصل در بیان خبرهای که واقع شود از اول خروج حضرت امام مهدی علیه السلام تا آخر وفات آنحضرت علیه السلام

یکی آنست که از مکه مشرفه خروج کند در محرم روز عاشوره بعد عشاء در تاریکی
بعد از آنکه دویست و چهار سال بر هزار بگذرد جلال الدین سیوطی آورده
که از اثنا چنین معلوم شده و حق آنست که ظهور آنحضرت بجز خدا دیگری نمیداند
والله اعلم بالصواب و در فصل الخطاب بروایتی از حضرت امام رضا پرسیدند
که ظاهر خواهد شد مهدی از ذریت شما حضرت فرمود که بروایت ائمه اهلبیت
مثل مهدی مثل قیامت است نمیداند او را مگر حق تعالی و یکایک ظاهر شود
حکم بعدل و انصاف کند و از تهامه بیرون آید با وی صحیفه باشد که در ان اسامی یاران او

و شهرهای ایشان باشد و پیش و علی باشد که وقت خروج او منتشر گردد و جد او
گویا گرداند خدا ان علم گشاده را و بزبان فصیح ندا کند بیرون آئی ای ولی خدا
و مر مهدی را سیفی مغلف باشد و وقت ظهور آنحضرت خود از غلاف بیرون آید
و بزبان فصیح بگوید ظاهر شو ای ولی خدا پس بیرون آید و قائم کند حدود خدا
و بر یمین او جبرئیل و بر یسارش میکائیل باشد خوشا حال کسیکه به سعادت
ملازمتش فائز گردد ختم شد کلام فصل الخطاب و سیصد و سیزده اشراف قوم بعدد
اهل بدر او را بیعت کنند در میان رکن و مقام ابراهیم علیه السلام و با حضرت
امام مهدی علیه السلام بیرق حضرت رسالت پناه صلعم از صوف سیاه چهار گوشه
بوده باشد هرگز بعد از وفات آنحضرت علیه السلام او را کسی بر پا نکرد تا زمان
مهدی و او او را بر پا کند و بر ان رایت نقش بر طریق علم نوشته باشد
البیعة لله یعنی بیعت برای خداست و صاحب بیرق شخصی باشد که نام او شعیب
بن صالح التمیمی اندک ریش باشد و با مهدی پیراهن و تیغ حضرت رسالت باشد
چون نماز عشا را گذارده بر منبر بر آید خطبه دراز بخواند و خلق را دعوت سوی
طاعت خدا و رسول خدا بکند و ناصران و یاری دهان مهدی بیشتر از کوفیان
و اهل یمن و ابدال شام باشند و دنیا را مالک شود چنانچه ذو القرنین و حضرت
سلیمان علیهما السلام مالک شوند و تمام عرب و عجم مسلمانان او را اطاعت کنند
بی جنگ در حدیث آمده که چهار کس تمام زمین را مالک شدند دو کس از

کافران لمرد و بخت نصر و مالک خواهد شد از زمین سا شخص نجم از اهل بیت من
یعنی مهدی علیه السلام و علامت شناختن لشکریان او چون با دشمن خلط شود
لفظ امت امت باشد یعنی هر که این لفظ را بگوید معلوم شود که از لشکریان مهدی
است و مدت سلطنت او هفت سال باشد و در روایتی مشهور عالم را بعدل
خویشتن پر کند و خزینها که در زیر کعبه مدفون است در زمان او بیرون آید
و مال را برابر قسمت کند غنی را و فقیر را برابر بدهد و همه را یکسان ببیند
و لشکر جانب هند بفرستد و گنجهای هند را در آرایش بیت المقدس
صرف کند و ملوک هند را در گردن ایشان طوق نهاده پیش او بیارند و بسیار
شهرها و قلعها در زمان او فتح شود خصوصا این شهر اول قسطنطنیه دوم رومیه
سوم قاطع چون برای فتح کنار دریا برسد بیرق خود در زمین قسطنطنیه فرو کند
تا وضو کند برای نماز فجر آب از دور در برود و این دنبال آب کند
تا بکناره دیگر برسد بیند که تمام دریا خشک شده لشکر خود را آواز دهد همه لشکر
در زمین خشک بگذرد چنانچه بنی اسرائیل در زمان موسی از دریا گذشتند
بعد از ان مقابل قسطنطنیه شود و تکبیر گوید دیوارهای قلعه از هم بپاشند
و آنکه شهر فتح کند پس جانب شهر رومیه که در وی صد بازار است و در هر بازاری
صد هزار دوکان متوجه شده چهار تکبیر بگوید فتح شود و سی صد هزار کس را
بکشند و درین شهرها از خزاین بیت المقدس تابوت که در سکینه بود چنانچه

در قرآن شریف وارد است قوله ان یاتیکم التابوت فیه سکینة من ربکم
وبقیة مما ترک آل موسی وآل هارون ودراین تابوت بروایتی مائده بنی اسرائیل
وپارچه هائی لوح توریت وحلیه سیدنا آدم وعصا موسی ومنبر سلیمان صلوات الله
علیهم ونزد بعضی من که بر بنی اسرائیل نازل شده بود سفید تر از شیر همه این
چیزها را از شهر رومیه بدر کند پس چون یهودان تابوت را به بینند جمله
اسلام آرند مگر اندکی از اینها بعد ازان بطرف شهر قاطع که بر کنار دریای
سبز که گرداگرد او بناست متوجه شود طول آن شهر هزار میل وعرض او
پانصد میل واو را سیصد وشصت دروازه اند ودر هر دروازه هزار
جنگجو آن شهر را نیز بچهار تکبیر فتح کند بعد ازان در بیت المقدس قرار گیرد
وخبر بیارند که دجال بیرون آمد متوجه بیت المقدس شود ومسلمانان را
گرد کند قحط سخت پیدا شود که مردمان زه کمان را بخورند وبه تسبیح و
تهلیل وتکبیر زنده باشند هم درینحالت حضرت عیسی علیه السلام فرود آید بوقت
صبح روز جمعه چون مهدی ایشان را شناسد گوید پیش شو امامت مکن حضرت
عیسی گوید این نماز برائی تو اقامت کرده شده تو مکن پس آن نماز را
حضرت عیسی دنبال مهدی علیه السلام بگذارد چون از نماز صبح فارغ شود
حضرت عیسی فرمان کند که دروازهای شهر باز کنند چون درباز کنند
نظر دجال بر عیسی بیفتد بگدازد چنانچه نمک در آب می گدازد پس

حضرت عیسی او را زخم بزند و بکشد داو را ہلاک گرداند بعد ازان حضرت
امام مہدی علیہ السلام وفات یابد و عیسی بعد ازان تا چہل سال
بادشاہی بکند ہمچو بادشاہی حضرت امام مہدی علیہ السلام بعد ازان یاجوج
و ماجوج پیدا شوند بالشکری بعید کہ از فرزندان حضرت آدم باشند
کوچک ایشان یک شبر باشند و بزرگ ایشان سہ شبر باشند عالم را خراب
کنند و حضرت عیسی را بر کوہ طور حصر کنند با شدت تمام پس خدای تعالی
مسلمانان را از شر ایشان خلاص کند و ایشان را ہلاک کند چنانچہ تفصیل
این قصہ و حالات در کتب احادیث مذکور و مرقوم است بعد ازان
دابۃ الارض پیدا شود بعد ازان آفتاب از مغرب طلوع کند
بعد ازان در توبہ بستہ شود و قرآن از میان برداشتہ شود و کعبہ را
اہل حبشہ ویران کنند بعد ازان قیامت قائم گردد و اللہ اعلم یسئلونک
عن الساعۃ ایان مرسہا عنہم انت من ذکراہا والی ربک منتہاہا و حضرت امام
مہدی آخر ائمہ ہدی است کہ مشہور بہ دوازدہ امام اند فی صحیح البخاری
فی اواخر کتاب الاحکام فی آخر باب الاستخلاف قبل کتاب التمنی فی اواخر الربع
الرابع من الصحیح حدثنا محمد المثنی حدثنا شعبۃ عن عبد الملک سمعت جابر بن سمرۃ
قال سمعت النبی یقول یکون اثنا عشر امیرا فقال کلمۃ لم اسمعہا فقال ابی انہ صلی اللہ
علیہ و آلہ وسلم قال کلہم من قریش و فی روایتہ قال النبی لا یزال امر الناس ماضیا

ما ولیہم اثنا عشر رجلا ثم تکلم النبی بکلمۃ خفت علی فسالت ابی ماذا قال رسول اللہ فقال
قال کلہم من قریش ہذاہ روایۃ البخاری و المسلم و فی اخر لمسلم قال انطلقت الی
رسول اللہ و معی ابی فسمعہ یقول لا یزال ہذا الدین عزیزا منیعا الی اثنی عشر خلیفۃ
فقال کلمۃ اخفہا عن الناس فقلت لابی ما قال فقال قال کلہم من قریش و فی اخری
لا یزال الاسلام عزیزا الی اثنی عشر خلیفۃ ثم ذکر مثلہ و فی روایۃ ابی داؤد
رحمہ اللہ قال سمعت رسول اللہ یقول لا یزال ہذا الدین عزیزا الی اثنا عشر خلیفۃ
قال وکبر الناس وضجوا ثم قال کلمۃ خفیفۃ و ذکر الحدیث و من مسند ابی حنیفہ ابیہ
قال کنت مع ابی عند النبی فقال لا یزال امر امتی صالحا حتی یمضی اثنا عشر خلیفۃ ثم
قال کلمۃ و خفض لہا صوتہ فقلت لعمی و کان امامی ما قال یا عمی قال نبی کلہم من
قریش در بخاری حدیث شریف آوردہ کہ امر امت من قائم ماند تا کہ دوازدہ
امیر شوند و ہمہ از قریش باشند و در کثیر از احادیث آمدہ کہ دین غالب و عزیز و باصلاح
باشد تا کہ دوازدہ خلیفہ و امیر باشند عفیف الدین کازرونی شارح صحیح بخاری
دران سہ اقوال نقل کردہ یکی آنکہ این حدیث بطریق مدح نیست بلکہ اشارہ است
کہ سلطنت این دوازدہ کس مستقیم باشد و دران خلفاء بنی امیہ را شمار کردہ
و قولی دیگر آنست کہ بعد از وفات حضرت امام مہدی آخر الزمان دوازدہ کس
میر شوند پنج کس از اولاد امام حسن مجتبی و پنج کس از اولاد امام حسین شہید کربلا
و آخرین ایشان وصیت خلافت بمردی از اولاد حضرت امام حسن علیہ السلام بکند

و وفات یابد بعد از آن مرو بیرد و پسرش قائم مقام او باشد و همه هادی مهدی
باشند و قول ثالث آنیست که تا آخر دنیا و قیام قیامت دوازده کس باشند
که عمل بحق و صواب کنند هر چند علی التوالی نباشند بلکه در میان ایشان زمانه بعضی
ظالمان هم باشند و در فصل الخطاب از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نقل کرده
که حضرت فرمود که از ما اثنا عشر مهدی و هادی یمضی ستة و یبقی ستة و یصنع الله
عز و جل فی السادس ما احب یعنی از ما یان دوازده مهدی و امامان هادی اند
شش از ایشان گذشتند و شش باقی مانند و خدا تعالے خواهد کرد با ششم
کرآن آخر دوازدهم ائمه هدی است آنچه دوست میدارد و این اشاره
بحضرت امام مهدی است یعنی دین متین کما هو حقه از وی ظاهر خواهد شد
پس بر این تقدیر دوازده امام علیهم الصلوٰة والسلام اول ایشان حضرت
امیر المومنین علی مرتضیٰؑ دویم امام حسن مجتبیٰ و سیوم امام حسینؑ شهید کربلا
و چهارم علی بن الحسین زین العابدین پنجم حضرت ابو جعفر محمد الباقر و ششم
ابو عبد الله جعفر الصادق و هفتم ابو الحسن موسی الکاظم و هشتم ابو الحسن علی بن
موسی الرضا و نهم ابو جعفر محمد تقی الجواد و دهم ابو الحسن علی الهادی محمد نقی الزکی
و یازدهم ابو محمد الحسن بن علی العسکری و دوازدهم امام الزمان خلیفة الرحمان
حضرت امام مهدی علیهم الصلوات والسلام اجمعین

خاتمه در بیان فضیلت و ثواب زیارات ائمه اطهار علیهم السلام

وانچه درین باب بروایات علمای امامیه در فصل الخطاب آورده است
از حضرت امام جعفر صادق روایت است که آنحضرت فرمود هر که زیارت کند از
ائمه اطهار را پس گویا که زیارت کند رسول‌خدا را و آنچه ثواب در زیارت رسول‌خدا
است همان ثواب در زیارت ائمه هدی ست و حضرت امام رضا فرمود اگر
میخواهی که ملاقات کنی با خدا در حالیکه نباشد ترا گناهی و پاک شوی از گناه
پس زیارت کن امام الحسین را و اگر گریه کنی بر حسین ع و اشک از چشمان بر رخساره
تو جاری شوند ببخشد خدا تعالے همه گناهان ترا و اگر می خواهی که حاصل شود
ترا ثواب کسانیکه با حضرت امام حسین شهید گشتند از اهل بیت وے که
شبیه و نظیر خود نداشتند بر روی زمین پس هرگاه که یاد کنی ایشان را بگوی کاشکی
همراه ایشان در کربلا بودمی و شهید گشتمی و بمقصد خود فائز شدمی یالیتنی کنت
معهم فافوز فوزا عظیما و برای نصرت آنحضرت چهار هزار فرشته بزمین فرود آمدند
و اجازت قتال نیافتند پس نزد قبر شریف آنحضرت غبار آلوده پراگنده مو
نشسته اند تا قیام حضرت امام مهدی رضی الله عنه و وقت خروج امام مهدی
رضی الله عنه از اعوان و انصار او خواهند شد و در فضیلت زیارت حضرت
امام رضا از رسول‌خدا روایت است که فرمود عنقریب است دفن خواهد شد
پارهٔ از گوشت من در زمین خراسان هر مغمومی و مکروبی زیارت کند او را
دور کند خدا کرب و غم وی و هر گناهگاری که زیارت کند او را حق تعالے

كناہاں شش رابہ بخشد فی فضل الخطاب عن الرضا انه قال من شد رحله الی زیارتی
استجیب دعاءه وغفرت ذنوبه من زارنی فی تلك البقعة كان كمن زار رسول الله
وكتب الله تعالی له ثواب الف حجة مبرورة والف عمرة مقبولة وكنت انا و
ابائی شفعاءه یوم القیمة وهذه البقعة روضة من ریاض الجنة ومختلف الملائكة
لایزال فوج ینزل من السماء وفوج یصعد الی ان ینفخ فی الصور وعن الرضا
من زارنی وهو علی غسل خرج ذنوبه كیوم ولدته امه وعن الرضا من اتی
عارفا بحقی غفر الله له ما تقدم من ذنبه وما تاخر وعن الرضا من زارنی فی
غربتی كان معی فی درجتی یوم القیمة مغفورا له وعن علی بن محمد بن الرضا انه قال
من زار الرضا ما صابه فی طریقه قطرة من السماء حرم الله جسده علی النار وعن
علی محمد بن الرضا انه قال من كانت له الی الله عزوجل حاجة فلیزر قبر جدی الرضا
وهو علی غسل ولیصل عند راسه ركعتین ولیسال الله تعالی حاجته فانه یستجاب
له ما لم یسئل فی ماثم او قطیعة رحم وان موضع قبره لبقعة من بقاع الجنة لایزورها
مومن الا اعتقه الله تعالی من النار وادخله دار القرار وقیل للرضا علمنی قولا بلیغا كاملا
اذا زرت واحدا منكم فقال اذا صرت الی الباب فقف واشهد الشهادتین
وانت علی غسل واذا دخلت ورایت القبر فقف وقل الله اكبر الله اكبر ثلثین
مرة ثم امش قلیلا وعلیك السكینة والوقار وقارب بین خطاك ثم قف وكبر الله
عزوجل ثلثین مرة ثم ادن من القبر وكبر الله عزوجل اربعین مرة تمام مائة مرة

ثم قل السلام علیک یا اہلبیت رسالہ ومختلف الملائکہ ومہبط الوحی وحاکم الامر والنہی
وخزان العلم ومنتہی الحلم ومعدن الرحمۃ واصول الکرم وقائد الامم وعناصر الابرار
ودعائم الاخیار وابواب الایمان وامنار الرحمن وسلالۃ النبیین وعترۃ صفوۃ
المرسلین صلعم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی ائمۃ الہدی ومصابیح الدجی و
اعلام التقی وذوی الحجۃ الہدی ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی محل معرفۃ اللہ
تعالی السلام علی مساکن ذکر اللہ تعالے ومساکن برکۃ اللہ تعالے ومعدن
حکمۃ اللہ تعالے وحفظہ سر اللہ تعالے عزوجل وحملۃ کتاب اللہ تعالے عزوجل
ورثۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی الدعاۃ
الی اللہ عزوجل والادلاء علی مرضاۃ اللہ عزوجل والمطہرین لامر اللہ عزوجل
ونہیہ والمخاطبین فی توحید اللہ سبحانہ ورحمۃ اللہ وبرکاتہ انی مستشفع الی اللہ
عزوجل بکم ومقدمکم امام طلبتی وارادتی ومسالتی وحاجتی اشہد اللہ سبحانہ
وتعالے انی مومن بسرکم وعلانیتکم وانی ابرأ الی اللہ عزوجل من عدو ال
محمد من الجن والانس وصلی اللہ علی محمد وآلہ الطاہرین وسلم تسلیما واین آداب
بزیارت ائمہ اطہار علیہم السلام صاحب فصل الخطاب نقل کردہ وفی الصواعق
اخرج الشیخ من جملۃ حدیث طویل یا ایہا الناس ان الفضل والشرف والمنزلۃ
والولایۃ لرسول اللہ وذریتہ فلا یذہبن بکم الاباطیل الذی ذریتی وہم الیہ
وسیلتی ارجوہم اعطی غدا بیدی الیمن صحیفتی سے زمشرق تا بمغرب گر امام است

علی ؒ آل و مار اتمام ست ۞ اللهم بلغ صلاتی و سلامی الی جناب نبیک و آله الاطهار وجعل مودتهم فی قلبی یوم القیمه سببا لاجارتی من النار فانک تعلم ان ولاهم فی قلبی مکنون وقلبی لولاهم مشحون وهذا عندک وسیلتی وللنجاة من الدرکات حیلتی وارجو بحجة العترة الطاهرة والحجة الساطعة الفوز بمافی اقصد الدنیا والاخرة من النیل بالدرجات الرفیعه والوصول الے المقامات المنیعه انک علی کل شیٔ قدیر وبالاجابة جدیر آمین آمین آمین

الٰہی بحق بنی فاطمہ	کہ بر قول ایمان کنی خاتمہ
اگر دعوتم رد کنے ور قبول	من و دست و دامان آل رسول

الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین وآلہ الطاہرین کہ اصل کتاب وسیلۃ النجات فارسی یہاں پر ختم ہوگئی آیندہ صفحہ سے ترجمہ ہی متن اور حاشیہ پر تحریر ہوگا

فقط

دلیعہدی کو قبول کیا مامون نے دوسرے دن بڑی مجلس ترتیب دی اور
حضرت کے واسطے کرسی اپنی کرسی کے پہلو مین بچھائی اور اشرافون کو اور
سیدون کو اور عالمونکو جمع کیا اور پہلے اپنے پسر عباس کو حکم کیا اوسنے
آپکی بیعت کی بعد اوسکے سب لوگون نے بیعت کی اور بیعت سے جواہر
مامون نے لوگون کو عطا کیے اور اہل لشکر کو ایک سال کی تنخواہ دی اور
مدح کرنیوالون کو اور شاعرونکو حکم دیا کہ امام کی شان مین قصائد کہین اور
بیشمار جواہر اونکو دیے اور منبرونکو اور فرمانون کو اور دینارونکو اور درہمونکو
آپ کے نام کے ساتھ زینت دی اور لوگون کو حکم دیا کہ سیاہ پوشی کہ اولاد
عباس کی ایجاد تھی ترک کرین اور سبز لباس پہنین اور ام حبیبہ نام ایک اپنی
دختر کا امام سے عقد کیا اور دوسری لڑکی ام الفضل کو امام محمد تقیؑ کے نام زد
کیا اور حسن ابن سہیل کی دختر سے خود نکاح کیا اور یہ سب ایک روز مین ہوا
جب دیکھا کہ روز بروز امام کے انوار علم و کمال و آثار رفعت اور جلال
لوگون پر ظاہر ہوتے ہین اور آپکی محبت خلق کے دلونمین جگہ پکڑتی ہے شعلہ
حسد کا اوسکے سینہ پر کینہ مین بھڑکا اور آپکی دفع کی تدبیر کرنے لگا روایت ہے کہ
جب آپکی بیعت منعقد ہوئی اور عید کا دن آیا مامون نے آپ سے کہا کہ نماز کے
واسطے سوار ہون اور خطبہ اور نماز لوگون کے واسطے پڑھین امام نے
فرمایا تو جانتا ہے مین نے تجھسے شرط کی ہے کہ بساط حکومت پر دور سے نظر کرونگا

گریے حضرت دروازہ پر کھڑے ہوے اور تکبیر کہی سب لوگون نے تکبیر کہی راوی
کہتا ہے ہماری نظر مین آتا تہا کہ در و دیوار اور زمین و آسمان جواب دیتے ہین
آپکو اور تمام مرو کے باشندے گریہ و زاری اور نالہ و بیقراری کرنے لگے
یہ خبر مامون کو پہونچی فضل بن سہیل کہ اوسکا وزیر اور مشیر تہا اوسنے مامون سے
کہا کہ اگر امام علی موسی رضا علیہ السلام اسی حال سے عیدگاہ جاوینگے خدا جانے کیا
فتنہ برپا ہو اور کیا ہنگامہ قائم ہو ڈرتا ہون کیونکر سلامت رہونگا مامون
نے ایک اپنے خواص کو بہیجا آپکی خدمت مین کہ مین نے آپکو تکلیف دی اور
محنت اور مشقت مین ڈالا مین نہین چاہتا کہ آپکو مشقت اور رنج پہونچے آپ
اپنے گہر کو تشریف لیجاوین عیدگاہ نہ جاوین جو ہمیشہ نماز لوگونکو پڑہاتا ہے
بدستور پڑہاویگا امام نے اپنے موزہ منگا کر پہنے اور سوار ہوے اور پلٹے
لوگ مختلف ہوگئے اور اوس روز عید کی نماز کا انتظام درست نہوا یہ ترجمہ
ہے اوسکا جو فصل الخطاب مین ہے اور امام اون اولیاء اللہ سے ہین جنکا
تصرف زندگی مین اور بعد موت کے یکسان ہے اور کرامتین آپکی بیحد ہین لیکن
بحر ذخار سے ایک قطرہ پیش کرتا ہون آپکی کرامتون سے ہے بعد اوسکے کہ
مامون نے آپکو اپنا ولیعہد کیا جسوقت آپ اوسکی ملاقات کے واسطے تشریف
لیجاتے مامون کے دربان اور خادم آپ کا استقبال کرتے اور اوس پردہ کو
جو اوسکی محل سرا کے دروازہ پر پڑا رہتا تہا اوٹہا دیتے تہے آپ تشریف لاتے تہے

میرا حال پوچھا اور کہا قصیدہ مدارس آیات کو پڑھ مین نے حیلہ و حوالہ کیا اوسنے
امام کو بلایا آپ تشریف لائے ماموں نے کہا اے ابو الحسن مین نے دعبل سے
قصیدہ مدارس آیات کو پوچھا اوسنے نہین پڑھا امام نے فرمایا ای دعبل قصیدہ کو
پڑھو مین نے پڑھا ماموں نے تعریف کی اور پچاس ہزار درہم مجکو دیے امام نے
بھی وحسب مقدور عنایت کیے مین نے عرض کیا ای سردار میرے مین چاہتا ہون کہ
حضور مجکو اپنے لباس سے کچھ مرحمت کرین تاکہ میرا کفن ہو آپ نے وہ پیراہن
جو جسم مین تہا عطا فرمایا اور ایک نہایت لطیف منسقہ دیا وہ ایک قسم کی لکڑی
ہے اور فرمایا کہ اسکو نگاہ رکھنا اسکی وجہہ سے آفات سے محفوظ رہیگا بعد اوسکے
مین عراق کو پلٹا راہ مین بعض کرد نکلے اور ہماری قافلہ کو لوٹ لیا چنانچہ میری پاس
سوائے پیراہن کہنہ کے کچہہ نرہا مجکو کسی چیز کا افسوس نہ تہا مگر آپکے عطا کیے ہوئی پیراہن
اور منسقہ کا تاسف تہا اور آپکے اس ارشاد مین کہ اسکو نگاہ رکھ اسکی وجہہ سی محفوظ
رہیگا مین متفکر تہا ناگاہ دیکھا مین نے کہ ایک شخص کردون سے میرے گھوڑے پر
سوار میرا جامہ پہنے ہوے میرے برابر کھڑا ہے انتظار مین کہ سب یار اوسکے
جمع ہون اور اس شعر کو پڑہنے لگا مدارس آیات خلت من تلاوۃ اور رونیلگا
مین نے دل مین کہا تعجب ہے کہ ایک چور کردون سے اہلبیت کی محبت رکھتا ہے
مجکو طمع ہوئی کہ آپ کا پیراہن اور منسقہ مجکو ملیگا مین نے اوس سے کہا کہ یہ قصیدہ
کسکا کہا ہے اوسنے کہا تجکو اس سے کیا کام مین نے کہا اسمین ایک راز ہے میرا

ایک شخص نے بناج کے باشندون مین سے کہاہے کہ رسول خدا کو مین نے خواب مین
دیکھا بناج مین تشریف لائے اور جس مسجد مین اوترتے ہین اوترے مین آپکے
سامنے حاضر ہوا اور سلام عرض کیا آپکے سامنے ایک طبق تھا برگ خرمہ کا بنا ہوا
ترخرمون سے بھرا ہوا رسول خدا نے ایک مٹھی بھر کے خرمے اوسمین سے مجھکو
عنایت کیے مین نے اونکو شمار کیا سترہ تھے مین نے تعبیر یہ کی بعد دہر خرمے کی
ایک سال زندہ رہونگا جب بعد بیس دن کے مین نے سنا کہ حضرت امام رضا
اوس مسجد مین اوترے ہین فوراً مین اونکی خدمت مین حاضر ہوا مین نے
اونکو اوسی جگہہ مین پایا جہان رسول اللہ کو دیکھا تھا ایک طبق اوسی طرح کا اونکے
سامنے رکھا ہوا مین نے سلام کیا آپنے جواب دیا اور قریب اپنے بلایا اور
مٹھی بھر خرمے مجکو عطا فرمائے شمار کیا مین نے سترہ تھے عرض کیا مین نے
اے ابن رسول اللہ مین اس سے زیادہ خرمے چاہتا ہون فرمایا اگر رسول اللہ زیادہ
تجکو دیتے مین بھی دیتا اور آپکی کرامات سے ہے ٹھگون نے کرمان کی راہ مین
ایک سوداگر کو برف مین پکڑا اور دہن کو برف سے بھر دیا زبان اوسکی
کام سے جاتی رہی آسانی سے بات نہ کرسکتا تھا جب خراسان مین وہ پہونچا
سنا کہ امام رضا علیہ السلام نیشاپور مین ہین اپنے دل مین کہا کہ وہ اہلبیت نبوت
سے ہین اونکے پاس چلون شاید اسکا علاج کرسکین رات کو خواب مین
دیکھا کہ امام رضا ع کے سامنے مین آیا اور شفا طلب کی فرمایا کہ کمونی اور صعتر

جب مکہ معظمہ مین پہونچا امام رضا علیہ السلام کے پاس خط بھیجا اور اوسکے ساتھ کچھ اشیا بطور تحفہ کے روانہ کیے اور اوسمین یہ لکھنا بھول گیا کہ ثوب ملحم مین کہ ایک قسم کا کپڑا ہے احرام جائز ہے یا نہ باوجودیکہ اسکا دریافت کرنا دل مین تھا کچھ دیر نہوئی تھی کہ قاصد آیا اور میرے خط کا جواب لایا اوسکے آخر مین امام علیہ السلام نے لکھا تھا کچھ باک نہین ہے اگر احرام باندھنے والا جامہ ملحم پہنے ترجمہ شعر

اولیاء اللہ اطفال حق ہین اے پسر حاضر اور غائب مین خوب باخبر ہین اور کرامات امام سے ہے راوی کہتا ہے کہ ایکدن امام رضا علیہ السلام کے ایک باغ مین مین تھا اور آپ سے باتین کرتا تھا ناگاہ ایک چڑیا آئی اور آپکے سامنے زمین پر گر پڑی اور چلاتی تھی اور تڑپتی تھی امام نے فرمایا جانتے ہو یہ چڑیا کیا کہتی ہے مین نے کہا اللہ اور اللہ کا رسول اور اوسکے رسول کا فرزند بہتر جاننے والا ہے فرمایا کہتی ہے میرے گھر مین ایک سانپ آیا ہے اور چاہتا ہے میرے بچونکو کھا جاوے اوٹھو اور اوس گھر مین جا اور سانپ کو مار مین اوٹھا اور اوس گھر مین آیا دیکھا مین نے کہ ایک سانپ گرد اوسکے گھومتا ہے مین نے اوسکو مارا اور آپ کی کرامتون سے ہے کہ مامون نے جب اوپر خلافت کو پیش کیا اور اونھون نے قبول نکیا دو مہینے گذرے اور مبالغہ حد سے گزرا اور نوبت ڈرانے اور دھمکانے کی آئی امام نے قبول کیا اور اوسمین ایک فصل لکھی اور اوسکے آخر مین لکھا جفر اور جامعہ دلالت کرتے ہین اسکی ضد پر مین نہین جانتا کیا کرتا ہے وہ ہمارے ساتھ

آخر دن مین اور زہر ملایا گیا آب انار مین اور آپ کو پلایا گیا اور امام یافعی
کی تاریخ مین ہے امام رضا کو زہر دیا گیا پانچوین ذیحجہ کو اور کہا گیا ہے سترھوین
ذیقعدہ کو سنہ دو سو تین مین اور کہا گیا ہے ماہ صفر کے آخر دن مین
سنہ دو سو دو مین شہر طوس مین اور نماز پڑھی اونپر مامون نے اور دفن کیا
اونکو اپنے باپ رشید کی قبر کے متصل اور تھا سبب وفات انکا قول راویون
یہ کہ انگور کہائے بہت اور کہا گیا ہے بلکہ وفات کی زہر سے وفات آپکی ولایت
طوس مین ہوئی اور قبر آپکی حمید ابن قحطبہ طائی کے گھر مین اوس مقبرہ مین جسمین
ہارون رشید ہے ہوئی جمعہ کے دن اکیسوین رمضان کو سنہ دو سو دو مین
وفات پائی اور تاریخ یافعی مین پانچوین ذیحجہ ہے اور بعض کے نزدیک سترھوین
ذیقعدہ سنہ دو سو تین مین اور بعض کے نزدیک آخر ماہ صفر مین وفات کی اور
آپکو انار اور انگور مین زہر دیا جیسا کہ شواہد النبوت مین ابو صلب سے نقل کیا ہے
کہ مامون نے اپنے غلام کو امام کے بلانیکو بھیجا اور آپ مامون کے پاس تشریف
لائے مامون کے سامنے میوہ کے طبق رکھے تھے اور خوشہ انگور کا ہاتھ مین
لیے وہ کھاتا تھا جب امام کو اوسنے دیکھا اپنی جگہ سے اوٹھا اور آپ سے
معانقہ کیا اور آپکی پیشانی پر بوسہ دیا اور بٹھایا اور وہ انگور کا خوشہ آپکو دیا
اور کہا اے ابن رسول اللہ اس انگور سے اچھا انگور آپ نے دیکھا ہے امام نے
فرمایا اچھا انگور بہشت کا ہے مامون نے کہا اسکو کھاؤ امام نے فرمایا معاف رکھ

نوان باب بیان احوال امام عباد و معدن ارشاد حضرت امام محمد التقی الجواد

جمعہ کے دن اکیسوین ماہ رمضان سنہ دوسونین ہجری مین واقع ہوئی اور آپکی
عمر شریف سے انچاس سال اور چھ ماہ گذرے تھے اپنے پدر بزرگوار کے ساتھ
انتیس برس دو مہینے زندگانی کی اور ایام امامت اونکے بیس برس اور
چار مہینے تھے اور دوسری سند سے روایت کی ہے کہ وفات آپکی ماہ صفر
سنہ دوسوتین مین تھی اور اوسوقت عمر شریف باون برس کی تھی اور دوسری
روایت مین پچپن برس کی یہ علمائی امامیہ کے اقوال ہین حلیہ مبارک آپ کا
رنگ آپکا مائل بہ سیاہی تھا مثل رنگ پدر بزرگوار حضرت موسی کاظم ع کے
چنانچہ نقل ہے کہ ایک دن غسل کے واسطے حمام مین تشریف لائے حمامی
آپکو اشیاء غسل خرید کرنیکو بازار مین گیا اتفاقا اوسوقت ایک اور شخص حمام
مین آیا اور چاہا کہ غسل کرے حضرت کو سمجھا کہ حمامی ہین کہا اوٹھ مجھکو نہلا دے
حضرت اوٹھ کھڑے ہوے چونکہ طریق غسل سے واقف نتھے وہ حضرت پہ
غصہ کرتا تھا اور کلمات ناسزا کہتا تھا آپ فرماتے تھے کہ مین ناواقف ہون
معاف کراس درمیان مین حمامی آیا اور اوسنے کہا یہ علی موسی رضا ہین وہ شخص
ڈرکر آپکے قدمون پر گر پڑا اور عرض کیا قصور معاف ہو امام نے فرمایا
یہ سب خدا کیجانب سے ہے کیون نہ ہم مین کوئی علامت رکھدی کہ ہر چھوٹا
بڑا پہچان لیتا اور امام کے پانچ فرزند تھے محمد اور حسن اور جعفر اور ابراہیم
اور حسین اور اولاد اونکی فقط بڑے فرزند امام محمد تقی سے باقی رہی ہے

کے مگر والون سے تحقیق یہ اقوال علماء امامیہ کے ہین اور حضرت امام علی موسیٰ رضا کی
اولاد امام محمد تقی سے باقی رہی ہے اسواسطے کہ حضرت امام علی موسی رضا کے دو
فرزند تھے ایک کا نام موسی اور دوسرے امام محمد تقیؑ اور ایک دختر فاطمہ موسی کا
عقب نہین رہا اور بکمال علم اور ادب اور فضل کے وجہ سے جو امام محمد تقیؑ کو حاصل تھا
بچپن مین ماموں آپ کا دل سے فریفتہ ہوا اور ام الفضل اپنی دختر کو آپکو دیا اور آپ کے
ساتھ مدینہ منورہ روانہ کر دیا اور ہر سال ہزار ہزار درہم اونکو بھیجتا تھا اور بعد
وفات اپنے والد امام علی موسی رضا کے آپ چودہ برس کی عمر مین بغداد کی بعض
گلیوں مین ایک گروہ اطفال کے ساتھ کھڑے تھے اتفاقاً ماموں بقصد شکار باہر
جاتا تھا اوسطرف گذرا سب لڑکے راستہ سے بھاگ گئے اور آپ اپنی جگہ پر کھڑے
رہے جب ماموں قریب پہونچا آپکو دیکھا اللہ تعالے نے اونکے واسطے دلونمین
قبول عظیم دیا تھا ماموں کھڑا ہوگیا اور پوچھا اے لڑکے تو دوسرے لڑکونکے
ساتھ کیوں نہ چلا گیا راہ سے آپ نے جواب دیا اے ماموں راستہ تنگ نہین کہ
مین ہٹجاتا اور تیرے واسطے کشادہ کر دیتا اور مجھپر کوئی جرم بھی نہین ہے کہ ڈر سے
بھاگ جاؤن اور تجھپر مجکو یہ حسن ظن ہے کہ بے جرم کے کسیکو آزار نہ دیگا ماموں کو
آپکی صورت اور کلام کرنا نہایت اچھا معلوم ہوا پوچھا تمہارا نام کیا ہے فرمایا
محمد پوچھا کسکے لڑکے ہو فرمایا کہ امام رضا علیہ السلام کا فرزند ہوں ماموں نے
آپ کے والد کے واسطے دعائے رحمت اور خدا کے راضی ہونیکی درخواست

اور اسکے سینہ نفاق گنجینہ مین شعلہ بھڑکا اور آپ کے فوت ہونیکی تدبیر کرنیلگا
اور آپکو مدینہ منورہ سے بغداد مین بلایا آپنے وقت ارادہ روانگی بغداد کے
امام علی نقی علیہ السلام کو اپنا وصی اور جانشین کیا اور آپ نے ثقہ
یارون اور اکابر شیعہ کے سامنے اونکی امامت پر نص صریح کیا اور علوم الٰہی
کی کتابین اور ہتھیار اور آثار حضرت رسالت پناہ اور تمام انبیا کے اپنے
صاحبزادہ کو سپرد کیے اور شہادت پر دل سے آمادہ ہوکر فرزند گرامی
کو رخصت کیا اور بادل پرخون مفارقت اپنے جد کی تربت اقدس کی
اختیار کی اور بغداد روانہ ہوئے اور اُنتیسوین محرم سنہ دوسوبیس
ہجری مین داخل بغداد ہوے اور معتصم نے اسی سال مین آپکو شہید کیا اور
بعض نے کہا ہے کہ واثق باللہ نے کہ بعد معتصم کے خلیفہ ہوا ہے آپکو شہید کیا
وفات آپکی آخر ماہ ذیقعدہ سنہ دوسوبیس ہجری مین واقع ہوئی اور اوسوقت
عمر شریف پچیس برس کچھ کم دو ماہ کی تھی موافق مشہور روایت کے
مدت امامت آپکی سترہ سال کچھ کم تھی اور ابن شہرآشوب نے روایت کی
ہے کہ وقت وفات والد بزرگوار کے آپ سات برس چار ماہ دو روز
کے تھے مدت امامت آپکی بیس دن کم اٹھارہ برس کی تھی اور کشف الغمہ
مین ایک روایت نقل کی ہے کہ وفات آپکی منگل کے دن پانچوین ماہ
مذکور کو واقع ہوئی اور بروایت دیگر محمد بن سنان سے روایت کیا ہے

اور متوکل بھی کہا ہے اور آپ کا اور آپ کے فرزند امام حسن کا سبب شہرت
سامرہ عسکری کے یہ تھا کہ جب لشکر معتصم کا اس کثرت کو پہونچا کہ بغداد مین اونکی
قیام کی گنجایش نرہی اور لوگونکی اذیت پہونچتی تھی وہ اپنے لشکر کے ساتھ
وہان سے نکلا اور دوسرا شہر آباد کیا اور نہایت پر تکلف مکانات اوسمین
تیار ہوی اوسکا نام سر من رای رکھا اور سامرہ بھی اوسکا نام تھا اور بسبب
قیام لشکر کے اوسکو عسکری کہتے ہین والدہ آپکی ام ولد تھین ثمانہ نام فصل الخطاب
مین ہے پیدا ہوے آپ سنہ دوسو چودہ مین اور کہا گیا ہے سنہ دوسو تیرہ
مین اور ولادت ہوی تیرھوین رجب کو اور کہا گیا ہے یوم عرفہ کو اور پیدا
ہوے آپ مدینہ منورہ مین اور علمای امامیہ کے نزدیک آپکی سال ولادت
مین زیادہ مشہور سنہ دوسو بارہ ہجری ہین اور ایک بڑی جماعت نے
سنہ دوسو چودہ کہا ہے اور ماہ ولادت مشہور پندرھوین ذیحجہ ہے اور
موافق اوس روایت کے شیخ نے مصباح مین نقل کی ہے ستائسوین ذیحجہ کو
اور بروایت ابن عباس دو شنبہ یا سہ شنبہ پانچوین رجب کو واقع ہوی
ہے اور بروایت علی ابن ابراہیم قمی کے روز سہ شنبہ تیرھوین رجب ہے
اور وہ زیارت کہ ناحیہ مقدسہ سے نکلی ہے دلالت کرتی ہے اسپر کہ ولادت
آپکی ماہ رجب مین تھی اور مکان ولادت شریف ایک موضع ہے حوالی
مدینہ طیبہ مین کہ اوسکو صریا کہتے ہین فصل الخطاب مین ہے کہ ہادی ابوالحسن

نے فرمایا کس ضرورت سے اوسنے عرض کیا مین اون گون مین سے
ہون کہ جنھون نے تمھارے جد علی ابن ابی طالبؑ کی ولا سے تمسک کیا
مجھپر بہت قرض ہے اوسکے ادا کرنے سے مین عاجز ہون اور تمھارے
سوا کسیکو نہین سمجھتا ہون کہ اس بار کو میری گردن سے اوتار دے فرمایا
آپنے دلکو خوش رکھ اور اوسکو اپنے ہمراہ آپ لائے جب صبح ہوئی اعرابی
سے فرمایا مین تجھسے ایک بات کہونگا تو اوسکے خلاف نکرنا اعرابی نے کہا
نکرونگا آپ نے اپنے ہاتھ سے ایک خط لکھا اس مضمون کا کہ اعرابی کے
مجھپر اسقدر روپیہ ہین قرض بمقدار اوسکی عرابی کے قرض سے زیادہ تھی
فرمایا اسکو لے جب مین بمقام سر من رائے مین پلٹ کر جاؤن میرے پاس آنا
اور جب لوگونکی جماعت مین بیٹھا ہون اپنا قرض طلب کرنا اور سخت باتین
کہنا اور بجز اسمین میری رعایت نکرنا اوسنے کہا نکرونگا اور خط کو لے لیا
جب آپ سر من رائی مین پھر تشریف لائے اور بہت لوگ یاران خلیفہ
وغیرہ سے آپکے پاس حاضر تھے اعرابی حاضر ہوا اور خط نکالا اور موافق آپکے
ارشاد کے آپ سے مطالبہ کیا امام کلمات نرم فرماتے تھے اور عذر کرتے
تھے اور وعدہ اوکا فرماتے تھے اسکی خبر متوکل کو پہونچی حکم دیا تین ہزار درہم
آپ کے پاس لیجاؤ جب وہ درہم آپ کے پاس آئے آپ نے رکھ لیے
اور اعرابی سے فرمایا لیجا اپنا قرض ادا کر اور جو کچھ زیادہ اپنے عیال پر خرچ کر

فریاد کرنیوالا تھا کہان ہین وہ رنگین بخت اور کہان ہین وہ زرین ٹوپیان اور کہان ہین
وہ نفیس کپڑے اور کہان ہین وہ تیرے خوش اور تازہ کہ اونکے واسطے
پردے اور سائبان لگائے جاتے تھے پس قبر جواب دیتی ہی اونکی طرفسے
سوال کے وقت کہ اون چہرون پر کیڑے مسلط ہوے اور وہ سب مال اور
اسباب برباد ہوا ترجمہ اشعار مخمسہ مولف رحمہ اللہ زمانہمین تیرے واسطے
تین ہمراہ ہین وہ ایک فناکرنیوالا ہے اور دوسرے عذر سند ایک اونمین سے
یار ہین اور دوسرا مال اور اسباب وہ تیسرا جو وفادار ہے نیک عمل ہین
مال تیرے ساتھہ نہین آتا ہے گھر سے باہر یار ساتھہ آتا ہے مگر قبر تک جب
تجکو ایکدن موت پیش آوے یار کہی اپنی زبان حال سے اس سے زیادہ
ہمراہ نہین ہومین تیری قبر پر تھوڑی دیر ٹھیرا ہومین عمل تیرا وفاکرنیوالا ہے
اوس سے دوستی کرکہ آوے تیرے ساتھہ قبرمین پیغمبر نے فرمایا ہے اسیواسطے
کہ کوئی رفیق عمل سی زیادہ باوفا نہین ہے اگر عمل نیک ہے ابدتک تیرا یار ہے
اور اگر بد ہے قبرمین تیرا سانپ ہے متوکل نے جسوقت مضمون اشعار کا سنا
اسقدر رویا کہ آنسوون سے داڑھی اوسکی تر ہوگئی اور حاضرین مجلس بھی
روے پھر کہا متوکل نے اے ابو الحسن تمپر کچھہ قرض ہے امام نے فرمایا
چار ہزار دینار اوسیوقت وہ دینار دئیے اور امام کو رخصت کیا

فصل امام کی کشف و کرامت مین

خدا کی مہربانی سے یہ سب ہمارے ساتھ ہین ترجمہ اشعار ملحقہ مولف رحمہ اللہ
وہ بہار پوشیدہ ہے خزان مین بہار مین خزان ہے بھاگ اوس سے عیب کے واسطے
ابر اور پانی اور رہے آسمان اور آفتاب دوسرا ہے سواے اُسے
خاصان خدا کے وہ کسی پر ظاہر نہین ہوتا باقی لبس مین ہین خلق جدید سے
دور کر مغز اور بینی سے زکام کو تاکہ خوشبوے خدا آوے دماغ مین کرامات
امام سے ہے کہ ایک دنبل متوکل کے بدن پر نکلا کہ مرنیکے قریب ہوگیا
کسیکو جرات نہ پڑتی تہی کہ اوسمین نشتر دے اور مادر متوکل نے نذر کی کہ اگر
متوکل صحت پاویگا بہت سا مال امام علی نقی علیہ السلام کے واسطے بھیجونگی پھر
فتح بن خاقان نے متوکل سے کہا اگر تم حکم دو کسیکو امام علی نقی کی خدمتمین
بھیجدون شاید کوئی دوا اس مرض کی وہ فرمادین کہا بھیجدو جب لوگون
نے حال متوکل کا امام کیخدمتمین عرض کیا فرمایا گوسفند کا پتہ گلاب مین ترکرو
اور زخم پر باندہ دو جب اوسکو لائے ایک جماعت خلیفہ کے تابعدارون
سے جو حاضر تھے ہنسدیئے اور مضحکہ کیا فتح بن خاقان نے کہا مین جانتا ہون
کہ ارشاد امام کا بے اصل نہین ہے اگر آپ کے ارشاد کے موافق عمل کرینگے
کوئی ضرر نہوگا جب دوا کو اوسجگہ پر باندہا فوراً دنبل پھوٹ گیا اور متوکل
نے اوسکی تکلیف سے نجات پائی اور اوسکی ماں نے دو ہزار دینار
ہتھیلی مین رکھکر اوپر مُہر کرکے پاس بھیجدیئے جب متوکل نے صحت پائی اسشخص نے

دو ہزار دینار اونکے پاس بھیجونگی یہ وہی تھیلی ہے جو مین نے اونکے واسطے بھیجی تھے ابتک اوسکی مہر نہین کھولی ہے اور دوسری تھیلی کو کھولا اوسمین چار سو دینار تھے متوکل نے ایک اور تھیلی اونمین ملاکر سعید سے کہا ان تھیلیون کو اور تلوار کو امام کے پاس لیجا اور عذر خواہی کر راوی کہتا ہے جب مین اوسکو امام کی خدمت مین لیگیا عرض کیا اے سیّد میرا قصور معاف کرو کہ مین نے بے ادبی کی اور بغیر اجازت کے آپکے گھر مین آیا چونکہ خلیفہ کا حکم تہا مین معذور تھا امام نے فرمایا وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون یعنے اب معلوم کرینگے ظلم کرنیوالے کس کروٹ پر پلٹتے ہین اور کرامات امام سے ہے ایک شخص نے قاضی کو فہ کی آپسے شکایت کی کہ وہ مجکو بہت ایذا دیتا ہے فرمایا دو مہینے صبر کر جب دو مہینے گزرے قاضی معزول کیا ترجمہ اشعار اگر تو ظلم سے ایک کوان کھودتا ہے اپنے واسطے اوسکو کھودتا ہے اوس کوین مین آخرکار اپنے کو گراویگا تو۔ تو یہ جانتا ہے کہ میرے واسطے کوان کھودتا ہے اے یوسفونکی پوستین کے پھاڑنیوالے اگر بھیڑیا مجکو پھاڑے اس فعل کو اپنے سے سمجھ جسنے کوئی برا طریقہ پیدا کیا اوسکی طرف ہر ساعت نفرین پہونچتی ہے جب تحقیق اپنی قبر مین پہونچیگا تو اوسوقت جانیگا تو کہ تجہی سے تھی وہ ناکسی وہ تو ہی ہے زخم اپنے اوپر مارتا ہے تو اپنے اوپر اوسوقت بوجھ لعنت کا رکھتا ہے تو سیکرون کیمیا خدا نے پیدا کیے ہین کوئی کیمیا مثل صبر کے آدمی نے نہین دیکھی صبر آرزو بہت جلد

اور پھر تکیہ مین وہ تصویر آگئی ہر چند متوکل نے درخواست کی کہ شعبدہ باز کو پھیر دین
امام نے قبول نکیا اور فرمایا کہ واللہ بعد اسکے اوسکو نہ دیکھینگے تم خدا اسکے
دشمنونکو اوسکی دوستون پر مسلط کرتے ہو پھر مجلس سے امام تشریف لیگئے
پھر کسی نے اوس شعبدہ باز کو نہ دیکھا اور کرامات امام سے ہے کہ ایک روز
امام خلفائی عباسیہ کے کسی اولاد کی دعوت ولیمہ مین شریک تھے اور بہت سے
لوگ عزت اور عظمت کے ساتھ بیٹھے تھے ایک جوان نے ادب آپکا حق تعظیم ادا
نکرتا تھا بہت باتین کرتا تھا اور ہنستا تھا امام اوسکی طرف متوجہ ہوئے اور
فرمایا یہ کیا ہے کہ تو ہنستا ہے مجلس مین اور غافل ہوتا ہے اللہ کے ذکر سے حالانکہ
تو تین دن کے بعد اہل قبور سے ہے یعنے مرجاویگا وہ جوان اوس سنے ادبی سے
باز رہا اور جب کھانا کھا کر باہر گیا دوسرے دن بیمار ہوا اور تیسرے دن مرگیا
کرامات امام سے ہے کہ ایکدن کسی سامرہ کے رہنے والے کی دعوت ولیمہ مین
آپ شریک تھے ایک بے ادب مجلس مین بیہودہ باتین کرتا تھا اور آپ کے
حق تعظیم کی رعایت نکرتا تھا امام نے فرمایا کہ یہ شخص اس کھانے سے نکھاویگا
اوسکے گھر سے ایسی خبر آویگی کہ زندگی اوسپر تلخ ہوجاویگی جب کھانا آیا اور اوس
شخص نے ہاتھ دھوئے اور چاہا کہ کھانا کھاوے غلام اوسکا روتا ہوا اور
چلاتا ہوا آیا اور کہا اوس سے تیری ماں کوٹھے پر سے گر پڑی اور قریب
مرگ کے ہے جلد اوسکے پاس چل شاید تو اوسکو زندہ پاوے وہ شخص بغیر

کے تھے مدت امامت آپکی تینتیس برس کچھ زیادہ تھی تیرہ برس مدینہ منورہ مین
قیام کیا بعدہ متوکل نے سرمن رأے مین آپ کو بلایا بیس برس سرمن رأے مین
آپنے قیام کیا اوس گھر مین جسمین آپ کا مدفن شریف ہے اور بنا بر قول ابن بابویہ
کے اور ایک دوسری جماعت کے معتمد عباسی نے آپکو شہید کیا زہر سے
اور آپکی شہادت کے وقت حضرت امام حسن عسکری آپکے پاس تھے یہ قول علمائے امامیہ کا ہے

گیارھوان باب بیان مین احوال قدوۂ اولیا مستند صلحا کشاف اسرار لم یزلی حضرت ابو محمد حسن ابن عسکری کے سلام اللہ علیہ وعلی آبائہ

فصل

امام کی ولادت اور اسم اور لقب اور کنیت کے بیان مین اسم شریف
آپ کا حسن تھا اور کنیت ابو محمد اور القاب آپ کے زکی اور ہادی اور
عسکری ہین اور خالص اور سراج اور عسکری لقب ہونیکی وجہ بیان ہو چکی
وہ یہی مثل اپنے باپ کے عسکری مشہور ہین اسیوجہ سے آپکو عسکری ثانی
کہتے ہین والدہ آپکی ام ولد تھین نام اونکا سوسن اور بعض نے سلیل کہا ہے
اور حضرت امام علی نقی نے نام اونکا حدیث رکھا ہے اور وہ عفیفہ کریمہ نہایت
صاحب صلاح اور ورع اور تقوی تھین فصل الخطاب مین ہے ولادت آپکی
سنہ دوسو اکتیس ہجری مین تھی اور کہا گیا ہے سنہ دوسو بتیس ہجری مین
واقع ہوئی اور بعض نے انتیس بھی کہا ہے اور روز ولادت زیادہ مشہور
جمعہ کا دن آٹھوین ربیع الثانی ہے اور بعض نے دسوین ماہ مذکور کی اور

اور ایک تھیلی میرے باپ کو دی اور کہا اسمین پانسو درہم ہین دو سو درم کپڑے کے واسطے اور دو سو درم قیمت آٹے کی اور سو درم نفقہ کے واسطے اور ایک تھیلی مجکو دی اور کہا یہ تین سو درم ہین سو کپڑے کیواسطے اور سو نفقہ کے واسطے اور سو خچر کی قیمت لیکن چاہیے کہ کوہستان مین فلان جگہ جاؤ جہان اشارہ کیا تھا وہان مین گیا میری شادی ہوگئی اور اوس سفر مین مجکو دو ہزار دینار ملے اور کرامات امام سے ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ باپ میرا جانورونکا معالج تہا حضرت امام حسن عسکریؑ کے جانورون کا علاج کرتا تھا اور مستعین کے پاس ایک خچر نہایت سرکش تہا کوئی شخص اوسکو شائستہ نکر سکتا تہا نہ لگام دیسکتا تہا نہ زین رکھسکتا تہا سواری کرنا کیسا مقربان مستعین مین سے ایک شخص نے اوس سے کہا کیون نہین حکم دیتا ہے کہ حسن ابن علی نقی کو حاضر کرین اور وہ اسپر سوار ہون تاکہ یہ خچر اونکو ہلاک کر ڈالے مستعین نے امام کو بلایا جب آپ اوسکے گھر مین آئے وہ خچر گھر کے صحن مین کھڑا تھا امام علیہ السلام اوسکے آگے آئے اور ہاتھ اوسکے پیٹھ پر ملا عرق اوسکا جاری ہوا بعد اوسکے امام مستعین کے پاس گئے اوسنے تعظیم کی اور اپنے پاس بٹھالیا پھر امام سے کہا اس خچر کو لگام دیدو امام نے میرے باپ سے فرمایا اسکو لگام دیدے مستعین نے کہا آپ خود لگام دیدین امام کھڑے ہوگئے اور چادر رکھدی اور اوسکی لگام دی اور پلٹکر اپنی جگہ پر بیٹھگئے پھر مستعین نے کہا زین بہی پر کس دو

جواب تیرے مسئلہ کا یہ ہے اور تو چاہتا تھا کہ چوتھے دن کے بخار کا بھی سوال کر
اور بھول گیا اس آیۃ کو یا نار کونی بردًا وسلامًا علی ابراھیم ایک کاغذ کے پرچہ پر لکھ
اور بخار والے کی گردن مین ڈالدے مین نے ایسا ہی کیا وہ بیمار اچھا ہوگیا ایک
شخص نے کہا ہے کہ مین نے آپکو خط کو لکھا اور مشکوۃ کے معنے پوچھے اور عورت میری
حاملہ تھی مین نے چاہا کہ اوسکو دعائی خیر دین اور لڑکے کا نام رکھدین میرے جواب مین
امام نے لکھا کہ مشکوۃ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کا قلب ہے اور زوجہ اور
لڑکے کی نسبت کچھ نہ لکھا اور آخر کتاب مین لکھا اللہ تیرے اجر کو بڑھا دے
اور خلف دے تجکو تیری زوجہ کے یہان لڑکا پیدا ہوا مردہ بعد اوسکے پھر حاملہ
ہوئی اور لڑکا جنی **فصل در وفات** مین فصل الخطاب مین ہے وفات آپکی سنہ دوسو ساٹھ ہجری مین
جمعہ کے دن چھٹی تاریخ ربیع الاول کو ہوئی اور کہا گیا ہے آٹھوین اوس مہینے کی
اور اسکے سوا بھی کہا گیا ہے سال مذکور سے مقام سرمن رأی مین اور
دفن ہوئے اوسی گھر مین اپنے باپ کے پہلو مین اور اونھون نے اور اونکے
باپ نے اوسجگہ قیام کیا تھا اور امامیہ کے نزدیک حسن عسکری کے صاحبزادے
پیدا ہوئے ابو القاسم محمد منتظر صاحب سرداب اور زندہ رہے امام حسن عسکری
بعد اپنے باپ کے چھ برس اور نہین چھوڑی اولاد حسن عسکری نے ظاہرًا اور باطنًا
سوا ابو القاسم محمد منتظر کے امامیہ کے نزدیک اور تھی ولادت منتظر کی نصف شعبان
کی رات سنہ دوسو پچپین مین والدہ انکی ام ولد تھین نرجس کہلاتی تھین جب وفات فرمائی

باب ۱۲ دوازدہم بیان احوال مین حضرت صاحب الزمان خلیفۃ الرحمن حجۃ اللہ المنان

کے اولاد ہوا ور حسن عسکری نے ایک جاریہ کو کرا و نکا نرجس نام تھا اپنی خدمتمین رکھا تھا
جب ہوئی نصف شعبان کی رات سنہ دوسوچپن مین داخل ہوئین حکیمہ پس دعا کی
ابو محمد حسن عسکری کیواسطے پس کہا اونھون نے اے پھوپی آج راتکو میرے پاس ہو
ایککام کے واسطے پس رہین حکیمہ جب صبح ہوئی اضطراب کیا نرجس نے مستعد ہوئین
اونکے واسطے حکیمہ پھر جب دیکھا مولود لائین لڑکے کو حسن عسکری ع کے پاس اور وہ
صاحبزادے ختنہ کیے ہوئے اور ناف بریدہ تھے امام نے فرزند کو لیا اور اونکی
پشت پر اور آنکھون پر ہاتھ پھیرا اور اپنی زبان اونکے منھ مین دی اور دہنے
کان مین اذان کہی اور بائین کان مین تکبیر پھر فرمایا اے پھوپی لیجا اسکو اوسکی
مان کے پاس پس لیگئین حکیمہ اونکو اونکی مان کے پاس پہونچا دیا اور کہا ہے حکیمہ نے
پس آئی مین ابو الحسن کے پاس جسوقت مولود اونکے ہاتھ مین تھا ایک زرد کپڑے مین
ایسا نور اور تابانی اوس مولود پر تھی کہ میرے درون قلب مین اثر کرتی تھی
پس کہا مین نے اے میرے سردار اگر تمکو علم اس مولود مبارک کے بارہ مین ہے
مجھپر القا کرو فرمایا امام نے اے پھوپی یہ منتظر ہے یہ وہ ہے کہ جنکے تمکو اسکی بشارت
دی تھی کہا حکیمہ نے مین نے اللہ تعالے کو سجدۂ شکر کیا اسپر یعنے اس حصول نعمت پر
کہا حکیمہ نے مین آیا کرتی تھی ابو محمد حسن عسکری کے پاس پھر جب مین نے ندیکھا اوس
فرزند کو کہا مین نے امام سے ایکدن مولا میرے کیا کیا ہمارے مولا کو اور ہمارے
منتظر کو کہا سپرد کیا مین نے ایسے کو کہ سپرد کیا تھا اوسکو مادر موسی نے اپنے فرزند کو

جو کچھ ابو محمد حسن عسکری نے فرمایا تہا ظاہر ہوا ابو محمدؑ نے اپنے مقام پر سے آواز دی
کہ اے پھوپی جلدی نکر دین اوس گھر کیطرف جہان نرجس تہین ملٹی وہ مجکو راہ مین
ملین اونکا جسم کانپتا تھا مین نے اونکو اپنے سینے سے لگالیا اور سورۂ
اخلاص اور انا انزلنا اور آیتہ الکرسی ونیر دم کی مین اونکے پیٹ سے ایک آواز
آواز پڑھنے کی سنتی تھی جیسا کہ مین پڑھتی تھی بعد اوسکے دیکھا مین نے کہ گھر روشن
ہوگیا نظر کی مین نے لڑکا اونکا زمین پر آیا تہا اور سجدہ مین پڑا تھا ابو محمد نے
اپنے حجرہ سے آواز دی کہ پھوپی میرے لڑکے کو میرے پاس لے آؤ مین اونکے
پاس لیگئی امام نے گود مین لیا اور زبان اونکے منھ مین دیہی اور کہا اے فرزند
کلام کر اللہ کے اذن سے کہا اونھون نے بسم اللہ الرحمٰن الرحیم اور آیہ کریمہ پڑھی
ترجمہ اوسکا یہ ہے ارادہ کیا ہمنے کہ منت رکھین ہم ایسے لوگون پر کہ ضعیف ہوی
وہ زمین مین اور کروانا ہمنے اونکو ائمہ اور کردانا ہمنے اونکو وارث پھر دیکھا
مین نے سبز چڑیان ہمارے واسطے اوترین ابو محمد علیہ السلام نے اونمین سے ایک
مرغ سے کہا لے اس لڑکے کو اور نگاہ رکھ یہانتک کہ اللہ کا حکم ہوا وسمین
تحقیق اللہ تعالی پہونچانیوالا ہے اپنے حکم کا پوچھا مین نے ابو محمدؑ سے یہ مرغ
کون تہا اور یہ دوسری چڑیان کون تہین فرمایا وہ جبرئیلؑ ہے اور وہ دوسرے
ملائکہ رحمت ہین پھر فرمایا اے پھوپی اوسکو اوسکی ماں کے پاس پھیر لے جاؤ تاکہ
اوسکی آنکھین روشن ہون اور غمگین نہو اور معلوم کرے کہ تحقیق وعدہ اللہ کا

اوسنے فرمایا اے میرے فرزند داخل ہو وقت معلوم تک وہ فرزند اوس گھر مین آئے
مین نے اونکو دیکھا پھر ابو محمدؑ نے مجھسے فرمایا اوٹھ دیکھ گھر مین کون ہے مین گھر مین آیا کسیکو
نہ دیکھا اور روایت ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ معتضد نے مجکو اور دو شخصونکو بلایا
اور کہا حسن ابن علی نے سر من راے مین وفات کی جلد جاؤ راوی کہتا ہے کہ مین
گیا اور اونکے گھر مین آیا ایک مکان دیکھا نہایت اچھا گویا کہ اوسیوقت اوسکی تعمیر سے
فارغ ہوئے تھے اور وہان ایک پردہ پڑا ہوا تھا پردے کو مین نے اوٹھایا
ایک تہ خانہ دیکھا وہان مین گیا ایک دریا دیکھا اوسکے کنارے پر ایک بوریا
پانی پر بچھا تھا اور ایک مرد نہایت خوبصورت اوس بوریہ پر نماز مین کھڑا ہوا
اوسنے کچھ التفات نکیا ایکنے اون دونومین سے جو میرے ساتھ تھے سبقت کی
اور چاہا کہ اونکے آگے جاوے پانی مین غرق ہوا اور مضطرب ہوا مین نے اوسکا
ہاتھ پکڑا اور نکال لیا بعد اوسکے دوسرے نے چاہا کہ آگے جاوے اوسکو بھی
وہی حال پیش آیا اور مین نے اوسکو نکالا مین حیران ہوگیا پھر کہا مین نے اے
صاحب خانہ مین خدا سے اور تجھسے عذر چاہتا ہون واللہ مین نجانتا تھا کہ کیا
حال ہے اور کہان مین آتا ہون جو کچھ ہمنے کیا اوس سے خدا کیطرف مین پھرا
ہر چند مین نے عرض کیا میری طرف کچھ التفات نکیا ہم پلٹے اور یہ واقعہ معتضد سے
بیان کیا کہا اوسنے اس راز کو کسی سے نہ کہنا ورنہ حکم دونگا کہ تیری گردن مارین
یہ ہے شواہد النبوت مین اور یہ وہ ہے مہدیٔ موعود آخر الزمان حجۃ خدا موسوم بہ

پیشاب اور پاخانہ کو زمین کھا جاویگی اور خوشبو اونکے جسم سے ظاہر ہوگی اور پہلیلیکی
ور صاحب مکارم اخلاق ہونگے اور جو دعا کرینگے اللہ تعالے اوسکو قبول کریگا اور
روح القدس کے ساتھ اونکو مدد دیجاویگی اور کوئی شے بندونکے فعلون سے
اونپر پوشیدہ نہ رہیگی اور امام جنا گیا اور جنے گا اور صحیح ہوتا ہے اور مریض
ہوتا ہے اور کھاتا ہے اور پیتا ہے اور نکاح کرتا ہے اور نوحہ کرتا ہے اور غمگین
ہوتا ہے اور ہنستا ہے اور روتا ہے اور زندہ رہتا ہے اور مرتا ہے اور
دفن ہوتا ہے اور زیارت کیا جاتا ہے **فصل** اون حدیثونکے بیان مین کہ
امام مہدی کے فضل اور بزرگی اور ظہور مین وارد ہوئی ہین جامع الاصول مین
قیامت کے اور اوسکی علامتونکے بیانمین ہے ابن مسعود رضی اللہ عنہ سے تحقیق فرمایا
رسولخدا نے اگر نہ باقی رہیگا دنیا سے مگر فقط ایک دن بڑھادیگا اللہ اوس
دنکو یہانتک کہ اوٹھاویگا وسمین ایک مرد کو ہم مین سے اور ہمارے اہلبیت سے
موافق ہوگا نام اوسکا میرے نام کے اور میرے باپ کے نام کے یعنی محمد ابن عبد اللہ
نام اونکا ہوگا بھر دیگا زمین کو از روئے عدل کے جیسے بھری زمین از روئے
ظلم اور جور کے اور دوسری روایت مین ہے نہ گذریگی دنیا یہانتک کہ مالک ہوگا
عرب کا میرے اہلبیت سے ایک مرد موافق ہوگا اسم اوسکا میرے نام کے
اخراج کیا اسکا ابو داؤد نے اور روایت کی ابو العباس مستغفری نے کتاب دلائل
النبوۃ والمعجزات مین مہدی کے ذکر مین ساتھ اپنے اسناد کے عاصم سے اونھون نے

ایک فرشتہ آسمان سے ندا کریگا اوپر جو اوسکے تحت مین ہین تحقیق وہ مہدی ع ہے
پس قبول کرو اوسکو اور طاوس سے روایت ہے کہ مہدی خروج کریگا آخر زمانہ
مین سخت ہے عاملون پر اور بخشش کرنیوالا ہے مال کا رحم کرنیوالا ہے مسکینون کے
ساتھ ابو اسحق سے روایت ہے کہا اونھون نے علم مہدی ع مین مکتوب ہوگا البیعۃ للہ
یعنے بیعت اللہ کے واسطے ہے اور باسناد امام مستغفری کے عقبہ بن عامر سے
مروی ہے کہا اونھون نے مین جاتا تھا ساتھ معاویہ کے پس کہا اونھون نے
واللہ نہ تھا زمین پر کوئی مرد مجکو محبوب زیادہ علی ابن ابی طالب سے قبل اسکے
کہ ہوا درمیان میرے اور اونکے اور تحقیق مین جانتا ہون کہ تحقیق مالک ہوگا اونکی
لڑکون سے ایسا کہ وہ بہترین اہل زمین سے ہے اپنے زمانے مین تحقیق اوسکے
واسطے ایک نام ہے آسمان مین پہچانتے اوسکو اہل آسمان اور اونکے واسطے
ایک علامت ہے کہ ہوگی اوسکے زمانے مین خاص مٹاویگا باطل کو اور زندہ
کریگا حق کو اور وہ ایسا زمانہ ہے کہ صالحین اوٹھاوینگے اپنے سرونکو اور دیکھینگے
زمین کے پورب پچھانمین یہ ہے فصل الخطاب مین اور بہت حدیثین دلالت
کرتی ہین حضرت امام مہدی علیہ السلام کے خروج پر جسنے انکار کیا مہدی ع کے
خروج سے پس انکار کیا اوسکا جو نازل ہوا محمد صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم پر **فصل**
امام آخر الزمان ع کی جائی ولادت اور حلیہ کے بیان مین جلال الدین سیوطی
نے اپنی تاریخ مین اور شیخ شہاب الدین ابن حجر نے اسئلہ عدیدہ مین اور

اور جس قلعہ اور حصار کے فتح کرنیکی طرف متوجہ ہونگے جسوقت تکبیر کہینگے دیوارین
تو دگر جاوینگی اور اونکے سر پر ایک ابر ہوگا کہ اوسمین فرشتہ ندا کریگا کہ مہدی ہین
اونکی بیعت کرو اور ایک روایت مین ہے کہ آواز اوسکی مشرق سے مغرب تک
سنی جاویگی چنانچہ جو شخص کہ سوتا ہوگا جاگ اوٹھیگا اور سر لشکر پر اونکی جبرئیل
ہونگے اور لشکر کے درمیان مین میکائیل علیہما السلام اور تین ہزار فرشتے اونکے
مدد کے واسطے ملازم ہونگے اور اونکے زمانے مین بھیڑ بھیڑیے کے ساتھ چرینگی
لڑکے سانپ بچھو کے ساتھ کھیلینگے اور زمین اپنے خزانونکو مثل چاندی سونے کے
ستونون کے باہر ڈالدیگی اور زمین مین ایسی برکت ظاہر ہوگی کہ ایک دانہ بھی
نو سو مد غلہ پیدا ہوگا مد ایک پیمانہ ہے عرب مین اور آدمیونکے دلونکو ایسا
غنی وہ کرینگے کہ کوئی فقیر نہ ملیگا کہ زکوۃ قبول کرے اور نشانیان کہ امام کے
ظہور سے پہلے ظاہر ہونگی ایک یہ ہے کہ ایک سید ہاشمی بیگناہ حجر اسود اور مقام
ابراہیم کے درمیان مین مارا جاویگا دوسرے یہ کہ ظہور امام سے پہلے ایک شخص
اہلبیت سے مشرق مین نکلے ڈیڑھ برس تلوار کندھے پر رکھے اور قتل کرے
بعد اوسکے بیت المقدس کی طرف متوجہ ہو اور بیت المقدس مین پہونچنے
سے پہلے مرجاوے اور اونکے ظہور سے پہلے ایک شخص امیر ہو نام اوسکا
سفیانی ہو اولاد سفیان ابن حارث سے امام مہدئی کے ڈھونڈھنیکے
واسطے ایک بڑا لشکر بھیجے اور مدینہ منورہ مین رسولخدا کی اولاد سے جسکو

۴۶۱

لوگ امیر المومنین علی علیہ السلام کے ایک فرزند کے ساتھ جمع ہون اور بیعت کرین
باوجود اسکے کہ وہ لایق بیعت کے ہو پس وہ مرجاوے یا مارڈالا جاوے
بعد اوسکے ظاہر ہون **فصل** بیان مین اون خبرونکے کہ واقع ہون اول
خروج امام سے آپکے زمانہ وفات تک ایک یہ ہے کہ مکہ معظمہ سے خروج کرین
ماہ محرم مین عاشورہ کے دن بعد عشا کے اور ایک تاریخ مین یہ ہے کہ سنہ
بارہ سو چار مین جلال الدین سیوطی نے نقل کیا ہے کہ آثار سے ایسا معلوم ہوا
اور حق یہ ہے کہ وقت ظہور امام کو سوائے اللہ کے کوئی نہین جانتا ہے اور
فصل الخطاب مین ایک روایت مین ہے امام رضا علیہ السلام سے پوچھا
کب ظاہر ہونگے مہدی تمہاری ذریت سے فرمایا کہ بروایت ائمہ اہل بیت
مثل مہدی کے مثل قیامت کے ہے سوائے اللہ کے اوسکو کوئی نہین جانتا
ہے یک بیک ظاہر ہو ساتھ عدل اور انصاف کے حکم کرے اور تہامہ یعنی
مکہ سے خروج کرے ایک کتاب اونکے ساتھ ہو کہ اوسمین نام اونکے یارونکے
اور اونکے شہرونکے ہون اور اونکے آگے ایک علم ہو کہ اونکے خروج
کیوقت منتشر اور جدا ہوا اور گویا کرے اللہ اوس علم کشادہ کو اور زبان
فصیح ندا کرے باہر نکل آئے خدا کے ولی اور مہدی کیواسطے ہو ایک تلوار
غلاف مین کی ہوئی اونکے ظہور کیوقت خود غلاف سے نکلے اور زبان فصیح
کہے باہر آئے خدا کے ولی پس خروج کرے اور قائم کرے خدا کے حدود کو

باہر نکلین اور مال کو برابر تقسیم کرین غنی اور فقیر کو برابر دین اور سبکو ایک سا ملین
اور ہندوستان کی طرف لشکر روانہ کرین اور ہند کے خزانونکو بیت المقدس
کی آرایش مین صرف کرین اور ہند کے حاکمونکے گلے مین طوق پہنا کر اونکے سامنے
لاوین اور بہت سے شہر اور قلعے اونکے زمانے مین فتح ہون خصوصًا تین شہر
اول قسطنطنیہ دوم رومیہ سوم قاطع جب واسطے فتح کے دریا کے کنارے پر
پہونچے علم اپنا زمین قسطنطنیہ پر گاڑ دے تا کہ وضو کرے نماز صبح کے واسطے
پانی اوس سے دور وہ جاوے اور وہ پانی کا پیچھا کرے یہانتک کہ دوسرے
کنارہ پر پہونچے دیکھے کہ تمام دریا خشک ہو گیا ہے اپنے لشکر کو آواز دے
تمام لشکر خشک زمین مین گزر جاوے جیسے بنی اسرائیل موسیٰ علیہ السلام کے
زمانہ مین گزرے تھے بعد اوسکے قسطنطنیہ کے مقابل ہوا اور تکبیر کہے قلعہ کی
دیوارین پھٹ جاوین اوسوقت شہر کو فتح کرے پھر شہر رومیہ کیطرف متوجہ
ہو اوس شہر مین سو بازار ہین اور ہر بازار مین لاکھ دوکانین چار بار تکبیر کہے
وہ شہر بھی فتح ہوا اور تین لاکھ آدمیونکو قتل کرے اور اس شہر مین بیت المقدس
کے خزانونمین سے تابوت کہ جسمین سکینہ ہو جیسا کہ قرآن شریف مین وارد
ہے کلام اوسی اللہ بزرگ کا یہ کہ آوے تمکو تابوت اوسمین سکینہ ہے
تمہارے رب کی طرف سے اور بقیہ اوس چیز سے جسکو چھوڑا ہے آل موسیٰ
اور آل ہارون نے اور ایک روایت کے موافق خان پر نعمت نبی اسرائیل کا

عیسی بعد اونکے چالیس برس بادشاہی کرین مثل امام کی بادشاہت کے بعد اوسکے
یاجوج اور ماجوج ظاہر ہون بڑے بیحد لشکر کے ساتھ اولاد آدم علیہ السلام سے
ہون چھوٹا اونمین کا ایک بالشت کا ہو اور بڑا اونکا تین بالشت کا ہو عالم کو
خراب کرین اور حضرت عیسی کو کوہ طور پر محصور کرین کمال شدت کے ساتھ
پس خدائے تعالے مسلمانونکو اونکی شر سے خلاص کرے اور اونکو ہلاک کرے
چنانچہ تفصیل اسکے حالات کی حدیث کی کتابونمین مذکور ہے اور لکھا ہے
بعد اوسکے دابۃ الارض پیدا ہو بعد اوسکے آفتاب مغرب سے طلوع کرے
بعد اوسکے دروازہ توبہ کا بند ہو جاوے اور قرآن مجید اوٹھالیا جاوے
اور کعبہ کو اہل حبشہ ویران کرین بعد اوسکے قیامت قائم ہو اور اللہ
بڑا جاننے والا ہے ترجمہ آیۂ کریمہ پوچھتے ہین تجھسے حالات قیامت سے
کہ کب ہے ٹھراؤ اونکا تم کس بات مین ہو اوسکے مذکور سے تمہارے رب
تک ہے پہونچ اوسکی یعنے وہی جانتا ہے کہ قیامت کب ہوگی اور سب
بیخبر ہین اور حضرت امام مہدی آخر ائمہ ہدا ہین جو مشہور بہ دوازدہ امام ہین
صحیح بخاری مین آخر کتاب الاحکام مین آخر باب الاستخلاف مین قبل کتاب التمنی کے
آخر ربع رابع مین صحیح سے ہے حدیث بیان کی ہمسے شعبہ نے عبد الملک سے
سنا مین نے جابر ابن سمرہ سے کہا اونہون نے سنا مین نے نبی صلی اللہ علیہ
وسلم سے فرماتے تھے ہونگے بارہ امیر پھر فرمایا ایک کلمہ مین نے اوسکو نہین سنا

پی درپی ہونگے بلکہ اونکے درمیانمین بعض ظالمون کا بھی زمانہ ہوا اور فصل الخطاب
مین حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام سے نقل کیا ہے کہ آپ نے فرمایا کہ
ہم مین سے بارہ مہدی اور اماماں ہادی ہین کہ چھ اونمین گزرے اور
چھ باقی رہے اور اللہ تعالے کریگا چھٹے کے ساتھ کہ آخر بارہ کا ہے ائمہ ہدیٰ سے
وہ جسکو دوست رکھتا ہے یہ اشارہ امام مہدی کیطرف سے یعنے دین مبین کا حق
اونسے ظاہر ہوگا پس اس تقدیر پر بارہ امام ہین اول اونکے حضرت امیر المومنین
علی مرتضی دوسرے امام حسن مجتبی تیسرے امام حسین شہید کربلا چوتھے علی ابن
حسین زین العابدین پانچوین ابو جعفر محمد باقر چھٹے ابو عبد اللہ جعفر صادق
ساتوین ابو الحسن موسی کاظم آٹھوین ابو الحسن علی ابن موسی رضا نوین ابو جعفر محمد تقی
جواد دسوین ابو الحسن علی ہادی محمد نقی زکی گیارھوین ابو محمد حسن بن علی عسکری
بارھوین امام زمان خلیفۃ الرحمن حضرت امام مہدی سلام اللہ علیہم اجمعین
فائدہ واضح ہو کہ فرقہ امامیہ مین اثنا عشریہ اسکے قائل ہین کہ محمد ابن
حسن عسکری جو سرداب مین مخفی ہوگئے ہین زندہ ہین اور وہی امام مہدی
ہین ایک وقت پر خروج کرینگے اور امامیہ اثنا عشریہ امامت کو بارہ مین
حصر کرتے ہین اور دوسرے فرق امامیہ اونسے اختلاف کرتے ہین چنانچہ
صواعق مین ہے کہ بعض کا اونمین سے یہ زعم ہے کہ ابو القاسم محمد ابن علی
ابن عمر ابن حسن سبط مہدی ہین معتصم خلیفہ عباسیہ نے اونکو قید کیا تھا اونکے

قدس اللہ سرہ نے ذکر ابدال مین اور اقطاب مین تحقیق ملے رتبہ قطبیت کو
محمد ابن حسن عسکری رضی اللہ عنہ وعن ابائہ الکرام جو ائمہ اہلبیت طہارت سے ہین اور
وہ ہے یعنے محمد ابن حسن جب مخفی ہوے داخل ہوئے دائرہ ابدال مین اور
ترقی کی درجہ بدرجہ یہانتک کہ ہوے سید افراد اور تھے قطب علی بن حسین
بغدادی جب اونھون نے انتقال کیا نماز پڑھی اونپر محمد ابن حسن نے اور بیٹھے
اونکی جائے نشست پر اور باقی رہے مرتبہ قطبیت پر اونیس برس پھر وفات
دی اونکو اللہ نے ساتھ فرحت اور تازگی کے اور قائم ہوے اونکے مقام پر
عثمان ابن یعقوب جوینی خراسانی اور نماز پڑھی اونھون نے اور اونکے یاران
نے اور دفن کیا اونکو مدینہ رسول مین ختم ہوا کلام اونکا اور امام آخر الزمان
خلیفۃ الرحمن محمد مہدی جنکے صفات کمالیہ سے حدیثین بھری ہین اور مشابہ
ہونگے نبی کریم سے اور مظہر ذات جناب رسالت ہین وہ امام جلیل القدر
مطابق احادیث نبوی کے موسوم بہ محمد فرزند عبد اللہ ہین اولاد امجاد
سبط رسول اللہ سیدنا امام حسن مجتبی علیہ السلام سے ہونگے وقت ظہور کے
عمر شریف اونکی چالیس برس کی ہوگی اور یہ آخر ائمہ ہدا ہین اولاد جناب رسالت
سے العلم عند اللہ گو تمام اولاد جناب رسالت ہمارے سردار ہین لیکن ائمہ ہدا
یعنے ائمہ اثنا عشریہ بہترین اولاد جناب نبوت اور اوصیائے جناب رسالت
ہین اور کمالات باطنی انہین حضرات کے فیض سے جملہ اولیاء امت محمدی پاتی ہین

پھر گزرے جو باقی ہین اور قائمی شاہ ولی اللہ صاحب نے سیف المسلول مین لکھا ہے خلاصہ اوسکا یہ ہے کہ فیض ولایت تمام خلق پر حضرت امیر المومنین علی مرتضی سے جاری ہوا پھر امام حسن مجتبی سے پھر جناب سید الشہدا سے بطریق بعد ازین ائمہ ہدا سے بترتیب امامت ایک کے بعد ایک کے تا ولادت غوث اعظم

بارہ مہدی اور امامان ہادی ہین مولف رحمۃ اللہ نے نقل کیا اوسمین کے ارشاد مین جو فصل الخطاب ہے اشارہ ہے امام جعفر صادق علیہ السلام رہنما ہے دین کا نظام ہے اسی طرف اور مرجع ہے طالبان خدا کا اور اور وارث ہے علوم نبوی کا ہے کمالات ظاہری اور باطنی کا بہترین خلائق ہے اور جامع اور وہ ایک انمین سے ہو زیادہ علمین

بنا تیہ خستمیہ درست کر کے کام مین لادین اور ساتھ تامل عقلی کے سمجھین کہ نجات ثقل طبعی
گناہون سے کہ مثل آب کے غرق کرنے والے ہین اور قعر جہنم مین ڈالتے ہین بغیر اسکے
کہ توسل ایسے لوگون سے کیا جاوے کہ اونھون نے اپنے کو ظرف کیا ہو اوس
لطیف کا جو سب لطیفون سے لطیف ہے مثل چوب کے کہ اوسنے اپنے کو ظرف
ہوائی لطیف کا کیا ہے ممکن نہین ہی پس جسطرح ممکن ہو اپنی کو اوس ظرف لطیفہ کے
دلمین جگہ دینا چاہیے کہ بہ برکت سے اوس لطیف کے کہ مظروف اوس ظرف کا ہے
اتحاد ظرف کا اوس لطیف کے ساتھ بہم پہونچادین ہم اور اپنیکو ثقل گناہون سے
چھڑادین ہم اور وہ ظرف لطیف ہر وقت مین کمیاب اور نادر الوجود ہوتا ہے
ناچار اوسکو ڈھونڈہنا چاہیے اور جان و دل سے اوسکی تابعداری و ربعیت
مین کوشش کرنا چاہیے تاکہ اوسکے دلمین جگہ پیدا کرین ہم اور اس امت مرحومہ
کے واسطے وہ ظرف لطیفہ اہلبیت مصطفویہ ہین علیہ وعلیہم السلام کہ محبت اور
تابعداری دنکی سبب اسکا ہوتی ہے کہ اونکے دلون مین اسکو جگہ پیدا ہو اور
چونکہ اونکے دل نور لطیف حضرت باری جل اسمہ سے معمور اور مملو ہین
بسبب مشارکت ظرفیت اور مجاورت مکان کے اوس جناب کے ساتھ ایک
نسبت پیدا ہو کہ وہ نسبت ثقل طبعی گناہونکی دفع کیواسطے حکم تریاق
رکھتی ہے کیا اچھا خوب ہے ترجمہ شعر چیونٹے بیچارے نے ہوس کی کہ کعبہ مین جاوے
کبوتر کے پیر کو اوسنے پکڑا اور ناگاہ پہونچی و راسی واسطے حدیث مین وارد ہے

تا مدت دراز اور استاد کے مرضیات کے ساتھ متفطن ہونا اور سیکھنا آئین کا
حل مشکلات مین اور استخراج مجہولات مین ضرور رہے اسی سے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم نے فرمایا ہے میرے صحابہ مثل تارونکے ہین جسکی تم اقتدا کروگے ہدایت
پاؤگے چونکہ دریائی حقیقت کا قطع کرنا بدون بازو علمی اور بازو عملی کے ممکن نہین
ہے مرد مسلمان کو دونون بازون سے تمسک کرنا ضرور ہوا جیسا قطع
کرنا دریا کا بدون سواری کشتی اور اعانت کرنے حال نجوم کے تاکہ سمت توجہ کو
جدہر جانا منظور ہے غیر سمت توجہ سے امتیاز حاصل ہو ممکن نہین ہو لہذا فرمایا
اللہ تعالے نے وتعیہا یعنے یاد رکھے اس کشتی کے قصہ کو اور کیفیت نجات کو
غرق طوفان سے کہ مومن کو اس تدبیر سے حاصل ہوتی ہے اذن واعیۃ یعنی
وہ کان کہ اس قسم کا یاد رکھنے والا ہے اور حدیث مین وارد ہوا ہے کہ جب
یہ آیۃ نازل ہوئی حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے حضرت امیر المومنین علی مرتضی
کرم اللہ وجہہ سے فرمایا کہ سوال کیا مین نے اللہ سے یہ کہ کر دے وہ کان یعنی
یاد رکھنے والا تیرے کان کو اور علی تخصیص حضرت امیر کے اس شرف ومرتبہ کے
ساتھ اسی نکتہ کیواسطے ہے کہ معنی اہلبیت کے کشتی ہونیکا بغیر توسط حضرت
امیر کے متصور نتھا اسواسطے کہ اہلبیت حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ قائل
امامت اس طریقت کے ہین اوسوقت مین بچے تھے اور تربیت اونکی دوسرے
کو حوالہ کرنا آنحضرت کی شان کے کمال منافی تھا لاجرم قواعد نجات کو گناہونکے

سائل دعا کے اور منصب اوسکا یعنے وصی کا یہہ ہے کہ وہ خازن ہو نبی کے علم کا
اوسکی امت مین اور حامل ہو اوسکی وحی کا ان اقوال علما سے تعریف امام کی اور
وصی کی ظاہر ہو گئی پس ائمہ ہدا سلام اللہ علیہم پس شان کے امام ہین تم کلا مین
مین اور وصی جناب رسالت ہین **خاتمہ بیان فضیلت اور ثواب**
زیارت ائمہ اطہار علیہم السلام مین جو کچھ کہ اس باب مین بروایت
علمائے امامیہ کے فصل الخطاب مین نقل کیا ہے یہ ہے حضرت امام جعفر صادق
سے روایت ہے کہ آپ نے فرمایا ہے جسنے زیارت کی ائمہ اطہار کی پس گویا
کہ زیارت کی رسولخدا کی جو ثواب رسولخدا کی زیارت مین ہے وہی ثواب
ائمہ ہدا کی زیارت مین ہے اور حضرت امام رضا نے فرمایا اگر چاہتا ہے
تو ملاقات کرے خدا سے ایسے حال مین کہ نہو تیرے واسطے کوئی گناہ
اور پاک ہو گناہ سے زیارت کر امام حسین علیہ السلام کی اور اگر گریہ کرے
تو حسین پر اور آنسو آنکھون سے رخسارہ پر جاری ہون بخشدے اللہ تیرے
سب گناہ اور اگر چاہتا ہے تو کہ حاصل ہو تجکو ثواب اون لوگون کا کہ حضرت
امام حسین کے ساتھ شہید ہوئے اونکے اہلبیت سے کہ وہ اپنا شبیہہ و نظیر نہ رکھتے
تھے روی زمین پر پس جسوقت یاد کرے تو اونکو یہ کہ کاش ہوتا مین ہمراہ
اونکے کربلا مین اور فائز ہوتا مین فوز عظیم کو یعنے اپنے بڑے مقصد پر
فائز ہوتا اور واسطے سید الشہدا کے مدد کے چار ہزار فرشتے زمین پر اوترے

خارج ہوے گناہ اوسکے مثل اوس روز کے کہ جنا اوسکو اوسکی مان نے اور امام رضا
سے ہے جسنے کہ زیارت کی میری غربت مین ہوگا میرے درجہ مین قیامت
کے دن درحالیکہ مغفور ہونگے اوسکے گناہ اور امام علی نقی ابن امام محمد تقی ابن
امام رضا سے روایت ہے فرمایا اونھون نے کہ جسنے زیارت کی امام رضا کی پس
پہونچا اوسکو اوسکی راہ مین ایک قطرہ آسمان سے حرام کیا اللہ تعالی نے اوسکی جسم کو
آگ پر اور امام علی نقی سے ہے فرمایا اونھون نے جسکی کوئی حاجت ہو اللہ عز وجل سے
پس زیارت کرے میرے جد امام رضا کی درحالیکہ ہو نہایا ہوا اور پڑھے اوسکے
سر کے قریب دو رکعتین اور مانگے اللہ تعالی سے حاجت کو پس تحقیق قبول کریگا
اوسکی دعا کو سوا اوس حاجت کے جسمین گناہ یا قطع رحم ہوگا اور مقام قبر اونکا ایک
بقعہ ہے بقعات جنت سے جو مومن اوسکی زیارت کریگا آزاد کریگا اللہ اوسکو
آگ سے اور داخل کریگا اوسکو دار القرار مین اور کہا گیا امام رضا سے سکھاؤ
مجکو ایک کلام بلیغ کامل جسوقت مین زیارت کرون تمسے ایک کی یعنی اوسوقت
وہ پڑھون پس فرمایا جب دروازہ پر پہونچ ٹھہر اور شہادت دے دونون
شہادتین یعنی اللہ کی الوہیت اور وحدانیت اور رسول کی رسالت کی اور ہو تو
طہارت پر اور جب داخل ہوا تو اور دیکھا قبر کو ٹھہر جا اور کہہ اللہ اکبر اللہ اکبر
تینتیس ۳۳ مرتبہ پھر چل تھوڑا سا اور ہو تجھپر سکینہ اور وقار اور قریب ہو درمیان
مین اپنے قدمون کے پھر ٹھہر جا اور تکبیر کہہ اللہ عز وجل کی تینتیس ۳۳ مرتبہ پھر قریب ہو

فایدہ حضرت شیخ عبد الحق محقق دہلوی رحمۃ اللہ نے بھی ایسا ہی طریقہ زیارت ائمہ ہدا
جذب القلوب مین لکھا ہے اور کلمہ ایراد و دشمنان آل سید انبیا سے جو فصل الخطاب
کی روایت مین ہے اہل سنت کے مذہب کے موافق ہے ہم اعدای اولاد نبی
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم کو برا جانتے ہین اور منافق سمجھتے ہین فرق ہم مین اور
فرقہ امامیہ مین فقط یہ ہے کہ وہ اصحاب رسول اللہ کو جو اختیار امت مرحومہ محمدیہ
ہین اور بہترین خلائق ہین بعد انبیا کے موافق ارشاد رسول اللہ کے اور اعلی درجے
احباء اولاد رسول ہین اعدائی اولاد نبی جانتے ہین اور انکو برا کہتے ہین اور ہم لوگ
صحابہ کو اعلی درجہ کا محب اولاد نبی اور اونکا خدمت گزار اور تعظیم کرنے والا
جانتے ہین اور اونکی تعظیم اور توقیر بسبب صحبت جناب رسالت کے مثل ولائی اہل بیت
کے فرض سمجھتے ہین فقط اور صواعق مین اخراج کیا شیخ نے جملہ ایک حدیث طویل سے
اے انسانون تحقیق شرف اور منزلت اور ولایت واسطے رسول اللہ کے اور اونکی
ذریت کے ہے پس لیجاوین تمکو یعنی راہ راست سے باطل باتین آل نبی میرا ذریعہ ہین
اور وہ اونکی طرف میرا وسیلہ ہین امید رکھتا ہون اونکے وسیلہ سے کہ دیا جاوے
قیامت کے دن مجکو میرا نامہ اعمال دہنے ہاتھ مین **ترجمہ شعر** مشرق سے
مغرب تک گر امام ہے علی و آل علی ہمکو کافی ہین ای میرے اللہ ہونچا میرے
صلوۃ اور سلام کو اپنے نبی کی اور اونکی آل اطہار کی جناب مین اور کر اونکی محبت
کو میرے قلب مین قیامت کے دن سبب میری نجات کا نار سے پس تحقیق تو جانتا ہے

حالت ہے کہ علامت دوستونکی اور حلیہ اپنی شیعون کا تم مین نہین پاتا ہون مین
وہ سب چپ ہوگئے اور حیا مانع ہوئی کہ جواب مین کچھ کہین پس عرض کیا اونسے
اوس شخص نے کہ اونکے ہمراہ تھا سوال کرتا ہونمین تم سے بواسطہ اوس ذات کے
کہ بزرگ کیا تمکو ای اہل بیت اور خاص کیا اونسے تمکو اور برگزیدہ کیا بتلاؤ ہمکو
فرمایا کہ میرے شیعہ خدا کے عارف ہین اور اوسکے فرمانبردار ہین اور فضائل اور
کمالات بلا ارتیاب اونکی صفت ہے کلام باصواب کرتے ہین اور قوت حلال
اونکی غذا ہے اور ملبوس اونکا موافق شرع کے اور اعتدال کے ہے اور تواضع
اور خوف کے ساتھ چلتے ہین اور رسولخدا کی تابعداری کرتے ہین خدا کے واسطے
طاعت مین اور اللہ کیواسطے اوسکی عبادت مین خضوع اور تذلیل کرتے ہین اور
اور خدا اونکے محرمات سے آنکھ بند کرتے ہین اور کان رکھتے ہین پروردگار کے
علم پر اور ساتھ قضائی الٰہی کے راضی ہین اگر اجل اونکی مقرر ہوتی ایکدم ارواح اونکے
جسم مین قرار نپاتی بسبب شوق لقائی حق اور ثواب کے اور بسبب خوف اور دہشت
عذاب الیم کے اسواسطے کہ خالق کا عذاب اونکے نزدیک بہت بڑا ہے اور
ماسوا اوسکے سب اونکی نگہ مین حقیر ہے اور وہ جنت مین ہون مثل ایسے شخص کے کہ
اوسکو دیکھا ہے پھر وہ اوسکے تختون پر تکیہ لگائے ہین اور دشمن اونکے دوزخ
مین مثل ایسے شخص کے ہین کہ اوسکو دیکھا ہے پیچھے وہ اوسمین عذاب دے جاوین
صبر کیا ہے اونھون نے محنت دنیا مین تھوڑے دن پس پیچھے پہونچیگی اونکو ایک

خشوع ہے عبادت مین اور رحمت ہے ناتوانون پر اور بخشش ہے خدا کی راہ مین
اور رفق ہے کسب مین اور طلب ہے حلال مین اور خوشی ہے ہدایت مین اور
نگاہ رکھنا ہے شہوت مین قریب نہین دیتی ہے اونکو وہ چیز کہ اوسکو نہین جانا
اور نہین چھوڑا اوس شی کا شمار کرتا کہ اوسکو کیا ہے اور دیر کرنا نہین چاہتے
ہین اپنے نفس کو عمل نیک مین اسواسطے کہ اپنے اعمال صالحہ سے اندیشہ رکھتے ہین صبحکو شغل
اوسکا ذکر ہے اور شام مین ہمت اونکی شکر ہے شبکو دہشت مین ہے خوف غفلت سے
اور صبحکو خوشحال ہے بسبب اسکے کہ پہونچا ہے اوسکو فضل اور رحمت سے عزت
اونکی دار بقا مین ہے اور زہد اوسکا دار فنا مین ملایا ہے عمل کو ساتھ علم کے
اور علم کو ساتھ حلم کے خوشی اوسکی ہمیشہ ہے اور کسل سے دور ہے اور نزدیک
ہے امید اوسکی اور قلیل ہے دامن اوسکا اور متوقع ہے اجل اوسکی اور خاشع ہے
قلب اوسکا اور وہ خدا کے شکر مین ہے اور شکر کرتا ہے اور اپنے نفس کو
روکتا ہے اور اپنے دین کو محفوظ رکھتا ہے اور غیظ اور غصہ کو ضبط کرتا ہے
اور ہمسایہ اوسکا اوس سے امن مین ہے اور تکبر اور غرور اوس سے معدوم
ہے ظاہر ہے صبر اوسکا اور بہت ہے ذکر اوسکا اور اعمال اور افعال خیر سے
کوئی چیز ریا کے ساتھ نہین کرتا ہے اور خیر کو حیا کی وجہ سے ترک نہین کرتا ہے
اسوجہ سے شیعہ اور دوست ہمارے ہم مین سے ہین اور ہمارے ساتھ ہین اور لائق
ہے کہ ہم مین سے ہون اسطرح کے لوگ ایسے شخص ہین کہ لوگونکو شوق دیدار نے

راجی رحمۃ اللہ القوی محمد ہادی علی غفر اللہ ذنوبہ وستر عیوبہ اہل علم کی خدمت میں
عرض کرتا ہے کہ کتاب فیض انتساب مسمّٰی بہ وسیلۃ النجات فی مناقب
آن حضرت کو تالیف فرمایا عمدۃ العلما قدوۃ الفقہا رئیس المتکلمین امام الواعظین
مولانا محمد مبین اسکنہ اللہ فی اعلی علیین نے حضرت مولف مرحوم
ممدوح مشاہیر علمائے دار العلم والعمل فرنگی محل سے ہین او سر زمانے سے
آجتک حضرت موصوف اعقاب مسجد فرنگی محل مین وعظ فرماتے ہین خلق کو
ہدایت کرتے ہین مولانا ممدوح مغفور نے اس کتاب ہدایت انتساب کو
بسبب فساد زمانہ یعنی قلت علما اور کثرت جہلا کے واسطے ہدایت ہم ایسے
بے علمون کے تحریر فرمایا اہل سنت جو سبب بے علمی کے ناواقف ہین اپنے
سچے رسول کی اولاد کے فضل وکمال سے واقف ہون اور اونکے حقوق کو جو
مسلمانون پر واجب ہین پہچانین اور دوسرے فرقے کے لوگ جو بسبب جہالت کے
اہلسنت کو الزام بے محبتی اور بے تعظیمی اہلبیت رسالت لگاتے ہین اونکی زبانین طعنہ زنی
سے بند ہون اور منصف مزاج محبان اولاد رسول و شیفتگان اعقاب بتول کو
اعدائے عترۃ نبویہ مین شمار نکرین مگر بمقتضائے حکمۃ الٰہی ایک زمانہ دراز تک یہ جوہر گران بہا اپنے
معدن مین مخفی رہا یعنی مولانا ممدوح کے گھر والون سے باہر نہ نکلا اتفاقاً اس ہیچمیدان کو
اس کتاب کا حال معلوم ہوا بے اختیار دل نے چاہا کہ دیکھون لہذا زبدۃ العلما عالم باعمل واعظ
فرنگی محل معدن اخلاق عمیم مولوی محمد ابراہیم صاحب سے کہ مولانا مرحوم کے پوتے ہین اور بفضلہ تعالیٰ

کرد حق تعالے او را محبوب خلق ساخته و قدر و منزلت او در دل هر یک نهاده بکمال عزت عمر خودش بسر برده
و در هر فن کتابی تصنیف و تالیف نموده چنانچه منجمله کتب درسیه حواشی ثلثه زاهدیه جداگانه حاشیه نوشته و
حل مطلب بر وجهی که شاید نموده تا آنکه مردم بعد ملاحظه حواشی او محتاج تحصیل مطالب حواشی مذکوره از دیگری نمیشوند
حواشی او گویا استاد طلبهٔ علم شدند و در منطق شرح سلم تالیف داده و در فقه بعضے رسائل فارسیه تصنیف ساخته
و ترجمهٔ حکایت الصالحین که بهتر از ان متصور نیست تحریر فرموده و نیز بیشتر از مقامات غامضه شرح هدایة الحکمة از ملا
صدرا التعلیقات تحریر فرموده و کتابی در مناقب اهلبیت نبوی علی صاحبهم و علیه السلام یعنی (این کتاب) و شرح
اسماء الحسنی هم تالیف نموده و در اصول فقه شرح مسلم غرض بر تلامذه خود بلکه بر سائر طلبه علم منتی نهاده که از
عهدهٔ شکران بیرون نمی توانند شد و رقت قلب و گدازگی طبع بحدی داشت که در بیان نمی آید اکثر در مجلس وعظ
که می نشست و زبان بسخن میکشاد آواز در گلوی او از گریه بسته شدی و اشکها مثل فواره از هر دو چشمانش جوشش میزد
و بآن خوش زبانی و شیرین لسانی کلام میکرد که هر یک متاثر میگشت عالمی در محفل وعظ وی حاضر میشد و جهانی متاثر
گشته هدایت یافته چنانچه چند کس هدایت اسلام یافتند و بسیاری کسان هدایت توبه از اعمال سیئه و اجر عظیم باین سبب
بآن هادی حاصل گشته در اوائل حال بتدریس علوم نقلیه و عقلیه اشتغال داشت و ملکهٔ قوت نظریه بر قلب صافی او چنان
ارتکاز یافته بود که در اواخر حال تا مدت بست سال بلکه زائد عارضهٔ ضعف بصارت او را عارض مانده بصیرت باطن
او را از دیاد بود بحفظ درس کتب میداد بلکه دران حالت بعض از شرح مسلم و رسائل تالیف داده و احادیث بسیار
حفظ داشت چنانچه بهنگام وعظ ترجمهٔ هزاران احادیث بر زبان می آورد و مردم میدانستند که گویا دریائیست در طغیانی
آمده و موج میزند غرض بحری بود ذخار یگانهٔ روزگار و یادگار اعصار و با صلحای وقت و اتقیای زمانه بسیار ملاقات
میفرمودند چنانچه هرگاه در فیض اباد همراه مرتضی خان بڑیچ تشریف برده بود دو سه بار بخدمت مولوی حقانی علیه الرحمه
حاضر شده و استفاده برده و مصافحه بیعت کرده و میفرمود که خدمت مولوی را در هر مشکلی که بر من پیش می آمد
می بینم که در خواب آمده است و میگوید دل قوی دار حل مشکلت بخوبی خواهد شد و این امر تا مدت حیات وی جاری بود
و بخدمت شاه شاکر الله علیه الرحمه هم بسیار حاضر شده و بشارت فرزند از خدمت او و خدمت شاه قدرت
صفی پوری یافته و در اواخر سن او را عارضهٔ نقرس لاحق گشته و هم از چندی عارضهٔ درد صدر لاحق شده
ایذا این درد کشیده و هیچ بر داشت آخر اشتداد نمود و هر روز لاحق میگشت آخر یکبار بکمال شدت کرد
و تا سه روز و شب بر یک حال قرار گرفت بعد سه روز طاقت بالکل سلب شد و تا سیزده روز همین حالت ماند حواس
مطلق فرق نگشته بطور معمول از مردم گفتگو میکرد و تشفی هر یک از اهل و عیال میفرمود و اکثر احادیث نبوی بر زبان
می آورد و اقوال و افعال بزرگان نقل میفرمود و رقت میکرد بهمین حال تباریخ بست و دوم از ماه ربیع الثانی